

ზურაბ ძლიერიშვილი

**ნასყიდობის ხელშეკრულების
სამართლებრივი ბუნება**

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი 2006

ნაშრომი შეეხება ქონების საკუთრებაში გადაცემის ისეთ უმნიშვნელოვანეს სამოქალაქო-სამართლებრივ ინსტიტუტს, როგორცაა ნასყიდობის ხელშეკრულება. ნაშრომში შედარებითი – სამართლებრივი მეთოდის გამოყენებით განხილულია ნასყიდობასთან დაკავშირებული თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე საკითხები.

წიგნი განკუთვნილია იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებისა და პედაგოგებისათვის. იგი ღილ დახმარებას გაუწევს ასევე აღნიშნული საკითხით დაინტერესებულ როგორც თეორეტიკოსს, ისე პრაქტიკოსს მუშაებს.

ნაშრომი იბეჭდება თსუ იურიდიული ფაკულტეტის სამოქალაქო სამართლისა და სამოქალაქო საპროცესო სამართლის საპროფესოროს რეკომენდაციით.

- რედაქტორი** იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი,
ასოცირებული პროფესორი
ეკა ზარნაძე
- რეცენზენტები:** იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი,
ასოცირებული პროფესორი
თამარ ჩიტოშვილი
იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი,
ასოცირებული პროფესორი
თამარ ზამბახიძე

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2006

© ზ. ძლიერიშვილი

ნასყიდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება

თავი I

ნასყიდობის ხელშეკრულების ცნება და მნიშვნელობა

ნასყიდობის ხელშეკრულება სამოქალაქო სამართლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი და უძველესი ინსტიტუტია. ნასყიდობის ხელშეკრულება მიეკუთვნება ხელშეკრულებათა იმ ჯგუფს, რომელშიც ნათლადაა გამოხატული ქონების გადასვლა ერთი პირიდან მეორე პირის საკუთრებაში. ამით აიხსნება ის, რომ ნასყიდობას ფართო გამოყენება აქვს სასაქონლო ბრუნვაში.

ნასყიდობის ხელშეკრულებას დიდი ხნის ისტორია გააჩნია. ჯერ კიდევ რომის სამართლის კონტრაქტების კლასიკურ სისტემაში მას ძირითადი ადგილი ეკავა. რომის კლასიკურ სამართალში იგი ჩამოყალიბებული იყო კონსენსუალური სახის კონტრაქტის ფორმით *emptio et venditio*, რომლის თანახმადაც ერთი მხარე გამყიდველი (*venditor*) ვალდებული იყო მეორე მხარის – მყიდველისათვის (*emptor*) გადაეცა ნივთი, საქონელი (*merx*), ხოლო მყიდველი კი ვალდებული იყო გადაეხდა გამყიდველისათვის ნივთის ფასი (*premium*). ხელშეკრულების არსებით პირობებს წარმოადგენდა გასაყიდი საქონელი და მისი ფასი. რომის სამართლისათვის ცნობილი იყო მომავალი მოსავლის გაყიდვის ხელშეკრულებებიც. ასეთ შემთხვევაში გამოიყენებოდა მომავალი ქონების გაყიდვის მომწესრიგებელი ნორმები (*rei futurae sive speratae*), ხოლო გაყიდვა კი ითვლებოდა გადადების პირობით განხორციელებულად. ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება ყოფილიყო ასევე არასხეულებრივი ნივთი (*res incorporalis*), ანუ არამატერიალური ქონებრივი უფლება (მოთხოვნის უფლება, უზუფრუქტის უფლება და ა.შ.)¹

რევოლუციამდელ რუსეთში ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი

¹ Римское частное право: Учебник под ред. Н.Б. Понцикого и И.С. Перетерского, М., 1996, стр.285.

შეიძლება ყოფილიყო მხოლოდ მოძრავი ნივთები. რაც შეეხება უძრავი ნივთების ყიდვა-გაყიდვას, კანონის მიერ იგი მიეკუთვნებოდა არა ხელშეკრულებებს, არამედ ქონებაზე საკუთრების უფლების შექმნის სამართლებრივ საშუალებებს. გარდა ამისა, კანონმდებლობითა და დოქტრინით დადგენილი იყო, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულების გამოყენების სფერო მოიცავდა მხოლოდ ფიზიკურად არსებულ ნივთებს და არ შეიცავდა ქონებრივ უფლებებს, რამეთუ ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ადგილი არა აქვს სამართლებრივი მნიშვნელობით ყიდვას ან გაყიდვას, არამედ ადგილი აქვს მხოლოდ უფლების დათმობას, გადაცემას.¹

საბჭოთა პერიოდში სასაქონლო წარმოება ემყარებოდა რა წარმოების საშუალებებზე სახელმწიფოს საკუთრებას, მოქცეული იყო გეგმურობის ჩარჩოებში, რაც ხელს უშლიდა ნასყიდობის სამართლებრივი ურთიერთობების ნორმალურ განვითარებას.²)

თუ თვალს გადავავლებთ სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემების განვითარების ისტორიას, თვალნათელი გახდება, რომ მრავალი ხელშეკრულება აღმოცენდა და განვითარდა სწორედ ნასყიდობის ხელშეკრულების საფუძველზე. უფრო მეტიც, ნასყიდობის ხელშეკრულებამ ხელი შეუწყო სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემებში სახელშეკრულებო სამართლის ფორმირებასა და განვითარებას. (ამჟამად შეიძლება ითქვას, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება ყველაზე მეტად გავრცელებული ხელშეკრულებაა. იგი სასაქონლო ფულადი ურთიერთობების უნივერსალური ფორმაა.)

საქართველოში საბჭოური სამართლის სისტემის ნგრევამ და თავისუფალ საბაზრო მეურნეობაზე გადასვლამ განსაკუთრებით შეუწყო ხელი კერძო სამართლებრივი ურთიერთობების ჩამოყალიბებას. ამის თვალსაჩინო მაგალითია საქართველოს ახალი სამოქალაქო კოდექსის მიღება, რომელშიც განსაკუთრებული ადგილი უკავია ნების ავტონომიას. ნასყიდობის ხელშეკრულება დაიდება მხოლოდ მაშინ, თუ ყოველი მონაწილე მხარე მისგან მოელის სარგებელს. ვინც რაიმე საქონ-

¹ Мейер Д.И. „Русское гражданское право“. в 2-х т. изд. 1902, ч. II, М., 1997, стр.18.

² Иоффе О.С. „Обязательственное право“, М., 1975.

ლისათვის ფულს გასცემს, ამას აკეთებს იმიტომ, რომ საქონელს უფრო მეტ ღირებულებას ანიჭებს, ვიდრე ფულს და, პირიქით, გამყიდველი იმიტომ ყიდის საქონელს, რომ ფულს უფრო მეტ ღირებულებას ანიჭებს, ვიდრე ამ საქონელს. ხელშეკრულების შესრულების შემდეგ ორივე მხარე უფრო უკეთეს მდგომარეობაშია, ვიდრე უწინ: ორივემ შეიძინა რაღაც, არც ერთი არ გაღარიბებულა. თუ წარმოვიდგენთ, რომ ასეთი ოპერაციები მილიონობით ხორციელდება, მაშინ ადვილი მისახვედრია, თუ როგორ იზრდება მონაწილეთა სარგებლის ოდენობა. ვიდრე საქონლისა და მომსახურების დეფიციტი არსებობს, ხოლო ადამიანის მოთხოვნილება უსაზღვროა, შედარებით უკეთესი შედეგების მიღწევა შეიძლება იმით, რომ ნებადართულია ხელშეკრულების დადება და ამით შესაძლებელია გაცვლითი ოპერაციები, რომელთა მეშვეობითაც დეფიციტური საქონელი და მომსახურება იმის ხელში აღმოჩნდება, ვისთვისაც მას ყველაზე მეტი ღირებულება აქვს. ადგილს, სადაც ეს გაცვლითი ოპერაციები ხორციელდება, ეწოდება ბაზარი, ხოლო ეკონომიკურ წყობილებას, რომელიც ხელშეკრულების თავისუფალ პრინციპს აღიარებს, ეწოდება საბაზრო ეკონომიკა.¹⁾

ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელ სამართლებრივ ნორმებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, რომელსაც დათმობილი აქვს მესამე წიგნის – ვალდებულებითი სამართალი – კერძო ნაწილის კარი პირველი – სახელშეკრულებო სამართლის მეორე ნაწილის პირველი თავი, მუხლი 477-520-ე. შემქმნის უფლებების დაცვის თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ასევე საქართველოს კანონს მომხმარებელთა უფლებებზე დაცვის შესახებ.

ნასყიდობის ხელშეკრულებას საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებშიც წამყვანი ადგილი უკავია. მის რეგულირებას ემსახურება მრავალი საერთაშორისო ხელშეკრულება, შეთანხმება თუ კონვენცია. საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებად მიიჩნევა ისეთი ხელშეკრულება, რომლისთვისაც დამახასიათებელია უცხოური ელემენტის მონაწილეობა. ასეთი ხელშეკრულების მხარეები, როგორც

¹ Kötz Hein, Europäisches Vertragsrecht, Bd. I. S. 5.

წესი, წარმოადგენენ სხვადასხვა სახელმწიფოების ქვეშევრდომებს ანდა მათი საწარმოები იმყოფება სხვადასხვა სახელმწიფოში. საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ვალდებულების საგანს წარმოადგენს საქონლის ექსპორტ-იმპორტის ოპერაციები. გადახდის ვალუტად გამოიყენება ის ფულადი ერთეული, რომელიც ერთ-ერთი მხარისათვის მაინც წარმოადგენს უცხოურ ვალუტას.

საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის მომწესრიგებელ საერთაშორისო კონვენციებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია „საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულების შესახებ“, რომელიც დაიდო 1980 წლის 11 აპრილს ქალაქ ვენაში და ძალაში შევიდა 1988 წლის 1 იანვრიდან იმ სახელმწიფოებისათვის, რომლებმაც მოახდინეს მისი რატიფიკაცია. საქართველო ამჟამად მიერთებულია აღნიშნულ კონვენციას.

საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით, საქართველოს საერთაშორისო შეთანხმებასა და ხელშეკრულებას უპირატესი იურიდიული ძალა გააჩნია შიდა კანონმდებლობასთან მიმართებაში იმ პირობით, რომ იგი არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საქართველოს კონსტიტუციას) ამიტომაც უცხოური ელემენტის მონაწილეობით დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულებების მიმართ ძირითადად გამოიყენება არა შიდა კანონმდებლობით დადგენილი სამართლებრივი ნორმები, არამედ კონვენციით დადგენილი ნორმები) იმ შემთხვევაში, თუკი ხელშეკრულებით გათვალისწინებული რომელიმე საკითხის გადაწყვეტა ვენის კონვენციის დებულებებით შეუძლებელია, მაშინ გამოსაყენებელი სამართალი განისაზღვრება საერთაშორისო კერძო სამართლის კოლიზიური ნორმებით. (ვენის კონვენციით განსაზღვრულია იმ საქონლის ჩამონათვალი, რომელთა ნასყიდობის მიმართაც არ გამოიყენება კონვენციის დებულებები, ეს ხელშეკრულებები რეგულირდება შიდა კანონმდებლობით ან საერთაშორისო კერძო სამართლის კოლიზიური ნორმებით.

გარდა ამისა, ნასყიდობის ხელშეკრულების მიმართ, განსაკუთრებით კი საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულების მიმართ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ვაჭრობის ამა თუ იმ სფეროში მიღებული და დადგენილი სავაჭრო ჩვეულებები და ტრადიციები. საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებში ფართო გამოყენება აქვს საერთაშორისო სავაჭრო

პალატის მიერ დადგენილ სავაჭრო ტერმინების (ცნებების) განმარტების საერთაშორისო წესებს – ინკოტერმსი.

ნასყიდობის ხელშეკრულების მიმართ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ასევე კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებიც. X

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 477-ე მუხლის თანახმად, ნასყიდობის ხელშეკრულებით გამყიდველი მოვალეა გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ქონებაზე, მასთან დაკავშირებული საბუთები და მიაწოდოს საქონელი. მყიდველი მოვალეა გადაუხადოს გამყიდველს შეთანხმებული ფასი და მიიღოს ნაყიდი ქონება.

აღნიშნული ცნებიდან გამომდინარე, ნასყიდობის ხელშეკრულება არის ორმხრივი, კონსენსუალური და სასყიდლიანი ხელშეკრულება.

ნასყიდობის ხელშეკრულება კონსენსუალურია იმიტომ, რომ იგი დადებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც მხარეები მიაღწევენ შეთანხმებას მის ყველა არსებით პირობაზე საამისოდ დადგენილი ფორმით. შესაბამისად, ხელშეკრულების ძალაში შესვლა არ არის დაკავშირებული მყიდველისათვის საქონლის გადაცემასთან. იმ შემთხვევებშიც კი, როდესაც ხელშეკრულების ძალაში შესვლის მომენტი ფაქტობრივად ემთხვევა საქონლის მყიდველისათვის გადაცემას (მაგალითად, პროდუქციის შექმნა ბაზარში, მალაზიაში და ა.შ.), ნასყიდობის ხელშეკრულება მაინც არ ჩაითვლება რეალურ ხელშეკრულებად. ვიტრინაში გამოფენილი საქონელი ანდა გასაყიდი საქონლის შესახებ მონაცემების განთავსება მასობრივი ინფორმაციის თუ ტელეკომუნიკაციის საშუალებებში ჩაითვლება საჯარო ოფერტად, ანუ მოლაპარაკებაზე მოწვევად. ე.წ. საცალო ვაჭრობის ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება მყიდველისათვის საკასო ან სასაქონლო ჩეკის მიცემის მომენტიდან, ანდა საქონლის ღირებულების გადახდის დამადასტურებელი რაიმე დოკუმენტის მიცემიდან.

ნასყიდობის ხელშეკრულება არის სასყიდლიანი ხელშეკრულება, რამეთუ გამყიდველმა მყიდველისათვის ნივთის გადაცემის სანაცვლოდ უნდა მიიღოს ამ უკანასკნელისაგან შემხვედრი დაკმაყოფილება მიღებული საქონლის ფასის გადახდის სახით.

ნასყიდობის ხელშეკრულების არსის ორმხრივი ხელშეკრულება, რამეთუ ხელშეკრულების თითოეულ მხარეს (ანუ როგორც გამყიდვე-

ელს, ისე მყიდველს) გააჩნიათ უფლებებიცა და მოვალეობებიც, ანუ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ადგილი აქვს შემხვედრი ვალდებულებების არსებობას: გამყიდველის მიერ ნივთის გადაცემა და მყიდველის მიერ ნაყიდი ნივთის ფასის გადახდა. ეს ორი ვალდებულება ერთმანეთს განაპირობებენ და პრინციპში ეკონომიკურად ეკვივალენტურნი არიან. ამიტომაც ნასყიდობის ხელშეკრულება არის სინალაგმატური ხელშეკრულება („sunallagma“ – ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს „ორმხრივ მავალდებულებელს“).

ნასყიდობის ხელშეკრულების სინალაგმატური ხასიათი გამოიხატება იმაში, რომ გამყიდველის მიერ თავისი ვალდებულებების, რაც დაკავშირებულია ნივთის გადაცემასთან, ჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში, მყიდველს ეკისრება შემხვედრი ვალდებულების შესრულება, ანუ ნაყიდი ნივთის ფასის გადახდა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სამოქალაქო კოდექსის 369-ე მუხლის თანახმად, იმ პირს, რომელსაც ვალდებულება აკისრია ორმხრივი ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, შეუძლია უარი თქვას ვალდებულების შესრულებაზე საპასუხო მოქმედების განხორციელებამდე, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც იგი ვალდებული იყო თავისი ვალდებულება წინასწარ შეესრულებინა, ანუ ჩვენს შემთხვევაში, თუკი გამყიდველი არ შეასრულებს მყიდველისათვის ნივთის გადაცემის ვალდებულებას, მყიდველს უფლება აქვს არ გადაიხადოს ნივთის ფასი გამყიდველის მიერ საქონლის გადაცემის ვალდებულების შესრულებამდე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მყიდველს ფასი წინასწარ უნდა გადაეხადა.

ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს თავისუფლად ბრუნვაუნარიანი ნებისმიერი ქონება. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 147-ე მუხლის თანახმად, ქონება არის ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომელთა ფლობა, სარგებლობა და განკარგვა შეუძლიათ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს და რომელთა შეძენაც შეიძლება შეუზღუდავად, თუ ეს აკრძალული არ არის კანონით ან არ ეწინააღმდეგება ზნეობრივ ნორმებს.

ნასყიდობის ხელშეკრულების ყველაზე გავრცელებული საგანია ნივთები, როგორც მოძრავი, ისე უძრავი; გვაროვნული ან ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული, სამომხმარებლო და არასამომხმარებ-

ბლო, ნაყოფი და შემოსავალი, მთავარი ნივთი და საკუთვნებელი, ფასიანი ქალაქები.

(მართალია, არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეები არ მიეკუთვნება ნივთებს, მაგრამ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით დასაშვებია საქონლის ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენება ქონებრივი უფლებების (მოთხოვნის უფლება, ინტელექტუალური საკუთრებიდან წარმოშობილი უფლებები) ნასყიდობის მიმართ, თუკი ამ უფლებების შინაარსიდან ან ხასიათიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს.)ლოქტრინაში გაბატონებულია მოსაზრება, რომ მოთხოვნის უფლების ყოველგვარი სასყიდლიანი დათმობა (ცესია) წარმოადგენს ამ უფლების გაყიდვას. თუმცა კი ასეთი ურთიერთობების მიმართ საქონლის ნასყიდობის ხელშეკრულების ზოგად ნორმებთან მიმართებით უპირატესობა ენიჭება კრედიტორის მოთხოვნის უფლების დათმობის მომწესრიგებელ სპეციალურ ნორმებს.

(საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 320-ე მუხლის თანახმად, ბათილია ხელშეკრულება, რომლითაც ერთი მხარე კისრულობს ვალდებულებას მთელი თავისი მომავალი ქონება ან ამ ქონების ნაწილი გადასცეს სხვას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ხელშეკრულება დადებულია მომავალი ქონების ცალკეულ ნივთებზე. მაშასადამე, ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს გამყიდველის მომავალი ქონების ცალკეული ნივთი, ანუ ის ნივთი, რომელიც ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას ჯერ არ არსებობს. ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს გამყიდველის მთელი ამჟამინდელი ქონება ან ამ ქონების ნაწილი.) ასეთი სახის ნასყიდობის ხელშეკრულება სკ 321 მუხლის თანახმად უნდა დამოწმდეს სანოტარო წესით.

(მომავალი ქონების ცალკეული ნივთების გაყიდვისაგან უნდა განვასხვაოთ იმ ნივთების გაყიდვა, რომლებიც პრინციპში შეუძლებელია რომ გამყიდველმა გადასცეს მყიდველს. საუბარია ინდივიდუალურად განსაზღვრულ ნივთებზე, რომლებზეც გამყიდველს ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში უკვე დაკარგული აქვს საკუთრების უფლება მათი განადგურების, მოსპობის ანდა მესამე პირისათვის მათზე საკუთრების უფლების გადაცემის გამო. მაგალითად, ხელშეკრულება

იდება საცხოვრებელ სახლზე, რომელიც უკვე იმყოფება სხვა პირის საკუთრებაში.) მოცემული სიტუაცია სამოქალაქო-სამართლებრივი დოქტრინის მიერ განიხილება, „ვალდებულების საგნის შეუძლებლობის“ პრობლემის ფარგლებში. მაგალითად, გ. შერშენევიჩის აზრით, იმ ნივთის ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომელიც უკვე აღარ არსებობდა ხელშეკრულების დადების მომენტში, ჩაითვლება ბათილად¹.

საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების პრინციპები ითვალისწინებს დებულებას იმის შესახებ, რომ თავისთავად ის ფაქტი, როცა ხელშეკრულების დადების მომენტში ნაკისრი ვალდებულების შესრულება უკვე შეუძლებელია, ეს გავლენას არ ახდენს ხელშეკრულების ნამდვილობაზე. ეს დებულება გამომდინარე იქიდან, რომ ხელშეკრულების შესრულების თავიდანვე შეუძლებლობა (მაგალითად, მყიდველისათვის გადასაცემი ნივთის განადგურება, დაღუპვა), უთანაბრდება ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობას, რომელიც ღვება ხელშეკრულების დადების შემდეგ გამოიძველზე დამოუკიდებელი გარემოებების შედეგად. ამიტომაც მსგავს შემთხვევებში საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების მხარეთა უფლება-მოვალეობები განისაზღვრება გამოიძველის მიერ თავისი ვალდებულების შესრულებლობის ან არაუჯეროვნად შესრულების ნორმების შესაბამისად.²

არარსებული ნივთის თაობაზე დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბედის გადაწყვეტის საკითხი, ჩვენი აზრით, გადაჭრილ უნდა იქნეს იმის შესაბამისად, იცოდა თუ არა ამის შესახებ მყიდველმა. იმ შემთხვევაში, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში მყიდველმა იცოდა ან უნდა სცოდნოდა, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი აღარ არსებობს, მაშინ ხელშეკრულება ჩაითვლება არდადებულად იმის გამო, რომ არ არსებობს მხარეთა შეთანხმება ხელშეკრულების საგნის შესახებ. იმ შემთხვევაში, თუკი მყიდველმა ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას არ იცოდა, რომ ის ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთი, რომელიც წარმოადგენს ხელშეკ-

¹ Шершеневич Г.Ф. „Учебник русского гражданского права“, М., 1998, стр. 281.

² Принципы международных коммерческих договоров пер. с англ. Комарова А.С., М., 1996.

რულების საგანს, აღარ არსებობს (განადგურდა), მაშინ მას შეუძლია მოითხოვოს ასეთი ხელშეკრულების ბათილად ცნობა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 73-ე მუხლის „გ“ პუნქტის შესაბამისად, კერძოდ, „შეცდომა არსებითი ხასიათისაა, თუ არ არსებობს ის გარემოებები, რომელთაც მხარეები კეთილსინდისიერების პრინციპიდან გამომდინარე, განიხილავენ გარიგების საფუძველად“. რადგან ასეთი ხელშეკრულება წარმოადგენს საცილო გარიგების ნაირსახეობას, მყიდველს ხელშეკრულების ბათილად ცნობის ნაცვლად, უფლება აქვს გამომდინარე იქიდან, რომ ხელშეკრულება დადებულია, მოითხოვოს გამყიდველისაგან ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების შეუსრულებლობით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

ნასყიდობის ხელშეკრულების შინაარსს შეადგენს მისი პირობების ერთობლიობა. ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრას დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც მასზეა დამოკიდებული უფლებებისა და ვალდებულებების წარმოშობის თავისებურებანი, ვალდებულების ჯეროვანი შესრულება და სხვა.

ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ყველა იმ პირობის გათვალისწინება, რომელიც ხელშეკრულების შინაარსს ქმნის, სავალდებულო არ არის. ამ თვალსაზრისითა და იურიდიული მნიშვნელობის მიხედვით, ხელშეკრულების პირობები იყოფა არსებით, ჩვეულებრივ, შემთხვევით და სტანდარტულ პირობებად.

არსებითად ჩაითვლება ხელშეკრულების ის პირობები, რომელიც ასეთად მიჩნეულია კანონის მიერ, აუცილებელია მოცემული სახის ხელშეკრულებისათვის და ასევე ის პირობები, რომლებზეც თუნდაც ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით მიღწეულ უნდა იქნეს შეთანხმება. სამოქალაქო კოდექსის 327-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, „ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება, როდესაც მხარეები ყველა მის არსებით პირობაზე შეთანხმდნენ საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით.“ ნასყიდობის ხელშეკრულებასთან მიმართებაში არსებითად ჩაითვლება მხარეთა შეთანხმება ხელშეკრულების საგანსა და ფასზე. არსებითი პირობები აუცილებელი და საკმარისია ხელშეკრულების დასადებად. თუ მხარეები ყველა არსებით პირობაზე არ შეთანხმდნენ, ხელშეკრულება დადებულად არ ჩაითვლება, თუნდაც მიღწეულ იქნეს

შეთანხმება სხვა პირობაზე. ამასთან, მხარეებმა შეიძლება ღიად დატოვონ ეს თუ ის არსებითი პირობა და შეთანხმდნენ მომავალში მისი განსაზღვრის საშუალებაზე. მაგალითად, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულებით გაყიდული საქონელი მყიდველისათვის ხელშეკრულების დადებიდან განსაზღვრული დროის გასვლის შემდეგ უნდა იქნეს მიწოდებული, მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ, რომ საქონლის ფასი განისაზღვრება მიწოდების დროს ბაზარზე ანალოგიური სახის საქონელზე არსებული საშუალო ფასის მიხედვით.

არსებითი პირობისაგან განსხვავებით, ჩვეულებრივია პირობა, რომელიც შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს ხელშეკრულებით, მაგრამ არაა აუცილებელი, ხელშეკრულების ნამდვილობა არაა დამოკიდებული იმაზე, შეთანხმდნენ თუ არა მხარეები ასეთი პირობის თაობაზე. ჩვეულებრივი პირობები, როგორც წესი, სამართლის დისპოზიციური ხასიათის ნორმებითაა გათვალისწინებული და ავტომატურად მოქმედებს ხელშეკრულების დადებისთანავე. იგულისხმება, რომ თუ მხარეები შეთანხმდნენ ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებაზე, ამით ისინი დაეთანხმნენ იმ პირობებს, რომლებსაც შეიცავს ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმატიული აქტები. აღნიშნული იმას არ ნიშნავს, რომ მხარეებს არც ერთ შემთხვევაში არ შეუძლიათ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ისეთი პირობის შეტანა, რომელიც აუქმებს ან ცვლის კანონის დისპოზიციური ნორმით გათვალისწინებულ ჩვეულებრივ პირობას. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 428-ე მუხლით დადგენილია, რომ „გაყიდული ნივთის გადაცემასთან ერთად მყიდველზე გადადის ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი, თუ მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმებულან“. მაშასადამე, ამ ნორმაში მოცემული ჩვეულებრივი პირობა რისკის გადასვლის შესახებ, შეიძლება შეიცვალოს მხარეთა შეთანხმებით.

შემთხვევითი პირობები ცვლიან ან ავსებენ ჩვეულებრივ პირობებს. ისინი მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს ნასყიდობის ხელშეკრულებით. მაგრამ თუ შემთხვევითი პირობა ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული არ არის, ჩვეულებრივი პირობის მსგავსად, თავისთავად არ იგულისხმება. მაგალითად, თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას მხარეებს არ გაუთვალისწინებიათ თუ რა

სახის ტრანსპორტით უნდა მიეწოდოს მყიდველს საქონელი, ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება ამ შემთხვევითი პირობის გარეშეც.

რაც შეეხება ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებს (აღსანიშნავია, რომ საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებში სტანდარტულ პირობებს საბაზისო პირობებს უწოდებენ), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 342-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები წინასწარ ჩამოყალიბებული, მრავალჯერადი გამოყენებისათვის გამიზნული პირობებია, რომელთაც ერთი მხარე (შემთავაზებელი) უდგენს მეორე მხარეს და რომელთა მეშვეობითაც უნდა მოხდეს კანონით დადგენილი ნორმებისაგან განსხვავებული ან მათი შემკვსები წესების დადგენა. თუ ხელშეკრულების პირობები მხარეთა მიერ დეტალურად არის განსაზღვრული, ეს არ მიიჩნევა ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობად. უშუალოდ მხარეთა მიერ შეთანხმებულ პირობებს უპირატესობა ენიჭებათ სტანდარტულ პირობებთან შედარებით.“

თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, როცა ყოველდღიურად მილიონობით ხელშეკრულება იდება მომხმარებელთან, წარმოუდგენელია, რომ ყოველ მათგანთან გაიმართოს ცალკე მოლაპარაკება და მხოლოდ ამის შემდეგ გაფორმდეს ხელშეკრულება. ერთი წუთით წარმოვიდგინოთ, რომ ელექტროენერგიით ან გაზით მომმარაგებელი ორგანიზაციები ყველა მომხმარებელთან ცალკე მოლაპარაკებებს მართავდნენ და თითოეულთან დებდნენ ინდივიდუალური ხასიათის ნასყიდობის ხელშეკრულებას. ურთიერთობათა გაიოლების მიზნით ცხოვრებაში დამკვიდრდა ე.წ. ხელშეკრულების სტანდარტული (საბაზისო) პირობები, რომელსაც წინასწარ გამზადებული სახელშეკრულებო ფორმულარების ფორმით გამყიდველი სთავაზობს მომხმარებელს. შესაბამისად, მყიდველი ყოველგვარი ინდივიდუალური მოლაპარაკების გარეშე უერთდება ამ პირობებს და ისე დებს ხელშეკრულებას. ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები, ჩვეულებრივ, ისეთ წესებს შეიცავს, რომელიც ხშირად კანონში არ არის გათვალისწინებული და შემთავაზებლის საქმიანობის სპეციფიკას გამოხატავს. მაგალითად, აფთიაქი თავისი სტანდარტულით პირობით მომხმარებელს აფრთხილებს, რომ „გაყიდული წამლები უკან არ მიიღება“. ამგვარ წესებს კანონი პირდაპირ არ შეიცავს, თუმცა გამყიდველს შეუძლია შეიტ-

ანოს იგი სტანდარტულ პირობებში. როდესაც საუბარია კანონის ნორმებისაგან განსხვავებული წესების დადგენაზე, იგულისხმება მხოლოდ კანონის დისპოზიციური ნორმები. რაც შეეხება იმპერატიულ ნორმებს, ნასყიდობის ხელშეკრულების მონაწილეებს მათი შეცვლა არ შეუძლიათ.

მართალია, სტანდარტული პირობები ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეთა შორის ურთიერთობის წესებს ადგენენ, მაგრამ ისინი არ წარმოადგენენ სამართლის ნორმებს, ვინაიდან მათი მიზანი მხოლოდ კონკრეტულ პირთა შორის ურთიერთობის მოწესრიგებაა, მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი პირის მიმართ გამოიყენება.

თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების პირობები მხარეების მიერ დეტალურად არის განსაზღვრული, მაშინ ეს არ მიიჩნევა ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობად. მხარეთა მიერ შეთანხმებულ პირობებს უპირატესობა ენიჭება სტანდარტულ პირობებთან შედარებით. პრაქტიკულად ეს იმას ნიშნავს, რომ დავის შემთხვევაში მხარეთა შორის ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად გამოყენებული უნდა იქნეს არა სტანდარტული პირობების წესები, არამედ ის წესები, რომლებზეც მხარეები ხელშეკრულებაში შეთანხმდნენ. ასე, მაგალითად, თუ სუპერმარკეტში ამა თუ იმ საქონელზე გამყიდველის მიერ წინასწარაა განსაზღვრული ფასი, რომელსაც სთავაზობს მყიდველს, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მხარეები შეთანხმდნენ სხვა ფასზე, მაშინ ასეთი პირობა აღარ იქნება სტანდარტული პირობა და შესრულების დროს უპირატესობა მიეცემა მხარეთა შორის შეთანხმებულ ფასს.

(იმისათვის, რომ გამყიდველის მიერ თავს მოხვეულმა ხელშეკრულების სტანდარტულმა პირობებმა მყიდველი მძიმე მდგომარეობაში არ ჩააყენოს, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებულია სტანდარტული პირობების სამართლებრივი რეგულირება) (სკ 342-348-ე მუხლები).

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ შეიცავს რაიმე სპეციალურ ნორმას ნასყიდობის ხელშეკრულების ფორმის თაობაზე. ასეთ შემთხვევაში გამოყენებულ უნდა იქნეს ის ნორმები, რომლებიც ზოგადად გარიგების (ხელშეკრულების) ნამდვილობისთვისაა საჭირო. ასეთია სამოქალაქო კოდექსის 68-ე და 328-ე მუხლები. სამოქალაქო კოდექ-

სის 327-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულება დადებულიად ჩაითვლება, თუ მხარეები ყველა მის არსებით პირობაზე შეთანხმდნენ საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით. მაშასადამე, ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის აუცილებელია დადგენილი ფორმის დაცვა. კერძოდ (სკ 328-ე მუხლის თანახმად, თუ კანონით ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის დადგენილია განსაზღვრული ფორმა ან მხარეებმა ხელშეკრულებისათვის გაითვალისწინეს ასეთი ფორმა, მაშინ ხელშეკრულება ძალაში შედის მხოლოდ ამ ფორმის შესახებ მხარეთა მოთხოვნის შესრულების შემდეგ.“

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განამტკიცებს ზოგადად ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპს. კანონით ზუსტად განსაზღვრული შემთხვევების გარდა, მხარეებს დამოუკიდებლად შეუძლიათ შეთანხმდნენ ხელშეკრულების ფორმაზე. ხელშეკრულებათა აბსოლუტური უმრავლესობა ზეპირად იდება. ეს ზუსტად შეესაბამება მხარეთა მოთხოვნილებას ერთმანეთთან ურთიერთობები მოაწესრიგონ ზედმეტი ფორმულობების გარეშე. მაგრამ იქ, სადაც აუცილებელია მეტი წინდახედულობა, სიფრთხილე და მხარეთა უსაფრთხოების დამატებითი გარანტიები, კანონი სავალდებულო წერილობით ფორმას ითვალისწინებს.

კანონი ერთმანეთისაგან განასხვავებს მარტივ წერილობით ფორმასა და რთულ (სანოტარო) წერილობით ფორმას. მარტივი წერილობითი ფორმის არსებობისას საკმარისია გარიგების ნამდვილობისათვის მასში მონაწილე მხარეთა ხელმოწერა. იმ პირს, ვინც თვითონ ვერ მოაწერს ხელს გარიგებას წერა-კითხვის უცოდინარობის, ფიზიკური ნაკლის ან ავადმყოფობის გამო, შეუძლია გარიგებაზე ხელმოწერა მიანდოს სხვას. ამ უკანასკნელის ხელისმოწერა დამოწმებულ უნდა იქნეს ოფიციალურად. ამასთან, უნდა აღინიშნოს ის მიზეზი, რომლის გამოც გარიგების დამდებმა ვერ შეძლო გარიგებაზე ხელის მოწერა. თუ გარიგების დადებისას შედგენილია ერთი და იმავე შინაარსის რამდენიმე დოკუმენტი, მაშინ საკმარისია თითოეულმა მხარემ ხელი მოაწეროს იმ დოკუმენტის ეგზემპლარს, რომელიც განკუთვნილია შესაბამისი მხარისათვის (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 68-71-ე მუხლები).

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს თვითონაც შეუძლიათ შეთანხმდნენ ხელშეკრულების ფორმაზე. მაგრამ მათ უფლება არა აქვთ შეცვალონ კანონით დადგენილი სავალდებულო ფორმა. თუმცა მათ უფლება აქვთ სანოტარო ან მარტივი წერილობითი ფორმა გამოიყენონ იქ, სადაც ამას კანონი არ მოითხოვს.

თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები შეთანხმდნენ მარტივ წერილობით ფორმაზე, ამ დროს ხელშეკრულების დასადავად საკმარისია ხელმოწერა მათ მიერ შედგენილ დოკუმენტზე. ხელმოწერა უნდა განხორციელდეს საკუთარი ხელით და მითითებული უნდა იყოს ხელმოწერის სახელი და გვარი გარკვევით. დოკუმენტზე ხელის მოწერა დასაშვებია წარმომადგენლის მეშვეობით.¹

ამრიგად, ხელმოწერა გულისხმობს წერილობითი დოკუმენტის არსებობას. ამასთან, სამართლებრივი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, თუ რა საშუალების გამოყენებით არის ეს დოკუმენტი შედგენილი: იგი შეიძლება იყოს ხელით ნაწერი, დაბეჭდილი როგორც სტამბურად, ისე მანქანაზე ან კომპიუტერზე. მთავარია, რომ ხელმოწერა შესრულებული იყოს საკუთარი ხელით. ხელმოწერა უნდა მისდევდეს ტექსტს და არა პირიქით, ანუ ხელმოწერა უნდა მოთავსდეს ტექსტის ბოლოს.

სატელეგრაფო შეტყობინება (დეპეშა), ტელეასლი ან წერილების ურთიერთგაცვლა მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება წერილობით ფორმად, თუ მხარეები ამაზე წინასწარ არიან შეთანხმებული (სკ 328-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის აუცილებელია ხელშეკრულების დამოწმება ნოტარიუსის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ. ასე, მაგალითად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 323-ე მუხლის შესაბამისად „ხელშეკრულება, რომლითაც ერთი მხარე იღებს ვალდებულებას, უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლება გადასცეს სხვას ან შეიძინოს იგი, უნდა დამოწმდეს სანოტარო წესით.

უძრავი ნივთების (სამოქალაქო კოდექსის 149-ე მუხლის თანახმად, უძრავ ნივთებს მიეკუთვნება მიწის ნაკვეთი მასში არსებული წიაღისეუ-

¹ ლ. ჭანტურია, „შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში“, თბ., 1998, გვ. 349-351.

ლით, მიწაზე აღმოცენებული მცენარეები, ასევე, შენობა-ნაგებობები, რომლებიც მყარად დგას მიწაზე) განკარგავსთან დაკავშირებული ხელშეკრულებები ყველაზე მნიშვნელოვან ქონებრივ გარიგებებს განეკუთვნება. ამიტომაც სრულიად ბუნებრივია, რომ კანონი ამ ხელშეკრულებებს განსაკუთრებული სიფრთხილით ეკიდება და სპეციალურ ფორმასაც კი აწესებს. უძრავი ნივთების გასხვისებისა და მათი უფლებრივი დატვირთვის მომწესრიგებელი ნორმები სამოქალაქო კოდექსში რამდენიმე ადგილას გვხვდება. მათგან აღსანიშნავია ასევე გარდა ზემოთ აღნიშნული 323-ე მუხლისა, სკ 183-ე მუხლიც, რომელიც უძრავ ნივთებზე საკუთრების შეძენის საკითხებს აწესრიგებს, სახელდობრ, „უძრავი ნივთის შესაძენად აუცილებელია სანოტარო წესით დამოწმებული საბუთი და შეძენის რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში“.

მაშასადამე, სამოქალაქო კოდექსის 323-ე მუხლი შეიცავს იმპერატიულ ნორმას, რომელიც უძრავ ნივთზე საკუთრების გადასვლის ვალდებულებით-სამართლებრივი ხელშეკრულების ფორმას განსაზღვრავს, ხოლო 183-ე მუხლი კი ამ ფორმასთან ერთად განამტკიცებს უძრავ ნივთზე საკუთრების გადასვლის აუცილებელ წინაპირობას – რეგისტრაციას საჯარო რეესტრში.

ამიტომაც თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანია უძრავი ნივთი, ხელშეკრულება უნდა დაიდოს სკ 183-ე და 323-ე მუხლების მოთხოვნათა დაცვით, წინააღმდეგ შემთხვევაში სკ 59-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ბათილია კანონით ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული აუცილებელი ფორმის დაუცველად დადებული გარიგება.

(ზოგიერთ შემთხვევაში ნასყიდობის ხელშეკრულების დასადაბად აუცილებელია სახელმწიფოს ნებართვა. თუმცა კი სამოქალაქო სამართალი კერძო პირთა სამართალია და ისინი დამოუკიდებლად წყვეტენ ერთმანეთთან ურთიერთობის საკითხებს, თანამედროვე მართლწესრიგი ითვალისწინებს შემთხვევებს, როდესაც საჯარო ხელისუფლების (სახელმწიფოს) ჩარევა აუცილებელი ხდება ამ კერძო ხასიათის ურთიერთობებში. სახელმწიფოს მხრიდან ამგვარი ჩარევის ერთ-ერთი საშუალება, გარდა საკანონმდებლო მოწესრიგებისა, არის სპეციალური ნებართვის დაწესება ამა თუ იმ ხელშეკრულების (მათ შორის ნასყიდობის ხელშეკრულების)

დადებისას) ასეთი ჩარევის შესაძლებლობას განამტკიცებს სკ 319-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის მესამე წინადადება, რომლის თანახმად, „თუ საზოგადოების ან პიროვნების არსებითი ინტერესების დაცვისათვის ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია სახელმწიფოს ნებართვაზე, მაშინ ეს უნდა მოწესრიგდეს ცალკე კანონით.“ მაგალითად, თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანია კულტურული მემკვიდრეობის სფეროს მიკუთვნებული ძეგლი „კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის 28-ე და 56-ე მუხლების შესაბამისად, გუცილებელია წინასწარი შეტყობინება კულტურის სამინისტროსადმი (თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები დაარღვევენ კანონის მოთხოვნას, ხელშეკრულების დასაღებად სახელმწიფოსაგან ნებართვის მიღების შესახებ, მაშინ დადგება სამოქალაქო კოდექსის 59-ე მუხლის) 1-ლი ნაწილის მეორე წინადადებით/გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ, „ბათილია ნებართვის გარეშე დადებული გარიგება, თუ ამ გარიგებისათვის საჭიროა ნებართვა“.

ნასყიდობის ხელშეკრულება განსხვავდება სხვა სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებებისაგან, როგორცაა: გაცვლა, ჩუქება, ქირავნობა, ნარღობა, სამისდღემშიო რჩენა.)

სამოქალაქო კოდექსის 521-ე მუხლის თანახმად, გაცვლის ხელშეკრულებით მხარეებს ეკისრებათ ქონებაზე საკუთრების უფლების ურთიერთგადაცემა. გაცვლის ხელშეკრულების ყოველი მხარე ითვლება იმ ქონების გამყიდველად, რასაც ცვლის და, იმის მყიდველად, რასაც სანაცვლოდ იღებს. ნასყიდობის ხელშეკრულებასთან თავისი სამართლებრივი ბუნებით ყველაზე ახლოს დგას სწორედ გაცვლის ხელშეკრულება, მაგრამ მათ შორის მაინც არსებობს განსხვავება, სახელდობრ: 1) ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, რომელშიც ერთი მხარეა გამყიდველი, ხოლო მეორე კი – მყიდველი, გაცვლის ხელშეკრულებაში ყოველი მხარე ერთდროულად გამყიდველიცაა და მყიდველიც, ანუ თითოეული მხარე ითვლება იმ ქონების გამყიდველად, რასაც ცვლის და იმ ქონების მყიდველად, რასაც სანაცვლოდ იღებს; 2) ნასყიდობის ხელშეკრულებაში გადასაცემი საქონლის ეკვივალენტად გამოდის ფულადი თანხა, მაშინ, როდესაც გაცვლის შემთხვევაში გასაყიდი ფასის ადგილს იკავებს ნივთი.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 524-ე მუხლის თანახმად, ჩუქების ხელშეკრულებით მჩუქებელი უსასყიდლოდ გადასცემს დასაჩუქრებულს ქონებას საკუთრებად მისი თანხმობით. მაშასადამე, ჩუქების ხელშეკრულების ძირითად თავისებურებას მისი უსასყიდლო ხასიათი წარმოადგენს, განსხვავებით ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან, რომელიც ყოველთვის სასყიდლიანია. ჩუქების უსასყიდლობა ვლინდება იმაში, რომ საჩუქარი არ არის განსაზღვრული შემხვედრი ეკვივალენტობის მატარებელი, მაშინ, როდესაც გამყიდველი გადაცემული ქონების სანაცვლოდ მიიღველისაგან ღებულობს შემხვედრ დაკმაყოფილებას ნივთის ფასის გადახდის ფორმით. გარდა ამისა, ნასყიდობა ყოველთვის არის ორმხრივი და კონსენსუალური ხელშეკრულება, მაშინ, როდესაც ჩუქება წარმოადგენს ცალმხრივ და რეალურ ხელშეკრულებას.¹

სამოქალაქო კოდექსის 531-ე მუხლის თანახმად, ქირავნობის ხელშეკრულებით გამქირავებელი მოვალეა დაქირავებულს სარგებლობაში გადასცეს ნივთი განსაზღვრული ვადით. დაქირავებელი მოვალეა დაქირავებულს გადაუხადოს დათქმული ქირა. მაშასადამე, მთავარი განსხვავება ნასყიდობასა და გაცვლას შორის იმაში მდგომარეობს, რომ 1) ნასყიდობის ხელშეკრულებით მიიღველს ნაყიდ ნივთზე წარმოეშობა საკუთრების უფლება, მაშინ, როდესაც ქირავნობის ხელშეკრულებით დაქირავებულს ნივთი გადაეცემა სარგებლობის უფლებით. ამ დროს არ შეიძლება ქონების საკუთრებაში გადაცემა. უფრო მეტიც, გადაცემული ქონებით სარგებლობაც კი შეზღუდულია ქონების დანიშნულებისამებრ გამოყენების ფარგლებით. მეორე, ქირავნობა ყოველთვის ატარებს დროებით ხასიათს და ხელშეკრულების ვადის ამოწურვისთანავე ნივთი უკან უნდა დაუბრუნდეს დაქირავებულს. ე.ი. ქონებით სარგებლობის უფლება ერთი პირიდან მეორეზე გადადის არა მუდმივად (სამუდამოდ), არამედ განსაზღვრული დროით.

სამოქალაქო კოდექსის 629-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ ნარდობა ითვალისწინებს რაიმე ნაკეთობის დამზადებას და მე-ნარდე მას ამზადებს თავის შექმნილი მასალით, მაშინ იგი შემეკეთეს გადასცემს საკუთრებას დამზადებულ ნაკეთობაზე. თუ დამზადებულია გვაროვნული ნივთი, მაშინ გამოიყენება ნასყიდობის წესები.

¹ ლ. ნადიბაიძე, „საკუთრების შექმნის სამართლებრივი საფუძვლები“ თბ., 2001.

მაშასადამე, ამ შემთხვევაში საჭიროა, რომ ნარდობა განვასხვაოთ ნასყიდობისაგან. ეს განსხვავებები მდგომარეობს შემდეგში:

ა) პირველ რიგში, ნარდობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს, როგორც წესი, ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნაკეთობის დამზადება, რაც შეეხება ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანს, იგი უმრავლეს შემთხვევებში გვაროვნული ნივთია (ამიტომაც მიუთითებს სამოქალაქო კოდექსი, რომ თუ ნარდობის ხელშეკრულებით დამზადებულია გვაროვნული ნივთი, მაშინ ანალოგიით გამოიყენება ნასყიდობის წესები).

ბ) მეორე რიგში, ნარდობის ხელშეკრულების პირობები, უპირველეს ყოვლისა, მიმართულია სამუშაოთა შესრულების პროცესში მხარეთა ურთიერთობის განსაზღვრისაკენ, ხოლო ნასყიდობის ხელშეკრულების ძირითად შინაარსს წარმოადგენს გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის ხელშეკრულების საგნის გადაცემა.

ამ სფეროში წარმოშობილი სხვადასხვა პრაქტიკული სიტუაციის გადასაწყვეტად საჭიროა ასევე მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების სხვა პირობების განმარტება (საგნის გადაცემა, ანგარიშსწორების წესი და ა.შ.).

იმ შემთხვევაში, როდესაც ნარდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებს ერთი და იმავე სახის რამდენიმე ნაკეთობის დამზადებასა და მის გადაცემას შემკვეთისათვის, იბადება კითხვა: ასეთი ხელშეკრულების მიმართ რომელი ნორმები უნდა იქნეს გამოყენებული – ნარდობის თუ ნასყიდობის? ამ კითხვაზე პასუხს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ ნარდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმები განსხვავდება იმ ნორმებისაგან, რომლებიც ნასყიდობის ხელშეკრულებას შეეხება.

ერთ-ერთი ძირითადი გარემოება, რომლითაც უნდა ვიხელმძღვანელოთ მოცემულ სიტუაციაში, მდგომარეობს იმაში, რომ გამყიდველი რეალიზაციას უკეთებს ნაკეთობას, რომელიც დამზადებულია მისი მასალით, ხოლო მენარდე კი იმ ნაკეთობას, რომელიც დამზადებულია მისი ან შემკვეთის მასალით. აღნიშნული საკითხი საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულების შესახებ გაწყვეტილ იქნა 1980 წლის 11 აპრილს გაეროს ვენის კონვენციის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის

მიხედვით. იმ საქონლის მიწოდების ხელშეკრულებები, რომლებიც დამზადებულ ან წარმოებულ უნდა იქნეს, ითვლება ნასყიდობის ხელშეკრულებად იმ პირობით, თუკი საქონლის შემკვეთი მხარე არ კისრულობს ვალდებულებას მიწოდოს მწარმოებელს თუ დამამზადებელს იმ მასალის არსებითი ნაწილი, რომელიც აუცილებელია ასეთი საქონლის დასამზადებლად ან საწარმოებლად.¹

მაშასადამე, თუკი შემკვეთმა (მყიდველმა) შეუკვეთა რა განსაზღვრული რაოდენობის საქონელი, ასევე თავის თავზე აიღო შეკვეთილი საქონლის დამზადების უზრუნველყოფა მის მიერ მიწოდებული მასალით, მაშინ ხელშეკრულების კლასიფიკაცია დამოკიდებულია ამ მასალის რაოდენობაზე, კერძოდ, არის თუ არა მასალის რაოდენობა არსებითი (და მაშინ სახეზეა ნარდობის ხელშეკრულება), თუ ეს მასალა არ არის საკმარისი და არარსებითი ხასიათისაა (მაშინ სახეზეა ნასყიდობის ხელშეკრულება)².

გარდა ამისა, ჩვენს შიდა კანონმდებლობასთან მიმართებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ნარდობის ერთ-ერთ ისეთ არსებით ნიშანს, რომ ნარდობა მოიცავს არა მარტო სამუშაოს შედეგს (რეზულტატს) როგორც ასეთს, არამედ მის შესრულებასაც (მენარდე კისრულობს ვალდებულებას შეასრულოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაო). აქედან გამომდინარეობს დასკვნა იმის შესახებ, რომ ნარდობის ხელშეკრულება მოიცავს ასევე სამუშაოთა შესრულების მთელ პროცესს. ნასყიდობაში კი ასეთი რამ არ არის, რამეთუ ხელშეკრულება განსაზღვრავს მხოლოდ სამუშაოს შედეგს (თვით ნივთის დამზადება კი ნასყიდობის ხელშეკრულების ფარგლებს გარეთაა)³.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 941-ე მუხლის თანახმად, პირი, რომელიც კისრულობს სამისდღეშმოო სარჩოს გადახდას (მარჩენალი), მოვალეა გადაუხადოს იგი სარჩოს მიმღებს (სარჩენს) მთელი სიცოცხლის მანძილზე, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალ-

¹ Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий, М., 1994.

² Розенберг М.Г. 'Гражданский кодекс и договор международной купли-продажи товаров', М., 1996.

³ ზ. ძლიერიშვილი, ნარდობის სამართლებრივი რეგულირება. გამოც. „მერიდიანი“, თბ., 2002, გვ. 9.

ისწინებს. სამისდღემშიო სარჩო შეიძლება დადგინდეს ფულადი ან ნატურალური სახით (ბინით, კვებით, მოვლით და სხვა აუცილებელი დახმარებით).

სამისდღემშიო რჩენის ხელშეკრულება, ნასყიდობის ხელშეკრულების მსგავსად, წარმოადგენს ქონების საკუთრებაში გადაცემის ტიპის ხელშეკრულებას, თუმცა მათ შორის არსებობს მნიშვნელოვანი განსხვავება:

1) სამისდღემშიო რჩენის ხელშეკრულება ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან, პირველ რიგში, განსხვავდება სუბიექტური შემადგენლობის მიხედვით. ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები – გამყიდველი და მყიდველი, შეიძლება იყვნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები. სამისდღემშიო რჩენის ხელშეკრულებაში კი, მართალია, მარჩენალი შეიძლება იყოს როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირი, მაგრამ სარჩენი კი შეიძლება იყოს მხოლოდ ფიზიკური პირი.

2) მეორე რიგში, ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისთანავე მყიდველს ნაყიდ საქონელზე წარმოეშობა საკუთრების უფლება და შეუძლია ნაყიდი ნივთი განკარგოს თავისი შეხედულებისამებრ, მაშინ როდესაც მარჩენალს სარჩენის იმ ქონებაზე, რომელიც სამისდღემშიო რჩენის ხელშეკრულებით გადაეცემა, წარმოეშობა საკუთრების უფლება, მაგრამ გარკვეული შეზღუდვებით, რამეთუ ხელშეკრულების მოქმედების ანდა სარჩენის სიცოცხლის განმავლობაში მარჩენალს უფლება არა აქვს გაასხვისოს, დააგირავოს ან სხვაგვარად დატვირთოს გადაცემული ქონება სარჩენის წერილობითი თანხმობის გარეშე.

3) მართალია, სამისდღემშიო რჩენის ხელშეკრულება არის სასყიდლიანი და მიზნად ისახავს მომავალში მარჩენალის საკუთრებაში ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სარჩენის ქონების გადასვლას განსაზღვრული შემხვედრი ანაზღაურების გადახდის გზით, მაგრამ, განსხვავებით ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან იგი არსებითად არ მოიცავს ისეთ პირობას, როგორცაა ფასი და არ ხასიათდება გადასაცემი მატერიალურ სიკეთეთა ეკვივალენტურობით. სამისდღემშიო რჩენის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სარჩოს ოდენობა შეიძლება შეადგენდეს მარჩენალისათვის გადასაცემი ქონების ღირებულების უმნიშვნელო ნაწილს ანდა, პირიქით, ზოგჯერ შეიძლება მნიშვნელოვნად გადააჭარბოს

კიდევაც გადასაცემი ქონების ღირებულებას. ეს გარემოება იმით აიხსნება, რომ, მართალია, სამიხდელმშიო რჩენის ხელშეკრულება არის ვადიანი ხელშეკრულება, მაგრამ ვადა, როგორც წესი, კალენდარული თარიღით კი არ არის განსაზღვრული, არამედ დადგენილია სარჩენის მთელი სიცოცხლის ხანგრძლივობით, თუმცა მხარეები ხელშეკრულებით შეიძლება შეთანხმდნენ განსაზღვრულ დროზეც, რომლის განმავლობაშიც მარჩენალი კისრულობს სარჩენისათვის სარჩოს გადახდას.

სამიხდელმშიო რჩენისას შემხვედრი ანაზღაურების ოდენობა წინასწარ არაა ცნობილი და შესაბამისად, შეუძლებელია, რომ განსაზღვრულ იქნეს ხელშეკრულების დადებისას, განსხვავებით ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან, რომლის ერთ-ერთი არსებითი პირობა არის გასაყიდი ნივთის ფასი, რომელიც წინასწარაა განსაზღვრული ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას ანდა მხარეები შეთანხმებულნი არიან მისი განსაზღვრის საშუალებაზე მაინც. მარჩენალმა სარჩენის სასარგებლოდ შეიძლება განახორციელოს არაქონებრივი ხასიათის მოქმედებებიც, რაც არ ახასიათებს ნასყიდობის ხელშეკრულებას (მაგალითად, მოვლა, კვება, ბინით უზრუნველყოფა და სხვა).

4) განსხვავებით ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან, სამიხდელმშიო რჩენის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე რჩენის მოვალეობა ატარებს განგრძობად, ხანგრძლივ ხასიათს. იგი შეიძლება გაგრძელდეს წლობითაც კი. ამიტომაც სამიხდელმშიო რჩენის ხელშეკრულების ძირითადი შინაარსი განისაზღვრება არა განსაზღვრული ფასით ქონების გადაცემასთან დაკავშირებით წარმოშობილი უფლება-მოვალეობებით, არამედ სარჩოს გადახდასთან დაკავშირებით წარმოშობილი უფლება-მოვალეობებით. აქედან გამომდინარეობს სამიხდელმშიო რჩენის ხელშეკრულების სხვა თავისებურებებიც, როგორიცაა მომავალში გარემოებების შეცვლასთან დაკავშირებით ურთიერთობების მოწესრიგება, კერძოდ, თუკი მხარეთა შორის ურთიერთობა აუტანელი გახდა ანდა სხვა არსებითი მიზეზები უკიდურესად აძნელებს, ანდა შეუძლებელს ხდის მხარეთა სახელშეკრულებო ურთიერთობების შემდგომში გაგრძელებას. აქედან გამომდინარე, კანონმდებლობა ითვალისწინებს სამიხდელმშიო რჩენის ხელშეკრულების შეწყვეტის განსაკუთრებულ გარემოებებს, რომლებიც არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ნასყიდობის ხელშეკრულების შეწყვეტის მიმართ.

თავი II

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები და მათი უფლება-მოვალეობანი

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს წარმოადგენენ გამყიდველი და მყიდველი, რომლებიც შეიძლება იყვნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები (კერძო სამართლის ან საჯარო სამართლის იურიდიული პირები). რამდენადაც ნასყიდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებს ნაყიდ ნივთზე მყიდველისათვის საკუთრების უფლების გადაცემას, ამიტომ გამყიდველი, როგორც წესი, ქონების მესაკუთრე უნდა იყოს. კანონით ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში ნივთის გაყიდვის უფლებამოსილება შეიძლება მიენიჭოს არამესაკუთრესაც. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 503-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომ, როცა მყიდველი დროულად არ მიიღებს ნაყიდ ნივთს (იგულისხმება ისეთი შემთხვევა, როდესაც ნაყიდი საქონელი მყიდველის საკუთრება ხდება ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისთანავე), გამყიდველს, რომელიც ინახავს ნივთს, შეუძლია ამ ნივთის გაყიდვა სათანადო წესების დაცვით. ასევე, როდესაც ნივთის გაყიდვა ხდება გირაუნობის, იპოთეკის დროს აუქციონზე ან სხვა საჯარო ვაჭრობის წესებით, ნივთს ყიდის არამესაკუთრე. ასევე, კომისიონერის მიერ საქონლის გაყიდვისას სახეზეა არამესაკუთრის მიერ ნასყიდობის ხელშეკრულების დადება, რამეთუ კომისიონერი მართალია, გამოღის საკუთარი სახელით მაგრამ კომიტენტის დავალებით.

არამესაკუთრის მიერ ნივთის გაყიდვის შესაძლებლობას ითვალისწინებს ასევე საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 725-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, რომლის თანახმადაც მინდობილი მესაკუთრე მინდობილის საკუთრების თაობაზე მესამე პირებთან ურთიერთობაში სარგებლობს მესაკუთრის უფლებამოსილებით. ასევე საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 798-ე მუხლის თანახმად თუ შენახვის ვადის გასვლის შემდეგ სასაწყობო მოწმობის მფლობელი თავს არიდებს საწყობიდან საქონლის წაღებას, შემნახველმა უნდა დაუნიშნოს მას საქონლის წაღების დამატებითი ორკვირიანი ვადა. თუკი მოწმობის

მფლობელი ამ ვადაშიც არ წაიღებს საქონელს, შეზღვევს უფლება აქვს გაყიდოს იგი. სკ 684-ე მუხლი ითვალისწინებს ასევე გადამზიდველის უფლებას, გაყიდოს გადასაზიდად ჩაბარებული ტვირთი, გაყიდვის წესი განისაზღვრება იმ ადგილის კანონებითა და ჩვეულებებით, სადაც იმყოფება ტვირთი. *სკ 684*

(მყიდველი შეიძლება იყოს სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე ნებისმიერი სუბიექტი, ანუ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირი, ასევე ის პირები, რომლებიც არ სარგებლობენ იურიდიული პირის სტატუსით (ამხანაგობა, იურიდიული პირის ფილიალი, ინდივიდუალური მეწარმე, არარეგისტრირებული კავშირი და ა.შ.).

იმისათვის, რომ მხარეებმა დადონ ნასყიდობის ხელშეკრულება, დაცულ უნდა იქნეს კანონმდებლობით დადგენილი მოთხოვნები მათი სამართალსუბიექტურობასთან (უფლებაუნარიანობა და ქმელუნარიანობა) მიმართებით. (სკ 11-16 მუხლები).

ნასყიდობის ხელშეკრულებით გამყიდველსა და მყიდველს ერთმანეთის მიმართ წარმოეშობათ განსაზღვრული უფლებები და ვალდებულებები.

(გამყიდველის ძირითადი მოვალეობაა გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ქონებაზე, მასთან დაკავშირებული საბუთები და მიაწოდოს საქონელი.) ქონება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 147-ე მუხლის თანახმად, არის ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომელთა ფლობა, სარგებლობა და განკარგვა შეუძლიათ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს და რომელთა შექმნაც შეიძლება შეუზღუდავად, თუ ეს აკრძალული არ არის კანონით ან არ ეწინააღმდეგება ზნეობრივ ნორმებს. სკ 152-ე მუხლის თანახმად, არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე არის ის მოთხოვნები და უფლებები, რომლებიც შეიძლება გადაეცეს სხვა პირს ან გამიზნულია საიმისოდ, რომ მათ მფლობელს შეექმნას მატერიალური სარგებელი, ანდა მიენიჭოს უფლება მოსთხოვოს სხვა პირებს რაიმე.

მეტად მნიშვნელოვან სამართლებრივ შედეგებთან არის დაკავშირებული გამყიდველიდან მყიდველზე საკუთრების უფლების მომენტის განსაზღვრა. ამ საკითხის გადაწყვეტისას უნდა ვიხეილმძღ-

ანელოთ სამოქალაქო კოდექსის იმ ნორმებით, რომელიც ეხება საკუთრების შექმნას საერთოდ. შემდგომში ნაყიდ საქონელზე საკუთრების უფლების გადასვლის მომენტთან დაკავშირებით, სამოქალაქო კოდექსი ერთგვარად განსხვავებულ წესს ადგენს იმის მიხედვით, თუ რა არის ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი — მოძრავი თუ უძრავი ნივთი.

უძრავ ნივთებს მიეკუთვნება მიწის ნაკვეთი მასში არსებული წიაღ-ისეულით, მიწაზე აღმოცენებული მცენარეები, ასევე შენობა-ნაგებობები, რომელიც მყარად დგას მიწაზე. კანონით დადგენილია, რომ უძრავი ნივთის შესაძენად აუცილებელია სანოტარო წესით დამოწმებული საბუთი და შემდგომის რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში. სანოტარო წესით დამოწმებულ საბუთს, რაც უძრავ ნივთზე საკუთრების შესაძენადაა საჭირო, ყველაზე უფრო ხშირ შემთხვევებში წარმოადგენს ნასყიდობის ხელშეკრულება. საჯარო რეესტრში შემდგომის რეგისტრაციისათვის აუცილებელია ასევე განცხადების შეტანა საჯარო რეესტრის სამსახურში. განცხადების შეტანა შეუძლია როგორც გამყიდველს, ისე მყიდველს. უძრავ ნივთზე საკუთრების შექმნის ურთიერთობაში მხარეები ან ერთ-ერთი მათგანი შეიძლება მონაწილეობდეს წარმომადგენლის მეშვეობით (მაგალითად, დავალების ხელშეკრულებით), წარმომადგენლის მონაწილეობის შესახებ აუცილებლად უნდა აღინიშნოს სანოტარო წესით გაფორმებულ საბუთში. მოძრავია ყველა ნივთი, რომელიც არ მიეკუთვნება კანონმდებლობით დადგენილ უძრავი ნივთების ჩამონათვალს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასაცემად აუცილებელია, რომ მესაკუთრემ ნამდვილი უფლების საფუძველზე გადასცეს შემდგომს ნივთი.

მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების შექმნასთან დაკავშირებით საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ძველი რომაული ტრადიციებისადმი ერთგულება ჩანს. რომის სამართლის თანახმად, ნივთის შექმნა როდი იყო შესაძლებელი მარტოოდენ შეთანხმების ფაქტით. იმაჯდროულად საჭირო იყო მხარეთა შეთანხმებული ნება მისი გადაცემის თაობაზე. რომის სამართალში ერთმანეთისაგან განასხვავებდნენ საფუძველსა (titulus) და შექმნის გზას (modus). საფუძველად ითვლებოდა ხელშეკრულება, ხოლო საშუალებად — გადაცემა.¹ ხშირად ეს პროცესი

ერთიან აქტად აღიქმება ხოლმე, რომელშიც ერთმანეთს ემთხვევა მხარეთა ნება, აქედან ერთი მიმართულია ნივთის გასხვისებისაკენ, მეორე კი – მისი შექმნისაკენ. დივესტების თანახმად, შეთანხმება წარმოშობს მხოლოდ ნივთის გადაცემის ვალდებულებას, ხოლო თვით ამ ნივთზე საკუთრების უფლება წარმოიშობა ნივთის გადაცემის (traditio) მომენტიდან.²

თანამედროვე განვითარებულ ქვეყნებში საკუთრების უფლების გადაცემის ყველაზე განსხვავებული წესი დადგენილია გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 929-935-ე პარაგრაფებში. საკუთრების გადაცემის ამ წესს „აბსტრაქციის პრინციპი“ ეწოდება და მისი არსი მდგომარეობს შემდეგში: საკუთრების გადაცემისათვის არაა საკმარისი ვალდებულებით-სამართლებრივი ხელშეკრულება, რითაც გამყიდველი ვალდებული ხდება ნივთი გადასცეს მყიდველს. საჭიროა მხარეთა დამატებითი შეთანხმება ამ ნივთის გადაცემის თაობაზე, ანუ იმაზე, რომ ამიერიდან ნივთი მყიდველის საკუთრება იქნება, რასაც სანიეთო-სამართლებრივი, აბსტრაქტული სანიეთო ხელშეკრულება ჰქვია. ამრიგად ის, ვინც საკუთრებას იძენს, დებს ორ გარიგებას მაინც დამოუკიდებლად: ვალდებულებით-სამართლებრივსა და სანიეთოს, თუ პირველი საკუთრების დათმობა ხდება, მეორე მის რეალურ გადასვლას უწყობს ხელს.³

აბსტრაქტული გარიგების მნიშვნელოვან თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ მისი ნამდვილობა არაა დამოკიდებული ვალდებულებით გარიგებაზე. ვალდებულებითი გარიგება ბათილიც რომ აღმოჩნდეს, სანიეთო გარიგება მაინც ნამდვილი იქნება. მაგრამ, რადგანაც მყიდველი უსაფუძვლოდ მდიდრდება, ის ვალდებულია ამ მიზეზით დაუბრუნოს ნივთი გამყიდველს.⁴

ამრიგად, გერმანული სამართლის მიხედვით, საკუთრების შესაძენად საჭიროა არა მარტო ვალდებულებითი სამართლებრივი ხელშეკ-

¹ Новицкий И.Б. „Римское частное право“, М., 1998.

² ბ. ზოიძე, ქართული სანიეთო სამართალი მეორე გამოცემა, თბ., 2003, გვ. 145.

³ იქვე, გვ. 146.

⁴ ლ. ჭანტურია, უძრავი ნივთების საკუთრება გერმანული სამართლის მაგალითზე, თბ., 1994.

რულების დადება, არამედ აუცილებელია იმავდროულად ნივთის გადაცემის თაობაზე მხარეთა სანივთო-სამართლებრივი შეთანხმება.

ქართულმა სამოქალაქო სამართალმა სრულიად საფუძვლიანად უარი თქვა აბსტრაქციის პრინციპზე. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს მოძრავ ნივთზე მყიდველის საკუთრების უფლების შეძენის სამ შესაძლებლობას, როგორცაა: მესაკუთრის (გამყიდველის) მიერ მყიდველისათვის ნივთის ჩაბარება პირდაპირ მფლობელობაში (ე.ი. ნივთი გადადის მყიდველის ხელში მის ფაქტობრივ მფლობელობაში). 2) არაპირდაპირი მფლობელობის გადაცემა ხელშეკრულებით, რომლის დროსაც წინა მესაკუთრე შეიძლება დარჩეს პირდაპირ მფლობელად. მაგალითად, ნასყიდობის ხელშეკრულებით მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ, რომ შემძენი ნივთის მესაკუთრე გახდება ხელშეკრულების დადების მომენტიდან, მაგრამ გაყიდული ნივთი განსაზღვრული დროის განმავლობაში დარჩება გამყიდველის მფლობელობაში. ასეთ შემთხვევაში წინა მესაკუთრე (გამყიდველი) პირდაპირი მფლობელია, ხოლო შემძენი (მყიდველი) კი არაპირდაპირი მფლობელი. 3) ნივთის გადაცემად ითვლება ასევე მესაკუთრის (გამყიდველის) მიერ შემძენისათვის მესამე პირისაგან მფლობელობის მოთხოვნის უფლების მინიჭება; მაგალითად, თუ მესაკუთრეს (გამყიდველს) უფლება აქვს გამოითხოვოს თავისი ნივთი, რომელსაც სხვა ფლობს, მაშინ მას შეუძლია გაყიდოს ეს ნივთი ისე, რომ მყიდველს გადასცეს არა უშუალოდ ნივთი, არამედ გადასცეს ამ ნივთის გამოთხოვის უფლება (მოთხოვნის უფლების დათმობა). თუ მოხდა ისე, რომ ნივთი მისი გასხვისების ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის შემძენის მფლობელობაშია, მაშინ იგი გადაცემულად ითვლება ხელშეკრულების დადების მომენტიდან. მაგალითად, თუ მყიდველი შეიძენს დაქირავებულ ნივთს, რომელიც ქირავნობის ხელშეკრულებით მის მფლობელობაში იყო.¹

ნასყიდობის ხელშეკრულებით მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ იმაზეც, რომ მყიდველი ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლებას შეიძენს ფასის გადახდის შემდეგ, სახელდობრ, სამოქალაქო კოდექსის 188-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, „თუ გამსხვისებელმა პირობად დათქვა

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი II, თბ., 1999, გვ. 122.

საკუთრების უფლების გადასვლა შემძენზე მხოლოდ ნივთის საფასურის გადახდის შემდეგ, ივარაუდება რომ საკუთრება გადავა შემძენზე საფასურის სრულად გადახდის შემდეგ.“ ასეთი პირობადებული საკუთრების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ დათქმული პირობის თანახმად, მყიდველი მესაკუთრე ხდება მხოლოდ ნივთის საფასურის მთლიანად გადახდის შემდეგ. შემძენზე გადაცემული ნივთი საფასურის სრულად გადახდამდე რჩება გამყიდველის საკუთრებად. გამყიდველს უფლება აქვს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, თუკი მყიდველი გააჭიანურებს ფასის გადახდას. ასეთ შემთხვევაში მიღებული შესრულება და სარგებელი მხარეებს უკან უნდა დაუბრუნდეთ (ორმხრივი რესტიტუცია). საფასური გადახდილად ჩაითვლება და მყიდველი მესაკუთრე გახდება, თუ გამყიდველი ნებისმიერი სხვა გზით დაკმაყოფილდება. მაგალითად, გამყიდველი ნივთის საფასურის სანაცვლოდ მყიდველისაგან მიიღებს სხვა შესრულებას (ნივთს, გაწეულ მომსახურებას, საბუთოს და სხვ.) დათქმული პირობა შესრულებულად ჩაითვლება იმ შემთხვევაშიც, თუ გამყიდველმა გაუშვა მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადა. ✕

მაშასადამე, ნასყიდობის ხელშეკრულებით გამყიდველის ძირითადი მოვალეობაა არა მარტო მიაწოდოს მყიდველს საქონელი და მასთან დაკავშირებული საბუთები (საქონელგანმკარგავი დოკუმენტები, ინსტრუქცია, სერტიფიკატი და ა.შ.), არამედ გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ნაყიდ ქონებაზე.

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს უფლება აქვთ თვითონ განსაზღვრონ ნასყიდობის ხელშეკრულების პირობები.

ხელშეკრულების ძირითად პირობებთან ერთად, როგორცაა: გასაყიდი საქონლის დახასიათება, ფასი, ზომა, წონა, ხარისხი და ა.შ., შეიძლება განისაზღვროს ასევე გაყიდული ნივთის გადაცემასთან დაკავშირებული ხარჯები, სახელდობრ, აწონვის, გაზომვის, შეფუთვის, ასევე საქონლის მიღებისა და სხვა ადგილზე გაგზავნის ხარჯები, მათი შესრულების წესი და პირობები. მაგრამ, თუ მხარეებმა ნასყიდობის ხელშეკრულებით ეს არ გაითვალისწინეს, მაშინ სამოქალაქო კოდექსის 478-ე მუხლის თანახმად, გაყიდული ნივთის გადაცემასთან დაკავშირებული ხარჯები, კერძოდ, აწონვის, გაზომვისა და შეფუთვის ხარჯები ეკისრება გამყიდველს, ხოლო ხელშეკრულების დადების

ადგილიდან სხვა ადგილზე საქონლის მიღებისა და გაგზავნის ხარჯები კი – მყიდველს, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

რაც შეეხება უძრავი ნივთის გაყიდვასთან დაკავშირებულ ხარჯებს, სკ 479-ე მუხლის თანახმად, მიწის ნაკვეთისა და სხვა უძრავი ნივთის მყიდველს ეკისრება ნასყიდობის ხელშეკრულების გაფორმების, საკუთრების უფლების გადაცემის სანოტარო დამოწმების, საჯარო რეესტრში რეგისტრაციისა და ამისათვის აუცილებელი საბუთების წარდგენის ხარჯები. კანონის აღნიშნული დანაწესი, ჩვენი აზრით, ატარებს დისპოზიციურ ხასიათს, რაც იმას გულისხმობს, რომ მხარეთა შეთანხმებით აღნიშნული ხარჯების მთლიანად ან ნაწილობრივ გადახდა შეიძლება დაეკისროს გამყიდველს.

ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლების წარმოშობის მომენტიდანაა დაკავშირებული ასევე ისეთი მნიშვნელოვანი სამართლებრივი შედეგის დადგომა, როგორცაა ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან გაფუჭების რისკის გადასვლა. სკ 482-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, გაყიდული ნივთის გადაცემასთან ერთად მყიდველზე გადადის ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი, თუ მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმებულან. შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი მყიდველს აწევს იმ შემთხვევაშიც, როდესაც იგი აყოვნებს ან აფერხებს ნივთის მიღებას. ამის თვალნათელი მაგალითია სკ 393-ე მუხლის „ბ“ პუნქტი, კერძოდ, კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებისას მისი ბრალის მიუხედავად, მას ეკისრება ნივთის შემთხვევითი გაფუჭების ან დაღუპვის რისკი.

თუ გამყიდველი გაყიდულ ნივთს მყიდველის მოთხოვნით გაგზავნის სხვა ადგილას, ვიდრე ეს ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული, მაშინ ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი გადადის მყიდველზე იმ მომენტიდან, როცა გამყიდველმა ნივთი ჩააბარა გამამზიდველს ან ამის შესრულებისათვის პასუხისმგებელ პირს. მაგალითად, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულებით გამყიდველს მყიდველისათვის ნივთი უნდა გაეგზავნა გორში, მაგრამ მყიდველის თხოვნით საქონელი გააგზავნა ბათუმში, ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი ამ შემთხვევაში მყიდველზე გადავა იმ მომენ-

ტიდან, როდესაც გამყიდველმა საქონელი ჩააბარა სატრანსპორტო ორგანიზაციას (გადაზიდველს) ანდა მყიდველის წარმომადგენელს.)

მიწის ნაკვეთის გამყიდველი ვალდებულია გადაიხადოს ამ ნაკვეთის ათვისებისა და მსგავსი ღონისძიებების გატარებისათვის ხელშეკრულების დადებაზე გაწეული ხარჯები, მიუხედავად გადახდის ვალდებულების წარმოშობის მომენტისა. ამ დროს მთავარი ისაა, რომ ხარჯები გაწეული იყო ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებაზე, ხოლო ხარჯების გადახდის ვადა კი დადგა ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების შემდეგ. მიუხედავად ამისა, ასეთ ხარჯებს გადაიხდის არა მიწის ნაკვეთის ახალი მესაკუთრე (მყიდველი), არამედ წინა მესაკუთრე (გამყიდველი).

ნასყიდობის ხელშეკრულებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის ნაყიდი ნივთის გადაცემის ვადის საკითხს. სამოქალაქო კოდექსით ეს საკითხი სპეციალურად არაა გადწვეტილი, არამედ გამოიყენება კოდექსის ის ნორმები, რომლებიც ზოგადად აწესრიგებენ ვალდებულების შესრულების დროსთან დაკავშირებულ საკითხებს. კერძოდ, სკ 365-ე მუხლის თანახმად, „თუ ვალდებულების შესრულებისათვის არ არის განსაზღვრული დრო და იგი სხვა გარემოებებიდანაც არ ირკვევა, მაშინ კრედიტორს შეუძლია ნებისმიერ დროს მოითხოვოს მისი შესრულება, ხოლო მოვალეს შეუძლია იგი დაუყოვნებლივ შეასრულოს. „შესრულების დროს ორგვარი მნიშვნელობა აქვს: კრედიტორისათვის იგი მნიშვნელოვანია იმ გაგებით, თუ როდინანა იგი უფლებამოსილი მოითხოვოს შესრულება, ხოლო მოვალისათვის იგი მნიშვნელოვანია იმ გაგებით, თუ როდინან ხდება იგი ვალდებული განახორციელოს შესრულება. შესრულების დრო განისაზღვრება კანონით, მხარეთა შეთანხმებით, ანდა შეიძლება გამომდინარეობდეს სხვა გარემოებათაგანაც.“¹

არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევა, როდესაც ნივთის გადაცემის ვადა განისაზღვრება მყიდველის მიერ. ასეთ შემთხვევაში კანონმდებლობის ერთ-ერთი არსებითი მოთხოვნა ისაა, რომ ვადა უნდა განისაზღვროს სამართლიანობის საფუძველზე. ამდენად, ერთი მხარის

¹ თამარ ზარანდია „სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და დრო“ თბილისი, 2005, გვ. 39-40.

მიერ დაწესებული ვადა მეორე მხარის ინტერესებსაც უნდა შეესაბამებოდეს. დავის შემთხვევაში საკითხს წყვეტს სასამართლო.

ვადა შეიძლება ცალმხრივად განისაზღვროს მოვალის (გამყიდველის) მიერაც, კერძოდ, სკ 517-ე მუხლის მიხედვით უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირს შეუძლია ამ უფლების განხორციელება მხოლოდ ვალდებული პირის მიერ დადგენილ ვადაში.

(თუ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული არ არის გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის საქონლის მიწოდების ვადები, მაშინ ვადა უნდა განისაზღვროს გონივრულად. „გონივრული ვადა“ წარმოადგენს შეფასებით კატეგორიას. ყველა შემთხვევაში, მისი ფარგლები მოიაზრება შესრულების თავისებურებით. გონივრულია ისეთი ვადა, რომელიც ასეთად შეიძლება ჩათვლილიყო როგორც კანონის ობიექტური ნების, ისე მხარეთა ნების გამოვლენის საფუძველზე. ეს გარემოება მხარეს, რომელსაც ევალება შესრულება, უადვილებს მის შეფასებას¹ შეიძლება იგი გამომდინარეობდეს სამოქალაქო ბრუნვის ტრადიციებიდანაც, კერძოდ, სკ 339-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულების მხარეთა უფლებებისა და მოვალეობების განსაზღვრისას შეიძლება მხედველობაში იქნეს მიღებული სავაჭრო ჩვეულებები და ტრადიციები.

რაც შეეხება ვალდებულების დაუყოვნებლივ შესრულებას, იგი გულისხმობს მოვალის უშუალო რეაქციას. მან იმდენად ჩქარა უნდა იმოქმედოს, რამდენადაც ეს შესაძლებელია ობიექტური მასშტაბის მიხედვით, კერძოდ, საჭიროა, რომ მოვალე საამისოდ მოემზადოს, რათა შესრულება განხორციელდეს. დაუყოვნებლივ მოქმედებს მხოლოდ ის, ვინც გარკვეული, ობიექტურად საჭირო დროის ფარგლებში მოქმედებს ნაკისრი ვალდებულების შესასრულებლად.) „დაუყოვნებლივი“ შესრულება გულისხმობს გარკვეულ დღეს ან დღის გარკვეულ მონაკვეთში მოქმედებას. აღნიშნული ვადა ხელმისაწვდომი უნდა იყოს შესრულების განსახორციელებლად. ასეთ დროს კრედიტორი უფლებამოსილია ნებისმიერ დროს მოითხოვოს შესრულება.²

(თუ განსაზღვრულია ნივთის გადაცემის დრო, მაშინ საეჭვოობი-

¹ თამარ ზარანდია „სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და დრო“ თბ., 2005, გვ. 64.

² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 291.

სას ივარაუდება, რომ მყიდველს არ შეუძლია შესრულების მოთხოვნა ამ ვადამდე, ხოლო გამყიდველს კი შეუძლია ვალდებულების შესრულება ვადაზე ადრე (სკ 366-ე მუხლი).

თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია რაიმე პირობის დადგომაზე, მაინც ვალდებულება შესასრულებელია იმ დღიდან, როდესაც ეს პირობა დგება. მაგალითად, შპს „ლომისი“ და „ხინკლის სახლი“ შეთანხმდნენ იმაზე, რომ „ხინკლის სახლი“ შეიძენდა „ლომისისაგან“ 5000 ბოთლ ლულს, თუკი „ლომისი“ გაიმარჯვებდა საერთაშორისო კონკურსში, 2005 წლის 10 მაისს. აქ სწორედ ის შემთხვევაა, როდესაც ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია კონკურსის შედეგებზე. თუ „ლომისი“ გაიმარჯვებს, მაშინ იგი გამარჯვების დღის მეორე დღიდან ვალდებულია მიაწოდოს ლულის შეთანხმებული რაოდენობა „ხინკლის სახლს“. ამასთან, თუ მხარეები მიწოდების ვადაზეც შეთანხმებული იყვნენ, მაშინ სწორედ შეთანხმებული ვადიდან მოხდებოდა მიწოდება და არა პირობის დადგომის დღიდან.

(ღიდი მნიშვნელობა ენიჭება ასევე მყიდველისათვის ნაყიდი საქონლის გადაცემის ადგილის დადგენას. ზოგადად, ვალდებულების შესრულების ადგილია ის ადგილი, სადაც მოვალე ახორციელებს ვალდებულების შესასრულებელ ბოლო მოქმედებას.) ეს ადგილი განსხვავდება იმ ადგილისაგან, სადაც შესრულების შედეგი დგება.² ამასთან, ხშირია შემთხვევები, როდესაც „ვალდებულების შესრულების ადგილი“ და „შედეგის ადგილი“ ერთმანეთს ემთხვევა. მაგალითად, როდესაც პირი მაღაზიაში პროდუქტს ყიდულობს, აქ როგორც შესრულების ადგილი, ისე შედეგის ადგილი იქნება მაღაზიის ადგილსამყოფელი.

(შესრულების ადგილი მრავალგვარია, სამოქალაქო კოდექსი ნასყიდობის ხელშეკრულების შესრულების ადგილთან მიმართებაში არ ადგენს რაიმე სპეციალურ მოთხოვნებს. ამ დროს გამოიყენება ზოგადად ვალდებულების შესრულების ადგილის მარეგულირებელი ნორმები.

შესრულების ადგილი შეიძლება განსაზღვრულ იქნეს კანონით,

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 278.

² Peter Gauch, Walter R. Schluep, Tercier Pierre, La partie générale du droit des obligations, tome II, 2-ème édition revue et complété, Zurich, 1982 გვ.17.

მხარეთა შეთანხმებით ან გამოძღინარეობდეს საქმის გარემოებებიდან. ასე, მაგალითად, სკ 362-ე მუხლის თანახმად, თუ შესრულების ადგილი განსაზღვრული არ არის და არც ვალდებულებითი ურთიერთობის არსიდან გამოძღინარეობს, მაშინ საგნის მიწოდება უნდა მოხდეს შემდეგნაირად: ა) ინდივიდუალურად განსაზღვრული საგნის შემთხვევაში იმ ადგილას, სადაც იგი ვალდებულების წარმოშობის მომენტში იმყოფებოდა; ბ) გვარეობით განსაზღვრული საგნის შემთხვევაში – იმ ადგილას, სადაც იმყოფება მოვალის საწარმო; თუ ასეთი არ არის, მაშინ – მოვალის საცხოვრებელი ადგილის (იურიდიული მისამართის) მიხედვით.

შესრულების ადგილი შეიძლება განისაზღვროს მხარეთა შეთანხმებით. შეთანხმება უნდა იყოს აშკარა (მაგალითად, წერილობითი ფორმით) ანდა ღუმლით (მაგალითად, შესრულების ადგილი სავაჭრო ჩვეულებების გამოყენებისას). ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი გულისხმობს კერძო პირების უფლებას დაღონ ნებისმიერი შინაარსის შეთანხმებანი.¹)

საგულისხმო შესრულებას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც განსაკუთრებულ გარემოებათა და ვალდებულებით ურთიერთობათა ბუნებიდან გამოძღინარე, ცხადი ზდება შესრულების ადგილი. მხედველობაში მიიღება ყველა გარემოება, რომელიც საყოველთაოდ მიღებული ჩვეულებებით, სავაჭრო ბრუნვის ტრადიციებით, კეთილსინდისიერების გათვალსწინებით, შეიძლება მივიჩნიოთ ასეთად.² პირველ რიგში, ასეთი გარემოებაა თვით ვალდებულების ბუნება. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 501-ე მუხლის შესაბამისად, „თუ მყიდველმა მიიღო ნივთი, მაგრამ სურს მართლზომიერად მისი უკან დაბრუნება, მან უნდა იზრუნოს ნივთის შენახვისათვის. მყიდველს უფლება აქვს დაიტოვოს ნივთი მანამდე, სანამ გამყიდველი არ აუნაზღაურებს შესაბამის ხარჯებს“. ცხადია, ასეთ შემთხვევაში ნაყიდი საქონლის უკან დაბრუნების ადგილი იჩნება გამყიდველის საცხოვრებელი ადგილი ან იურიდიული მისამართი.

¹ И. А. Покровский, Основные проблемы гражданского права, М., 2000, стр. 250.

² თამარ ზარანდია „სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და დრო“ თბ., 2005, გვ. 4-5.

შესრულების ადგილის ერთ-ერთი სახეა გაგზავნის ადგილი. ამ დროს შესრულებული მოქმედების ადგილი და შედეგის ადგილი ერთმანეთს არ ემთხვევა. გამყიდველი კისრულობს გარკვეულ ადგილზე ნივთის გაგზავნის ვალდებულებას. სწორედ გამყიდველის საცხოვრებელი ადგილი (იურიდიული მისამართი) ითვლება შესრულების ადგილად, რამეთუ მან ამ ადგილიდან უნდა გააგზავნოს ნივთი მყიდველისათვის დათქმულ ადგილას. შედეგი ამ უკანასკნელ ადგილას ღვება. მაგალითად, სკ 482-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ გამყიდველი გაყიდულ ნივთს მყიდველის მოთხოვნით გზავნის სხვა ადგილას, ვიდრე ეს ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული, მაშინ ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი გადადის მყიდველზე იმ მომენტიდან, როცა გამყიდველმა ნივთი ჩააბარა გადამზიდველს ან ამის შესასრულებლად პასუხისმგებელ პირს.

იმ შემთხვევაში, თუკი ვალდებულების შესრულების წინ გამყიდველი შეიცვლის საცხოვრებელ ადგილს, დადგება სამოქალაქო კოდექსის 363-ე მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ, „თუ ვალდებულების შესრულების წინ იცვლება მოვალის საცხოვრებელი ადგილი ან საწარმოს ადგილსამყოფელი და კრედიტორს ამის გამო წარმოეშობა დამატებითი ხარჯები, მოვალემ ეს ხარჯები უნდა აუნაზღაუროს კრედიტორს. თუ ვალდებულების შესრულებამდე იცვლება კრედიტორის საცხოვრებელი ადგილი ან იურიდიული მისამართი და ამის გამო იზრდება ხარჯები ან საფრთხე ექმნება შესრულებას, მაშინ კრედიტორს ეკისრება როგორც გაზრდილი ხარჯების ანაზღაურება, ასევე საგნის გადაცემის მოსალოდნელი საფრთხის რისკიც.“

თუ გამყიდველი ხელშეკრულებით გადამზიდველს გადასცემს საქონელს და ეს საქონელი არც ამოსაცნობი ნიშნით, არც გადაზიდვისათვის საჭირო საბუთებით და არც სხვა რაიმე ნიშნით გამოკვეთილად არ არის აღნიშნული, ასეთ შემთხვევაში გამყიდველი ვალდებულია საქონლის იდენტიფიკაციისათვის გაგზავნილ დოკუმენტებში, კერძოდ, კონოსამენტში, ზედნაღებში, ქვითარში შეიტანოს ტვირთის დაწვრილებითი ჩამონათვალი და ამის შესახებ შეტყობინება გაუგზავნოს მყიდველს. მყიდველისათვის გაგზავნილ დოკუმენტში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სკ 674-ე მუხლით

დადგენილი მოთხოვნები კერძოდ, გადაზიდველის სახელი და მისამართი, ტვირთის გადაცემის დღე და ადგილი, ასევე ტვირთის მიტანის ადგილი, ტვირთის სახეობა, რაოდენობა და ა.შ.

კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს, თუ რა ვადაში უნდა შეატყობინოს გამყიდველმა მყიდველს საქონლის გაგზავნის თაობაზე. სამოქალაქო სამართალში დამკვიდრებული კეთილსინდისიერების პრინციპიდან გამომდინარე, შეტყობინება გაგზავნილ უნდა იქნეს გონივრულ ვადაში, იმისათვის, რომ მყიდველმა შეტყობინება მიიღოს ტვირთის მიტანამდე.

თუკი გამყიდველს ევალება საქონლის გაგზავნა, მან უნდა დადოს ხელშეკრულებები, რომელიც აუცილებელია ტვირთის შეთანხმებულ ადგილზე გადაზიდვისა და ასეთი გადაზიდვისათვის ჩვეული პირობებისათვის. ტვირთის გადაზიდვის დროს მისი გაფუჭების, დაზიანების ან განადგურების რისკის თავიდან აცილების მიზნით, გამყიდველმა, როგორც წესი, უნდა დადოს ე.წ. სატრანსპორტო რისკების დაზღვევის ხელშეკრულება. თუ ხელშეკრულებით გამყიდველი არ არის ვალდებული დაზღვიოს მყიდველისათვის გაგზავნილი საქონელი ტრანსპორტირებისას, მაშინ მან მყიდველის თხოვნით უნდა გადასცეს მის ხელთ არსებული ყველა ინფორმაცია, რომელიც აუცილებელია დაზღვევის ასეთი ხელშეკრულების გაფორმებისათვის.

გამყიდველმა მყიდველს უნდა გადასცეს ნივთობრივი და უფლებრივი ნაკლისაგან თავისუფალი ნივთი. ეს არის კანონმდებლობით გათვალისწინებული იმპერატიული ხასიათის ნორმა და მისი შეცვლა მხარეთა შეთანხმებით დაუშვებელია.

ნივთი ნივთობრივად უნაკლოა, თუ იგი შეთანხმებული ხარისხისაა. თუ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში გასაყიდი ნივთის ხარისხი მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული არ არის, ნივთი უნაკლოდ ჩათვლება იმ შემთხვევაში, თუ იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის. გაყიდული ნივთის ხარისხთან დაკავშირებით სკ 448-ე მუხლთან ერთად გამოიყენება სკ 380-ე მუხლის მოთხოვნაც, კერძოდ, თუ შესრულების ხარისხი დაწვრილებით არ არის ხელშეკრულებაში გათვალისწინებული, მაშინ მოვალე ვალდებულია შეასრულოს სულ ცოტა, საშუალო ხარისხის საშუაო და გადასცეს საშუალო ხარისხის ნივთი.

თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს ერთმანეთთან ხანგრძლივი საქმიანი ურთიერთობა აკავშირებთ, ნივთის ხარისხთან მიმართებაში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სავაჭრო ჩვეულებები და ტრადიციები.

ნივთობრივ ნაკლად ჩაითვლება, ასევე, თუ გამყიდველი გადასცემს მყიდველს ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ არა მთლიან საქონელს, არამედ მცირე რაოდენობით (მაგალითად, 20 ტონა ხორბლის ნაცვლად, რომელიც ერთდროულად უნდა მიეწოდებინა, მიაწოდა 10 ტონა). ეს წესი არ გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუკი სახეზეა სკ 378-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევა, კერძოდ, „მოვალეს უფლება აქვს ვალდებულება შესრულოს ნაწილ-ნაწილ, თუ კრედიტორი ამაზე თანახმაა“.

ნივთობრივ ნაკლს უთანაბრდება ასევე, თუკი გამყიდველი მყიდველს შეთანხმებული ნივთის ნაცვლად გადასცემს სულ სხვა ნივთს (მაგალითად, ცემენტის ნაცვლად მიაწოდა თაბაშირი) ან გადასცემს ნივთის მხოლოდ ერთ ნაწილს (მაგალითად, არა მთელ სამშენებლო მასალას – ცემენტი, ქვიშა, არამედ მხოლოდ ერთ ნაწილს – ქვიშას), ასევე თუკი მიწოდებული ნივთის ერთი ნაწილი ნაკლის მქონეა (მაგალითად, მიწოდებული ქვიშისა და ცემენტიდან ცემენტი გამოუსადეგარი აღმოჩნდა), გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ნაკლი არსებით გავლენას ვერ მოახდენს შესრულებაზე.

გაყიდული ნივთი უფლებრივად უნაკლოა, თუ მესამე პირს არ შეუძლია განუცხადოს მყიდველს პრეტენზია თავისი უფლებების გამო. მაშასადამე, ნივთი უფლებრივად ნაკლის მქონედ ჩაითვლება, თუ იგი დატვირთულია მესამე პირის სანივთო ან ვალდებულებითი უფლებებით, რაც მესამე პირს ანიჭებს კანონიერ უფლებას მიმართოს სარჩელით სასამართლოს და მოითხოვოს ნივთის უკან დაბრუნება მყიდველისაგან, ანუ გამოიწვიოს გაყიდული ნივთის ევიქცია (ევიქცია → ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს ნივთის გამოთხოვას). მაშასადამე, თუ უფლებრივი ნაკლის გამო მესამე პირის მოთხოვნის საფუძველზე მყიდველს დაეკისრება მისთვის ნივთის გადაცემა, გამყიდველმა კეთილსინდისიერ მყიდველს უნდა აუნაზღაუროს ამით მიყენებული ზიანი. მყიდველი ჩაითვლება კეთილსინდისიერად, თუ მან არ

იცოდა და არც შეიძლება სცოდნოდა, რომ გასაყიდი ნივთი დატვირთული იყო მესამე პირის უფლებებით.

უფლებრივ ნაკლს უთანაბრდება ასევე, თუკი გასაყიდი ნივთის მიმართ საჯარო რეესტრში რეგისტრირებულია არარსებული უფლებები, მაგალითად, თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანია რაიმე ნაგებობა და საჯარო რეესტრში ეს ნაგებობა რეგისტრირებულია როგორც იპოთეკით დატვირთული, ეს თუნდაც სინამდვილეს არ შეესაბამებოდეს, საპირისპიროს დამტკიცებამდე გასაყიდი ნაგებობა ითვლება უფლებრივად ნაკლის მქონე ქონებად (ამ საკითხზე უფრო დწვირებით იხილეთ)¹.

არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევა, რომ გამყიდველმა ერთი და იგივე საქონელი რამდენიმე პირს მიჰყიდოს, ე.ი. რამდენიმე პირთან ერთსა და იმავე საქონელზე დადოს სხვადასხვა ნასყიდობის ხელშეკრულება. მოტივს, თუ რატომ განახორციელა გამყიდველმა ეს ქმედება (საქონლს უფრო მომგებიანად გაყიდვა, მყიდველის მოტყუება თუ სხვა), არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს, რამეთუ გამყიდველის სურვილის მიუხედავად, კანონის ობიექტური ნებით, ამ დროს უპირატესობა ეძლევა იმ მყიდველს (და შესაბამისად იგი ითვლება ნივთის მესაკუთრედ), რომლის მფლობელობაშიც პირველად გადავიდა ნივთი (იგულისხმება როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი მფლობელობა). თუ გაყიდული ნივთი არც ერთ მყიდველს არ გადასცემია, მაშინ უპირატესობა ენიჭება იმ მყიდველს, ვისთანაც უფრო ადრე დაიდო ნასყიდობის ხელშეკრულება.

ნასყიდობის ხელშეკრულებით მყიდველის ძირითადი ვალდებულებაა მიიღოს ნაყიდი საქონელი და გამყიდველს გადაუხადოს შეთანხმებული ფასი. საქონელი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მყიდველი შეასრულებს ისეთ მოქმედებას, რაც მოწმობს მის მიღებას. მაგალითად, როდესაც გაგზავნილი ტვირთი ჩავა მყიდველთან, მყიდველი ვალდებულია გადმოტვირთოს იგი, მოათავსოს საწყობში, შეამოწმოს იგი და ა.შ. ნაყიდი საქონლის მიღების კონკრეტული პირობები, როგორც

¹ მ. მესხიშვილი, ნივთობრივი ნაკლის ცნება გერმანულსა და ქართულ სამართალში, ქართული სამართლის მიმოხილვა – საეციალური გამოცემა, თბ., 2004.

წესი, ნასყიდობის ხელშეკრულებით ან სპეციალური ნორმატიული აქტითაა განსაზღვრული. საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ასევე ვაჭრობის შესაბამის სფეროში დამკვიდრებულ სავაჭრო ჩვეულებებსა და ტრადიციებს.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში (გასაყიდი საქონლის ფასი განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით. ფასი, როგორც წესი, განისაზღვრება გარკვეული ოდენობის ფულადი თანხის გადახდის ფორმით. ფულადი ვალდებულება გამოიხატება ეროვნულ ვალუტაში) ვალუტა არის ამა თუ იმ ქვეყნის ფულადი ერთეული, რომელიც საფუძვლად უდევს ქვეყნის ფულად სისტემას. საქართველოში ასეთ ვალუტას წარმოადგენს ლარი, რომელიც ერთდერთი საგადასხდელი საშუალებაა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე. უცხოური ვალუტა საზღვარგარეთის ქვეყნების ფულადი ნიშნებია (ევრო, დოლარი, ფუნტი), რომლებიც საქართველოში არ წარმოადგენენ საგადასხდელი საშუალებას. თუმცა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 383-ე მუხლი, შესაძლებლობას აძლევს ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს ფასი განსაზღვრონ უცხოურ ვალუტაშიც. კეროდ, შეიძლება ამა თუ იმ საქონლის გასაყიდი ფასი დადგინდეს უცხოურ ვალუტაში, მაგრამ გადახდა აუცილებლად უნდა მოხდეს ქართულ ვალუტაში შესაბამისი კურსით. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ასეთ შემთხვევაში უცხოური ვალუტა იქნება ვალის ვალუტა, ხოლო ქართული ლარი კი იქნება გადახდის ვალუტა. მაშასადამე, ვალის ვალუტაა ის ფულადი ერთეული, რომელშიაც გამოითვლება ფულადი ვალდებულების თანხა, ხოლო გადახდის ვალუტაა ის ფულადი ნიშნები (ერთეული), რომელიც ითვლება ფულადი ვალდებულების შესრულების საშუალებად.¹

(თუ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში გასაყიდი საქონლის ფასი პირდაპირ არ არის მითითებული, მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ მისი განსაზღვრის საშუალებებზე.) მაგალითად, მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ, რომ ფასის გადახდა მოხდეს გადახდის მომენტისათვის ანალოგიურ საქონელზე ბაზარზე არსებული საშუალო ფასის მიხედვით.²

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 331.

² ზ. ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 2001, გვ. 98.

ნასყიდობის ხელშეკრულება, როგორც აღვნიშნეთ, არის ქინალაგ-მატური, ანუ (ორმხრივ მავალდებულებული ხელშეკრულება, შესაბამისად, მხარეთა უფლება-მოვალეობების წარმოშობის საფუძველი კონტრაქტების შემხვედრი ურთიერთმოქმედებაა, რაც გამოიხატება გამყიდველის მხრიდან საქონლის გადაცემაში და მყიდველის მხრიდან როგორც საქონლის მიღების, ისე მისი ფასის გადახდაში. საქონლის მიღების კონკრეტული პირობები განისაზღვრება კანონით.) მხარეთა შეთანხმებით ან სავაჭრო ჩვეულებებითა და ტრადიციებით (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 493-ე მუხლი ითვალისწინებს მყიდველის უფლებას, უარი თქვას საქონლის მიღებაზე, სახელდობრ: მყიდველს უფლება აქვს უარი თქვას საქონელის მიღებაზე, თუ გამყიდველმა მას მიაწოდა საქონელი იმაზე ნაკლები რაოდენობით, ვიდრე ეს ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული. თუ მყიდველი მიიღებს ასეთ საქონელს, მაშინ ფასს გადაიხდის სახელშეკრულებო ფასის პროპორციულად (მაგალითად, ნასყიდობის ხელშეკრულებით გამყიდველს მყიდველისათვის უნდა მიეწოდებინა ათი ტონა ცემენტი, ხოლო მყიდველს კი უნდა გადაეხადა ერთი ტონა ცემენტისათვის 100 ლარი. თუ გამყიდველმა მყიდველს შეპირებული ათი ტონა ცემენტის მაგივრად მიაწოდა შვიდი ტონა ცემენტი, მყიდველს უფლება აქვს, საერთოდ, უარი თქვას საქონლის მიღებაზე, მაგრამ თუ მყიდველი მაინც მიიღებს ნაკლები რაოდენობის საქონელს, შესაბამისად ფასს გადაიხდის სახელშეკრულებო ფასის პროპორციულად, ანუ 100 ლარის ნაცვლად 700 ლარს).

(არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევა, როდესაც გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის მიწოდებული საქონლის რაოდენობა აღმატება ხელშეკრულებით გათვალისწინებულს.) მაგალითად, ათი ტონა ცემენტის ნაცვლად, რაც ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული, მიაწოდა მყიდველს 15 ტონა. ასეთ შემთხვევაში მყიდველს შეუძლია მიიღოს ზედმეტი რაოდენობაც და ვალდებულია გადაიხადოს ფასი სახელშეკრულებო ფასის პროპორციულად (ანუ თუ ერთი ტონა ცემენტის ღირებულებაა 100 ლარი, მყიდველი შეთანხმებული 1000 ლარის ნაცვლად გადაიხდის 1500 ლარს ანუ ზედმეტი ხუთი ტონისათვის დამატებით 5000 ლარს).

ზედმეტად მიწოდებული საქონლის მიღების შესაძლებლობა არის კანონით გათვალისწინებული მყიდველის უფლება და არა მოვალეობა. შესაბამისად, თუკი მყიდველს სურს მიიღოს მხოლოდ საქონლის ის რაოდენობა, რომელიც ნასყიდობის ხელშეკრულებითაა გათვალისწინებული, მან ასეთ შემთხვევაში ზედმეტი რაოდენობა უკან უნდა დაუბრუნოს გამყიდველს ამ უკანასკნელის ხარჯზე.)

მყიდველის ერთ-ერთი მოვალეობაა შეამოწმოს ნაყიდი ნივთი. თუ გაყიდული ნივთი ნაკლის მქონე აღმოჩნდება, გამყიდველმა უნდა გამოასწოროს ეს ნაკლი. თუ ნაკლის მქონე აღმოჩნდება გვაროვნული ნივთი, გამყიდველმა უნდა შეცვალოს იგი საამისოდ აუცილებელ ვადაში. გამყიდველს ეკისრება ნაკლის გამოსწორებისათვის აუცილებელი ხარჯების ანაზღაურება, მათ შორის ტრანსპორტირების, გზის, სამუშაოს შესრულებისა და მასალის ღირებულების ხარჯები.

გამყიდველს შეუძლია უარი თქვას როგორც ნაკლის გამოსწორებაზე, ასევე ნივთის შეცვლაზე, თუ ეს მოითხოვს შეუსაბამოდ დიდ ხარჯებს. თუ რა ჩაითვლება შეუსაბამოდ დიდ ხარჯებში, ეს არის შეფასებითი ფაქტის საკითხი და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა გადაწყდეს საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით.

იმ შემთხვევაში, თუკი გამყიდველმა ნაკლის გამოსწორების მიზნით მყიდველს გადასცა უნაკლო ნივთი, მაშინ გამყიდველს შეუძლია მყიდველს მოსთხოვოს ნაკლის მქონე ნივთის უკან დაბრუნება.

თუ მყიდველი არ ითხოვს ნაკლის გამოსწორებას ან ახლით მის შეცვლას გამყიდველისათვის საამისოდ მიცემული ვადის გასვლის შემდეგ და არც ხელშეკრულების მოშლას, მას შეუძლია მოითხოვოს ფასის შემცირება იმ ოდენობით, რაც საჭიროა ნაკლის გამოსასწორებლად. მხედველობაში მიიღება ხელშეკრულების დადების მომენტიდან არსებული ფასები (ამ საკითხზე უფრო დაწვრილებით იხილეთ)¹.

მოქმედი კანონმდებლობა მყიდველს არ ავალდებულებს ნივთის ყიდვისას დაუყოვნებლივ შეამოწმოს მისი ხარისხი. ამ მხრივ გამონაკლისია დადგენილი იმ მყიდველისათვის, რომელიც ეწევა სამეწარმეო საქმი-

¹ ს. ჩაჩავა, მყიდველის მორაღი უფლებების შედარებითი-სამართლებრივი ანალიზი ჟურნალი, „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოშვება, თბ., 2004.

ანობას. სამოქალაქო კოდექსის 495-ე მუხლის თანახმად, თუ მყიდველი მეწარმეა, ის ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეამოწმოს ნივთი. მეწარმე ვალდებულია ან თვითონ შეამოწმოს ნაყიდი ნივთი ან უზრუნველყოს მისი შემოწმება სპეციალისტის მიერ საქმის გარემოებების გათვალისწინებით შესაბამისად მაქსიმალურად მოკლე დროში. თუ ნასყიდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე გამყიდველი ვალდებულია მყიდველს მაწოდოს ნივთი, მაშინ მეწარმე მყიდველმა ნივთი უნდა შეამოწმოს დანიშნულების ადგილზე მიტანისთანავე. თუკი მეწარმე მყიდველი ნაკლის აღმოჩენის შესაბამის ვადაში (ეს ვადა ღვინდება, როგორც წესი, ხელშეკრულებით) ანდა იმ ვადაში, რომლის განმავლობაშიც ცნობილი უნდა ყოფილიყო მისთვის ნაკლის არსებობა (ე.წ. გონივრული ვადა, რომელიც განისაზღვრება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით) არ წარუდგენს გამყიდველს პრეტენზიას, მას ერთმევა ნაკლის გამო მოთხოვნის უფლება. იმ შემთხვევაში, თუკი გამყიდველმა იცოდა ან უნდა სცოდნოდა გაყიდული ნივთის ნაკლის შესახებ და შეგნებულად დუმდა ამის თაობაზე, მაშინ მყიდველს ყველა შემთხვევაში წარმოეშობა ნივთის ნაკლის მიმართ კანონით დადგენილი მოთხოვნების გამოყენების უფლება.

არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევები, როდესაც გამყიდველი ხელშეკრულებით განსაზღვრავს ნივთის ვარგისიანობის ვადას, ანუ ე.წ. საგარანტიო ვადას. ამ შემთხვევაში ივარაუდება, რომ, თუკი ამ ვადის განმავლობაში გაყიდულ საქონელს აღმოაჩნდება ნაკლი, მაშინ მყიდველს წარმოეშობა ნაყიდი ნივთის ნაკლთან მიმართებაში სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი მოთხოვნების უფლება.

თუ მყიდველმა გადააცილა ნივთის მიღების ვადას ან თავის დროზე არ გადაიხადა მისი ფასი, მაშინ გამყიდველი, რომელთანაც იმყოფება ნივთი ანდა ახორციელებს მასზე კონტროლს, ვალდებულია შეინახოს იგი (აქ იგულისხმება ისეთი შემთხვევა, როდესაც, ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ნაყიდი ნივთი მყიდველის საკუთრება ხდება ხელშეკრულების დადების მომენტიდანვე, ხოლო ნივთის გადაცემა კი ხდება მოგვიანებით). მაშასადამე, ივარაუდება, რომ გამყიდველმა შეასრულა ნივთის მიწოდების თაობაზე მის მიერ ნაკისრი ვალდებულებები, ხოლო მყიდველის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობა კი გამოიხატება

იმაში, რომ მან დროულად არ მიიღო ნივთი ან თავის დროზე არ გადაიხადა მისი ფასი. არსებულ სიტუაციაში გამყიდველის უფლებების დაცვის გარანტიაა მისთვის კანონით მინიჭებული უფლება დააკავოს გზაში უკვე გაგზავნილი საქონელი ანდა ვალდებულია შეინახოს ნივთი (კანონისმიერი შენახვის მოვალეობა), ვიდრე მყიდველი მას არ აუნაზღაურებს შესაბამის ხარჯებს.

თუ მყიდველმა მიიღო ნივთი, მაგრამ სურს მართლზომიერად მისი უკან დაბრუნება, იმის გამო, რომ გამყიდველმა არ შეასრულა თავისი მოვალეობა (მაგალითად, გადასცა ნაკლის მქონე ნივთი), ნივთის უკან დაბრუნებამდე მან უნდა იზრუნოს ნივთის შენახვისათვის.

ნივთის უკან დაბრუნების განზრახვა მყიდველმა უნდა გამოამჟღავნოს ნივთის მიღების მომენტში, ფაქტობრივად მაშინ, როდესაც მან დაათვალიერა ნივთი, აღმოაჩინა მისი ნაკლი და გადაწყვიტა მისი უკან დაბრუნება. ამ მომენტიდან აღმოცენდება მყიდველის ვალდებულება, შეინახოს ნივთი იმ ვადით, რომელიც საჭიროა გამყიდველისათვის პრეტენზიის გაგზავნისა და მასზე პასუხის მიღებისათვის. მყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს იმ გონივრული დანახარჯების კომპენსაცია, რომელიც მან გასწია ნივთის შენახვისათვის. ამასთან, მას უფლება აქვს დაითხოვოს ნივთი იმ დრომდე, ვიდრე გამყიდველი არ აუნაზღაურებს შესაბამის ხარჯებს.

სამოქალაქო კოდექსის 502-ე მუხლი ითვალისწინებს ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეთა უფლებას, მეორე მხარის ხარჯზე ნივთი შეინახოს მესამე პირის საწყობში, თუ აქედან არ წარმოიშობა არამართლზომიერი ხარჯები, მაშასადამე, მესამე პირის საწყობში ნივთის ჩაბარება არის ხელშეკრულების მხარის უფლება და არა მოვალეობა. მხარე ამას მიმართავს იმიტომ, რომ დაიცვას როგორც საკუთარი ინტერესები, ასევე კანონის მოთხოვნა უზრუნველყოს კონტრაქტის ინტერესების დაცვა.

თუ სხვადასხვა მიზეზების გამო ვალდებული მხარე ნივთს არ აბარებს საწყობში, მაგალითად, იმის გამო, რომ საწყობში არ არის ადგილი ან შენახვისათვის საჭირო პირობები, ანდა საწყობში ნივთის შენახვა ღიდ და გაუმართლებელ ხარჯებთანაა დაკავშირებული, მაშინ მან დამოუკიდებლად უნდა უზრუნველყოს მისი შენახვა.

ნიეთის შენახვის ხარჯები (მესამე პირის საწყობში შენახვიდან წარმოშობილი ხარჯები), რომელიც ვალდებულმა პირმა გაიღო, შემდგომში უნდა აანაზღაუროს კონტრაქტმა. ამიტომაც კანონმდებელი იცავს რა კონტრაქტის ინტერესებს, მიუთითებს, რომ შენახვამ არ უნდა გამოიწვიოს არათანაბარზომიერი ხარჯები, ანუ ხარჯები გონივრულად უნდა იქნეს გაწეული.

სამოქალაქო კოდექსის 503-ე მუხლი ითვალისწინებს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც გამყიდველს ან მყიდველს, ვისაც ეკისრება გაყიდული ნიეთის შენახვის ვალდებულება, უფლება აქვს გაყიდოს ეს ნიეთი სათანადო წესების დაცვით (ანუ ასეთ შემთხვევაში ნიეთის გაყიდვის უფლება აქვს არამესაკუთრეს). ეს უფლება მხარეს წარმოეშობა მაშინ, როცა ხელშეკრულების მეორე მხარე აყოვნებს ნიეთის მიღებას ანდა ნიეთის შენახვის ხარჯების ანაზღაურებას. ნიეთის გაყიდვის უფლების რეალიზაციისათვის საჭიროა, რომ უფლებამოსილმა პირმა აცნობოს კონტრაქტს ნიეთის შესაძლო გაყიდვის შესახებ. თუ დათქმულ ვადაში კონტრაქტი კვლავ არ შეასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობას, მიიღოს ნიეთი ან აანაზღაუროს შენახვის ხარჯები, ანდა არ აცნობებს პასუხს უფლებამოსილ პირს, ამ უკანასკნელს უფლება აქვს გაყიდოს ნიეთი სათანადო წესების დაცვით – როგორც წესი, აუქციონზე ან საჯარო ვაჭრობის სხვა წესების მიხედვით.

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეს, რომელმაც მართლზომიერად გაასხვისა (გაყიდა) ნიეთი, უფლება აქვს ნავაჭრიდან დაიტოვოს თანხა, რომელიც შეესაბამება ნიეთის შენახვისა და გაყიდვის ხარჯებს, დანარჩენი თანხა კი უნდა გადასცეს მეორე მხარეს.

იმ შემთხვევაში, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი არის მალფუჭადი ნიეთი, ან თუ მას გაუფასურება მოეწივს, ანდა მისი შენახვა დიდ ხარჯებთან არის დაკავშირებული, მაშინ მხარე, რომელსაც ევალება ამ ნიეთის შენახვა, ვალდებულია გაყიდოს იგი დაუყოვნებლივ აღნიშნულ შემთხვევაში მხარეს არ ევალება ნიეთის შესაძლო გაყიდვის შესახებ შეტყობინება გაუზიაროს კონტრაქტს, რადგან ეს პროცესი გარკვეულ დროს საჭიროებს, რომლის განმავლობაშიც ნიეთი შეიძლება გაუფასურდეს. მალფუჭადი საქონლის რეალიზაციაც უნდა მოხდეს იმ სათანადო წესების დაცვით, რომელიც გათვალისწინებულია სკ 503-ე მუხლით.

სამოქალაქო კოდექსის 499-ე მუხლის თანახმად, თუ ნივთი რამდენჯერმე იყიდება, ვალდებულების უზრუნველყოფი უფლება გადაეცემა ყოველ მომდევნო მყიდველს. მყიდველს შეუძლია თავისი უფლებების ფარგლებში მოთხოვნები წაუყენოს შესაბამის გამყიდველს ნასყიდობათა ამ რიგში. მაგალითად, გაიყიდა იპოთეკით დატვირთული სახლი. სახლის იპოთეკით დატვირთვის შესახებ მყიდველისათვის ცნობილი იყო. ვინაიდან იპოთეკა აქცესორული უფლებაა, სახლთან ერთად მყიდველზე გადავა იპოთეკაც, თუკი მოხდება მისი რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში. თუ იპოთეკით დატვირთული სახლი რამდენჯერმე გაიყიდა იპოთეკის მოთხოვნის დაკმაყოფილებამდე, იპოთეკის შესახებ აღნიშვნა უნდა გაეთდეს ყოველ ახალ დოკუმენტში და გატარდეს საჯარო რეესტრში, ხოლო თუ ბოლო მყიდველს ნასყიდობის თაობაზე რაიმე პრეტენზია წარმოემობა, მან პრეტენზია უნდა წარუდგინოს იმ გამყიდველს, ვისგანაც სახლი შეიძინა და არა სახლის თავდაპირველ გამყიდველს.¹

სამოქალაქო კოდექსის 498-ე მუხლის თანახმად, ნივთის ნასყიდობის მომწესრიგებელი წესები შესაბამისად გამოიყენება უფლების ან სხვა ქონების ნასყიდობის მიმართაც. მაშასადამე, ამ შემთხვევაში ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანია არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, ანუ ის მოთხოვნები და უფლებები, რომელიც შეიძლება გადაეცეს სხვა პირებს, ან გამიზნულია საიმისოდ, რომ მათ მფლობელს შეექმნას მატერიალური სარგებელი, ანდა მიენიჭოს უფლება მოსთხოვოს სხვა პირებს რაიმე.

ნივთის ნასყიდობის წესები გამოიყენება უფლების (მოგების მიღების უფლება, წილის მიღების უფლება და ა.შ.), ნასყიდობის მიმართაც. ქონებრივი უფლებების გაყიდვა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გამყიდველის მიერ შესრულებულია უფლების გადაცემასთან დაკავშირებული ვალდებულებები. ამასთან, გამყიდველს ეკისრება როგორც გასაყიდი უფლების ნამდვილობის დასაბუთება, ასევე ამ უფლების გადაცემის ხარჯებიც. თუ გაყიდულია უფლება (მაგალითად, ინვენტართან ერთად მიწის ნაკვეთის იჯარის უფლება), რომელიც იძლევა ასევე ნივთის ფლობის შესაძლებლობასაც, მაშინ გამყიდველი ვალდებულია მყიდველს გადასცეს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნივთი.

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტომი 1, თბ., 2001.

თავი III

პასუხისმგებლობა ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების ღარღვევისათვის

სამოქალაქო კოდექსის 484-ე მუხლის თანახმად, ნასყიდობის ხელშეკრულების ყოველ მხარეს შეუძლია უარი თქვას თავისი ვალდებულებების შესრულებაზე, თუკი ხელშეკრულების დადების შემდეგ აღმოჩნდება, რომ არსებობს რეალური საშიშროება იმისა, რომ მეორე მხარე თავის მოვალეობათა მნიშვნელოვან ნაწილს არ შეასრულებს. მაშასადამე, კანონმდებლობა ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ უნდა არსებობდეს მოვალეობათა შეუსრულებლობის რეალური და არა მოჩვენებითი საშიშროება. მაგალითად, რეალური საშიშროება იქნება, თუკი მყიდველი გადახდის-უუნარო გახდა და აღარ შეუძლია გადაიხადოს ნაყიდი საქონლის საფასური, ანდა ის ქონება, რომელიც გამყიდველს მყიდველისათვის უნდა მიეწოდებინა, განადგურდა, აღარ არსებობს, ანდა ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესრულება გათვალისწინებული იყო პირადად მყიდველისათვის, მაგრამ მყიდველი გარდაიცვალა.

(ნასყიდობის ხელშეკრულებაზე უარი აღნიშნული საფუძველით დაუშვებელია, თუ მხარის უსაფრთხოება უზრუნველყოფილია, ანუ ვალდებული პირი უფლებამოსილ პირს შესთავაზებს უზრუნველყოფის კანონით გათვალისწინებულ საშუალებებს (გირავნობას, იპოთეკა, საბანკო გარანტიას, თავდებობას და ა.შ.).

გაყიდული საქონლის ნაწილ-ნაწილ მიწოდებისას, თუ ერთი მხარის მიერ მხოლოდ ერთი ვალდებულების შეუსრულებლობის გამო შეიქმნა რეალური საშიშროება იმისა, რომ მომავალი მიწოდების ვალდებულებებიც არ შესრულდება, მაშინ მეორე მხარეს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. (მაგალითად, გამყიდველს ნასყიდობის ხელშეკრულებით მყიდველისათვის უნდა მიეწოდებინა ასი ტონა ცემენტი ხუთ პარტიად ოც-ოცი ტონის რაოდენობით. გამყიდველმა წარმოებაში მომხდარი უბედური შემთხვევის გამო ვერ შეძლო შეთანხმებული პირველი ოცი ტონა ცემენტის მიწოდება. გაირკვა, რომ უბედური

შემთხვევის შედეგების ლიკვიდაციას დასჭირდებოდა დიდი დრო, რამაც შექმნა რეალური საშიშროება იმისა, რომ მომავალი მიწოდების ვალდებულებებიც არ შესრულდებოდა. ასეთ შემთხვევაში მყიდველს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.

სამოქალაქო კოდექსის 405-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის მესამე წინადადების თანახმად, თუ ვალდებულება მხოლოდ ნაწილობრივ დაირღვა, მაშინ კრედიტორს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებულების დარჩენილი ნაწილის შესრულებამ დაკარგა ინტერესი. აღნიშნული ზოგადი ხასიათის ნორმა, შეიძლება რომ გამოყენებულ იქნეს ნასყიდობის ხელშეკრულებასთან მიმართებაშიც.

(იმ შემთხვევაში, თუკი გამყიდველმა გადასცა მყიდველს ნაკლის მქონე ნივთი, მაშინ მყიდველს სამოქალაქო კოდექსის 352-ე მუხლის მიხედვით, შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულების მოშლა. კერძოდ, თუ ხელშეკრულების ერთი მხარე (ჩვენს შემთხვევაში გამყიდველი), არღვევს ორმხრივი ხელშეკრულებიდან (ჩვენ შემთხვევაში ნასყიდობის ხელშეკრულება) გამომდინარე ვალდებულებას (ჩვენს შემთხვევაში უნაკლო ნივთის გადაცემის ვალდებულება), მაშინ ხელშეკრულების მეორე მხარეს (ჩვენს შემთხვევაში მყიდველს) შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე ვალდებულების შესრულებისათვის მის მიერ დამატებითი განსაზღვრული ვადის უშედეგოდ გასვლის შემდეგ. მაგალითად, თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების საფუძველზე გამყიდველმა გადასცა მყიდველს ნივთობრივი ან უფლებრივი ნაკლის მქონე ნივთი, მყიდველს, როგორც წესი, დაუყოვნებლივ არ შეუძლია რომ მოშალოს ხელშეკრულება. მან თავდაპირველად უნდა მისცეს გამყიდველს, როგორც წესი, ნაკლის გამოსწორებისათვის ან ნივთის შეცვლისათვის საჭირო აუცილებელი დამატებითი ვადა. თუ ამ დამატებით ვადაშიც გამყიდველი არ გამოასწორებს ნაკლს ან არ შეცვლის ნაკლის მქონე ნივთს უნაკლო ნივთით, მაშინ მყიდველს შეუძლია ხელშეკრულების მოშლა, ანუ მხარეებს უკან უნდა დაუბრუნდეთ მიღებული შესრულება და სარგებელი. გამყიდველს ასევე ევალება აუნაზღაუროს მყიდველს გაწეული დანახარჯები (შენახვის, ტრანსპორტირების და ა.შ.).

სამოქალაქო კოდექსის 494-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად,

ნიეთის ნაკლით ან ნასყიდობის ხელშეკრულებით განსაზღვრული სხვა პირობების დარღვევით მიყენებული ზიანი ანაზღაურდება ზოგადი წესების მიხედვით.

სახელშეკრულებო ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისათვის სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამოიხატება დამრღვევი მხარის მოვალეობაში ანაზღაუროს ვალდებულების დარღვევის შედეგად მიყენებული ზიანი ნატურით ან ფულადი სახით, ანუ ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის სამოქალაქო-სამართლებრივი სანქციები, როგორც წესი, ატარებენ ქონებრივ ხასიათს. კონტინენტური ევროპის სამართლის მიხედვით, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა განიხილება ვალდებულების ნატურით შესრულების მოთხოვნასთან მიმართებაში როგორც დამატებითი ხასიათის და იგი გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, თუკი ვალდებულების ნატურით შესრულება საერთოდ შეუძლებელია ანდა კრედიტორმა დაკარგა ინტერესი ასეთი შესრულების მიმართ. ინგლისურ-ამერიკული სამართალი კი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას განიხილავს როგორც დაცვის ძირითად საშუალებას და კრედიტორს ყოველთვის შეუძლია მოითხოვოს ფულადი კომპენსაცია ვალდებულების შეუსრულებლობის (დარღვევის) შემთხვევაში.

ზიანის ანაზღაურების საკითხთან მიმართებაში როგორც კონტინენტური ევროპის, ისე ინგლისურ-ამერიკული სამართლის სისტემის ქვეყნები აღგენენ საერთო ზოგად პრინციპებს: ფულადი ანაზღაურების მიზანია დაზარალებული მხარის ქონებრივი დანაკარგების კომპენსაცია. კრედიტორი არ უნდა დაზარალდეს მატერიალურად მოვალის მიერთვისი ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში. მოვალის მხრიდან ზიანის ანაზღაურებამ უნდა გამოიწვიოს კრედიტორის აღდგენა იმ მდგომარეობაში, რომელშიც იგი იქნებოდა, თუკი მოვალე ვალდებულებას ჯეროვნად შეასრულებდა. დოქტრინაში ასეთ მიდგომას უწოდებენ დადებითი სახელშეკრულებო ინტერესის დაცვას, განსხვავებით უარყოფითი სახელშეკრულებო ინტერესის დაცვისაგან, რომლის მიზანსაც წარმოადგენს კრედიტორის იმ მატერიალური მდგომარეობის უზრუნველყოფა, რომელშიც იგი იქნებოდა, თუკი ხელშეკრულება საერთოდ არ დაიდებოდა და რომლის დაცვაც, როგორც წესი, ხდება იმ შემთხვევებში, როცა ხელშეკრულება ცნობილ იქნება ბათილად.

შეუსრულებლობის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, წარმოადგენს დამრღვევი მხარისათვის, ასე ვთქვათ, ახალი ვალდებულების დაკისრებას (ანუ თავდაპირველი ვალდებულების ტრანსფორმაციას) შეუსრულებელის სანაცვლოდ ანდა არაჯეროვნად შესრულებული ვალდებულებისადმი (მაგალითად, ვადის გადაცილება) დამატებითი სახის ვალდებულებას. აქედან გამომდინარეობს ძირითადი პრინციპი იმის შესახებ, რომ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებით დაზარალებული მხარისათვის მიყენებული ზიანი უნდა სრულად ანაზღაუროს მისმა კონტრაგენტმა.

როგორც კონტინენტური ევროპის, ისე ინგლისურ-ამერიკული სამართლის სისტემის ქვეყნებში განასხვავებენ ზიანის მიყენებისათვის პასუხისმგებლობის საერთო საფუძვლებს. (ელემენტებს): 1) ზიანი; 2) ქმედების მართლწინააღმდეგობა; 3) მიზეზობრივი კავშირი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასა და დამდგარ ზიანს შორის; 4) ზიანის მიმყენებლის ბრალი.

1) ზიანი წარმოადგენს სამართალდარღვევის შემადგენლობის აუცილებელ ელემენტს. თუ არაა ზიანი სახეზე, შესაბამისად არ დადგება არც ქონებრივი პასუხისმგებლობა. ზიანი წარმოადგენს სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფის შედეგს, ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ანაზღაურებიანი ზიანი. ზიანი, რომლის ანაზღაურებაც შეუძლებელია, ვერ ჩაითვლება ასეთად. შემთხვევითი არაა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 412-ე მუხლი ადგენს, რომ „ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მოვალისათვის წინასწარ იყო სავარაუდო და წარმოადგენს ზიანის გამომწვევი მოქმედების უშუალო შედეგს“. მოვალისათვის სავარაუდო ზიანი ეს ისეთი ზიანია, რომელიც სავარაუდო იქნებოდა სამოქალაქო ბრუნვის საშუალო მონაწილისათვის. ამდენად, ზიანის სავარაუდობა ობიექტური მასშტაბით ფასდება და არა კონკრეტული მოვალის სუბიექტური შესაძლებლობებით. მოვალეს არ შეიძლება დაეკისროს იმის ანაზღაურება, რისი გათვალისწინებაც მას არ შეეძლო, ზიანი მისთვის გონივრულად უნდა იყოს სავარაუდო. სავარაუდო უნდა იყოს საერთოდ ზიანი და არაა აუცილებელი ეს მოთხოვნა გავრცელდეს ზიანის სიდიდეზე, რომელიც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში შეიძლება დადგინდეს.

როგორც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, ასევე ყველა განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობა, ერთმანეთისაგან განასხვავებს ქონებრივ და არაქონებრივ ზიანს. ქონებრივი ზიანი ქონებრივი სიკეთის ხელყოფით შემოიფარგლება. არაქონებრივი ზიანი ეტიმოლოგიურად მორალური ზიანის იდენტურია, რომელსაც საერთო სამართლის ქვეყნებში „ფსიქოლოგიურ ზიანს“ უწოდებენ. მორალური ზიანი გულისხმობს იმ ზნეობრივ-ფსიქოლოგიურ თუ ფიზიკურ ტანჯვას, რასაც სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილე განიცდის არამატერიალურ ფასეულობათა ხელყოფით.¹

(ზიანი უნდა ანაზღაურდეს არა მხოლოდ ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისისათვის, არამედ მიუღებელი შემოსავლისთვისაც. მიუღებლად ითვლება შემოსავალი, რომელიც არ მიუღია პირს და რომელსაც იგი მიიღებდა, ვალდებულება რომ ჯეროვნად შესრულებულიყო. განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობის სამოქალაქო კანონმდებლობა განასხვავებს დადებით ზიანსა და მიუღებელ შემოსავლებს) (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 252-ე პარაგრაფი, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1140-ე მუხლი, ამერიკის ერთიანი სავაჭრო კოდექსის 2-708-ე მუხლი). შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონი არ შეიცავს მითითებას ანაზღაურებას ქვემდებარე ზიანის სახეების შესახებ. შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 43-ე მუხლის თანახმად, ზიანის სახეებისა და ოდენობის საკითხის გადაწყვეტა წარმოადგენს სასამართლოს კომპეტენციას.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ იყენებს ტერმინს „დადებითი ზიანი“. ზიანის ანაზღაურება სკ 411-ე მუხლის თანახმად, „ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისისათვის“ სწორედ რომ დადებითი ზიანის ანაზღაურებას გულისხმობს დადებითი ზიანი ვალდებულების დარღვევის თანხმლები შედეგია. იგი შესრულების საგნის უშუალო ხელყოფის შედეგია. პირის მიერ დადებითი ზიანის სახით გაწეული ზარაზები გულისხმობს როგორც დაზარალებული მხარის აქტივების შემცირებას, ისე მისი ვალდებულებების (პასივების) გაზრდას. მაგალითად, იმის გამო, რომ კრედიტორს მოვალემ დროზე არ

¹ შ. ჩიკაშვილი, მორალური ზიანი სამოქალაქო სამართალში, თბ., 2002.

დაუბრუნა ვალი, იგი იძულებულია სხვისგან ისესხოს ფული, რათა შეასრულოს თავისი ვალდებულება.¹

რაც შეეხება მიუღებელ შემოსავალს, ესაა ~~ანატილი მოგება~~ ანუ ის შემოსავალი, რომელიც არ მიუღია პირს და რომელსაც იგი მიიღებდა ვალდებულება ჯეროვნად რომ შესრულებულიყო. მაშასადამე, მიუღებელია შემოსავალი, რომელიც შეიძლება დამდგარიყო სამოქალაქო ბრუნვის ნორმალური განვითარების შემთხვევაში. მიღებული შემოსავალი სავარაუდო შემოსავალია, ამიტომაც დავის შემთხვევაში სასამართლომ ყურადღება უნდა გაამახვილოს იმაზე, რამდენადაც მოსალოდნელი იყო მისი მიღება.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 414-ე მუხლის თანახმად, ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას მხედველობაშია მისაღები ის ინტერესი, რომელიც კრედიტორს ჰქონდა ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების მიმართ. ზიანის ოდენობის დასადგენად გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ხელშეკრულების შესრულების დრო და ადგილი.

განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობა ადგენს მეტად მნიშვნელოვან პრინციპს, რომლის თანახმადაც კრედიტორს მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლია მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება, თუკი ვალდებულების შეუსრულებლობის შედეგად მან მართლაც განიცადა ზიანი. მაშასადამე, ზიანის სავარაუდობა ობიექტური მასშტაბით ფასდება და არა კონკრეტული მოვალის სუბიექტური შესაძლებლობით. მოვალეს არ შეიძლება დაეკისროს იმისი ანაზღაურება, რისი გათვალისწინებაც მას არ შეეძლო. ზიანი მისთვის გონივრულად უნდა იყოს სავარაუდო.² ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას განვითარებული ქვეყნების დოქტრინასა და სასამართლო პრაქტიკაში (გამოიყენება ე.წ. „აბსტრაქტული“ ზიანის ცნება. იგი გამოითვლება იმ სხვაობის სახით, რომელიც არსებობს შესრულების სახელშეკრულებო ფასსა და საბაზრო ან მიმდინარე ფასს შორის.) შეიძლება ვერ მიიღო საქონელი, ყოველთვის შეუძლია კომპენსაციის სახით მოითხოვოს სახელშეკრულებო და საბაზრო ფასს შორის სხვაობა).³

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 463.

² Комаров А.С. „Ответственность в коммерческом обороте“, М., 1999.

³ იქვე, გვ. 140.

ინგლისურ-ამერიკულ სამართალში არსებობს ნომინალური ზიანის (nominal damages) ინსტიტუტი. მოვალეს ამ შემთხვევაში ეკისრება ნომინალური თანხის გადახდა (ამერიკაში, როგორც წესი, 1 დოლარი, ინგლისში – 2 ფუნტი სტერლინგი). ამ ინსტიტუტის ძირითადი ფუნქცია იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლოს მიერ, ამგვარად, ფორმალურად ხდება კრედიტორის უფლებების დარღვევის ცნობა და მოვალისათვის ამ საფუძველით პასუხისმგებლობის დაკისრება.

როგორც თვითონ ზიანის მიყენების ფაქტი, ასევე განცდილი ზიანის ოდენობის დამტკიცების ტვირთი აწევს დაზარალებულ მხარეს, ანუ კრედიტორს, რომელიც სასამართლო პროცესში წარმოადგენს მოსარჩელე მხარეს. ზიანის ანაზღაურების ოდენობა ისე უნდა განისაზღვროს, რომ ამას არ მოჰყვეს რომელიმე მხარის უსაფუძველო გამდიდრება. ამიტომაცაა, რომ თუკი მიუღებელი შემოსავლების მისაღებად კრედიტორს უნდა გაეწია გარკვეული ხარჯები, მაშინ ეს ხარჯები უნდა გამოაკლდეს მიუღებელი შემოსავლის ოდენობას. კრედიტორისათვის ამ ხარჯების დაკისრება ემყარება იმ ფაქტს, რომ ვალდებულების შესრულების შემთხვევაში ეს ხარჯები მას უნდა გაეწია.

ზიანის ანაზღაურების ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს რეალურად განცდილი დანაკარგების ჯამს. ის არ უნდა ატარებდეს მოვალის მიმართ სადამსჯელო ხასიათს და არ უნდა წარმოადგენდეს საჯარიმო სანქციას, რამეთუ ვალდებულების დარღვევისათვის სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის არსი მდგომარეობს კრედიტორისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაში და არა გამოუსწორებელი მოვალის დასჯაში. ყველაზე უფრო მკაცრი წესებია დადგენილი ამის შესახებ ინგლისურ-ამერიკული სამართლით, სადაც ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს წინასწარ შეთანხმებულ და გამოთვლილ ზიანს. ამგვარად, ინგლისურ-ამერიკული სამართლით საჯარიმო პირგასამტეხლო არაა დაშვებული.

იძისდა მიხედვით, თუ ვალდებულების დარღვევა რა სახით ხდება, განვითარებული ქვეყნების დოქტრინასა და სასამართლო პრაქტიკაში განასხვავებენ საკომპენსაციო და მორატორიულ ზიანს.

საკომპენსაციო ზიანი შედეგად მოსდევს ვალდებულების საერთოდ შეუსრულებლობას, ის ცვლის შესრულებას. ამიტომაც კრედი-

ტორს არ შეუძლია ერთდროულად მოითხოვოს როგორც ვალდებულების შესრულება, ისე საკომპენსაციო ზიანის ანაზღაურება.

მორატორიული ზიანი მოვალის მხრიდან შესრულების ვადის გადაცილებას ახლავს ხოლმე. თუკი მოვალე ვალდებულებას, მართალია, ასრულებს, მაგრამ ვადის გადაცილებით, იგი ვალდებულია ანაზღაუროს კრედიტორისათვის ამით მიყენებული ზიანი. განსხვავება მორატორიულ და საკომპენსაციო ზიანს შორის იმაში მდგომარეობს, რომ საკომპენსაციო ზიანისას გამორიცხულია იმავდროულად ვალდებულების შესრულება, ხოლო მორატორიული ზიანის დროს კი, მართალია, ვალდებულება სრულდება, მაგრამ ვადის გადაცილებით.)

ფრანგული, ინგლისური და ამერიკული სამართალი გამოდის იქიდან, რომ ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მოვალისათვის წინასწარ იყო სავარაუდო ხელშეკრულების დადების მომენტიდან (მაგალითად, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1150-ე მუხლი). ამასთან ერთად, ფრანგული კანონმდებლობით გათვალისწინებული ეს შეზღუდვა არ გამოიყენება, თუკი მოვალემ ვალდებულება განზრახ დაარღვია.

ყველა სამართლებრივი სისტემის მიხედვით, ანაზღაურებას ექვემდებარება პირდაპირი ზიანი და არა არაპირდაპირი ზიანი. პირდაპირ ზიანს მიეკუთვნება როგორც დადებითი, ისე მიუღებელი შემოსავალი. ფრანგულ სამართლებრივ დოქტრინაში აღნიშნულია, რომ ძნელია დადგინდეს რაიმე მკაცრი პრინციპები პირდაპირი და არაპირდაპირი ზიანის გასამიჯნავად. შეიძლება ჩამოყალიბდეს მხოლოდ ზოგადი პრინციპები, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელოს სასამართლომ აღნიშნული საკითხის გადასაწყვეტად. არაპირდაპირი ზიანი ისეთი ზიანია, რომელიც გონივრული ვარაუდის ცნებიდან გამომდინარე, ვერ იქნებოდა სავარაუდო საერთოდ მოვალისათვის.¹

სავაჭრო ბრუნვაში ზიანის გამოთვლის საშუალების მიხედვით განასხვავებენ კონკრეტულ და აბსტრაქტულ ზიანს. კონკრეტული ზიანი – ესაა ის რეალური ზიანი (როგორც დადებითი ზიანი, ისე მიუღებელი შემოსავალი), რომელიც ერთმა მხარემ განიცადა კონ-

¹ Гражданское и торговое право зарубежных стран, под редакцией В.В. Безбаха и В.К. Пучинского, М., 2004.

ტრაგენტის მიერ ვალდებულების დარღვევის შედეგად. ზიანის ოდენობა უნდა დაამტკიცოს დაზარალებულმა მხარემ.

რაც შეეხება აბსტრაქტულ ზიანს, იგი გამოითვლება იმ სხვაობის სახით, რომელიც არსებობს შესრულების სახელშეკრულებო ფასსა და საბაზრო ან მიმდინარე ფასს შორის. ასეთ შემთხვევაში, როგორც გამყიდველს, ისე მყიდველს კონტრაგენტის მიერ თავისი ვალდებულების დარღვევისას ყოველთვის შეუძლია მოითხოვოს კომპენსაციის სახით სახელშეკრულებო და საბაზრო ფასს შორის სხვაობის ანაზღაურება. სავაჭრო ბრუნვის პრაქტიკაში ჩამოყალიბებულმა ზიანის ოდენობის განსაზღვრის ამ საშუალებამ ასახვა პოვა გერმანიის სავაჭრო სჯულდების 376-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცში, შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 191-ე მუხლის მე-3 აბზაცსა და 215-ე მუხლის მე-2 აბზაცში, საქონლის გაყიდვის შესახებ ინგლისის კანონის 50-ე, 51-ე მუხლებში, ამერიკის ერთიანი სავაჭრო კოდექსის 2-713-ე მუხლებში. ამასთან, ფრანგული კანონმდებლობა არ იცნობს აბსტრაქტული ზიანის ცნებას. ზიანის ოდენობის გამოთვლის ეს საშუალება აღიარებულია სასამართლო პრაქტიკის მიერ და ფართოდ გამოიყენება სავაჭრო ბრუნვაში.

უმრავლეს ქვეყნებში სახელშეკრულებო ფასსა და საბაზრო ფასს შორის სხვაობა გამოითვლება იმ მომენტისათვის, როცა ხელშეკრულების შესაბამისად უნდა მომხდარიყო ვალდებულების ჯეროვანი შესრულება. მხოლოდ ამერიკის ერთიანი სავაჭრო კოდექსი ადგენს განსხვავებულ წესს, რომლის მიხედვითაც ასეთ მომენტს წარმოადგენს გამყიდველის მიერ ხელშეკრულების დარღვევა, ხოლო მყიდველისათვის კი – როდესაც მან შეიტყო დარღვევის შესახებ. საერთაშორისო ნასყიდობის (ყიდვა-გაყიდვის) შესახებ ვენის კონვენციის 75-ე მუხლი ითვალისწინებს შემთხვევებს, როდესაც დაზარალებული მხარე იძულებულია დადოს სანაცვლო გარიგება იმის გამო, რომ შეამციროს ის ზიანი, რომელიც ხელშეკრულების შეუსრულებლობის შედეგად შეიძლება დადგეს. ამ შემთხვევაში ზიანი იქნება ხელშეკრულების ფასსა და სანაცვლო გარიგების ფასს შორის სხვაობა. ამას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც სანაცვლო გარიგება ნამდვილად იდება და არა მაშინ, როდესაც დაზარალებული თვითონ ასრულებს იმ ვალდებულებას, რომელიც მოვალეს უნდა შეესრულებინა.¹

¹ А.С. Комаров, „Ответственность в коммерческом обороте“, М., 1999.

2) ქმედების მართლწინააღმდეგობა. ზიანი მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით უნდა იყოს მიყენებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში, როგორც წესი, ზიანის ანაზღაურების საკითხი არ დადგება. მართლსაწინააღმდეგოდ მოქმედებს ის, ვინც არღვევს სამართლებრივ დანაწესებს, სამართლის ნორმათა მოთხოვნებს. მართლწინააღმდეგობა ობიექტური ნიშანია სამართალდარღვევისა და მისი არსებობა არაა დამოკიდებული მოვალის ცნობიერების ხასიათზე, ანუ მოვალე აცნობიერებდა თუ არა თავისი მოქმედების სამართლებრივ ხასიათს, მთავარია, რომ მოქმედება არ შეესაბამება კანონის მოთხოვნებს. მოვალე თავის ვალდებულებებს ბრალეულად დაარღვევს თუ ბრალის გარეშე, ვალდებულების დარღვევა მაინც მართლსაწინააღმდეგო იქნება, მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით სახელშეკრულებო ურთიერთობებში მოვალე ძირითადად კრედიტორის შეფარდებით (რელატიურ) უფლებებს არღვევს. გარდა ამისა, მართლსაწინააღმდეგოდ იქცევა არა მარტო ის, ვინც აქტიურად მოქმედებს, არამედ ისიც, ვინც თავისი უმოქმედობით არღვევს ვალდებულებებს. როცა პირი არ ასრულებს ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებას, მაშასადამე, იგი მართლსაწინააღმდეგოდ მოქმედებს. შესაბამისად, მართლწინააღმდეგობა გულისხმობს როგორც აქტიურ მოქმედებას, ისე უმოქმედობასაც.¹

3) იმისათვის, რომ მოვალეს დაეკისროს პასუხისმგებლობა ვალდებულების დარღვევისათვის, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა გაირკვეს, წარმოადგენს თუ არა ზიანი მოვალის მოქმედების უშუალო შედეგს, ანუ არსებობს თუ არა მიზეზობრივი კავშირი მოვალის მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასა და კრედიტორისათვის მიყენებულ ზიანს შორის. მაგალითად, თუ გამყიდველმა მყიდველს საქონელი გაუგზავნა სარკინიგზო ტრანსპორტით, რომელიც მყიდველთან დაზიანებული მივიდა, აუცილებელია იმის გარკვევა, თუ ვინ მიაყენა ზიანი მყიდველს ანუ გამყიდველმა გაუგზავნა დაზიანებული ტვირთი, თუ ტვირთი დაზიანდა ტრანსპორტირების დროს.²

ზოგიერთ შემთხვევაში მიზეზობრივი კავშირის არსებობის დადგე-

¹ სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ 365.

² ზ. ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 2001, გვ 68.

ნა ძნელი არ არის. მაგალითად, მიზეზობრივი კავშირის არსებობა ნათელია, თუ გამყიდველმა დათქმულ დროზე არ მიაწოდა მყიდველს ნედლეული და ამის გამო მყიდველმა შეაჩერა პროდუქციის წარმოება, რამაც ზიანი გამოიწვია. ზოგჯერ კი მიზეზობრივი კავშირის არსებობის საკითხის გადაწყვეტა სიძნელებთან არის დაკავშირებული. მაგალითად, მყიდველმა შემოწმების გარეშე გამოიყენა გამყიდველის მიერ მიწოდებული უფრო ნაკლები ხარისხის ნედლეული, ვიდრე ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული, რის გამოც დამზადებული პროდუქცია ნაკლის მქონე აღმოჩნდა. აქ აუცილებლად დგება საკითხი იმის შესახებ, თუ ვისმა მოქმედებამ გამოიწვია უარყოფითი შედეგი (ზიანი) – გამყიდველისამ, რომელმაც დაბალი ხარისხის ნედლეული მიაწოდა, თუ მყიდველის მოქმედებამ, რომელმაც შემოწმების გარეშე გამოიყენა ეს ნედლეული.¹

მეცნიერებამ მიზეზობრივი კავშირის მრავალი თეორია შეიმუშავა (აუცილებელი და შემთხვევითი მიზეზობრივი კავშირის თეორია; შესაძლებლობისა და სინამდვილის თეორია, ეკვივალენტურობის თეორია, უშუალო მიზეზის თეორია და სხვა).

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი უპირატესობას ანიჭებს პირდაპირი მიზეზობრივი კავშირის, ანუ უშუალო მიზეზობრივი კავშირის თეორიას. კერძოდ, სკ 412-ე მუხლის თანახმად, ანაზღაურებას ექვემდებარება ის ზიანი, რომელიც წარმოადგენს ზიანის გამომწვევი მოქმედების უშუალო შედეგს, ანუ ამ თეორიის თანახმად მიზეზობრივი კავშირის დადგენისას გადაწყვეტი მნიშვნელობა უნდა მიეცეს მოვლენებს შორის ობიექტური კავშირის არსებობას და იმას, რომ მიზეზსა და შედეგს მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ კონკრეტულ შემთხვევაში. პირის მართლსაწინააღმდეგო ქმედება მხოლოდ მაშინაა ზიანის მიზეზი, როცა ის პირდაპირ (უშუალოდ) დაკავშირებულია დამდგარ ზიანთან.

4) ბრალი სამართალდარღვევის შემადგენლობის უმნიშვნელოვანესი სუბიექტური ელემენტია. საერთო წესის მიხედვით სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება შეიძლება მხოლოდ ზიანის მიმყენებლის ბრალეული მოქმედების შემთხვევაში. სწორედ

¹ ზ. ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 2001, გვ. 69.

ამაზე მიუთითებს სამოქალაქო კოდექსის 412-ე მუხლი, რომელიც აღგენს, რომ ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მოვალისათვის წინასწარ იყო სავარაუდო. ბრალი შეიძლება გამოიხატოს განზრახვის ან გაუფრთხილებლობის ფორმით. სამოქალაქო კოდექსის 395-ე მუხლის თანახმად, მოვალეს პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით მიყენებული ზიანისათვის, თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული და ვალდებულების არსიდანაც სხვა რამ არ გამოდინარეობს.

განზრახვის ცნების დეფინიციას სამოქალაქო კოდექსი არ იძლევა. ცივილისტურ დოქტრინასა და სასამართლო პრაქტიკაში გამოიყენება ის ცნება, რომელიც სისხლის სამართალშია შემუშავებული, განზრახ მოქმედებს ის, ვინც აცნობიერებს თავისი მოქმედების როგორც შედეგს, ისე მისი მოვალეობებისადმი წინააღმდეგობას და ამას აკეთებს საკუთარი სურვილით.¹ ამდენად, განზრახვა ეს არის მართლსაწინააღმდეგო შედეგის ცოდნა და სურვილი. მაშასადამე განზრახვა არის შედეგის ცოდნა და სურვილი მართლწინააღმდეგობის შეგნებით.²

განზრახვის ცნებას ახასიათებს ორი ელემენტი: ინტელექტუალური (კოგნიტიური) და ნებელობითი (ვოლუნტატიური). ინტელექტუალური ელემენტი სამართალდამრღვევის ცნობიერების შეფასებაა, ანუ სამართალდამრღვევი უნდა აცნობიერებდეს როგორც თავისი მოქმედების ხასიათს, ისე მის შედეგებს. ვისაც წართმეული აქვს საამისო უნარი, მისი მოქმედება ვერ შეფასდება განზრახ მოქმედებად. განზრახ მოქმედებს ის, ვისაც შეგნებული აქვს თავისი მოქმედების მართლწინააღმდეგობა. (სამოქალაქო სამართალში შეცდომა გამორიცხავს განზრახვას, თუმცა შეცდომა არ აბათილებს მართლწინააღმდეგობას, მაგრამ აქარწყლებს განზრახვას. სამოქალაქო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, კანონის არცოდნა ან მისი არასათანადო გაგება არ შეიძლება იყოს კანონის გამოუყენებლობის ანდა ამ კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძველი.

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 382.

² Wolfgang Fikentsher. Schuldrecht, 8. Auflage, Berlin-New-York, 1992.

განზრახვის მეორე ისეთი ნიშანი, როგორცაა ნებელობითი, გულისხმობს, რომ სამართალდამრღვევს სურს ამა თუ იმ შედეგის დადგომა. განზრახვა შეიძლება იყოს ორი სახის: პირდაპირი და არაპირდაპირი. სამოქალაქო სამართლისათვის განზრახვის ფორმებად დაყოფას არა აქვს რაიმე არსებითი მნიშვნელობა, რამეთუ განზრახვა პირდაპირი იქნება თუ არაპირდაპირი, მიყენებული ზიანი სრულად უნდა ანაზღაურდეს.¹

გაუფრთხილებლობა ბრალის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა სამოქალაქო სამართალში. სამოქალაქო კოდექსი არც გაუფრთხილებელი ბრალის დეფინიციას იძლევა. თუ განზრახვასთან მიმართებაში ცივილისტიკა მთლიანად სისხლის სამართალს ემყარება, გაუფრთხილებლობაში მას გარკვეული კორექტივები შეაქვს. გაუფრთხილებლად მოქმედებს ის, ვინც არღვევს სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ აუცილებელ ყურადღებიანობას. გაუფრთხილებლობა სამოქალაქო სამართალში განისაზღვრება მოთხოვნის ობიექტური მასშტაბებით.

გაუფრთხილებლობა სამოქალაქო სამართალში იყოფა ორ სახედ: უხეში გაუფრთხილებლობა და მარტივი გაუფრთხილებლობა. უხეში გაუფრთხილებლობით მოქმედებს ის, ვინც თავისი მოქმედებით აუცილებელი ყურადღებიანობის მოთხოვნებს არღვევს უჩვეულოდ მაღალი ხარისხით. მარტივი გაუფრთხილებლობით მოქმედებს ის, ვინც აუცილებელი ყურადღებიანობის მოთხოვნებს არღვევს შედარებით დაბალი დონით. მაშასადამე, უხეშ და მარტივ გაუფრთხილებლობას შორის განსხვავება აუცილებელი ყურადღებიანობის დარღვევის ხასიათშია. მარტივი გაუფრთხილებლობა გამორიცხავს, როგორც წესი, სამოქალაქო-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას. სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელი აუცილებელი ყურადღებიანობის მოთხოვნების დარღვევა უხეში თუ მარტივია, უნდა გადაწყდეს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით.

არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევა, როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების დარღვევაში ბრალი მიუძღოდეს როგორც გამყიდველს, ისე მყიდველს. ასეთ შემთხვევაში სახეზეა შერეული ბრალი. ასეთ შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, გვ. 383.

ვალდებულება და ამ ანაზღაურების მოცულობა განისაზღვრება მხარეთა ბრალეულობის ხარისხით, კერძოდ იმით, უფრო მეტად რომელი მხარის ბრალით არის ზიანი გამოწვეული. მოკლედ რომ ვთქვათ, რაც მყიდველის ბრალით არის გამოწვეული, ის არ შეიძლება ტვირთად დააწვეს გამყიდველს და, პირიქით, ყველა პასუხს აგებს მხოლოდ საკუთარი ბრალეული ქმედებისათვის. ამაზე მიუთითებს სკ 415-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც, „თუ ზიანის წარმოშობას ხელი შეუწყო დაზარალებულის მოქმედებამაც, მაშინ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება და ამ ანაზღაურების მოცულობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ უფრო მეტად რომელი მხარის ბრალით არის გამოწვეული ზიანი.“ მაშასადამე, ასეთ შემთხვევაში, ზიანის სრული ანაზღაურება უსამართლო იქნებოდა და გამოიწვევდა დაზარალებულის უსაფუძვლო გამდიდრებას. ეს წესი გამოიყენება მაშინაც, როდესაც დაზარალებულის ბრალი გამოიხატება მის უმოქმედობაში – თავიდან აეცილებინა ან შეემცილებინა ზიანი.

ქართული სამოქალაქო სამართალი, მართალია, ზოგადი პრინციპის სახით აფუძნებს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს, მაგრამ გამონაკლისის სახით ითვალისწინებს ასევე ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობის შესაძლებლობასაც. ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობა შეიძლება იყოს გათვალისწინებული როგორც სახელშეკრულებო, ისე არასახელშეკრულებო ურთიერთობებში. სახელშეკრულებო ურთიერთობებში ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობა გათვალისწინებულია სამოქალაქო კოდექსის მთელი რიგი ნორმებით, კერძოდ, სკ 393-ე მუხლის თანახმად, კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებისას მისი ბრალის მიუხედავად: ა) იგი ვალდებულია აუნაზღაუროს მოვალეს ხელშეკრულების საგნის შენახვის გამო წარმოშობილი ზედმეტი ხარჯები; ბ) მას ეკისრება ნივთის შემთხვევითი გაფუჭების ან დაღუპვის რისკი; გ) მას აღარ აქვს ფულადი ვალდებულებისათვის პროცენტის მიღების უფლება. ანალოგიურ სამართლებრივ შედეგებს ითვალისწინებს სამოქალაქო კოდექსის 477-ე, 482-ე, 502-ე, 503-ე მუხლები, რომლებიც ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ მხარეთა ცალკეულ ურთიერთობებს აწესრიგებენ.

სამოქალაქო კოდექსის 494-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად,

მყიდველს არ წარმოეშობა უფლებები ნივთის ნაკლის გამო, თუ მან ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში იცოდა ამის შესახებ. მაშასადამე, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში გამყიდველის მიერ ნაკლის მქონე ნივთის გაყიდვისას, უნდა გაირკვეს, იცოდა თუ არა მყიდველმა ნივთის ნაკლის შესახებ. თუკი მყიდველმა ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში იცოდა ამის შესახებ და მაინც მიიღო ნივთი, მაშინ მას ნივთის ნაკლის გამო აღარ წარმოეშობა გამყიდველის მიმართ კანონით გათვალისწინებული მოთხოვნების წაყენების უფლება.

სამოქალაქო კოდექსის 497-ე მუხლის თანახმად, „ნასყიდობის ხელშეკრულებით შეიძლება შეიზღუდოს ან გამოირიცხოს გამყიდველის პასუხისმგებლობა ნაკლის მქონე ნივთის გაყიდვისას, მაგრამ ასეთი შეთანხმება ბათილი იქნება, თუ გამყიდველი განზრახ დუმდა ნივთის ნაკლის შესახებ“. განზრახვისას მხარეთა წინასწარი შეთანხმება პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების შესახებ ძირს უთხრის ზოგადად ვალდებულების საფუძველს, ამსხვრევს იმ ფასეულობებს, რაზედაც ვალდებულებითი ურთიერთობაა დაფუძნებული. ამიტომაც არის, რომ სკ 497-ე მუხლი კატეგორიული ფორმით ადგენს, რომ დაუშვებელია მხარეთა წინასწარი შეთანხმება გამყიდველის მიერ განზრახვი მოქმედებით ვალდებულების დარღვევისას ზიანის ანაზღაურებისაგან მისი გათავისუფლების თაობაზე. საპირისპიროს დაშვება იმას ნიშნავს, რომ გამყიდველის ნებაზე დამოკიდებული გავხადოთ ვალდებულება შესრულდება თუ არა. ამის დაშვება ძირს უთხრის იმ ზოგად დებულებას, რომ ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად და კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას. ამიტომაც ასეთი შეთანხმება გამყიდველსა და მყიდველს შორის პრინციპულად ეწინააღმდეგება სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ მხარეთა ურთიერთობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპებს, რამეთუ მას სამოქალაქო ბრუნვაში შემოაქვს ვალდებულების შეუსრულებლობის განწყობა. თუკი გამყიდველი დარწმუნებული იქნება, რომ მას ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის (ანუ გადასცეს მყიდველს უნაკლო ნივთი) პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება, ის არც მისი შესრულებისათვის გაირჯება და ვალდებულების შესრულების ბედ-იღბალი მხოლოდ მის სინდისზე იქნება დამოკიდებული.

თავი IV.

ნასყიდობა გადახდის განვადებით

ნასყიდობა გადახდის განვადებით წარმოადგენს ნასყიდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთ ნაირსახეობას. იგი ძირითადად მომხმარებელთა უფლებების დაცვას ემსახურება. განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს წარმოადგენენ გამყიდველი (როგორც წესი, მეწარმე, რომელიც თავისი სამეწარმეო საქმიანობის შედეგად დამზადებულ საქონელს ყიდის საცალო წესით) და მყიდველი (რომელიც შეიძლება იყოს სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის ნებისმიერი სუბიექტი).

განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულების ძირითად თავისებურებას წარმოადგენს ის გარემოება, რომ ჩვეულებრივი ნასყიდობის ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, განვადებით ნასყიდობისას გამყიდველი ვალდებულია გადასცეს მყიდველს ნივთი ფასის გადახდამდე, ხოლო შემდგომ კი მყიდველის მიერ ფასის გადახდა უნდა მოხდეს ნაწილ-ნაწილ დროის განსაზღვრულ შუალედებში.

მაშასადამე, განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას მყიდველი ნაყიდი ნივთის მესაკუთრე ხდება ხელშეკრულების დადებისთანავე ნივთის ფასის მხოლოდ ნაწილის გადახდის მომენტიდან, ხოლო ფასის დარჩენილ ოდენობას კი იხდის მოგვიანებით დადგენილი პერიოდულობით. შესაბამისად, ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი განვადებით ნასყიდობისას მყიდველზე გადადის ნივთის გადაცემის მომენტიდან, ანუ ფასის ნაწილის გადახდისთანავე, თუ მხარეთა შეთანხმებით სხვა რამ არ იქნება გათვალისწინებული.

სამოქალაქო კოდექსის 506-ე მუხლი ითვალისწინებს განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულების სპეციალურ ფორმას – ხელშეკრულება უნდა დაიდოს წერილობითი ფორმით და მასში სავალდებულო პირობების სახით უნდა აღინიშნოს:

1) ნაღდი გადახდის ოდენობა, ე.ი. განვადება. ნასყიდობის ხელშეკრულებაში უნდა აღინიშნოს ის თანხა, რომელიც მყიდველმა უნდა გადაიხადოს ხელშეკრულების დადების მომენტში, ანუ ნივთის

მთლიანი ღირებულების ნაწილი. მაგალითად, მაღაზია „X“-ში სარეცხი მანქანა ღირს 1000 ლარი. მყიდველმა იგი შეიძინა განვადებით. ხელშეკრულებაში უნდა აღინიშნოს თანხის ის ნაწილი, დაეუშვათ, 400 ლარი, რომელიც მყიდველმა თავიდან უნდა გადაიხადოს.

2) ნაწილ-ნაწილ გადასახადი თანხის ოდენობა და გადახდის დრო. ჩვენს მაგალითში, მყიდველმა ხელშეკრულების დადებისთანავე გადაიხადა 400 ლარი. დარჩა გადასახდელი 600 ლარი. ხელშეკრულებაში აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, თუ რა ვადის ფარგლებში და რა ოდენობით უნდა იქნეს გადახდილი დარჩენილი 600 ლარი, დაეუშვათ, 6 თვის განმავლობაში ყოველთვიურად 100 ლარი ან სამი თვის განმავლობაში ყოველთვიურად 200 ლარი.

3) წლიური პროცენტის ოდენობა. ანუ ის გარკვეული პროცენტი, რომელიც უნდა გადაიხადოს მყიდველმა ნივთის განვადებით ყიდვისასათვის, სამოქალაქო კოდექსი არ იძლევა პროცენტის ცნების რაიმე განმარტებას. დოქტრინაში მიღებული განმარტებით, პროცენტი ეს არის პერიოდული საზღაური კაპიტალის სარგებლობისათვის, რომლის სიდიდეც განისაზღვრება ამ კაპიტალში არსებული წილით. პროცენტის გადახდა არაა დამოკიდებული შემოსავალზე, საამისოდ საკმარისია კაპიტალით სარგებლობა. საპროცენტო ვალდებულება დამატებითი ვალდებულებაა და იგი ეფუძნება მთავარ ვალდებულებას, როგორცაა კაპიტალთან დაკავშირებული ვალდებულება. თუ არ წარმოიშობა მთავარი ვალდებულება ანდა მისი საფუძველი ბათილი იქნება, არც საპროცენტო ვალდებულება, წარმოიშობა. მაშასადამე, საპროცენტო ვალდებულება აქცესორული, ანუ დამატებითი ხასიათისაა.

სამოქალაქო კოდექსის 384-ე მუხლის თანახმად, თუ კანონით ან ხელშეკრულებით ვალდებულება პროცენტიანია, წლიური პროცენტის ზღვრული ოდენობა განისაზღვრება სპეციალური ნორმატიული აქტით. მაშასადამე, საპროცენტო ვალდებულება შეიძლება წარმოიშვას არა მხოლოდ კანონის საფუძველზე, არამედ ხელშეკრულებიდანაც. სწორედ ასეთი სახელშეკრულებო საპროცენტო ვალდებულებაა გათვალისწინებული განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულებით. სამოქალაქო კოდექსი არ ადგენს კონკრეტულად პროცენტის ფარგლებს. სამოქალაქო კოდექსი ნორმალური, სამართლიანი საპროცენტო განაკვეთის მხარეზეა.

სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილენი ამით არიან შეზღუდული პროცენტის განსაზღვრის თავისუფლებაში. სულერთია, პროცენტი სახელშეკრულებო იქნება თუ კანონისმიერი, მისი ზღვრული ოდენობა განისაზღვრება სპეციალური ნორმატიული აქტით. სამწუხაროდ, ჯერ-ჯერობით საქართველოში ასეთი ნორმატიული აქტი არ არსებობს, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ეროვნული ბანკის შესახებ არსებულ კანონს, რომელშიც ასევე არასრულყოფილადაა ეს საკითხი მოწესრიგებული. პროცენტი გონივრულ შესაბამისობაში უნდა იყოს ეროვნული ბანკის ან ბანკთაშორისი საკრედიტო აუქციონის მიერ დადგენილ ზღვრულ ოდენობასთან. სხვაგვარი შეთანხმებები ბათილია. უნდა ვიფიქროთ, რომ პროცენტი, რომლითაც დაირღვევა გონივრული შესაბამისობის მოთხოვნა, შეიძლება ბათილად გამოცხადდეს როგორც ზნეობის, ისე საჯარო წესრიგისადმი წინააღმდეგობის საფუძვლით. ასეთივე მოთხოვნა არსებობს საბანკო კრედიტის საპროცენტო განაკვეთისადმი, რომელიც უნდა განისაზღვროს სამართლიანობის საფუძველზე. „ლაგამშიშვებულმა“ პროცენტმა შეიძლება საფრთხე შეუქმნას მხარეთა თანასწორობასა და მათ ქონებრივ თავისუფლებას. ამიტომაცაა, რომ საპროცენტო ვალდებულებებში „სახელშეკრულებო თავისუფლების“ პრინციპი შეცვლილია „სახელშეკრულებო სამართლიანობის“ პრინციპით.¹

საერთო წესის მიხედვით, განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია იმაზე, დაიცავენ თუ არა მხარეები კანონით გათვალისწინებულ ფორმას. მაგრამ სამოქალაქო კოდექსის 507-ე მუხლი გამონაკლისის სახით ითვალისწინებს, რომ თუ განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულებაში არ იქნება დაცული ზემოთ აღნიშნული რეკვიზიტები, ეს არ გამოიწვევს ხელშეკრულების ბათილობას, არამედ დადგება სხვა სამართლებრივი შედეგები, სახელგობრ: ა) განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება არა მხარეთა მიერ შეთანხმების მიღწევის მომენტიდან, არამედ გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის ნივთის გადაცემის მომენტიდან;

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III (ბ. ზომე), თბ., 2001, გვ. 336.

ბ) მყიდველი ვალდებული იქნება გადაიხადოს მხოლოდ ნივთის ფასი ყოველგვარი პროცენტების გარეშე.

განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს გამყიდველის უფლება, უარი თქვას ხელშეკრულებაზე იმ შემთხვევაში, როცა მყიდველი არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ ვალდებულებებს (მაგალითად, ხელშეკრულებით განსაზღვრულ ვადაში არ იხდის ფასს). თუ გამყიდველი უარს იტყვის ხელშეკრულებაზე, მაშინ ორივე მხარემ, ანუ გამყიდველმა და მყიდველმა, უნდა დაუბრუნონ ერთმანეთს ის, რაც მათ ხელშეკრულებით მიიღეს, ანუ უნდა მოხდეს ორივე მხარის აღდგენა პირვანდელ მდგომარეობაში (ორმხრივი რესტიტუცია). ამის საწინააღმდეგო შეთანხმება ჩაითვლება ბათილად. ხელშეკრულებაზე უარის თქმა მყიდველის გამოუსწორებლობის მოტივით, გამყიდველს არ ართმევს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას. განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულებით განსაზღვრული პირობების დარღვევით მიყენებული ზიანი ანაზღაურდება ზოგადი წესების მიხედვით (ცოტა განსხვავებულად აწესრიგებს ანალოგიურ სიტუაციას რუსეთის ფედერაციის სამოქალაქო კოდექსის 489-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც მყიდველის მიერ ფასის ნაწილის გადახდის ვადის გადაცილების შემთხვევაში გამყიდველს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, გარდა იმ შემთხვევისა, თუკი მყიდველის მიერ უკვე გადახდილი თანხა აღემატება ნივთის ღირებულების ნახევარს)¹.

განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულება უნდა განვასხვაოთ პირობადებული საკუთრებისაგან. სამოქალაქო კოდექსის 188-ე მუხლის თანახმად, „თუ გამსხვისებელმა პირობად დათქვა საკუთრების გადასვლა შემძენზე მხოლოდ ნივთის საფასურის გადახდის შემდეგ, ივარაუდება, რომ საკუთრება შემძენზე გადავა საფასურის სრულად გადახდის შემდეგ. თუ შემძენი გააჭიანურებს საფასურის გადახდას, ხოლო გამსხვისებელი უარს იტყვის ხელშეკრულებაზე, უკვე ორმხრივად განხორციელებული შესრულება მხარეებმა უნდა დააბრუნონ. პირველ ნაწილში აღნიშნული პირობა შესრულებულად ითვლება მაშინაც, თუ

¹ Брагинский М.И., Витрянский В.В. „Договорное право. книга вторая. Договоры о передаче имущества“, М., 2000, стр. 39.

გამსხვისებელი ნებისმიერი სხვა გზით, ვიდრე საფასურის გადახდა, დაკმაყოფილდება ანდა შემქენი მიუთითებს მოთხოვნის ხანდაზმულობაზე.“

მაშასადამე, პირობადებული საკუთრების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ დათქმული პირობის თანახმად, შემქენი მესაკუთრე ზღვება მხოლოდ საფასურის სრულად გადახდის შემდეგ. შემქენზე გადაცემული ნივთი საფასურის სრულად გადახდამდე გამსხვისებლის საკუთრებაა. განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულების დროს კი შემქენი მესაკუთრე ზღვება ნივთის საფასურის ნაწილის გადახდისთანავე, ხოლო ფასის დარჩენილ ნაწილს კი იხდის მოგვიანებით ნაწილ-ნაწილ დადგენილი პერიოდულობით.

გამოსყიდვა. უპირატესი შესყიდვის უფლება

სამოქალაქო კოდექსი ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს უფლებას აძლევს ხელშეკრულებაში გაითვალისწინონ პირობა იმის შესახებ, რომ გარკვეული დროის განმავლობაში გამყიდველს შეუძლია უკან გამოისყიდოს გაყიდული ნივთი. გამოსყიდვა არის გამყიდველის უფლება და არა მოვალეობა, რამეთუ ამ უფლების განხორციელება დამოკიდებულია გამყიდველის ნებაზე, ანუ გამყიდველის სურვილზეა დამოკიდებული გამოისყიდის თუ არა ნივთს.

გაყიდული ნივთის უკან გამოსყიდვა, როგორც წესი, ხდება თავდაპირველ ფასში, ანუ იმ ფასით, რაც მყიდველმა მასში გადაიხადა. თუმცა ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში შეუძლიათ მოითხოვონ გამოსყიდვის დროს ფასის გაზრდა ან შემცირება იმის გათვალისწინებით, თუ რა მდგომარეობაში იმყოფება გამოსასყიდი ნივთი. კერძოდ, მყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს ის თანხა, რომლითაც გაიზარდა საქონლის ღირებულება გამოსყიდვის მომენტამდე სასარგებლო დანახარჯების შედეგად (მაგალითად, ნივთის შეკეთებით, ნივთის გაუმჯობესებით). მაშასადამე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ ითვალისწინებს გამოსასყიდი ფასის გაზრდის შესაძლებლობას, თუ გამოსყიდვის უფლების განხორციელებამდე გაიზრდება გამოსასყიდი ნივთის საბაზრო ფასი. თავის მხრივ, გამომსყიდველს, ანუ თავდაპირველ გამყიდველსაც შეუძლია მოითხოვოს საქონლის ფასის შემცირება იმ თანხის ოდენობით, რომლითაც შემცირდა საქონლის ღირებულება მის გამოსყიდვამდე (მაგალითად, ნივთის ნორმალური სამეურნეო გამოყენება, ნივთის გაცვეთა).

გამოსყიდვის შემთხვევაში მყიდველი ვალდებულია ნივთი დააბრუნოს საკუთნებელთან ერთად. სამოქალაქო კოდექსის 151-ე მუხლის თანახმად, საკუთნებელი არის მოძრავი ნივთი, რომელიც, თუმცა არ არის მთავარი ნივთის შემადგენელი ნაწილი, მაგრამ განკუთვნილია მთავარი ნივთის სამსახურისათვის, დაკავშირებულია მასთან საერთო სამეურნეო დანიშნულებით, რის გამოც იგი სივრცობრივ კავშირშია მთავარ

ნივთთან და დამკვიდრებული შესხედულების მიხედვით ითვლება საკუთვნი-
ბლად. მაგალითად, თუ ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანია ავ-
ტოსამრეცხაო თავისი მოწყობილობებით, მისი გამოსყიდვისას მყიდვე-
ლი ვალდებულია დაუბრუნოს გამომსყიდველს ავტოსამრეცხაო
მთლიანობაში, ანუ სამრეცხაო მოწყობილობებით, რომელიც ავტოსამ-
რეცხაოს საკუთვნიებელს წარმოადგენს.

გამოსყიდვის ვადა არ შეიძლება აღემატებოდეს ხუთ წელს. ამ
ვადის გაგრძელება დაუშვებელია. მაშასადამე, კანონმდებლობით გამო-
სყიდვის მიმართ დადგენილია ხანდაზმულობის ხუთწლიანი ვადა. ხან-
დაზმულობა არის დროის მონაკვეთი, რომლის განმავლობაშიც პირს
უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტურ ორგა-
ნოს თავისი დარღვეული ან სადავოდ ქცეული უფლების დასაცავად.
ხანდაზმულობის საერთო ვადა სკ 128-ე მუხლის თანახმად შეადგენს
ათ წელიწადს. სახელშეკრულებო მოთხოვნათა ხანდაზმულობის ვადა
შეადგენს სამ წელს, ხოლო უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული სახ-
ელშეკრულებო მოთხოვნებისა – ექვს წელს. ცალკეულ შემთხვევებში
კანონით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს ხანდაზმულობის სხვა
ვადებიც.

სწორედ კანონით დადგენილ არა სამწლიან, არამედ ხუთწლიან
ხანდაზმულობასთან გვაქვს ადგილი გამოსყიდვის უფლებასთან მიმა-
რთებაში. ხუთწლიანი ხანდაზმულობის ვადის გაგრძელება (აღდგენა)
დაუშვებელია.

არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევა, როდესაც მყიდველმა
გამოსყიდვის უფლების განხორციელებაზე გააფუჭა ნივთი ანდა იგი
შეცვალა. ასეთ შემთხვევაში მას დაეკისრება სამოქალაქო-სამართ-
ლებრივი პასუხისმგებლობა გამყიდველის მიმართ, კერძოდ, მყიდველმა
უნდა აანაზღაუროს ამით გამოწვეული ზიანი. ანუ სახეზე უნდა იქნეს
სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ოთხივე საერთო საფუძ-
ველი: ზიანი, ქმედების მართლწინააღმდეგობა, მიზეზობრივი კავშირი
მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასა და დამდგარ ზიანს შორის, მყიდვე-
ლის ბრალი.

როგორც აღვნიშნეთ, გამოსყიდვის შესაძლებლობა ეს არის გამყ-
იდველის უფლება და არა მოვალეობა. გამორიცხული არ არის, რომ

გამყიდველს სულაც არ სურდეს ამ უფლების გამოყენება. მიუხედავად ამისა, მყიდველს უფლება არა აქვს გამოსყიდვის უფლების ვადის გასვლამდე გაასხვისოს ნაყიდი ნივთი (გაყიდოს, გაცვალოს, გააჩუქოს). თუ მყიდველი ნივთს მაინც გაასხვისებს, ასეთი გასხვისება იქნება ბათილი, ანუ არ წარმოშობს იმ სამართლებრივ შედეგებს, რასაც მხარეები (თავდაპირველი მყიდველი და ახალი მყიდველი) გარიგების დადებისას ითვალისწინებდნენ. ასეთი ბათილი გასხვისების სამართლებრივი შედეგი იქნება ორივე მხარის აღდგენა პირვანდელ მდგომარეობაში, რამეთუ სახეზეა უფლებრივად ნაკლის მქონე ნივთის გასხვისება.

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ იმის შესახებ, რომ მყიდველს ცალმხრივად უფლება აქვს ესა თუ ის საგანი შეიძინოს განსაზღვრულ დრომდე ან განსაზღვრულ მოვლენამდე (შესყიდვის ოფცია) ანდა იმავე პირობებში გამყიდველს უფლება აქვს საგანი მყიდველს მიჰყიდოს (გაყიდვის ოფცია). ოფციის ხელშეკრულების მიმართ გამოიყენება ნასყიდობის ხელშეკრულების ნორმები, თუ მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმდებიან. მაშასადამე, ოფციაში იგულისხმება უფლება, რომლის შესაბამისად, ცალმხრივი განცხადებით (ნების გამოვლენით) შეიძლება იმ ხელშეკრულების განხორციელება, რომლის შინაარსიც სხვა ხელშეკრულებით იყო განსაზღვრული. გამოსყიდვის უფლება არის ერთ-ერთი ოფციური უფლება, ანუ ეს არის უფლება, რომელიც პირს შესაძლებლობას აძლევს ცალმხრივი მოქმედებით გამოიყენოს ხელშეკრულებით მისთვის წინასწარ მინიჭებული უფლება.

სამოქალაქო კოდექსი ნასყიდობასთან მიმართებაში ითვალისწინებს ისეთ შემთხვევებსაც, როდესაც კონკრეტულ პირს სხვა პირებთან შედარებით აქვს საგნის უპირატესი შესყიდვის უფლება. უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირს შეუძლია ამ უფლების განხორციელება, თუკი ვალდებული პირი მესამე პირთან დებს მოცემული ნივთის ნასყიდობის ხელშეკრულებას.

უპირატესი შესყიდვის უფლება განისაზღვრება კანონით, ასე, მაგალითად, სკ 209-ე მუხლის თანახმად, ბინის დამქირავებელს, რომელმაც სამ წელზე მეტხანს იცხოვრა ბინაში, აქვს ბინის უპირა-

ტესი შესყიდვის უფლება. სკ 169-ე მუხლის თანახმად, მფლობელს, რომელიც სამართლებრივი საფუძველით ათ წელიწადზე მეტი ხნის განმავლობაში ფლობდა და იყენებდა ნივთს, აქვს ამ ნივთის უპირატესი შესყიდვის უფლება, თუ კანონით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. სკ 1470-ე მუხლის თანახმად, თანამემკვიდრის მიერ სამკვიდროდან თავისი წილის განკარგვის შემთხვევაში, სხვა თანამემკვიდრეებს აქვთ უპირატესი შესყიდვის უფლება.

ვალდებულმა პირმა (ანუ ნივთის გამყიდველმა) დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს უპირატესი უფლების მქონე პირს იმ ხელშეკრულების შინაარსი, რომლის დადებასაც ის აპირებს მესამე პირებთან. უპირატესი შესყიდვის უფლება ხორციელდება ვალდებული პირისათვის შეტყობინებით. შეტყობინების მეშვეობით უფლებამოსილ პირსა და ვალდებულ პირს შორის იდება ნასყიდობის ხელშეკრულება იმ პირობებით, რომელიც ვალდებულმა პირმა მესამე პირს შესთავაზა. უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირს შეუძლია ამ უფლების განხორციელება მხოლოდ ვალდებული პირის მიერ დადგენილ ვადაში. მაგალითად, პირი დაქირავებულ ბინაში ცხოვრობს ოთხი წელი, ბინის მესაკუთრემ (ვალდებულმა პირმა) გადაწყვიტა ბინის გაყიდვა. ასეთ შემთხვევაში გამყიდველი ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეატყობინოს დამქირავებელს (უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირს) ბინის მოსალოდნელი გაყიდვის შესახებ და გააცნოს ნასყიდობის ხელშეკრულების შინაარსი იმ პირობებით, რომლითაც იგი აპირებს ბინის გაყიდვას მესამე პირზე, და მისცეს უფლებამოსილ პირს (დამქირავებელს) პასუხის მისაცემად გონიერული ვადა (სკ 325-ე მუხლის თანახმად, თუ ვალდებულების შესრულების პირობები უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ, მაშინ საეჭვოობისას ივარაუდება, რომ ასეთი განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე. თუ მხარე პირობებს არ მიიჩნევს სამართლიანად ან მათი განსაზღვრა ჭიანჭურდება, გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო). თუ დადგენილ ვადაში უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირი გამყიდველს არ აცნობებს თავის პასუხს, ანდა, მართალია, აცნობებს პასუხს, მაგრამ შეცვლილი პირობებით (მაგალითად, უფრო ნაკლებ ფასად ყიდვის სურვილი),

მაშინ ვალდებულ პირს (ანუ გამყიდველს) შეუძლია მესამე პირთან დადოს ნასყიდობის ხელშეკრულება.

არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევაც, როდესაც უფლებამოსილი პირი (ანუ უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირი) თანახმაა დადოს ნასყიდობის ხელშეკრულება ვალდებულ პირთან (ანუ გამყიდველთან) იმ პირობებით, რაც გამყიდველმა მესამე პირს შესთავაზა, მაგრამ მესამე პირი კისრულობს დამატებით ვალდებულებასაც. თუ უფლებამოსილ პირს ასეთი დამატებითი ვალდებულების შესრულების შესაძლებლობა არა აქვს, მაშინ მან ვალდებულ პირს (გამყიდველს) დამატებითი ვალდებულების ნაცვლად უნდა გადაუხადოს მისი ღირებულება. მაგალითად, მესამე პირმა ვალდებულ პირს (გამყიდველს) დამატებით შესთავაზა, რომ ერთი თვის ვადით ზაფხულში დაასვენებს ოჯახთან ერთად აგარაკზე. თუკი უფლებამოსილ პირს არ შეუძლია, რომ გამყიდველის მიმართ შეასრულოს ასეთი დამატებითი ვალდებულება, მაშინ მან უნდა გადაუხადოს მისი ღირებულება, ანუ ის თანხა, რომელიც საჭიროა ანალოგიური აგარაკის ზაფხულში დაქირავებისათვის.

შესაძლებელია, რომ მესამე პირის მიერ ნაკისრი დამატებითი ვალდებულება ატარებდეს პირად ხასიათს და შეუძლებელი იყოს მისი ფულადი შეფასება. მაგალითად, მესამე პირი არის ცნობილი მხატვარი და გამყიდველს ჰპირდება მისი პორტრეტის დახატვას. ასეთ შემთხვევაში უპირატესი შესყიდვის უფლების გამოყენება დაუშვებელია და ვალდებულმა პირმა (გამყიდველმა) ხელშეკრულება უნდა დადოს მესამე პირთან, რომელმაც პირადი ხასიათის დამატებითი ვალდებულების შესრულებაც იკისრა.

არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევაც, როდესაც გამყიდველი და მესამე პირი დამატებითი ვალდებულების შესრულების თაობაზე თანხმდებიან მხოლოდ მოსაჩვენებლად იმ მიზნით, რომ გვერდი აუხვიონ უპირატესი შესყიდვის უფლების გამოყენების შესაძლებლობას. მაგალითად, ბინის მესაკუთრეს არ სურს, რომ თავისი ბინა მიჰყიდოს დამქირავებელს, რომელიც უკვე სამ წელზე მეტია ცხოვრობს გასაყიდ ბინაში. ამ მიზნით გამყიდველი მოსაჩვენებლად უთანხმდება მესამე პირს (ვისაც სურს რომ ბინა მიჰყიდოს) რაიმე დამატე-

ბით ვალდებულებაზეც. აღნიშნულის დამტკიცების შემთხვევაში დამატებითი ვალდებულების თაობაზე ვალდებულ პირსა (გამყიდველი) და მესამე პირს შორის შეთანხმება ძალას კარგავს და ნივთი უნდა მიყიდულ იქნეს უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირისათვის (უფლებამოსილი პირი).

უპირატესი შესყიდვის უფლება არც სხვა პირს გადაეცემა (ანუ დაუშვებელია ამ უფლების გასხვისება) და არც მემკვიდრეობით გადადის, თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. ასე, მაგალითად, სკ 1470-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად „თანამემკვიდრის მიერ თავისი წილის განკარგვის შემთხვევაში სხვა თანამემკვიდრეებს აქვთ უპირატესი შესყიდვის უფლება. უპირატესი შესყიდვის უფლების განხორციელება უნდა მოხდეს ორი თვის განმავლობაში. ეს უფლება გადადის მემკვიდრეობით“.

ნასყიდობის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს ნივთის მოწონების პირობით, თუ მყიდველი შეთანხმებულ ვადაში არ დაიწუნებს ნივთს. ასეთ შემთხვევაში ადგილი აქვს სკ 94-ე და 520-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევას, კერძოდ, თუ გარიგება დადებულია იმ პირობით, რომ რაიმე მოვლენა არ დადგება განსაზღვრულ ვადაში, მაშინ პირობა შესრულებულად ითვლება, თუკი აღნიშნული ვადა გავა მოვლენის დადგომის გარეშე. პირობა შესრულებულად ითვლება მაშინაც, როცა ვადის გასვლამდე აშკარაა, რომ მოვლენის დადგომა შეუძლებელია.

მაშასადამე, ნივთის მოწონების პირობით ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას, მყიდველი ნაყიდი ნივთის მესაკუთრე ხდება ხელშეკრულების დადებისთანავე და მასზე გადადის ნივთის შემთხვევითი დაზიანების ან დაღუპვის რისკი, თუ მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმებულან. თუ დათქმული ვადის გასვლის შემდეგ მყიდველი მოიწონებს ნივთს, ნასყიდობის ხელშეკრულება ძალაში დარჩება. იმ შემთხვევაში, თუკი მყიდველი დათქმულ ვადაში დაიწუნებს ნაყიდ ნივთს, მაშინ მხარეებმა ერთმანეთს უკან უნდა დაუბრუნონ ის, რაც ნასყიდობის ხელშეკრულებით მიიღეს, ანუ მოხდება ორივე მხარის აღდგენა პირვანდელ მდგომარეობაში (ორმხრივი რესტიტუცია).

ნასყიდობის ხელშეკრულება განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით

§1. ნასყიდობის ხელშეკრულების ცნება

ნასყიდობის ხელშეკრულება (Vente, Kaufvertrag, Sale), ისევე როგორც მრავალი საუკუნის განმავლობაში, თანამედროვე პირობებშიც წარმოადგენს საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში ერთ-ერთ ყველაზე უფრო გავრცელებულ და მნიშვნელოვან ხელშეკრულებას. ხშირად ნასყიდობის ხელშეკრულება წარმოადგენს სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე სუბიექტებს შორის დამყარებულ ეკონომიკური კავშირურთიერთობების ბირთვს. საერთაშორისო კომერციულ ბრუნვაში სასაქონლო ხასიათის ოპერაციებს ყველაზე დიდი ადგილი უკავიათ საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის სხვა სახეებთან შედარებით, ამიტომაც ნასყიდობის ხელშეკრულება ხელშეკრულების სხვა სახეებთან შედარებით უფრო ხშირად განაპირობებს სხვადასხვა ქვეყნის წარმომადგენლებს შორის ორმხრივი ურთიერთკავშირის დამყარებას.

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის ქვეყნებში ნასყიდობის ხელშეკრულების მოწესრიგებელი ნორმები თავმოყრილია ისეთ კოდიფიცირებულ საკანონმდებლო აქტში, როგორიცაა სამოქალაქო კოდექსი. ასე, მაგალითად, საფრანგეთში ნასყიდობის მოწესრიგებელი ნორმები მოცემულია სამოქალაქო კოდექსის 1582-1694-ე მუხლებში, გერმანიაში კი – გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 433-479-ე პარაგრაფებში. ამასთან ერთად, შვეიცარიაში ნასყიდობის თავი მოცემულია არა სამოქალაქო კოდექსში, არამედ ვალდებულებით კანონში, რომელსაც გააჩნია იგივე მნიშვნელობა სამოქალაქო სამართლის სფეროში. ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნებში, ნასყიდობის ხელშეკრულება მოწესრიგებულია სპეციალური კანონებით, ანუ არსებობს ამ ტიპის ხელშეკრულების უნიციფირებული მოწესრიგება.

პრეცედენტული სამართლის სისტემის (ინგლისურ-ამერიკული სა-

მართალი) ქვეყნებში, ნასყიდობის მომწესრიგებელი ნორმები ასევე ძირითადად მოცემულია საკანონმდებლო აქტებში. ამ ნორმების დიდ ნაწილს შეადგენენ დებულებები, რომლებიც ჩამოყალიბდნენ პრეცედენტული სამართლის ფორმირების პროცესში და ასევე ნორმები, რომლებიც მიღებულ იქნა კანონმდებლის მიერ იმ პრობლემების გადასაწყვეტად, რასაც ადგილი აქვს თანამედროვე პირობებში ეკონომიკური ურთიერთობების ინტენსიური განვითარების პროცესში. ამასთან ერთად, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ქვეყნებში სასამართლო პრაქტიკა წარმოადგენს ასევე სამართლის ძირითად წყაროს.

ინგლისში ნასყიდობასთან დაკავშირებული ურთიერთობების მომწესრიგებელ ძირითად საკანონმდებლო აქტს წარმოადგენს 1979 წლის კანონი ნასყიდობის შესახებ (Sale of Goods Act), რომლის პირველი რედაქციაც მიღებულ იქნა ჯერ კიდევ 1893 წელს როგორც XIX საუკუნეში ინგლისში განხორციელებული პრეცედენტული სამართლის ნორმების სისტემატიზაციის სამართლებრივი რეფორმის შემადგენელი ნაწილი. დღესდღეობით ინგლისში ნასყიდობასთან მიმართებაში გამოიყენება არა მარტო 1979 წლის კანონის ნორმები, არამედ ასევე უფრო მოგვიანებით მიღებული საკანონმდებლო აქტებიც, სახელდობრ, 1994 წლის კანონი საქონლის მიწოდებისა და მომსახურების შესახებ (Supply of Goods and Services Act).¹

ამერიკის შეერთებულ შტატებში ნასყიდობასთან დაკავშირებული ურთიერთობების მოწესრიგება მათი ჩამოყალიბების დასაწყისში ხდება ინგლისური პრეცედენტული სამართლის მიხედვით. ის შედიოდა ცალკეული შტატების კომპეტენციაში და თავმოყრილი იყო, როგორც წესი, თითოეულ შტატში მოქმედ საკანონმდებლო აქტში. ამ საკანონმდებლო აქტებს, მართალია, გააჩნიათ სხვადასხვა სახელწოდება, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, თავიანთი შინაარსით წარმოადგენენ ერთგვაროვან სავაჭრო კოდექსს, რომელშიც ნასყიდობის მომწესრიგებელ ნორმებს დათმობილი აქვს მე-2 თავი – ნასყიდობა (Article).

კომერციული ურთიერთობების ფართომასშტაბიანმა და დინამიკურმა განვითარებამ ამერიკის შეერთებულ შტატებში, განაპირობა ერთგ-

¹ Гражданское законодательство Великобритании науч. ред. Елиссев И. В., С116., 2005.

ვაროვან სავაჭრო კოდექსში, რომლის პირველი რედაქციაც მიღებულ იქნა ჯერ კიდევ გასული საუკუნის შუა წლებში, ახალი დებულებების შეტანაც. ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის მეორე თავი – ნასყიდობა, წარმოადგენს იმ სამართლებრივი ნორმების ერთობლიობას, რომლებიც არეგულირებენ ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეთა ურთიერთობების მრავალრიცხოვან ასპექტებს.¹ ამასთან ერთად, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ აშშ-ს ზოგიერთი შტატის სასამართლოები, რომელთა კომპეტენციასაც მიეკუთვნება ნასყიდობის ხელშეკრულების მონაწილეთა შორის წარმოშობილი დავების გადაწყვეტა, ზოგჯერ უპირატესობას ანიჭებენ არა ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსით დადგენილ ნორმებს, არამედ ამ შტატში მოქმედ პრეცედენტული სამართლის ნორმებს იმ მოტივით, რომ ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის ნორმები არ არიან ადეკვატური ამ შტატში მოქმედ ნორმებთან, რომლებიც დაფუძნებულია ამ შტატში მოქმედ სასამართლო პრაქტიკაზე.

თუმცა ეს გარემოება არ აკნინებს აშშ-ს ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის, როგორც ერთიანი უნიფიცირებული სამართლებრივი აქტის მნიშვნელობას, რამეთუ ამ აქტში მოცემული ნასყიდობის მომწესრიგებელი ნორმები ფაქტობრივად ერთგვაროვანია ყველა სხვა ცალკეულ შტატში. იქიდან გამომდინარე, რომ აშშ წარმოადგენს თანამედროვე მსოფლიოში ეკონომიკურად ყველაზე განვითარებულ ქვეყანას, ამიტომაც აშშ-ს ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსით დადგენილი ნორმები, რომლებიც აწესრიგებენ ნასყიდობასთან დაკავშირებულ საკითხებს, ასახვას პოვებენ ასევე საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებებისათვის გათვალისწინებულ სამართლებრივ დოკუმენტებშიც.

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის ქვეყნებში, კერძოდ, გერმანიასა და საფრანგეთში, სამოქალაქო სამართალთან ერთად არსებობს სავაჭრო სამართალიც, სამეწარმეო ურთიერთობების პროცესში დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულებები მოწესრიგებულია ასევე სავაჭრო კოდექსის ნორმებითაც. სავაჭრო კოდექსის ნორმებს სამეწარმეო ურთიერთობებთან დაკავშირებით უპირატესობა გააჩნიათ სამოქალაქო კანონმდებლობით დადგენილ ნორმებთან მიმართებაში. სამო-

¹ Единоеобразный торговый кодекс (ЕТК) США, М., 2004.

ქალაქო კანონმდებლობით დადგენილი ნორმები სამეწარმეო ურთიერთობის მონაწილეთა მიერ დადებული გარიგებების მიმართ გამოიყენება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი არ არსებობს სავაჭრო სამართლის სპეციალური ნორმები.¹

მიუხედავად იმისა, რომ განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში ნასყიდობის ხელშეკრულების მოწესრიგება ხორციელდება ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში ჩამოყალიბებული ნორმებით, ამის მიუხედავად, ეს ნორმები მაინც მნიშვნელოვნად იცვლება ბოლო დროს. ასე მაგალითად, 2001 წელს გერმანიაში განხორციელებული ვალდებულებითი სამართლის რეფორმის შედეგად მნიშვნელოვნად შეიცვალა გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებით დადგენილი ნასყიდობის მომწესრიგებელი ნორმები, რომლის მიზანიც იყო კანონმდებლობის სრულყოფა სასამართლო პრაქტიკის გამოცდილების გათვალისწინებით, რომელიც ჩამოყალიბდა გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების ასწლიანი არსებობის მანძილზე, ასევე ევროკავშირის ფარგლებში ნაციონალური კანონმდებლობის უნიფიცირება.

ასევე ხანგრძლივი მოსამზადებელი სამუშაოების შემდეგ, რასაც თან ერთვოდა ამერიკელი იურისტების მრავალრიცხოვანი დისკუსიები, 2003 წელს დამტკიცებულ იქნა ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის მე-2 თავის – ნასყიდობა – მარეგულირებელი ნორმების ახალი რედაქცია, რაც ძირითადად დაკავშირებულია აშშ-ს გავრცელებულ ელექტრონულ ვაჭრობასთან, ანუ ელექტრონული საშუალებით დადებულ ხელშეკრულებებთან.

როდესაც ვსაუბრობთ ნასყიდობის მომწესრიგებელ სამართლებრივ წყაროებზე, აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ თანამედროვე პირობებში ცალკეული ქვეყნების ეროვნული კანონმდებლობა რეგიონულ დონეზე განიცდის სერიოზულ უნიფიცირებას. ამის თვალსაჩინო მაგალითს წარმოადგენს ევროკავშირის ფარგლებში სამართლის უნიფიკაცია, კერძოდ, ევროკავშირმა 1998 წელს მიიღო გადაწყვეტილება მასში შემავალი ქვეყნების მიერ ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმების უნიფიკაციის შესახებ იმ მიზნით, რათა დაცულ

¹ Зеленский В.В. „Основные институты гражданского права зарубежных стран“, М., 2000.

იქნეს მომხმარებელთა უფლებები მათ მიერ საქონლის შესაძენად დადებულ გარიგებებში.¹

პრაქტიკულად თითოეულ ნაციონალურ სამართლებრივ სისტემაში არსებობს ნასყიდობის ხელშეკრულების ლეგალური განმარტება. მიუხედავად იმისა, რომ იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით ეს განმარტებები შეიძლება ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდეს, ისინი პრინციპში მაინც გამოხატავენ მოცემული ობიექტური მოვლენის ერთსა და იმავე არსს. ამასთან დაკავშირებით, ჩვენი აზრით, ყველაზე უფრო ლაკონიურ განმარტებას შეიცავს საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1582-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც, ნასყიდობა არის შეთანხმება, რომლის ძალითაც ერთი მხარე კისრულობს ვალდებულებას გადასცეს ქონება, ხოლო მეორე მხარე კისრულობს ვალდებულებას გადაიხადოს მისი ღირებულება.²

გერმანიაში 2001 წელს განხორციელებული ვალდებულებითი სამართლის მოდერნიზაციის უშუალო მიზეზი გახდა ევროკავშირის /999/44-ე დირექტივა სამომხმარებლო საქონლის შექენისა და მასთან დაკავშირებული გარანტიების ზოგიერთი ასპექტის შესახებ, რომელიც ძალაში 1999 წლის 7 ივლისს შევიდა. წევრ-სახელმწიფოებს მისი იმპლემენტაცია 2002 წლის 1 იანვრამდე უნდა მოეხდინათ. ამ დირექტივას ორი ძირითადი მიზანი ჰქონდა: ერთი მხრივ, მას უნდა გაეუმჯობესებინა ევროკავშირის შიდა ბაზარი, განსაკუთრებით კი, თავისუფალი საქონელბრუნვა მომხმარებელთა ინტერესების შესაბამისად; მეორე მხრივ კი, უნდა მომხდარიყო მომხმარებელთა უფლებების დაცვასთან დაკავშირებული ეროვნული შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი ნორმების ჰარმონიზაცია.

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 433-ე მუხლის თანახმად, ნასყიდობის ხელშეკრულებით გამყიდველმა უნდა გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ქონებაზე და უნდა მიაწოდოს ეს ქონება. ინგლისის კანონი საქონლის ნასყიდობის შესახებ ნასყიდობის ხელშეკრულებას განმარტავს როგორც ხელშეკრულებას, რომლის ძალითაც

¹ Principles of European Contract Law. Part I and II / Ed. by O. Lando, H. Beale, The Hague/London, Boston, 2000.

² Французский Гражданский кодекс науч. ред. Лавров Д.Г. СПб., 2004.

მყიდველზე უკვე გადადის საკუთრების უფლება ქონებაზე (Sale), ასევე შეთანხმებას გაყიდვის შესახებ, რომლის შესაბამისადაც ქონებაზე საკუთრების უფლება გადავა მომავალში ანდა გარკვეული პირობის დადგომისას (agreement to sell). ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-106-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება შეიცავს როგორც უკვე განხორციელებულ გაყიდვას, რაც გამოიხატება მყიდველზე გამყიდველისათვის გარკვეული თანხის გადახდის სანაცვლოდ ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლაში, ასევე ხელშეკრულებას ქონების მომავალში გაყიდვის შესახებ (მომავალ ქონებაზე დადებული ხელშეკრულება).

ამგვარად, ნასყიდობის ხელშეკრულება ზოგადად შეიძლება განიმარტოს შემდეგნაირად: ნასყიდობის ხელშეკრულებით ერთი მხარე (გამყიდველი) კისრულობს ვალდებულებას, გადასცეს მეორე მხარეს (მყიდველს) საკუთრების უფლება ნაყიდ ნივთზე და მიაწოდოს ნივთი, ხოლო მყიდველი კი კისრულობს ვალდებულებას მიიღოს ნაყიდი ნივთი და გადაიხადოს მისი ღირებულება.

განვითარებული ქვეყნების დოქტრინისა და სამოქალაქო-სამართლებრივი მეცნიერების თვალსაზრისით ნასყიდობის ხელშეკრულება განიხილება როგორც ორმხრივი, კონსენსუალური და სასყიდლიანი ხელშეკრულება.

საერთაშორისო კომერციულ ბრუნვაში ნასყიდობის მომწესრიგებელ წესებს შორის დიდი მნიშვნელობა ეთმობა ასევე სავაჭრო ჩვეულებებსა და ტრადიციებს. ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისა და შესრულების პროცესში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ასევე ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებს.

სავაჭრო ჩვეულებები და ტრადიციები წარმოიშობა ამა თუ იმ სამეწარმეო საქმიანობის წარმომადგენელთა მიერ ურთიერთშეთანხმებული და ხანგრძლივი გამოყენების შედეგად. იმისათვის, რომ ესა თუ ის წესი სავაჭრო ჩვეულებად და ტრადიციად ჩაითვალოს, აუცილებელია, რომ იგი გამოიყენებოდეს დროის განსაზღვრულ პერიოდში, აღიარებული უნდა იყოს ყველა მონაწილის მიერ და ფაქტობრივად ხორციელდებოდეს კიდევ. სავაჭრო ჩვეულების თუ ტრადიციის მო-

ქმედება შეიძლება პირთა კონკრეტული წრით შემოიფარგლებოდეს. სავაჭრო ჩვეულებები და ტრადიციები შეიძლება გარკვეული ტერიტორიითაც იყოს შემოფარგლული და მხოლოდ ამ ტერიტორიაზე მყოფი პირების მიმართ ატარებდეს სავალდებულო ხასიათს (მაგალითად, ფასიანი ქაღალდების ბირჟებზე, ბაზრობებზე ან აუქციონებზე მოქმედი ჩვეულებები).

სავაჭრო ჩვეულებები და ტრადიციები, მართალია, სამართლის ნორმებს არ წარმოადგენენ, მაგრამ ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეთა უფლებებისა და მოვალეობის განსაზღვრისას შეიძლება მხედველობაში იქნეს მიღებული.

ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელ სამართლის წარების მიმოხილვის შემდეგ სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემის ქვეყნებში, უნდა აღვნიშნოთ, რომ საერთაშორისო კომერციული ვაჭრობის მომწესრიგებელი სამართლის უნიფიკაციის შედეგად საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულება მრავალ ქვეყანაში წესრიგდება არა ეროვნული სამართლის ნორმებით, არამედ საერთაშორისო კონვენციების ნორმებით, რომელთა შორისაც ყველაზე მნიშვნელოვანია გაეროს 1980 წლის ვენის კონვენცია „საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის შესახებ“.

§2. ნასყიდობის ხელშეკრულების დადება და მისი ძირითადი პირობები

თითქმის ყველა განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობის შესაბამისად, ნასყიდობის ხელშეკრულება დადებულად ითვლება, თუკი მისი მხარეები მიაღწევენ შეთანხმებას ყველა არსებით პირობაზე საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით. როგორც წესი, ნასყიდობის ხელშეკრულების არსებით პირობად ითვლება საგანი და გასაყიდი ფასი. რაც შეეხება სხვა პირობებს, ისინი ჩაითვლებიან არსებითად, თუკი მათზე ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით მიღწეულ უნდა იქნეს შეთანხმება ანდა რომლებიც ასეთად მიჩნეულია კანონის მიერ დასაძღვრების გარიგების განსაკუთრებული ხასიათიდან გამომდინარე. ასეთ პირობათა რიცხვს მიეკუთვნება, მაგალითად, სახელშეკრულებო ვალდებულებათა შესრულების დრო, საქონლის მიწოდების ადგილი და წესი,

ფასის გადახდის ადგილი და დრო, საკუთრების უფლებისა და ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის რისკის გადასვლის მომენტი გამოიღველიდან მიღველზე, გადასაცემი საქონლის ხარისხის შემოწმება და ა.შ.

ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანს, უპირველეს ყოვლისა, წარმოადგენს ნივთები, ანუ მატერიალური ქონებრივი სიკეთეები. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის ის ნორმები, რომლებიც ნასყიდობის ხელშეკრულებას აწესრიგებენ, თანაბრად გამოიყენება იმ როგორც მოძრავი, ისე უძრავი ნივთების მიმართ, რომლებიც შეიძლება იყოს ხელშეკრულების საგანი. რაც შეეხება ინგლისის კანონის „საქონლის გაყიდვის შესახებ“ 61.1 მუხლს, მისი დებულებები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ იმ ხელშეკრულებათა მიმართ, რომელთა საგანსაც წარმოადგენს მოძრავი ნივთები (personal chattels) და არ ეხება უძრავ ნივთებთან, პირველ რიგში კი, მიწის ნაკვეთების გადაცემასთან დაკავშირებულ ხელშეკრულებებს. ანალოგიური ნორმები, რომლებიც მოცემულია აშშ-ს ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის მე-3 თავში მუხლი 2-105, გამოიყენება მხოლოდ მოძრავი ნივთების ნასყიდობის ხელშეკრულებების მიმართ.

ინგლისურ-ამერიკული სამართლის სისტემის ქვეყნებში უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული გარიგებების მარეგულირებელი ნორმები ტრადიციულად შეადგენს სამართლის დამოუკიდებელ დარგს. შესაბამისად, მოძრავ ნივთებთან დაკავშირებული გარიგებები და უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული გარიგებები მოწესრიგებულია სამართლის სხვადასხვა წყაროს საშუალებით. ინგლისში ეს ნორმები თავმოყრილია კანონში „ქონების შესახებ“ (Law of Property Act), რომელიც მოქმედი რედაქციით მიღებულ იქნა 1989 წელს. აშშ-ში უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული გარიგებები მოწესრიგებულია ცალკეულ შტატებში მოქმედი სამართლის მიხედვით. ამასთან ერთად, ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის მე-2 თავი შეიცავს მთელ რიგ დებულებებს, რომლებსაც დიდი მნიშვნელობა გააჩნია ამა თუ იმ ქონების კვალიფიკაციისათვის, მისი როგორც ნასყიდობის ხელშეკრულების საგნის სამართლებრივი რეჟიმის განსაზღვრის თვალსაზრისით. „საქონლის“ ცნებაში იგულისხმება ჯერ კიდევ არდაბადებული ცხოველის ნაყოფი, მიწის მოსავალი და სხვა უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული ნივთები, რომლებიც გამოცალკევე-

ბულ უნდა იქნეს უძრავი ქონებისაგან. უფრო ზუსტად კი აღნიშნულია, რომ სასარგებლო წიაღისეულის (გაზის, ნავთობის და ა.შ.) ანდა შენობა-ნაგებობების, ანდა მასალების, რომლებიც უძრავი ქონებისგან უნდა იქნეს გამოყოფილი, ნასყიდობა განიხილება როგორც საქონლის ნასყიდობა, თუკი ისინი გამოყოფილნი უნდა იქნეს გამყიდველის მიერ.¹

უნდა აღინიშნოს ასევე, რომ ინგლისის კანონში „საქონლის გაყიდვის შესახებ“, პირდაპირაა აღნიშნული, რომ მისი ნორმები არ გამოიყენება იმ გარიგებების მიმართ, რომელთა საგანსაც შეადგენს ფულადი თანხა. ამასთან ერთად, კანონის ნორმები გამოიყენება იმ ხელშეკრულებების მიმართ, რომელთა საგანსაც წარმოადგენს ფულადი მონეტების გაყიდვა კოლექციის მიზნით. ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვანი სავაჭო კოდექსის შესაბამისად მისი ნორმები არ გამოიყენება იმ ფულის ნიშნების ნასყიდობის ხელშეკრულებათა მიმართ, რომელ ფულად ერთეულშიც უნდა მოხდეს (გადახდის ვალუტა) გადახდა, 2003 წელს განხორციელებულმა ცვლილებებმა და დამატებებმა ერთგვაროვან სავაჭრო კოდექსში, მისი რეგულირების სფეროს გარეთ დატოვა ასევე ვალუტის გაცვლასთან დაკავშირებული გარიგებები, გარდა იმ გარიგებებისა, რომელთა საგანსაც წარმოადგენს ერთი ვალუტის მეორე სახის ვალუტაზე ფიზიკურად გადაცვლა. ამგვარად, გამორიცხულ იქნა ვალუტის ნასყიდობის ხელშეკრულებები, რომელიც ზორციელდება მხოლოდ საბუღალტრო ჩანაწერების გზით, ანუ ატარებს წმინდა სპეკულაციურ ხასიათს, მაგალითად, ფორვარდული ან ფიუნერსული გარიგებები, რომელიც იდება სავალუტო რისკებისაგან დაზღვევის მიზნით.

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის ყველა ქვეყნის სამართალში, ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი სამართალი შეიცავს ნორმებს, რომლებიც გამოიყენება ან მხოლოდ ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთების, ანდა მხოლოდ გვაროვნული ნიშნით განსაზღვრული ნივთების მიმართ. ამას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა გააჩნია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხის გადაწყვეტისათვის, როგორცაა ნაყიდ ნივთზე გამყიდველისაგან მყიდველზე საკუთრების უფლების გადასვლის მომენტი.

¹ Единнообразный Торговый Кодекс США. ст. 2-105. ст. 2-107.

ინგლისურ-ამერიკულ სამართალში მოცემულია ნივთების სხვაგვარი კლასიფიკაცია, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა გააჩნია ხელშეკრულების დადების დროს მხარეთა უფლება-მოვალეობების წარმოშობისა და შინაარსის განსაზღვრისათვის. იმ ნივთს, რომელიც ზუსტად არის იდენტიფიცირებული და შეთანხმებული ორივე მხარის მიერ ხელშეკრულების დადების მომენტში, ეწოდება „კონკრეტული“ (specific), ანუ კონტინენტური სამართლის ტერმინოლოგიით ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთი. თუკი ხელშეკრულების დადების მომენტში მხარეების მიერ ნივთი ზუსტად არ არის იდენტიფიცირებული ან შეთანხმებული, მაშინ მას ეწოდება არაინდივიდუალური (unascertained). ასეთი ნივთი შემდგომში შეიძლება გახდეს ინდივიდუალური, მაგალითად, თუკი გამოყოფილ იქნება მისი მსგავსი ერთგვაროვანი ნივთების საერთო მასიდან. თუმცა კი ასეთი ნივთები ვერასდროს ვერ მიიღებენ ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთების კვალიფიკაციას აქედან გამომდინარე ყველა სამართლებრივი შედეგებით.¹

თითქმის ყველა ეროვნული სამართლის სისტემა ითვალისწინებს, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს არა მარტო ის ნივთები, რომლებიც რეალურად არსებობენ ხელშეკრულების დადების მომენტიდან, არამედ მომავალი ქონებაც, რომელიც ჯერ კიდევ არ არსებობს რეალურად ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტიდან. ეს წესი დადგენილია, მაგალითად, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1130-ე მუხლში, ინგლისის კანონის „საქონლის გაყიდვის შესახებ“ მე-5 მუხლში, აშშ-ს ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-105-ე მუხლით.

ბევრ განვითარებულ ქვეყანაში ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეც, როგორცაა მოთხოვნის უფლება, ინტელექტუალური საკუთრება, ფასიანი ქაღალდები. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 453-ე პარაგრაფი ითვალისწინებს, რომ ნივთის ნასყიდობის მარეგულირებელი ნორმები ასევე გამოიყენება უფლებების ნასყიდობის მიმართ.²

¹ Гражданское законодательство Великобритании. науч. ред. Елисеев И.В. СПб, 2005.

² Гражданский Кодекс Германии в 2-х томах, науч. ред. Елисеев И.В., СПб, 2005.

ფრანგული სამართლებრივი დოქტრინა ასევე მიიჩნევს, რომ ფრანგულ სამოქალაქო კოდექსში არსებული ნასყიდობის მარეგულირებელ ნორმებში აღნიშნულია ტერმინი „ნივთი“ (chose), მაგრამ ნასყიდობის საგანი შეიძლება იყოს არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეც, კერძოდ, მოთხოვნის უფლება.¹ ამასთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეების თაობაზე დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულებების რეგულირება ხდება სპეციალური ნორმებით ანდა სპეციალური ნორმატიული აქტებით.

ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვან სავაჭრო კოდექსში შეტანილმა ცვლილებებმა, ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელ ნორმებში „საქონლის“ ცნების განსაზღვრისას უარი თქვა მასში ისეთი ცნების ჩართვაზე, როგორცაა „ინფორმაცია“. ამ დებულებას უალრესად ღიდი მნიშვნელობა გააჩნია ე.წ. „ჭკვიანი საქონლით“ ვაჭრობისათვის (smart goods), აქ იგულისხმება ისეთი საქონელი, რომლის შემადგენელ ნაწილსაც წარმოადგენს კომპიუტერული პროგრამა. ამგვარად გაგებული „ინფორმაცია“ მხოლოდ მაშინ შეიძლება გახდეს ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსით გათვალისწინებული ნასყიდობის ნორმების რეგულირების საგანი, თუკი იგი წარმოადგენს ნასყიდობის ხელშეკრულების საგნის განუყოფელ ინტეგრალურ ნაწილს, ანუ როდესაც საქონლის მატერიალური და პროგრამული ნაწილები შეადგენს ერთ მთლიანობას.²

ნასყიდობის ხელშეკრულების განსაზღვრა გულისხმობს არა მარტო გასაყიდი საქონლის ზუსტად დადგენას, არამედ ასევე მისი ხარისხისა და რაოდენობის განსაზღვრასაც. განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობა იცნობს გასაყიდი საქონლის ხარისხის განსაზღვრის სხვადასხვა წესს, რომელთაგანაც აღსანიშნავია სახელშეკრულებო მეთოდი და სტანდარტული მეთოდი. სტანდარტი ეს არის კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოს მიერ დადგენილი ტექნიკური ნორმატივი, რომელიც წაყენება ამა თუ იმ საქონელს.

¹ Годэмэ Е. „Общая теория обязательств“ пер. с французского, 1948.

² Гражданское и торговое право зарубежных стран под общей редакцией В.В. Безбаха и В.К. Пучинского, М., 2004.

საერთაშორისო კომერციულ ბრუნვაში გასაყიდი საქონლის რაოდენობა განისაზღვრება ან პირდაპირ (რაოდენობის აღწნიშვნილი ერთეულის მითითებით – ტონა, ცენტნერი, ბარელი და ა.შ.), ან არაპირდაპირ (მისაწოდებელი საქონლის რაოდენობის განსაზღვრის საშუალების მითითება, მაგალითად, მოთხოვნილების მიხედვით ან წარმოების მოცულობის მიხედვით).

ისეთი საქონლის მიწოდებისას, როგორცაა ნავთობი, ლითონი, ქვანახშირი, ქიმიური ნივთიერებები, ხორბალი და ა.შ. სხვა ნედლეული, რომლის მიწოდებაც ხდება ათასობით და ათეულ ათასობით ტონობით, საერთაშორისო კომერციულ პრაქტიკაში გამოიყენება მისაწოდებელი საქონლის მიახლოებითი რაოდენობის აღნიშვნა. ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ამ დროს ემატება სიტყვა „დაახლოებით“ (circa). მიახლოებითი რაოდენობიდან გადახვევა დამოკიდებულია იმ პრაქტიკაზე, რაც ჩამოყალიბებულია ვაჭრობის კონკრეტულ სფეროში და როგორც წესი, მერყეობს ხელშეკრულებაში აღნიშნული რაოდენობის 1,5%-დან 10% ფარგლებში. საქონლის რაოდენობის ასეთი აღნიშვნა გულისხმობს იმას, რომ აღნიშნული ცდომილების ფარგლებში საქონლის მიწოდება ჩაითვლება როგორც ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების ჯეროვანი შესრულება.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ყველა განვითარებულ ქვეყნებში ნასყიდობის ხელშეკრულების ერთ-ერთ არსებით პირობას წარმოადგენს გასაყიდი საქონლის ფაზი. საბაზრო მეურნეობის ქვეყნების სამართლის პრინციპულ დებულებას წარმოადგენს ის, რომ ფასი განისაზღვრება პირდაპირ ხელშეკრულებაში ანდა მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ მისი განსაზღვრის საშუალებაზე. ხელშეკრულებაში აღნიშნული საქონლის გასაყიდი ფასი, როგორც წესი, გამოხატულ უნდა იქნეს განსაზღვრულ ფულად ერთეულში (ვალის ვალუტა). გასაყიდი ფასი შეიძლება გამოხატულ იქნეს უცხოური ვალუტის ფულადი ერთეულითაც, განსაკუთრებით საგარეო-ეკონომიკურ სავაჭრო ხელშეკრულებებში.

როგორც წესი, ბარტერული გარიგებები ანუ გარიგებები, რომელშიც გადახდა ხდება არა ფულით, არამედ საქონლით, არ განიხილება როგორც ნასყიდობის ხელშეკრულება და მათ მიმართ არ მოქმედებს

ნასყიდობის ხელშეკრულების მარეგულირებელი ნორმები. ამის საფუძველს გვაძლევს ინგლისის კანონის „საქონლის გაყიდვის შესახებ“ (მუხლი მე-2, პუნქტი 1-ლი). მეორე მხრივ, ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსი დასაშვებად მიიჩნევს საქონლის ღირებულების გადახდას არა მარტო ფულის მეშვეობით, არამედ სხვა საქონლითაც, თუმცა, ამასთან ერთად, მიუთითებს, რომ ბარტერული გარიგების შემთხვევაში ორივე მხარე განიხილება როგორც გამყიდველი.

საბაზრო მეურნეობის მქონე ქვეყნების სამოქალაქო და სავაჭრო სამართალი არ შეიცავს რაიმე ნორმებს, რომლებიც დაადგენდნენ გასაყიდი საქონლის ფასს, რამეთუ ამას განსაზღვრავს ბაზარი, თუმცა კი ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობა უფლებას აძლევს სამთავრობო ორგანოებს განსაკუთრებულ შემთხვევებში დაარეგულირონ გარკვეული სახის საქონლის საბაზრო ფასები, როგორც წესი, ისეთი საქონლის საბაზრო ფასები, რომელთაც ამა თუ იმ სახელმწიფოს ეკონომიკისათვის ანდა რეგიონული სახელმწიფოთაშორისი გაერთიანების ეკონომიკური პოლიტიკისათვის სტრატეგიული მნიშვნელობა გააჩნიათ ამის მაგალითია, ევროპის კავშირი.

გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის გადასაცემი საქონლის ღირებულების ტოლი (ეკვივალენტი) ფასის გადახდის საკითხი პირდაპირ არ არის რეგულირებული კანონმდებლობით. მაგალითად, საფრანგეთის სასამართლო პრაქტიკით დადგენილია, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ფასი უნდა იყოს „სერიოზული“ (serieux) და ნასყიდობის ხელშეკრულება არ ჩაითვლება დადებულად, თუკი მასში აღნიშნულია ფიქციური ფასი ანდა ფასი მხოლოდ მოსაჩვენებლად არის აღნიშნული და არ შეესაბამება ობიექტურ სტანდარტებს. მხარეები თავისუფლად განსაზღვრავენ, თუ რას მოიცავს მათი უფლება და მოვალეობა იმ პირობით, რომ ეს არ დაარღვევს საჯარო წესრიგს.¹

ინგლისურ-ამერიკულ სამართალშიც არ არსებობს რაიმე საერთო ნორმა, რომელიც ადგენს შემხვედრი დაკმაყოფილების (consideration) ეკვივალენტურობას. ამასთან ერთად, თუკი გადასახდელი თანხის მნიშვნელოვანი შეუსაბამობა გამოწვეულია კონტრაგენტის მხრიდან თავი-

¹ Delebecque Philippe, Pansier Frederic Jerome, Droit de obligations, Responsabilite civile – contract, 2-em edition corrige, Litec, Paris, 1998.

სი უფლების ბოროტად გამოყენებით, მაშინ ნასყიდობის ხელშეკრულება შეიძლება შეცილებულ იქნეს გარიგების ბათილობის შესახებ ზოგადი ნორმების შესაბამისად.

საქონლის გაყიდვა საშუალო საბაზრო ფასსზე ბევრად უფრო ნაკლებ ფასად, შეიძლება გახდეს გამყიდველის მიმართ დემინგური ფასით საქონლის გაყიდვაში ბრალის წაყენების საფუძველი. ასეთი გარემოებების გამოძიების სპეციალური ადმინისტრაციული პროცედურების შედეგად, გამყიდველს შეიძლება დაეკისროს ეკონომიკური სანქციები. ასეთი სახის სანქციები შეიძლება დადგენილ იქნეს როგორც ეროვნული კანონმდებლობით, ასევე გარკვეული რეგიონულ ეკონომიკური გაერთიანების, მაგალითად, ევროკავშირის კანონმდებლობითაც, რათა ხელი შეუწყოს ბაზარზე კეთილსინდისიერ კონკურენციას.

იმ შემთხვევაში, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულებაში გასაყიდი საქონლის ფასი პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული (მაგალითად, 1000 ევრო, 500 აშშ დოლარი), მაშინ მხარეებმა სხვა რაიმე საშუალებით უნდა განსაზღვრონ იგი (მაგალითად, გადახდა მოხდება მიწოდების დღისათვის ანალოგიურ საქონელზე ბაზარზე არსებული ფასის მიხედვით). წინააღმდეგ შემთხვევაში ნასყიდობის ხელშეკრულება არ ჩაითვლება დადებულიად.

ნასყიდობის ხელშეკრულებით მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ ფასის განსაზღვრის ისეთ საშუალებაზე, როგორიცაა პრეისკურანტები, სპეციალური საიფორმაციო ბიულეტენები, სადაც ქვეყნდება ფასები კონკრეტულ საქონელზე. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 315-ე და 317-ე პარაგრაფების თანახმად, მხარეთა შეთანხმებით ფასის განსაზღვრა შეიძლება დაევალოს ერთ-ერთ მხარეს ანდა მესამე პირს. ასეთ შემთხვევაში ფასის განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1592-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომ გასაყიდი ნივთის ფასი შეიძლება განისაზღვროს მესამე პირის მიერ, ამასთან თუკი მესამე პირს არ შეუძლია ანდა არ სურს შეფასების განხორციელება, მაშინ გაყიდვა არშემდგარად ითვლება.¹

¹ Французский Гражданский Кодекс науч. ред. Лавров Д.Г. СПб. 2004.

ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის მუხლი 2-305-ე თანახმად, თუკი ფასის განსაზღვრა მინდობილი აქვს ან გამყიდველს ან მყიდველს, მაშინ ისინი ვალდებული არიან იმოქმედონ კეთილსინდისიერად. ინგლისის კანონი საქონლის ნასყიდობის შესახებ (8 მუხლის 1-ლი პუნქტი), პირდაპირ ადგენს, რომ ფასი განისაზღვრება ხელშეკრულების მხარეთა ორმხრივი ურთიერთობებით დადგენილი წესის შესაბამისად. (course of dealing).

განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობა, გამონაკლისის სახით, დასაშვებად მიიჩნევს ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებას ფასის განსაზღვრის გარეშე, ანუ როდესაც ხელშეკრულების მხარეები შეგნებულად ტოვებენ ღიად ფასის განსაზღვრის საკითხს, მაგრამ ეს ხდება ისეთ შემთხვევებში, როდესაც იდება ნასყიდობის ხელშეკრულება ისეთ ნივთებზე, რომლებიც ბაზარზე გამოირჩევიან დიდი თავისუფალ ბრუნვაუნარიანობით და საკმაოდ კარგადაა ცნობილი მოძაველი ხელშეკრულების მხარეების მიერ. სასამართლო პრაქტიკა ასეთ შემთხვევებს აძლევს ისეთ კვალიფიკაციას, რომ ამ დროს არსებობს ფასის განსაზღვრის ობიექტურად არსებული შესაძლებლობა.

ინგლისის კანონი „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ ითვალისწინებს, რომ თუკი მხარეთა მიერ დადებულ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ფასი არ შეიძლება განსაზღვრულ იქნეს კანონით დადგენილი რომელიმე მეთოდით, მაშინ მყიდველმა უნდა გადაიხადოს გონივრული (reasonable) თანხა, რომლის ოდენობაც განისაზღვრება ყოველი კონკრეტული შემთხვევის ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით (მე-8 მუხლის, პუნქტი მე-2)¹.

ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-305-ე მუხლის თანახმად, თუკი მხარეებმა დადეს ნასყიდობის ხელშეკრულება მასში გასაყიდი ნივთის ფასის მითითების გარეშე, ასეთ შემთხვევაში ფასი განისაზღვრება საქონლის მიწოდების მომენტისათვის გონივრული ფასის მიხედვით.

მაშასადამე, განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით, თუკი თავისუფალ ბაზარზე კოტირებული საქონლის

¹ Гражданское законодательство Великобритании. науч. ред. Елисеев И. В. СПб., 2005.

ფასი ნასყიდობის ხელშეკრულებაში არ არის აღნიშნული, მაშინ ფასი განისაზღვრება ამ საქონელზე მოქმედი საბაზრო ფასის შესაბამისად.

გასაყიდი ნივთის ხარისხის შესახებ პირობა არ წარმოადგენს ნასყიდობის ხელშეკრულების არსებით პირობას და შესაბამისად ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც მხარეები არ შეთანხმებულან გასაყიდი ნივთის ხარისხზე. თუმცა თუ გადავავლებთ თვალს განვითარებული ქვეყნების პრაქტიკას, თვალნათელი ხდება, რომ ხელშეკრულების მხარეები უმრავლეს შემთხვევაში თავიდანვე თანხმდებიან ნივთის ხარისხის შესახებ, ასეთ შემთხვევაში გადასაცემი საქონლის ხარისხი სრულად უნდა შეესაბამებოდეს მხარეთა შეთანხმებას.

გასაყიდი საქონლის ხარისხის განსაზღვრის მეთოდები მრავალგვარია და უპირატესად დამოკიდებულია საქონლის ხასიათსა და ვაჭრობის კონკრეტულ სფეროში დამკვიდრებულ სავაჭრო ჩვეულებებსა და ტრადიციებზე. ხელშეკრულების მხარეები ხშირად საქონლის ხარისხის კონკრეტული მითითების ნაცვლად უპირატესობას ანიჭებენ ხარისხის განსაზღვრის ფართოდ გავრცელებულ კრიტერიუმებს, როგორიცაა „კარგი საშუალო ხარისხი“, ანდა საქონლის გადაცემა „ისეთი, როგორიც არის“ (asis) ანდა „ყველა თავისი ნაკლით“ (with all faults) და ა.შ.¹

იმ შემთხვევაში, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულებაში მხარეებმა არ გაითვალისწინეს გასაყიდი ნივთის ხარისხი, მაშინ გამოიყენება კანონმდებლობით დადგენილი წესები. მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 434-ე პარაგრაფის თანახმად, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულებაში არ არის განსაზღვრული ნივთის ხარისხი, მაგრამ განსაზღვრულია მისი დანიშნულება, მაშინ გამყიდველმა უნდა გადასცეს ისეთი ხარისხის ნივთი, რომელიც შეესაბამება ხელშეკრულებაში გათვალისწინებული ნივთის (საქონლის) დანიშნულებას. თუკი ხელშეკრულებაში არ არის არც ერთი პირობა, მაშინ გასაყიდი ნივთის ხარისხი უნდა შეესაბამებოდეს ასეთი სახის საქონლისათვის ჩვეულებრივად წაყენებულ მოთხოვნებს და რომელსაც ელოდება მყიდველი, მხედველობაში აქვს რა მოცემული საქონლის ხასიათი.²

¹ Зеленский В.В. „Основные институты гражданского права зарубежных стран“, М., 2000.

² Жалинский А. Рерихт А. „Введение в немецкое право“, М., 2001.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1246-ე მუხლის თანახმად, როდესაც საქონელი განსაზღვრულია მხოლოდ გვაროვნული ნიშნით, გამყიდველი არ არის ვალდებული გადასცეს მყიდველს საუკუთესო ხარისხის ნივთი, მაგრამ არ შეუძლია გადასცეს უარესი ხარისხის ნივთი.

„საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ ინგლისის კანონში 1994 წლის კანონით „საქონლის მიწოდებისა და მომსახურების შესახებ“ შეტანილი ცვლილებებით, რომლებიც გასაყიდი ნივთის ხარისხს ეხება, გამომდინარეობს, რომ სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების პროცესში გადასაცემი საქონლის მიმართ მყიდველს უფლება აქვს ივარაუდოს, რომ საქონელს ექნება დამაკმაყოფილებელი (satisfactory) ხარისხი. ადრე ინგლისურ სამართალში ამ კონტექსტში გამოიყენებოდა ტერმინი „საბაზრო“ ხარისხი (merchantability), რომელიც ასევე გაიგებოდა როგორც გაყიდვისათვის ვარგისი. ინგლისის კანონის „საქონლის გაყიდვის შესახებ“ მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, საქონლის ხარისხი ითვლება „დასაკმაყოფილებლად“, თუკი იგი შეესაბამება ხარისხის სტანდარტს, რომელსაც გონიერი ადამიანი თვლის დამაკმაყოფილებლად მხედველობაში ღებულობს რა მის აღწერას, ფასს და ყველა სხვა მნიშვნელობის მქონე გარემოებებს. გარდა ამისა, კანონი ითვალისწინებს, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც მყიდველი პირდაპირი ან ირიბი ფორმით ატყობინებს გამყიდველს, რომ საქონელი გამოყენებულ უნდა იქნეს კონკრეტული მიზნისათვის, მაშინ გამყიდველი ვალდებულია მიაწოდოს ისეთი საქონელი, რომელიც დააკმაყოფილებს ამ მოთხოვნას.

ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსი დეტალურად აწესრიგებს გასაყიდი ნივთის ხარისხის მიმართ წაყენებულ მოთხოვნებს, თუკი მხარეებს არ გაუთვალისწინებიათ იგი ხელშეკრულებით, კერძოდ, 2-314-ე მუხლის თანახმად, თუკი გამყიდველი არის განსაზღვრული სახის საქონლით მოვაჭრე კომერსანტი, მაშინ მის მიერ გასაყიდ საქონელს უნდა გააჩნდეს „საბაზრო“ ხარისხი, ანუ ვარგისი უნდა იყოს გასაყიდად (merchantable). საქონლის ვარგისიანობა გასაყიდად გულისხმობს სულ ცოტა, შემდეგ:

ა) საქონელი შეიძლება იყოს ვაჭრობის საგანი იმ აღწერის მიხედვით, რომელსაც შეიცავს ხელშეკრულება;

ბ) თუ საქონელი განსაზღვრულია გვარობითი ნიშნით, მას უნდა გააჩნდეს სამართლიანი საშუალო ხარისხი აღწერის ფარგლებში;

გ) ის ვარგისი უნდა იყოს ჩვეულებრივი გამოყენებისათვის;

დ) ის შესაბამისად უნდა იყოს შეფუთული და მარკირებული, როგორც ეს შეთანხმებითაა განსაზღვრული;

ე) ის უნდა შეესაბამებოდეს შეფუთვაზე ან იარლიყზე, თუკი ასეთი არსებობს, არსებულ მონაცემებს.

გარდა ამისა, ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-315-ე მუხლიდან გამომდინარეობს, რომ თუკი გამყიდველმა ხელშეკრულების დადების მომენტიდან იცის, თუ რა სპეციალური მიზნისათვის არის საჭირო გასაყიდი საქონელი და ასევე იმის შესახებ, რომ მყიდველი ეყრდნობა გამყიდველის გამოცდილებას საგნის შერჩევისა და გადაცემისას, ასეთ შემთხვევაში გამყიდველი ვალდებულია გადასცეს ისეთი საქონელი, რომელიც შეესაბამება ასეთ დანიშნულებას (ანუ მიზნის მიღწევას)¹.

რაც შეეხება ნასყიდობის ხელშეკრულების ფორმას, განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობა, კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული შემთხვევების გარდა, უპირატესობას ანიჭებს თავისუფალ ფორმას. ეს ნიშნავს იმას, რომ სავაჭრო ურთიერთობებში ნასყიდობის ხელშეკრულებათა უმეტესობა იღება ზეპირი ფორმით. ამასთან, ინგლისურ-ამერიკული სამართალი ითვალისწინებს ზოგიერთ შემთხვევაში, როდესაც ხელშეკრულება იღება ზეპირად, კერძოდ, დავისას მტკიცებულებათა დასაშვებობის პრინციპის შეზღუდვას. ასე, მაგალითად, ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსი ასეთ თანხად მიიჩნევს ორმოცდაათი ათას დოლარს² კანონის 2003 წლის რედაქციით.

თანამედროვე პირობებში განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში დიდი მნიშვნელობა შეიძინა ელექტრონულმა ვაჭრობამ, ამან ასახვა პოვა კანონმდებლობაში სპეციალური ნორმების დადგენის ფორმით. ასე, მაგალითად, ამერიკის ერთგვაროვან სავაჭრო კოდექსის ახალ რედაქციაში, მთელ მეორე თავში, ტერმინი „წერილობითი ფორმა“ (writing) შეიცვალა ტერმინით „ჩანაწერი“ (record), რომელსაც უფრო ფართო მნიშვნელობა აქვს. „ჩანაწერი“ განიმარტება როგორც ინფორ-

¹ Единнообразный Торговый Кодекс США, М., 2004.

² ველი რედაქციით ეს თანხა შეადგენდა 500 დოლარს.

მაცია, ჩაწერილი მატერიალური სახის მქონე რაიმე საშუალებით ანდა შენახული ელექტრონული სახით, რომელიც შეიძლება ამოღებულ იქნეს მისაღები ფორმით.

გარდა ამისა, ერთგვაროვან სავაჭრო კოდექსში ჩამატებულ იქნა ისეთი ახალი ცნებები, როგორიცაა „ელექტრონული აგენტი“, „ელექტრონული ჩანაწერი“ და ა.შ. კოდექსის ახალი რედაქცია ასევე ითვალისწინებს, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება შეიძლება დადებულ იქნეს „ელექტრონული აგენტების ურთიერთქმედების შედეგად ანდა ფიზიკური პირისა და „ელექტრონული აგენტის“ ურთიერთქმედების შედეგად. გათვალისწინებულია, რომ ჩანაწერი, ხელმოწერა ანდა ხელშეკრულება არ შეიძლება ბათილად იქნეს ცნობილი ანდა იძულებით არ აღსრულდეს მხოლოდ იმიტომ, რომ ისინი განხორციელებულია ელექტრონული ფორმით.

რაც შეეხება კანონით დადგენილ სპეციალურ ფორმას, ის გამოიყენება ცალკეული სახის ნასყიდობის ხელშეკრულების მიმართ, კერძოდ, როდესაც ხელშეკრულების საგანია უძრავი ქონება ანდა უძრავ ნივთებთან იურიდიულად გათანაბრებული ისეთი ნივთები, როგორიცაა საზღვაო ხომალდები, თვითმფრინავები, და სხვა დიდი ღირებულების მქონე ნივთები, ასეთი სახის ნასყიდობის ხელშეკრულება აუცილებლად უნდა დაიდოს კვალიფიციური წერილობითი ფორმით, რათა მოხდეს მათი შემდგომი სახელმწიფოებრივი რეგისტრაცია, რაც ხელს უწყობს ნორმალური სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის უზრუნველყოფას.¹

§3. გაყიდველისა და მყიდველის უფლება-მოვალეობები

როგორც ნასყიდობის ხელშეკრულების ცნებიდან გამომდინარეობს, გაყიდველის ძირითადი მოვალეობაა გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ნაყიდ ნივთზე და მიაწოდოს ნივთი (საქონელი). გაყიდველის ამ ვალდებულებას შეესაბამება მყიდველის განსაზღვრული უფლებები.

ნივთის გადაცემის ვალდებულება შესრულებულად ითვლება, როდესაც

¹ Ян Шапк „Основы гражданского права Германии“, М., 1996.

საც საქონელი გადავიდა მყიდველის ფაქტობრივ განკარგვაში, რომელიც ამით ახორციელებს ნივთის მფლობელობას. მაგალითად, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს (მუხლი 1604-ე), რომ გამყიდველი გადასცემს მყიდველს ნივთის მფლობელობასა და განკარგვაში.

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობა ითვალისწინებს ნაყიდ ნივთზე მყიდველის საკუთრების უფლების შექმნის ისეთ საშუალებებს, როგორიცაა: მყიდველისათვის ნივთს გადაცემა პირდაპირ მფლობელობაში; მყიდველისათვის ნივთის გადაცემა არაპირდაპირ მფლობელობაში, როდესაც გამყიდველი რჩება პირდაპირ მფლობელად; მყიდველისათვის შესაძლო პირისაგან ნივთის გამოთხოვის უფლების მინიჭება; ნივთის გადაცემა გადაშვიდველისათვის მყიდველისათვის მისატანად; ნივთის გადაცემა არა უშუალოდ მყიდველისათვის, არამედ მყიდველის მიერ მითითებული შესაძლო პირისათვის; მყიდველის სახელზე ნივთის შესანახად ჩაბარება საწყობში.

სამეწარმეო (კომერციულ) ურთიერთობებში ფართოდაა გავრცელებული, როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულებით გამყიდველმა უნდა გადასცეს მყიდველს მხოლოდ ნაყიდი ნივთის განმკარგავი დოკუმენტები (საქონელგანმკარგავი დოკუმენტები), მაგალითად, კონოსამენტი, რომელიც ადასტურებს მყიდველისათვის გასაგზავნი ტვირთის ჩაბარებას საზღვაო ტრანსპორტისათვის გადასაზიდად, საწყობში შესანახად ჩაბარებული საქონლის განმკარგავი სასაქონლო მოწმობა. ეს ისეთი შემთხვევებია, როდესაც მყიდველი იხდის ნაყიდი ნივთის ღირებულებას, მანამ ნაყიდი ნივთი მოხვდება მის ფაქტობრივ მფლობელობაში.

ინგლისის კანონი „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ იყენებს ტერმინს „მიწოდება“, რომლის განხორციელებაც შეადგენს ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ გამყიდველის ვალდებულებას. მიწოდება სასამართლო პრაქტიკასა და დოქტრინაში განიმარტება არა მარტო როგორც მყიდველისათვის ნივთის რეალურად გადაცემა, არამედ ასევე საქონლის საგულისხმო გადაცემა (constructive delivery). საქონლის საგულისხმო გადაცემას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც მყიდველს გადაეცემა დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს მის უფლებას მიიღოს საქონელი მფლობელობაში (document of title) ანდა მყიდველს გადაეცემა საგანი, რომელიც მას აძლევს საქონლის ფიზიკური კონტროლის უფლებას (მაგალითად, იმ შენობის გასაღების გადაცემა,

სადაც იმყოფება ნაყიდი საქონელი). საქონლის გადაცემა იგულისხმება ასევე იმ შემთხვევაშიც, როდესაც გამყიდველი აღიარებს, რომ მის მფლობელობაში ანდა მესამე პირის მფლობელობაში არსებული ნივთები, უკვე მყიდველის საკუთრებაა (by attornment)., თუკი გასაყიდი საქონელი ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებაამდე იმყოფება მყიდველის ფიზიკურ მფლობელობაში, ასეთ შემთხვევაში მყიდველის მიერ მათზე მფლობელობის გაგრძელება განიხილება როგორც გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის გაყიდული ნივთის გადაცემა.

ინგლისის კანონის „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ მუხლი 32-ე, პუნქტი 1-ლი ითვალისწინებს ასევე, რომ, თუკი ხელშეკრულების თანახმად გამყიდველმა უნდა გაუგზავნოს მყიდველს ნაყიდი ნივთი, მაშინ გადამზიდველისათვის გადასაზიდად ნივთის ჩაბარება (მიუხედავად იმისა, მყიდველის მიერ არის თუ არა იგი მითითებული) ითვლება როგორც ფიზიკურად ნივთის ჩაბარება მყიდველისათვის (prima facie).

რაც შეეხება საქონლის აწონვას, გაზომვას, შეფუთვის, მარკირებას, წინასაგადასაზიდო ინსპექტირება და ა.შ. ეს წარმოადგენს გამყიდველის ვალდებულებას, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის ნაყიდი ნივთის გადაცემის ვალდებულება შესრულებულად ითვლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ეს განხორციელდა ჯეროვნად, დათქმულ დროსა და დათქმულ ადგილას. განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო და სავაჭრო კანონმდებლობა ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს ანიჭებს უფლებას, თვითონ განსაზღვრონ თავიანთი შეთანხმებით საქონლის გადაცემის დრო, ადგილი და საშუალება.

უმრავლეს შემთხვევებში ხელშეკრულების მხარეები იყენებენ სამართლებრივი რეგულირების დისპოზიციურ ხასიათს და ხელშეკრულებაში ითვალისწინებენ შესაბამის დებულებებს, რომლებიც ყველაზე მეტად შეესაბამება მხარეთა კონკრეტულ ინტერესებსა და მათ მიერ დადებული გარიგების ხასიათს. მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ეს საკითხები ხელშეკრულებით არ არის გათვალისწინებული, მაშინ გამოიყენება კანონის ნორმები. აღსანიშნავია ასევე, რომ მხარეთა ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად ასევე გამოიყენება სავაჭრო ჩვეულებე-

ბი და ტრადიციები. ხელშეკრულების მხარეები ხელშეკრულების დადებისას ასევე იყენებენ სავაჭრო ტერმინებს, რომელიც მიღებულია საერთაშორისო კომერციულ ბრუნვაში (ინკოტერმსი), რითაც ამარტივებენ დასადები ხელშეკრულების პირობების შეთანხმების პროცესს.

გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის გაყიდული საქონლის გადაცემის ადგილის განსაზღვრას დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ ამ საკითხის გადაჭრა განაპირობებს თუ რომელმე მხარემ უნდა გადაიხადოს ტრანსპორტირების ხარჯები. გამყიდველისა და მყიდველის ურთიერთობებში ამას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმ შემთხვევაში, როდესაც საქონლის გასაყიდ ფასში „გადასაზიდ თანხას“ დიდი ადგილი უკავია, მაგალითად, როგორცაა ნელლეულის მიწოდება.

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის ქვეყნებში, ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის ნაყიდი ნივთის გადაცემის შესრულების ადგილად ითვლება მოვალის საცხოვრებელი ადგილი.

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 269-ე პარაგრაფი ადგენს ზოგად წესს, კერძოდ, იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელშეკრულებით ვალდებულების შესრულების ადგილი გათვალისწინებული არ არის და არც ვალდებულების ხასიათიდან და სხვა გარემოებებიდან არ გამომდინარეობს, მაშინ ვალდებულების შესრულების ადგილად ითვლება მოვალის საცხოვრებელი ადგილი ან მისი საწარმოს ადგილსამყოფელი, თუკი ვალდებულება წარმოიშობა მის მიერ სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების შედეგად.¹

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1609-ე მუხლის თანახმად, ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნივთის გადაცემა უნდა მოხდეს იმ ადგილას, სადაც ნივთი იმყოფებოდა გაყიდვის მომენტში. რადგან უმეტეს შემთხვევებში ნივთი იმყოფება იქ, სადაც ცხოვრობს გამყიდველი, შესაბამისად, ნასყიდობის ხელშეკრულება უნდა შესრულდეს გამყიდველის საწარმოს ადგილსამყოფელის, ხოლო თუ ასეთი არ არის, მაშინ მისი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.²

¹ Гражданский Кодекс Германии в 2-х томах, науч. ред. Елисеев И.В. СПб., 2004.

² Французский Гражданский Кодекс. науч. ред. Лавров Д.Г., СПб., 2004.

ინგლისურ-ამერიკული სამართლის სისტემაში გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის ნაყიდი ნივთის გადაცემის ადგილის საკითხი მოწესრიგებულია სპეციალური ნორმებით. ინგლისის კანონის „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ 29-ე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულებით მხარეები არ შეთანხმებულან ნივთის გადაცემის ადგილის შესახებ, მაშინ ნივთი გადაცემული უნდა იყოს გამყიდველის საწარმოს ადგილსამყოფელის მიხედვით (place of business), ხოლო თუ ასეთი არ არის, მაშინ მისი ადგილსამყოფელის მიხედვით (residence). ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული საქონლის გაყიდვის შემთხვევაში, რომელიც იმყოფება მხარეთათვის ცნობილ სხვა ადგილას, შესრულების ადგილად ითვლება ეს ადგილი. ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-308-ე მუხლის თანახმად, როდესაც გაყიდული საქონლის გადაცემა ხდება არა ფიზიკურად, არამედ საქონელგანმკარგავი დოკუმენტების გადაცემის გზით, ისინი შეიძლება გადაცემულ იქნეს ჩვეულებრივ ბანკის მეშვეობით.

რომანულ-გერმანულ სამართლის სისტემის ქვეყნებში გაყიდული ნივთის გადაცემის ვადის საკითხი მოწესრიგებულია ვალდებულების შესრულების დროს მომწესრიგებელი საერთო ნორმებით. თუკი ხელშეკრულებაში პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული ნივთის გადაცემის ვადა, მაშინ გამყიდველმა მყიდველს ნივთი უნდა გადასცეს ამ უკანასკნელის მოთხოვნის შემდეგ დაუყოვნებლივ. სახელდობრ, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 271-ე პარაგრაფი ითვალისწინებს, თუკი ვალდებულების შესრულებისათვის ხელშეკრულებით არ არის განსაზღვრული დრო და იგი სხვა გარემოებებიდანაც არ ირკვევა, მაშინ კრედიტორს ნებისმიერ დროს შეუძლია მოითხოვოს მისი შესრულება, ხოლო მოვალემ იგი დაუყოვნებლივ უნდა შეასრულოს.¹ ეს საკითხი ანალოგიურადაა გადაწყვეტილი საფრანგეთის სასამართლო პრაქტიკის მიერ.

ინგლისურ-ამერიკული სამართლის სისტემაში ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულების შესრულების დრო დაკავშირებულია „გონივრული ვადის“ ცნებასთან. ინგლისის კანონის „საქონ-

¹ Гражданский Кодекс Германии, в 2-х томах. науч. ред. Елисеев И. В., СПб. 2004.

ლის ნასყიდობის შესახებ“ 29-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, თუკი გამყიდველი ვალდებულია ხელშეკრულებით მიაწოდოს საქონელი და მიწოდების ვადა ხელშეკრულებით არ არის გათვალისწინებული, მაშინ საქონლის მიწოდება უნდა მოხდეს გონივრულ ვადაში. თუ რა ჩაითვლება „გონივრულ ვადად“, უნდა გადაწყდეს საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით. დავის შემთხვევაში გადაწყვეტილების ვადის გონივრულობის შესახებ ლებულობს სასამართლო.

ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-309-ე მუხლის შესაბამისად, თუკი საქონლის მიწოდების ანდა სხვა რომელიმე მოქმედების შესრულების დრო ხელშეკრულებით ან კანონით არ არის გათვალისწინებული, მაშინ შესრულება უნდა მოხდეს „გონივრულ ვადაში“. გარდა ამისა, გათვალისწინებულია გრძელვადიანი ვალდებულებების შესრულების დროის განსაზღვრის განსაკუთრებული წესი. თუკი გრძელვადიან ხელშეკრულებაში არ არის დადგენილი მისი მოქმედების ხანგრძლივობა (განუსაზღვრელი ვადით დადებული ხელშეკრულება), ის მოქმედებს გონივრული ვადის ფარგლებში, თუმცა ხელშეკრულების თითოეულ მხარეს უფლება აქვს ცალმხრივად შეწყვიტოს ხელშეკრულება, თუკი მხარეთა შეთანხმებით სხვა რამ არ არის დადგენილი.¹

დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა გააჩნია გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის ნაყიდი ნივთის გადაცემის ვალდებულების ვადაზე შესრულებას. ამ საკითხში რომანულ-გერმანული და ინგლისურ-ამერიკული სამართლის სისტემები ერთმანეთისაგან განსხვავდება. რომანულ-გერმანული სამართლის მიხედვით, ვალდებულების შესრულების ვადა დგინდება მოვალის ინტერესებისათვის, რაც იმას გულისხმობს, რომ თუ განსაზღვრულია დრო, მაშინ საეჭვოობისას ივარაუდება, რომ კრედიტორს არ შეუძლია შესრულების მოთხოვნა ამ ვადაზე, ხოლო მოვალეს შეუძლია ვალდებულების შესრულება ვადაზე ადრე.

რაც შეეხება ინგლისურ-ამერიკული სამართლის სისტემას, ის დაუშვებლად მიიჩნევს გამყიდველის მიერ ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების ვადაზე შესრულების შესაძლებლობას.

¹ Гражданский и торговое право зарубежных стран, М., 2004.

ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის გადაცემულ უნდა იქნეს სრულად და მყიდველი არ არის ვალდებული მიიღოს იგი ნაწილ-ნაწილ (ვალდებულების ნაწილობრივი შესრულება). საფრანგეთში ეს დადგენილია სასამართლო პრაქტიკით, გერმანიაში ეს გათვალისწინებულია სამოქალაქო სჯულდების 266-ე პარაგრაფით, ინგლისში „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ კანონის 31-ე მუხლით, ამერიკაში ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-307-ე მუხლით.

გამყიდველს უფლება აქვს მყიდველს ნაყიდი ნივთი გადასცეს არა პირადად, არამედ მესამე პირის მეშვეობით. ასეთი შესრულება ითვლება ვალდებულების ჯეროვან შესრულებად იმ შემთხვევაში, თუკი მყიდველს არ გააჩნია რაიმე განსაკუთრებული ინტერესი იმისა, რომ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულება პირადად გამყიდველმა შეასრულოს.

გამყიდველის ერთ-ერთი ძირითადი ვალდებულების, ნივთის გადაცემის გარდა, ასევე მისი მოვალეობაა გაყიდულ ნივთზე მყიდველისათვის საკუთრების უფლების გადაცემა. საკუთრების უფლების გადაცემის ფაქტისა და მომენტის დადგენას დიდი სამართლებრივი მნიშვნელობა გააჩნია როგორც ხელშეკრულების მხარეებისათვის, ისე მესამე პირებისათვის. ამ მომენტიდან გამყიდველი კარგავს, ხოლო მყიდველი კი იძენს გაყიდულ ნივთზე საკუთრების უფლებას, ანუ შეუძლია მისი განკარგვა. გარდა ამისა, ნივთის გადაცემის მომენტიდან შემძენზე გადადის მისი შემთხვევითი დალუპვის ან დაზიანების რისკი. დაბოლოს, ნაყიდი ნივთი ხდება მყიდველის საკუთრება და მასზე შეიძლება კრედიტორების სასარგებლოდ იძულებით გადახდევინების მიქცევა, ხოლო მყიდველი კი პასუხს აგებს მესამე პირების წინაშე ამ ნივთით მიყენებული ზიანისათვის.

ყველა განვითარებული ქვეყნის კანონმდებლობაში მყიდველზე ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლის მომენტის მომწესრიგებელი ნორმები ძირითადად დისპოზიციის ხასიათს ატარებს, რაც ხელშეკრულების მხარეებს შესაძლებლობას აძლევს თავიანთი შეთანხმებით გადაწყვიტონ საკუთრების უფლების გადავლის მომენტის საკითხი. ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას, არცთუ იშვიათად, გამყიდვე-

ლი იტოვებს უფლებას, დაიტოვოს ნივთზე საკუთრების უფლება მანამ, სანამ მყიდველი სრულად არ გადაიხდის ნაყიდი ნივთის ღირებულებას.

იმისათვის, რომ ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლება გადავიდეს მყიდველზე, ამისათვის გამყიდველმა უნდა განახორციელოს სხვადასხვაგვარი იურიდიული და ფაქტობრივი მოქმედებები, გარკვეული იურიდიული მოქმედებების განხორციელება სავალდებულოა იმ შემთხვევაში, როდესაც ნაყიდობის საგანია ისეთი ნივთები, რომლებიც სპეციალურ სახელმწიფოებრივ რეგისტრაციას საჭიროებენს, მაგალითად, უძრავი ნივთები.

გვაროვნული ნიშნით განსაზღვრულ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლისათვის, საჭიროა მისი ინდივიდუალიზაცია, ეს ნიშნავს იმას, რომ გასაყიდი საქონელი გამოცალკეებულ უნდა იქნეს მისი მსგავსი საქონლის საერთო მასიდან ანდა უნდა მოხდეს მისი როგორც ნაყიდობის ობიექტის ზუსტად აღნიშვნა. ინდივიდუალიზაცია შეიძლება მოხდეს გასაყიდი საქონლის მოთავსებით ცალკე სათავსში, მისი დაფასობა, შეფუთვა და სხვა ისეთი მოქმედებების განხორციელება, რომელიც შესაძლებლობას იძლევა გასაყიდი საქონელი გადაცემულ იქნეს ინდივიდუალური სახით. ასე, მაგალითად, გამყიდველის მიერ საქონლის გადასაზიდად ჩაბარება სატრანსპორტო ორგანიზაციისათვის მისი მყიდველისათვის მისატანად ერთდროულად წარმოადგენს ასევე ინდივიდუალიზების აქტსაც.

თანამედროვე სამოქალაქო სამართლისათვის ცნობილია ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლის რეგულაციების ორი მიდგომა. ზოგიერთ ქვეყანაში საკუთრების უფლების გადასვლა ნაყიდ ნივთზე ხდება უკვე ხელშეკრულების დადების მომენტში (კონსენსუალური სისტემა), ხოლო სხვა ქვეყნებში ამისათვის საჭიროა არა მარტო ხელშეკრულების დადება, არამედ მყიდველისათვის ნივთის ფაქტობრივი გადაცემაც („ტრადიციის სისტემა“ – ლათინური traditio-საგან, რაც ნიშნავს „გადასვლას“, „გადაცემას“). თუკი კონსენსუალური სისტემა არ მოქმედებს იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელშეკრულების საგანია გვაროვნული ნიშნით განსაზღვრული ნივთები, ანუ მათზე გამყიდველისაგან მყიდველზე საკუთრების უფლება ვერ გადავა მანამ, სანამ

არ მოხდება მათი ინდივიდუალიზება, რაც შეეხება „ტრადიციის სისტემას“, ის მოქმედებს, მიუხედავად იმისა, ხელშეკრულების საგანი ინდივიდუალურად განსაზღვრული თუ გვაროვნული ნივითა.¹

კონსენსუალური სისტემა ცნობილია ფრანგულ სამართალში. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1583 და 1585-ე მუხლების თანახმად, ნასყიდობის ხელშეკრულება დადებულად ითვლება და კანონის თანახმად მყიდველზე ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლება გამყიდველისაგან გადადის იმ მომენტიდან, როდესაც მიღწეულ იქნა შეთანხმება ხელშეკრულების საგანსა და გასაყიდ ფასზე, მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ არც ნივთია გადაცემული და არც ფასია გადახდილი. თუკი საქონელი გაყიდულია არა როგორც ერთი მთლიანი, არამედ წონით, ზომით ან სხვაგვარად, მაშინ გაყიდვა არ ითვლება განხორციელებულად იმ გაგებით, რომ გამყიდველს ეკისრება გაყიდული ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი მანამ, სანამ ის არ იქნება აწონილი, დათვლილი ან გაზომილი.²

ინგლისის კანონის „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ მე-16 და მე-18 მუხლების შესაბამისად, მყიდველზე ნაყიდ ინდივიდუალურად განსაზღვრულ ნივთზე საკუთრების უფლება გადადის ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტიდან, ხოლო არაინდივიდუალიზებულ ნივთზე კი – მისი ინდივიდუალიზაციის მომენტიდან.

„ტრადიციის“ სისტემა მიღებულია გერმანიის სამართალში, ასევე იმ ქვეყნებში, რომელთა ეროვნული სამართლებრივი სისტემა ვითარდება გერმანული სამართლის ტრადიციების შესაბამისად. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 929-ე პარაგრაფი ადგენს ზოგად წესს, რომელსაც საერთო მნიშვნელობა გააჩნია ქონებასთან დაკავშირებული ყველა გარიგებისათვის, კერძოდ: მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლისათვის საჭიროა, რომ ამ ნივთის მესაკუთრემ გადასცეს იგი შემძენს და ორივე მხარე თანახმა უნდა იყოს ქონების გადაცემაზე. შემდეგ აღნიშნულია, რომ თუკი შემძენი უკვე ფლობს ნივთს, მაშინ

¹ Зеленский В.В. „Основные институты гражданского права зарубежных стран“, М., 2000.

² Французский Гражданский Кодекс. науч. ред. Лавров Д.Г. СПб., 2004.

³ Жалинский А., Герихт В. „Введение в немецкое право“, М., 2001.

საკუთრების უფლების გადასვლისათვის საკმარისია მხოლოდ შეთანხმება.³

ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-401-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომ მყიდველზე საკუთრების უფლება (ტიტული) გადადის იმ ადგილას და მომენტში, სადაც და როდესაც გამყიდველი ამთავრებს ნივთის ფიზიკური გადაცემის ვალდებულების შესრულებას.

იმისათვის, რომ ხელი შეუწყონ სამოქალაქო და სავაჭრო ბრუნვის განვითარებას, საკუთრების უფლების წარმოშობისათვის სასამართლო პრაქტიკამ გაითვალისწინა ამ მიზნისათვის მყიდველისათვის საქონელგანმკარგავი დოკუმენტების გადაცემა გამყიდველის მიერ, როგორცაა კონოსამენტი, ზედნადები სასაქონლო მოწმობა და ა.შ.

ეს დებულება ასახულია გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 929-ე პარაგრაფში, ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-401-ე მუხლში. მყიდველის მიერ აღნიშნული დოკუმენტების მიღებისას, როგორც წესი, ბანკების მეშვეობით, მყიდველი ხდება შესაკუთრე და შეუძლია თავის მხრივ გაყიდოს ჯერ კიდევ გზაში მყოფი საქონელი ამ დოკუმენტების მეშვეობით. ეს ყველაზე უფრო გავრცელებულია ნაყიდი საქონლის საზღვაო ტრანსპორტით გადაზიდვის დროს, რასაც პრაქტიკაში უწოდებენ „კონოსამენტებით ვაჭრობას“.

ზოგადი წესის თანახმად, ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკის მატარებელია მისი შესაკუთრე. შესაბამისად, გაყიდული ნივთის გადაცემის მომენტიდან, როგორც წესი, მყიდველზე გადადის მისი შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკიც. სავაჭრო ოპერაციებში, როდესაც ტვირთის გადაზიდვა ხდება ღიდ მანძილზე და ზოგჯერ ტრანსპორტის რამდენიმე სახის გამოყენებითაც, შესაბამისად მძალაია ამ ტვირთის დაზიანების ან დაღუპვის რისკი საქონლის მყიდველისათვის გადაცემამდე. ამიტომაც ღიდი მნიშვნელობა გააჩნია შატრანსპორტო რისკების დაზღვევას.

სარგებლობენ რა რისკის გადასვლის მომწესრიგებელი ნორმების დისპოზიციური ხასიათით, ხელშეკრულების მხარეები თავიანთი შეთანხმებით წყვეტენ ნაყიდ ნივთზე გამყიდველისაგან მყიდველზე შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების გადასვლის მომენტის საკითხს, იმისათვის, რომ რისკის მატარებელი იყოს ხელშეკრულების ის მხარე,

რომელსაც შეუძლია. უფრო მეტად დაიცვას გასაყიდი საქონელი, დაზღვიოს იგი ანდა განახორციელოს სხვა საჭირო მოქმედებები.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მყიდველზე ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლის მომენტი და ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკის გადასვლის მომენტი შეიძლება ერთმანეთს არ დაემთხვეს. მაგალითად, ზოგჯერ მყიდველზე რისკი გადადის იმ მომენტიდან, როდესაც გამყიდველმა გაყიდული საქონელი გადასაზიდად ჩააბარა გადამზიდველს, ხოლო მყიდველი კი საკუთრების უფლებას შეიძენს მხოლოდ საქონელგანმკარგავი ღოკუმეტების მიღების შემდეგ.¹

რისკის გადასვლის მომენტიდან მყიდველს ეკისრება საქონლის დაღუპვის ან დაზიანების სამართლებრივი შედეგები, რომელიც შეიძლება დადგეს საქონლის ტრანსპორტირებისას ანდა სხვა შემთხვევითი გარემოებებისას და არ შეუძლია მათი ანაზღაურება მოსთხოვოს გამყიდველს. იმისათვის, რომ მყიდველმა გამყიდველს დააკისროს პასუხისმგებლობა საქონლის დანაკლისისათვის ანდა ნაკლისათვის, მან უნდა დაამტკიცოს, რომ ნაყიდი საქონლის სრული ან ნაწილობრივი დაზიანება ან განადგურება მოხდა მყიდველზე რისკის გადასვლის მომენტამდე.

სატრანსპორტო გადაზიდვების დროს მოსალოდნელი დაღუპვის ან დაზიანების თავიდან ასაცილებლად ტვირთის დაზღვევას ახდენს, როგორც წესი, მყიდველი, რომელსაც აწევს რისკი. თუმცა კი საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების პირობებით ნაყიდი საქონლის დაზღვევა შეიძლება განახორციელოს გამყიდველმა მყიდველის სასარგებლოდ იმ მომენტიდან, როდესაც რისკი უკვე მყიდველზეა გადასული. ასეთ შემთხვევაში დაზღვევის თანხა უნდა გადაიხადოს მყიდველმა ნივთის ღირებულებასთან ერთად.²

ნასყიდობის ხელშეკრულებით მყიდველის ძირითადი მოვალეობაა

¹ Зеленский В.В. „Основные институты гражданского права зарубежных стран“, М., 2000.

² Принципы международных коммерческих договоров пер. с англ. А.С. Комарова, М., 1996.

მიიღოს ნაყიდი ნივთი და გადაიხადოს მისი ღირებულება. გამომდინარე იქიდან, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება არის ორმხრივი ხელშეკრულება, შესაბამისად, მხარეებმა თავიანთი ვალდებულებები უნდა შეასრულონ ერთდროულად. ასე, მაგალითად, ორმხრივი ხელშეკრულების შესრულების მიმართ გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 320-ე პარაგრაფი ზოგადი წესის სახით ადგენს, რომ იმ პირს, რომელსაც ვალდებულება აკისრია ორმხრივი ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, შეუძლია უარი თქვას ვალდებულების შესრულებაზე მეორე მხარის მიერ საპასუხო მოქმედების განხორციელებამდე.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1659-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომ, თუ ხელშეკრულებაში განსაზღვრული არ არის. სად და როდის უნდა იქნეს გადახდილი ნაყიდი ნივთის ფასი, მაშინ მყიდველი ვალდებულია ღირებულება გადაიხადოს ნაყიდი ნივთის გადაცემის დროსა და ადგილას.

ინგლისის კანონის „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ 28-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომ ნაყიდი საქონლის გადაცემა და მისი ღირებულების გადახდა ხელშეკრულებით უნდა მოხდეს ერთდროულად (concurrent). ეს იმას ნიშნავს, რომ გამყიდველი მზად უნდა იყოს გადასცეს მყიდველს საქონელი მისი ღირებულების გადახდის სანაცვლოდ, ხოლო მყიდველი კი მზად უნდა იყოს მიღებული საქონლის სანაცვლოდ გადაიხადოს მისი ღირებულება.

თუმცა კი გამომდინარე იქიდან, რომ თითქმის ყველა განვითარებული ქვეყნის კანონმდებლობაში შემხვედრი ვალდებულებების შესრულების მომწესრიგებელი ნორმები დისპოზიციურ ხასიათს ატარებს, ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები თვითონ განსაზღვრავენ თუ როგორ უნდა მოხდეს ნაყიდი საქონლის ღირებულების გადახდა, რაც გამოინახება ისეთი პირობების დადგენაში, როგორცაა გადახდის დრო, ადგილი, საშუალება, ფულადი ერთეული (ვალუტას) და ა.შ. იმ შემთხვევაში, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული არა აქვთ ფასის გადახდის პირობები, ასეთ შემთხვევაში გადახდის საკითხი წესრიგდება კანონმდებლობით

¹ A. C. Комаров „Ответственность в коммерческом обороте“, М., 1999.

დადგენილი ფულადი ვალდებულებების შესრულების მომწესრიგებელი დისპოზიციური ნორმებით.

თანამედროვე პირობებში ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ფულადი ანგარიშსწორება ხდება არა ნაღდი ანგარიშსწორებით, არამედ, ძირითადად, უნაღლო ანგარიშსწორების ფორმით საბანკო დაწესებულებების მეშვეობით, როდესაც ნაყიდი ნივთის საფასურის გადარიცხვა ხდება გამყიდველის საბანკო ანგარიშზე. მყიდველის მიერ ნაყიდი ნივთის საფასურის გადახდის ვალდებულება შესრულებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც თანხა გარიცხული იქნება გამყიდველის საბანკო ანგარიშზე. ამ მომენტიდან გამყიდველს იმ საბანკო დაწესებულების მიმართ, სადაც მას გახსნილი აქვს ფულადი ანგარიში, წარმოეშობა ვალდებულებითი სამართლებრივი ხასიათის მოთხოვნა მის ანგარიშზე მყიდველის მიერ გადარიცხული ფულადი თანხის ფარგლებში.

უნაღლო ანგარიშსწორებასთან ერთად ფართოდ გამოიყენება ისეთი ფორმები, როგორიცაა აკრედიტივი ანდა საინკასო ოპერაციები. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ მხარეთა ურთიერთობა ბანკების მიმართ საგადამხდელო დავალების შესრულებასთან დაკავშირებით წარმოადგენს დამოუკიდებელ იურიდიულ ქმედებას, ამიტომაც ბანკი საქონლის საფასურის გადარიცხვისას ხელმძღვანელობს და მოქმედებს არა ნასყიდობის ხელშეკრულების პირობებით, არამედ მყიდველთან მის მიერ დადებული ანგარიშსწორების ხელშეკრულებით. ანალოგიურად, თუკი ბანკმა რაიმე მიზეზით არ შეასრულა მყიდველის საგადამხდელო დავალება ნაყიდი ნივთის საფასურის გადარიცხვის შესახებ და თანხა შესაბამისად ვერ გადარიცხა გამყიდველის ანგარიშზე, შესაბამისად, გამყიდველმა მოთხოვნა უნდა წაუყენოს არა ბანკს, არამედ მყიდველს. ამგვარად, უნდა აღინიშნოს, რომ გადახდად არ ითვლება მყიდველის მიერ საბანკო ჩეკის გამოწერის თვით ფაქტი, ან აკრედიტივის გახსნა ანდა გამყიდველისათვის თამასუქის გადაცემა.

ნასყიდობის ხელშეკრულებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ასევე გადახდის ადგილის განსაზღვრას, რამეთუ ამაზეა ძირითადად დამოკიდებული გადახდის ვალუტის განსაზღვრა, რასაც განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა გააჩნია უცხოური ელემენტის მონაწილეობით

დადებულ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში. იმ შემთხვევაში, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები არ შეთანხმებულან სად უნდა გადაიხადოს მყიდველმა ნაყიდი ნივთის საფასური, მაშინ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1651-ე მუხლისა და ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-301-ე მუხლის თანახმად, გადახდა უნდა მოხდეს მყიდველისათვის ნაყიდი ნივთის გადაცემის ადგილას, ხოლო გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 270-ე პარაგრაფის თანახმად კი, კრედიტორის (გამყიდველის) ადგილსამყოფელის მიხედვით, ხოლო თუკი გაყიდვა მოხდა მისი სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებისას, მაშინ კრედიტორის საწარმოს ადგილსამყოფელის მიხედვით, თუკი ხელშეკრულების მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმებულან.¹

ნასყიდობის ხელშეკრულებით მყიდველის მეორე ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენს ნაყიდი ნივთის მიღება. ამ მოქმედების მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ გამყიდველი გათავისუფლდეს გაყიდული ნივთის მოვლისა და შენახვის დამატებითი ხარჯების გაღებისაგან. ნაყიდი ნივთის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნისათვის შესაბამისობის დასადგენად (ნივთის რაოდენობა და ხარისხი), განსაკუთრებით კი კომერსანტებს (მეწარმეებს) შორის ურთიერთობებში, საქონლის მიღებას მყიდველის მიერ წინ უსწრებს მისი დათვალიერება და შემოწმება. რადგანაც კანონმდებლობით ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაყიდი ნივთის მიღების პროცედურები, როგორც წესი, გათვალისწინებული არ არის, ამიტომაც ასეთი პროცედურა, მათ შორის ადგილი, დრო და წესი განისაზღვრება მხარეთა სპეციალური შეთანხმებით. ხშირად ეს საკითხები მოწესრიგებულია ნაყიდი ნივთის მიღების ადგილას მოქმედი სავაჭრო ჩვეულებებითა და ტრადიციებით.

მყიდველის უფლება, დაათვალიეროს და შეამოწმოს ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანი, გათვალისწინებულია ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსით. კერძოდ, 2-513-ე მუხლის თანახმად, როდესაც საქონელი უკვე მზად არის გადასაცემად და მისაწოდებლად ანდა საქონელი უკვე ინდივიდუალიზებულია კონკრეტული ნასყიდობის ხელშეკრულების შესასრულებლად, მყიდველს საფასურის გადახდამდე

¹ Гражданское и торговое право зарубежных стран, М., 2004.

ანდა საქონლის მიღებამდე უფლება აქვს გონივრულ ადგილას, გონივრულ დროში და ნებისმიერი გონივრული საშუალებით დაათვალიეროს და შეამოწმოს იგი. თუკი გამყიდველს აქვს უფლება ანდა აკისრია ვალდებულება შემოწმების გარეშე გაუგზავნოს მყიდველს საქონელი, მაშინ მყიდველს მისი შემოწმება შეუძლია ადგილზე მიტანისთანავე. მხარეებს ასევე უფლება აქვთ თავიანთი შეთანხმებით განსაზღვრონ ის მეთოდი (სტანდარტი), რომელიც გამოყენებულ უნდა იქნეს საქონლის შემოწმების (ინსპექტირების) დროს.¹

§4. პასუხისმგებლობა ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევისათვის

აღსანიშნავია, რომ მყიდველის მიერ ნაყიდი საქონლის მიღების დადგენილი წესების დაცვას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რამეთუ მასზეა დამოკიდებული უხარისხო საქონლის მიწოდების შემთხვევაში კანონმდებლობით დადგენილი გამყიდველის პასუხისმგებლობის მიმართ მყიდველის უფლებების გამოყენების შესაძლებლობა. ყველა განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობა დეტალურად აწესრიგებს ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეების მიერ ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში გათვალისწინებული სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხებს.

იმ შემთხვევაში, თუკი გამყიდველი გადასცემს მყიდველს ნაყიდ ნივთს დაგვიანებით, ან ნაკლის მქონეს (რაოდენობრივად ან ხარისხობრივად), ანდა საერთოდ არ მიაწვდის მას დადგენილ ვადაში, მყიდველს წარმოეშობა კანონმდებლობით მინიჭებული უფლებები.

გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის გადასაცემი საქონელი უნდა იყოს არა მარტო ნივთობრივად უნაკლო (ნივთი ითვლება ნივთობრივად უნაკლოდ, თუ იგი შეთანხმებული ხარისხისაა. თუ ხარისხი არ არის წინასწარ შეთანხმებული, მაშინ ნივთი უნაკლოდ ჩაითვლება, თუკი იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის), არამედ უფლებრივადაც უნაკლო. როგორც ზე-

¹ Единобразный Торговый Кодекс США, М., 2003.

მთი ადვნიშნეთ, გამყიდველი გადასცემს მყიდველს ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლებას სრული მოცულობით იმისათვის, რომ მყიდველმა ნაყიდი ნივთის მიმართ განახორციელოს მესაკუთრის ყველა უფლებამოსილება რაიმე შეზღუდვის გარეშე. ამიტომაც უფლებრივ ნაკლად, ანუ სხვაგვარად, იურიდიულ ნაკლად ითვლება, თუკი მესამე პირს შეუძლია, რომ მყიდველს განუცხადოს პრეტენზია ნაყიდ ნივთზე თავისი უფლებების გამო. ანუ უფლებრივი ნაკლი, პირველ რიგში, გულისხმობს იმას, რომ გაყიდული ნივთი ეკუთვნის არა გამყიდველს, არამედ მესამე პირს. ასეთ შემთხვევაში მესამე პირს, როგორც გაყიდული ნივთის ნამდვილ მესაკუთრეს, შეუძლია გამოითხოვოს ნივთი მისი შემძენისაგან (მყიდველისაგან), ანუ მოახდინოს ნივთის ე.წ. ევაქცია გამყიდველსა და მყიდველს შორის დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულების ბათილად ცნობის საფუძველზე. ასეთ შემთხვევაში სხვისი ნივთის გამყიდველმა უნდა აუნაზღაუროს მყიდველს ნივთის გამოთხოვის შედეგად მიყენებული ზიანი. უფლებრივ ნაკლს, ანუ იურიდიულ ნაკლს, მიეკუთვნება ასევე გაყიდულ ნივთზე მესამე პირების გირავნობის, ინტელექტუალური ან სხვა ქონებრივი უფლებების არსებობა, რომელთა შესახებაც მყიდველმა არ იცოდა ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში. იმ შემთხვევაში, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანია მოთხოვნის უფლება ანდა სხვა რაიმე არამატერიალური ქონებრივი უფლება, მაშინ გამყიდველი პასუხს აგებს ამ უფლების ნამდვილობისათვის, მაგრამ პასუხს ვერ აგებს ახალი კრედიტორის (მყიდველის) წინაშე მოვალის მიერ ვალდებულების შესრულებაზე. მაგრამ შეიძლება დადგეს თვი გადაცემული უფლების ნამდვილობის საკითხი. თუ დათმობილი მოთხოვნის უფლება შემდგომში ბათილად იქნება ცნობილი, მყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 435-ე პარაგრაფის თანახმად, გაყიდული ნივთი უფლებრივად უნაკლოა, თუკი მესამე პირს არ შეუძლია განუცხადოს მყიდველს პრეტენზია ნაყიდი ნივთის მიმართ თავისი უფლებების გამო, გარდა იმისა, რომელიც მიღებულია ნასყიდობის ხელშეკრულებით. გამყიდველის მიერ უფლებრივად (იურიდიულად) უნაკლო ნივთის გადაცემის ვალდებულების დარღვევა იწვევს

ისეთივე სამართლებრივ შედეგებს, როგორსაც სხვა სახის სახელშეკრულებო ვალდებულებების (ნივთობრივად ნაკლის მქონე ნივთის გადაცემა, მიწოდების დროის გადაცილება და ა.შ.) დარღვევა. გერმანიაში 2001 წელს განხორციელებული ვალდებულებითი სამართლის რეფორმის შედეგად, გამყიდველის პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელი ნორმები და დებულებები საგრძნობლად გამარტივდა ადრე მოქმედ ნორმებთან შედარებით, რომელიც ითვალისწინებდა ვალდებულების დარღვევისათვის გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელი ზოგადი ნორმებისაგან განსხვავებულ ნასყიდობის ხელშეკრულების დარღვევისათვის გათვალისწინებულ პასუხისმგებლობის სპეციალურ ნორმებს.¹

გერმანიაში 2002 წლის 1 იანვარს მიღებული „ვალდებულებითი სამართლის მოდერნიზების“ შესახებ კანონის მიღებამდე დიდ პრობლემას წარმოადგენდა ნივთობრივი ნაკლისა და ალიუდის გამიჯვნა („ალიუდი“ ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს „სხვას“, „სხვა ნივთის გადაცემას“). კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 320-ე პარაგრაფის (ძველი რედაქციით) თანახმად, ნივთობრივი ნაკლი არ არის მოცემული, როდესაც გამყიდველი მყიდველს ხელშეკრულებით გათვალისწინებულის ნაცვლად გადასცემს სულ სხვა ანდა სხვა რაოდენობის ნივთს. ამ შემთხვევაში მყიდველი ინარჩუნებს შესრულების მოთხოვნის უფლებას და გამყიდველი პასუხს აგებს ხელშეკრულების შეუსრულებლობისათვის.

2002 წლის 1 იანვრიდან კი გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 433-ე პარაგრაფის III ნაწილის მიხედვით, ნივთობრივ ნაკლთან გათანაბრებულია მყიდველისათვის სხვა ან მცირე რაოდენობით ნივთის გადაცემა. ამ ნორმის შემოღების მიზანი იყო ნივთობრივი ნაკლისა და ალიუდის გამიჯვნის სამართლებრივი პრობლემის გადაჭრა. მათ გათანაბრებას იმით ასაბუთებენ, რომ გამყიდველსა და მყიდველს ორივე შემთხვევაში ერთნაირი ინტერესები გააჩნიათ.²

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1625-ე მუხლის შესაბამის-

¹ Гражданский Кодекс Германии. В 2-х томах. науч. ред. Елисеев И. В.
² Alpmann/Schmidt, Express Reform des Schuldrechts, BT1, 2002, S. 55.

ად, გამყიდველი ვალდებულია მყიდველს მისცეს ნაყიდი ნივთის მშვიდად ფლობის გარანტია. იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას არ იყო მიღწეული არანაირი შეთანხმება ასეთი გარანტიის შესახებ, გამყიდველი კანონის ძალით მაინც ვალდებულია გარანტია მისცეს მყიდველს იმის შესახებ, რომ ნაყიდი ნივთი სასამართლოს მიერ არ ჩამოერთმევა მთლიანად ან ნაწილობრივ იმის გამო, რომ ნივთი უფლებრივად დატვირთულია, თუკი ასეთი დატვირთვის შესახებ გამყიდველმა არ აცნობა მყიდველს ხელშეკრულების დადებისას (მუხლი 1626-ე).¹

მიუხედავად იმისა, რომ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1627-ე მუხლი შესაძლებლობას ანიჭებს ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს თავიანთი შეთანხმებით შეცვალონ ზემოთ აღნიშნული დებულება, კეთილსინდიერებისა და სამართლიანობის შესახებ ზოგადი ნორმები მაინც ადგენენ ასეთი თავისუფლების ფარგლებს. კერძოდ, თუკი შემძენს (მყიდველს) მაინც ჩამოერთმევა ნაყიდი ნივთი სასამართლოს მიერ, მას უფლება აქვს გამყიდველისაგან მოითხოვოს, სულ ცოტა, გადახდილი თანხის უკან დაბრუნება და ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

ინგლისის კანონის „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ მე-12 მუხლის თანახმად, ხელშეკრულებაში არსებობს ისეთი საგულისხმო არსებითი პირობა (condition), რომ გამყიდველს გააჩნია გასაყიდ საქონელზე საკუთრების უფლება ანდა ექნება იგი იმ მომენტისათვის, როდესაც გაყიდულ ნივთზე საკუთრების უფლება უნდა გადავიდეს მყიდველზე. ამ არსებითი პირობის დარღვევა მყიდველს ანიჭებს უფლებას მოითხოვოს როგორც ხელშეკრულების შეწყვეტა, ისე მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. ხელშეკრულებაში ივარაუდება ასევე ისეთი ჩვეულებრივი პირობის (warranty) არსებობაც, რომ გაყიდული საქონელი უფლებრივად უნაკლოა და არ არის დატვირთული მესამე პირის იმ უფლებებით, რომელთა შესახებაც მყიდველს უნდა სცოდნოდა ხელშეკრულების დადების მომენტში. ასეთი ჩვეულებრივი პირობის დარღვევა, მართალია, მყიდველს არ აძლევს ხელშეკრულების შეწყვეტის უფლებას,

¹ Французский Гражданский Кодекс. науч. ред. Лауров Д.Г. СПб., 2004.

მაგრამ მას უფლება აქვს მოსთხოვოს გამყიდველს ამ პირობის დარღვევით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. ინგლისის 1977 წლის კანონი ხელშეკრულების არაკეთილსინდისიერი პირობების შესახებ (Unfair Contract Act) ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეებს უკრძალავს ხელშეკრულებაში თავიანთი შეთანხმებით გამორიცხონ გამყიდველის პასუხისმგებლობა გაყიდული ნივთის უფლებრივი (იურიდიული) ნაკლის გამო.

ამერიკის ერთგვაროვან სავაჭრო კოდექსის 2003 წელს მიღებულ ახალ ოფიციალურ ტექსტში, კერძოდ, მეორე თავის 2-312-ე მუხლში აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით შევიდა მნიშვნელოვანი ცვლილებები. ძველი რედაქცია, რომელიც ეყრდნობოდა ინგლისურ-საქსონური სამართლის იურიდიულ-ტექნიკურ ტრადიციებს, ითვალისწინებდა, რომ ნებისმიერი ნასყიდობის ხელშეკრულება შეიცავს გამყიდველის სავალდებულო გარანტიას, რომლის თანახმადაც, მყიდველისათვის ნაყიდ ნივთზე გადასაცემი ტიტული (საკუთრების უფლება) სამართლებრივად ნამდვილია და მისი გადაცემა მართლზომიერია. ახალმა რედაქციამ გაითვალისწინა დამატებით საკანონმდებლო ნორმა, კერძოდ: საკუთრების უფლების (ტიტულის) გადაცემის კანონიერი გარანტიის დარღვევას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, თუკი ნივთის გაყიდვა არაგონივრული ხარისხით იწვევს მყიდველის ჩართვას სასამართლო დავაში, თუ მესამე პირს გაყიდული ნივთის მიმართ შესაძლოა გააჩნდეს რაიმე მოთხოვნა ანდა ქონებრივი ინტერესი. გაყიდვის მომენტში მყიდველისათვის კანონიერი გარანტიის მიცემა გულისხმობს ასევე, რომ გაყიდული ნივთი უფლებრივად არ არის დატვირთული გირავნობის, დაკავების უფლების ანდა სხვა სახით, რომელთა შესახებაც მყიდველმა არ იცოდა ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში.

ამერიკის შეერთებული შტატების სამართალი ინგლისური სამართლისაგან განსხვავებით, ითვალისწინებს გაყიდული საქონლის ტიტულის კანონიერი გარანტიის შეცვლის ანდა საერთოდ ამოღების შესაძლებლობას. თუმცა ეს შეიძლება მოხდეს ხელშეკრულებით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში ანდა იმ გარემოებათა ძალით, რომლებიც მყიდველს შესაძლებლობას აძლევს იცოდეს, რომ გამყიდველი თვითონ არ აცხადებს პრეტენზიას ტიტულის ფლობაზე ანდა რომ მას

განზრახული აქვს გაყიდოს მხოლოდ ის უფლებები და ტიტული, რომელიც შეიძლება გააჩნდეს მას ან მესამე პირს. გარდა ამისა, თუ მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმებულან, გამყიდველი, რომელიც არის მეწარმე, იძლევა იმის გარანტიას, რომ გადასცემს უფლებრივად (სამართლებრივად) უნაკლო ნივთს.

როდესაც ვსაუბრობთ უფლებრივად ნაკლის მქონე ნივთის გაყიდვისათვის გამყიდველის პასუხისმგებლობის გამორიცხვის ანდა შემცირების შესახებ, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ასეთი პრაქტიკა ძირითადად არსებობს მანქანებისა და სხვა ტექნიკური მოწყობილობების გაყიდვის დროს, რომელთა მიმართაც მოქმედებენ მესამე პირების საპატენტო უფლებები (ე.წ. „საპატენტო დათქმა“).

განსაკუთრებული წესებია დადგენილი კეთილსინდისიერი შემძენის უფლებების დასაცავად, როდესაც ნივთის გაყიდვას ახორციელებს არამესაკუთრე ანდა არაუფლებამოსილი პირი. ასეთი შემძენი, რომელმაც არ იცოდა და არც შეიძლება სცოდნოდა, რომ გამსხვისებელი არ იყო მესაკუთრე ანდა არ გააჩნდა ნივთის გასხვისების უფლება, მაინც ითვლება ნაყიდი ნივთის მესაკუთრედ (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 932-935-ე პარაგრაფები, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 2279-ე მუხლი, ინგლისის კანონის „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ 22-ე მუხლი, ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-403-ე მუხლი).

აღნიშნული ზოგადი წესიდან არსებობს გამონაკლისიც, კერძოდ: ნივთის შემძენი ვერ იქნება კეთილსინდისიერი, თუ მესაკუთრემ ეს ნივთები დაკარგა, მოპარეს ან მისი ნების წინააღმდეგ სხვაგვარად გავიდა მისი მფლობელობიდან. ასეთ შემთხვევაში შემძენს შეიძლება ჩამოერთვას ნაყიდი ნივთი. თუმცა საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 2280-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომ ეს შეზღუდვები არ მოქმედებს ფულის, ფასიანი ქაღალდებისა და/ან აუქციონზე გასხვისებული ნივთების მიმართ. თავდაპირველ მესაკუთრეს შეუძლია მოითხოვოს მყიდველისაგან ახალი ნივთის დაბრუნება მხოლოდ იმ ფასის გადახდით, რომელიც შემძენმა მისთვის გადაიხადა.

იმ შემთხვევაში, თუკი გამყიდველი გადააცილებს მყიდველისათვის ნივთის გადაცემის დროს, დგება მყიდველის უფლებების დასაცავი

შესაბამისი მოქმედებების კვალიფიკაციის პრობლემა: ხელშეკრულების დათქმულ დროში შეუსრულებლობის ფაქტობრივი გარემოებების შესაბამისად ეს შეიძლება განხილულ იქნეს როგორც გამყიდველის უარი საერთოდ ხელშეკრულების შესრულებაზე ანდა როგორც მხოლოდ შესრულების ვადის გადაცილება. ამაზე დამოკიდებული გამყიდველის მიმართ გამოსაყენებელი სამართლებრივი სანქციების ხასიათი.

კონტინენტურ სამართალში გამყიდველის მიერ შესრულების გადაცილების ფაქტის დადგენის შემთხვევაში, მყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს ვალდებულების ნატურით შესრულება, ანუ ნაყიდი ნივთის რეალურად გადაცემა და ვადის გადაცილებით მიყენებული ზიანის (მორატორული ზიანი) ანაზღაურება. რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის ქვეყნებში მიჩნეულია, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში მყიდველის ძირითადი ინტერესი მდგომარეობს ნაყიდი ნივთის მიღებაში, ანუ მყიდველი ძირითადად დაინტერესებულია გამყიდველის მხრიდან ვალდებულების შესრულებაში. ამიტომაც მყიდველს ენიჭება უფლება, პირველ რიგში, წარუდგინოს გამყიდველს სარჩელი ვალდებულების რეალურად შესრულებისათვის, ანუ ნაყიდი საქონლის გადაცემასა და მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუკი გამყიდველის მიერ დათქმულ ვადაში მყიდველისათვის ნივთის არგადაცემის შედეგად მყიდველმა ინტერესი დაკარგა ხელშეკრულების მიმართ, მყიდველს უფლება აქვს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე და მოსთხოვოს გამყიდველს ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

ინგლისურ-ამერიკულ სამართალში გამყიდველს ვალდებულების იძულებით ნატურით შესრულება (specific performance) შეიძლება დაეკისროს მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში. სანქციების გამოყენების ასეთი მეთოდი და მიდგომა გამოძინარეობს სამოქალაქო ბრუნვის კომერციულიზაციის ბუნებიდან, სადაც ნასყიდობის ძირითადი მიზანია მყიდველის მიერ ნივთის შეძენის შედეგად რაიმე ქონებრივი სარგებლის მიღება, ხოლო სავაჭრო ბრუნვაში კი — მოგების მიღება. ამიტომაც მყიდველის უფლებების ძირითად საშუალებას წარმოადგენს გამყიდველის მიმართ წარდგენილი სარჩელი ნაყიდი ნივთის არგადაცემით

მიყენებული ყველა ზიანის ფულადი ანაზღაურების შესახებ (დადებითი ზიანი და მიუღებელი შემოსავალი). რაც შეეხება სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებას გამყიდველისათვის ვალდებულების ნატურით შესრულების დაკისრების შესახებ, ეს განიხილება როგორც მყიდველის უფლებების დაცვის შესაძლო საშუალება და მისი მიღება წარმოადგენს სასამართლოს დისკრეციულ უფლებამოსილებას. ასეთი გადაწყვეტილება სასამართლოს, როგორც წესი, გამოაქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც მიიჩნევა, რომ ზიანის ფულადი ანაზღაურება არ შეიძლება იყოს ვალდებულების დარღვევისათვის კომპენსაციის ადეკვატური.

გამყიდველის მიერ ხელშეკრულებით დადგენილ დროში მყიდველისათვის ნაყიდი ნივთის გადაუცემლობა, როგორც წესი, მყიდველს არ აძლევს ხელშეკრულებაზე საერთოდ უარის თქმის უფლებას, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ვალდებულება არ შესრულდა ხელშეკრულებით განსაზღვრულ ვადაში და შესაბამისად მყიდველმა დაკარგა ინტერესი ხელშეკრულების საგნის მიმართ. ანალოგიურად, თუკი გამყიდველის მიერ გაყიდული ნივთის გადაუცემლობა კვალიფიცირდება, როგორც გამყიდველის უარი ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების შესრულებაზე, ანუ ადგილი აქვს ხელშეკრულების არსებითად დარღვევას, მაშინ მყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს ხელშეკრულების შეწყვეტა, აქედან გამომდინარე, მთელი თავისი სამართლებრივი შედეგები.

ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-712-ე მუხლის თანახმად, მყიდველს, რომელმაც ხელშეკრულებით დათქმულ ვადაში ვერ მიიღო გამყიდველისაგან ნაყიდი საქონელი, უფლება აქვს ასეთი საქონლის ნასყიდობის ხელშეკრულება დადოს მესამე პირებთან. შემძენს (მყიდველს) უფლება აქვს მოითხოვოს რეალურად შესრულება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი, მიუხედავად იმისა, რომ მან გამოიყენა ყველა გონივრული საშუალება, ვერ შეძლო შეეძინა შემცვლელი საქონელი მესამე პირებისაგან ანდა ხელშეკრულების საგანი იყო უნიკალური (იშვიათი) თვისებების მქონე საქონელი.¹

¹ Единопобразный Торговый Кодекс США, М., 2003.

ინგლისურ სასამართლო პრაქტიკაში რეალური შესრულების შესახებ სარჩელი დასაშვებია, თუკი ფულადი კომპენსაცია, ანუ ზიანის ანაზღაურება, სრულად ვერ აკმაყოფილებს მყიდველს.

იმის გამო, რომ გასაყიდი ნივთის ხარისხს გააჩნია უდიდესი სამეურნეო მნიშვნელობა, ამიტომაც სამართლის მიერ დეტალურადაა მოწესრიგებული გამყიდველის პასუხისმგებლობა ხელშეკრულებით ანდა კანონით გათვალისწინებული უხარისხო ნივთის გადაცემისათვის.

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის ქვეყნებში, ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას გამყიდველი ვალდებულია წარუდგინოს მყიდველს გასაყიდი საქონლის ხარისხის გარანტია, მიუხედავად იმისა, მოხსენებულია თუ არა ასეთი გარანტია ხელშეკრულებაში (კანონისმიერი გარანტია). გარდა ამისა, გამყიდველმა შეიძლება მისცეს მყიდველს გარანტია იმის შესახებ, რომ საქონლის ხარისხი შეესაბამება ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ პირობებს (სახელშეკრულებო გარანტია). გამყიდველის მიერ ამ გარანტიების დაუცველობა განიხილება როგორც ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მისი ვალდებულების დარღვევა. გაყიდული საქონლის შესაბამისობა საგარანტიო ვალდებულებებთან დადგენილ უნდა იქნეს გამყიდველისაგან მყიდველზე ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკის გადასვლის მომენტიდან.

გამყიდველის კანონისმიერი გარანტიის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ გაყიდული საქონელი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის, ასევე არ გააჩნია ნაკლი, რომელიც მნიშვნელოვნად ამცირებს მის ღირებულებას ანუ მყიდველს რომ სცოდნოდა ასეთი ნაკლის შესახებ, ან საერთოდ არ დადებდა ხელშეკრულებას, ანდა მოითხოვდა გასაყიდი ფასის შემცირებას (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1641-ე მუხლი, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 434-ე პარაგრაფი).

მყიდველისათვის უხარისხო ნივთის გადაცემისათვის გამყიდველის პასუხისმგებლობაზე, დიდ გავლენას ახდენს საქონლის ნაკლის ობიექტური ხასიათი. გამყიდველს ეკისრება პასუხისმგებლობა გაყიდული ნივთის ფარული ნაკლისთვისაც, ანუ ისეთი ნაკლისათვის, რომლის აღმოჩენაც მყიდველს არ შეეძლო საქონლის დათვალიერებისას და

მიღებისას. თუკი მყიდველისათვის ნივთის მიღებისას ცნობილია მისი ნაკლის შესახებ და იგი გამყიდველს არ წარუდგენს პრეტენზიას, მას ერთმევა ნივთის ნაკლის გამო მოთხოვნის შემდგომში წაყენების უფლება.

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 442-ე პარაგრაფის თანახმად, თუკი ნაყიდი ნივთის ნაკლის შესახებ მყიდველისათვის არაფერია ცნობილი მისი უხეში გაუფრთხილებლობის გამო, მას შეუძლია მხოლოდ იმ შემთხვევაში წაუყენოს გამყიდველს პრეტენზია ნივთის ნაკლთან დაკავშირებით, თუკი გამყიდველის ნაკლის შესახებ განზრახ დუმდა ანდა თუკი გამყიდველს მიცემული ჰქონდა საჭონლის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნის შესაბამისობის გარანტია. რაც შეეხება გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 377-ე პარაგრაფით დადგენილ დებულებას, მისი არსი მდგომარეობს შემდგომში: თუ მყიდველი მეწარმეა, ის ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეამოწმოს ნივთი. თუკი იგი ნივთის ნაკლის აღმოჩენიდან შესაბამის გონივრულ ვადაში არ წარუდგენს გამყიდველს პრეტენზიას, მას ერთმევა ნივთის ნაკლის გამო მოთხოვნის უფლება.¹

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1642-ე მუხლის თანახმად, გამყიდველი არ აგებს პასუხს გაყიდული ნივთის იმ ხილული ნაკლისათვის, რომლის შესახებაც მყიდველისათვის ნივთის მიღებისას ცნობილია და იგი არ განაცხადებს პრეტენზიას.²

სახელშეკრულებო გარანტიების წარდგენა წარმოადგენს გაყიდული საჭონლის ხარისხისთვის გამყიდველის პასუხისმგებლობის გაზრდისა და მყიდველის უფლებების დაცვის ერთ-ერთ ეფექტურ საშუალებას. სახელშეკრულებო გარანტიით გამყიდველი ნივთის ვარგისიანობის ვადას განსაზღვრავს, რაც იმას გულისხმობს, რომ ამ ვადის განმავლობაში გამოვლენილი ნაკლი მყიდველს აძლევს მოთხოვნის უფლებას, ანუ გამყიდველი კისრულობს ვალდებულებას, ამ დროის განმავლობაში თავისი ხარჯით გამოასწოროს და აღმოფხვრას ყველანაირი ნაკლი ანდა შეცვალოს საქონელი, თუკი ნაკლის გამოსწორება შეუძლებელი იქნება.

აშერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-313-ე მუხლის თანახ-

¹ Жалинский А., Рерихт В. „Введение в немецкое право“, М., 2001.

² Комаров А.С. „Ответственность в коммерческом обороте“, М., 1999.

მად, თუკი გამყიდველი კისრულობს გამოასწოროს გაყიდული საქონლის ნაკლი, აღმოფხვრას მისი დეფექტები, შეცვალოს იგი ანდა უკან დააბრუნოს მისი საფასური გარკვეული (განსაზღვრული) გარემოებების დადგომისას, ასეთ შემთხვევაში მყიდველის უფლება ამ დაპირების შესრულების მოთხოვნის შესახებ, ექვემდებარება სამართლებრივ დაცვას (remedial promise).

განვითარებული ქვეყნების სამართლებრივი სისტემები ითვალისწინებენ მთელ რიგ სანქციებს, რომლებიც შეიძლება იქნეს გამოყენებულ იქნეს გამყიდველის მიმართ მყიდველისათვის უხარისხო ნივთის გადაცემის შემთხვევაში. ყველაზე უფრო გავრცელებული პასუხისმგებლობის სახეა გამყიდველისათვის ნივთის ნაკლის გამოსწორების დაკისრება.

2001 წელს გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 439-ე პარაგრაფში შეტანილი ცვლილებების თანახმად, თუ გაყიდული ნივთი ნაკლის მქონეა, გამყიდველმა ან უნდა გამოასწოროს ეს ნაკლი ანდა შეცვალოს ნაკლის მქონე ნივთი უნაკლო ნივთით. მყიდველს შეუძლია მოითხოვოს ასევე გასაყიდი ფასის შემცირება ანდა საერთოდ უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, თუკი გამყიდველი მოცემულ ვადაში არ გამოასწორებს ნაკლს.

მყიდველს შეუძლია მოითხოვოს ასევე ნივთის ნაკლით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. იმ შემთხვევაში, თუკი ნაყიდ საქონელს აღმოაჩნდება ნაკლი, მყიდველს შეუძლია მოითხოვოს გასაყიდი ფასის შემცირება იმ ოდენობით, რა ოდენობითაც შემცირდა ნივთის ვარგისიანობა ნაკლის გამო.

ზოგადი წესის მიხედვით, მყიდველს მხოლოდ იმ შემთხვევაში აქვს ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლება, თუკი საქონელს გააჩნია არსებითი ხასიათის ნაკლი, რაც შეუძლებელს ხდის მის გამოყენებას ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის და მყიდველის მიერ მიცემულ ვადაში გამყიდველი არ შეცვლის მას სხვა ხარისხიანი საქონლით. ამ სანქციის გამოყენების სამართლებრივი შედეგი მდგომარეობს იმაში, რომ ხელშეკრულების ორივე მხარე აღდგენილ უნდა იქნეს პირვანდელ მდგომარეობაში, ანუ მიღებული შესრულება და სარგებელი მხარეებს უბრუნდებათ (რესტი-

ტუცია), ასევე მყიდველს უნდა აუნაზღაურდეს საქონლის ყიდვასთან დაკავშირებით გაღებული ყველა ხარჯი (ტრანსპორტირების, დაზღვევის, საწყობში შენახვის და ა.შ.) და მიყენებული ზიანი (როგორც წესი, მიუღებელი შემოსავალი). ამას ითვალისწინებს საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1610-1611-ე მუხლები და გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 284-286-ე პარაგრაფები.¹

ინგლისურ-ამერიკული სამართალი უხარისხო ნიეთის გადაცემისათვის გამყიდველის პასუხისმგებლობის საკითხის მოწესრიგებისას გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებს ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ გარანტიებს გაყიდული საქონლის ხარისხის შესახებ. ეს გარანტიები შეიძლება ან პირდაპირ იყოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ანდა იგულისხმებოდეს. სწორედ ეს წარმოადგენს უხარისხო საქონლის გადაცემისათვის გამყიდველის მიმართ პასუხისმგებლობის დაკისრების სამართლებრივ საფუძველს (ინგლისის კანონის „საქონლის ნასყიდობის შესახებ“ მე-12 და მე-13 მუხლები ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-314-ე, 2-315-ე მუხლები).

პირდაპირ ანდა არაპირდაპირ ასახული გარანტიები დაფუძნებულია ხელშეკრულების იმ დებულებებზე, რომლებიც განსაზღვრავენ გასაყიდი საქონლის თვისებებს, ანუ ამ დებულებებში მოცემულია საქონლის აღწერა ანდა მითითებულია მისი ნიმუში, ანდა გამომდინარეობენ ასეთი თვისებების არსებობის ვარაუდიდან. კანონმდებლობა ადგენს, რომ ასეთ შემთხვევებში ნასყიდობის ხელშეკრულებაში არსებობს სავარაუდო (ნაგულისხმევი) პირობა იმის შესახებ, რომ გადასაცემი საქონელი იქნება აღნიშნული აღწერის, ნიმუშის თუ დაპირების შესაბამისი. ასეთი სახელშეკრულებო პირობების არარსებობისას, მოქმედებს ჭასაყიდი საქონლის ხარისხის კანონისმიერი გარანტია, რომლის არსიც იმაში მდგომარეობს, რომ გასაყიდი საქონელი მიიჩნევა უნაკლოდ, თუკი იგი ვარგისია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის.

ინგლისურ-ამერიკულ სამართალში მიღებული იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით, გასაყიდი ნიეთის ხარისხის შესახებ პირობა შეიძლება განხილულ იქნეს ხელშეკრულების როგორც არსებითი (con-

¹ Гражданское и торговое право зарубежных стран. Том 2, М., 2005.

dition) ანდა როგორც ჩვეულებრივი (warranty) პირობა. ხარისხის შესახებ პირობა ითვლება არსებითად, როდესაც ხელშეკრულებით ხარისხი პირდაპირ არის გათვალისწინებული ნიმუშის სახით, აღწერის სახით ანდა გამყიდველს აცნობებენ საქონლის სპეციალური დანიშნულების შესახებ. გამყიდველის მიერ აღნიშნული მითითებების დარღვევის შემთხვევაში, მყიდველს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე და მოითხოვოს მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. თუკი ხარისხის შესახებ პირობა მიჩნეულია ხელშეკრულების მარტივ (ჩვეულებრივ) პირობად, გამყიდველის მიერ აღნიშნული პირობის დარღვევის შემთხვევაში მყიდველს არა აქვს უფლება უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. მას შეუძლია გამყიდველისაგან მოითხოვოს მხოლოდ მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. ხარისხის შესახებ პირობის კვალიფიკაცია არსებით თუ ჩვეულებრივ პირობად ბევრადაა დამოკიდებული ასევე კომერციულ ბრუნვაში დადგენილ სავაჭრო ჩვეულებებსა და ტრადიციებზე.

გამოსაყენებელი სანქციების ხასიათი დამოკიდებულია ასევე ნაყიდი საქონლის მიღების ფაქტზეც. ინგლისურ-ამერიკული სამართალი, რომელიც კონტინენტური სამართლისაგან განსხვავებით უფრო მეტად კომერციალიზებულია, ხარისხის დადგენის თვალსაზრისით განასხვავებს „მიწოდების მიღებას“ (taking delivery), რომელსაც შეიძლება ეწოდოს ფიზიკურად მიღება და „საქონლის მიღებას“ (accepting the goods), რომელიც განიზილება როგორც მიწოდების საბოლოო სახით მიღება. ცხადია, რომ ნაყიდი საქონლის ფიზიკურად მიღება წარმოადგენს მისი საბოლოო სახით გასაღებისათვის გადადგმულ პირველ ნაბიჯს. ზოგიერთ შემთხვევაში მყიდველს უფლება აქვს უარი თქვას ნაყიდ საქონელზე, მიუხედავად იმისა, რომ მან უკვე განახორციელა მათი ფიზიკურად მისაღებად რაიმე მოქმედებები. ამ ორი აქტის სამართლებრივი მნიშვნელობა სხვადასხვაგვარია. ნაყიდი საქონლის ფიზიკურად მიღებისას მყიდველი არ ახორციელებს არაფერს, გარდა იმ უფლებისა, რომ ჩათვალოს გამყიდველის მიერ შეთავაზებული ხელშეკრულების შესრულება არაჯეროვნად. საქონლის ფიზიკურად მიღება არ წარმოადგენს იმის დადასტურებას, რომ მყიდველი კმაყოფილია მიწოდებული საქონლის ხარისხით. ამის საწინააღმდეგოდ, თუკი მყიდველი ნაყიდ საქონელს ღებულობს საბოლოო სახით, მას აღარ აქვს

ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლება, მოუხედავად იმისა, საქონელს გააჩნია თუ არა ხილული ნაკლი. იმ შემთხვევაში, თუკი მყიდველმა უარი თქვა უხარისხო საქონლის მიღებაზე ანდა მართლზომიერად დააბრუნა უკან უკვე მიღებული უხარისხო საქონელი, მას შეუძლია ისევე როგორც საქონლის საერთოდ მიუწოდებლობის შემთხვევაში, გამოიყენოს თავისი დარღვეული უფლებების დაცვის ისეთი სამართლებრივი საშუალებები, როგორცაა უარის თქმა ხელშეკრულებაზე და მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. იმ შემთხვევაში, თუკი მყიდველმა მიიღო უხარისხო საქონელი, მას ინგლისის კანონის „საქონლის გაყიდვის შესახებ“ 51-ე და 52-ე მუხლების თანახმად, შეუძლია მოითხოვოს მხოლოდ ზიანის ანაზღაურება.

თანამედროვე პირობებში განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ნასყიდობის ხელშეკრულების მოძვესრიგებელ ნორმებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გაყიდული ნივთის ხარისხისათვის გამყიდველის პასუხისმგებლობას. ამ ტენდენციამ განაპირობა პასუხისმგებლობის ნორმების ჩამოყალიბება, რომელთაც ეწოდებათ პასუხისმგებლობა პროდუქტისათვის. ამ ნორმების ძირითადი მიზანია გაუმარტივოს მომხმარებელს (მყიდველს) შექმნილი უხარისხო პროდუქციით (ნაკეთობებით) მიყენებული ქონებრივი და არაქონებრივი ზიანისათვის კომპენსაციის მიღება.

უხარისხო პროდუქციისათვის დადგენილი პასუხისმგებლობის ნორმები აფართოებენ მყიდველის წინაშე უშუალოდ პასუხისმგებელი სუბიექტების წრეს, კერძოდ, მყიდველს (მომხმარებელს) უფლება აქვს სარჩელი წარუდგინოს არა მარტო უშუალოდ გამყიდველს, არამედ დამამზადებელ ფირმასაც (მწარმოებელსაც) და მის შემდგომ ყველა გამყიდველს. პროდუქციის მწარმოებელი და საქონლის გამყიდველი ქსელის ყველა ჯაჭვი, ანუ საბითუმო და საცალო ვაჭრობის ფირმები, პასუხს აგებენ მყიდველის წინაშე, თუმცა კი ისინი არ იმყოფებიან მასთან სახელშეკრულებო ურთიერთობებში.

ევროკავშირის ქვეყნებში, სადაც ჯერ კიდევ 1985 წელს განხორციელდა აღნიშნული საკითხის სამართლებრივი რეგულირების რეგიონული უნიფიკაცია, უხარისხო პროდუქტით მიყენებული ზიანისათვის პასუხისმგებლობა აგებულია დელიქტური სამოქალაქო-სამართ-

ლებრივი პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელი ნორმებით და კონცენტრირდება პროდუქციის მწარმოებლის (დამამზადებლის) მიმართ.

ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსით უხარისხო საქონლის მიწოდებისას პასუხისმგებლობა ეკისრება გამყიდველს. კერძოდ, 2-313A და 2-313B მუხლები ადგენენ კანონით გათვალისწინებულ სამართლებრივი დაცვის გარანტიებს (იმ მყიდველსა და გამყიდველს შორის, რომელიც არ არის პროდუქციის უშუალოდ მწარმოებელი (დამამზადებელი)).

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობის მიხედვით, პროდუქტი ითვლება უხარისხოდ, თუკი იგი არ უზრუნველყოფს იმ საიმედოობას, რომელიც ყველა გარემოების გათვალისწინებით მოსალოდნელი იყო ამ პროდუქტისაგან. პროდუქტი არ მიიჩნევა უხარისხოდ მხოლოდ იმის გამო, რომ მოგვიანებით უფრო უკეთესი პროდუქტი იქნა ბრუნვაში შეტანილი. პროდუქტის საიმედოობის შესახებ ინფორმაცია შეიძლება თან ახლდეს პროდუქტს დალუქული სახით, შეიძლება მიცემულ იქნეს სარეკლამო ანდა მსგავსი სავაჭრო ხასიათის განცხადებებში.

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობა ითვალისწინებს ასევე, რომ მყიდველმა, რომელსაც მიაწოდეს უხარისხო პროდუქცია, დადგენილ ვადაში გამყიდველს თავდაპირველად უნდა წაუყენოს პრეტენზია. საპრეტენზიო ვადების ხანგრძლივობა არცთუ ისე დიდია.

უხარისხო საქონლის მიწოდების შესახებ მოთხოვნებისათვის ძრავალ ქვეყანაში დადგენილია ხანდაზმულობის სპეციალური ვადები. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1648-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულების შეწყვეტის შესახებ სარჩელი მყიდველმა (შემძენმა) უნდა წარადგინოს მცირე დროის განმავლობაში ხელშეკრულების შეწყვეტის მოთხოვნის საფუძვლისა და ნასყიდობის ადგილას მოქმედი ჩვეულებების მიხედვით, გერმანიაში 2001 წელს განხორციელებული ვალდებულებითი სამართლის რეფორმის შედეგად, საქონლის ნაკლთან დაკავშირებული მოთხოვნის წაყენების საერთო ვადა ექვსი თვიდან გაიზარდა ორ წლამდე.

ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2003 წლის რედაქციით 2-715-ე მუხლის თანახმად, სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადა შეადგენს 1 წელს ხელშეკრულების დარღვევის

მომენტიდან ანდა იმ მომენტიდან, როდესაც ცნობილი გახდა მისი დარღვევის შესახებ, მაგრამ არა უმეტეს 5 წლისა სარჩელზე უფლებების წარმოშობის მომენტიდან. აღნიშნული დებულება ეხება იმ სიტუაციას, როდესაც ხელშეკრულების დარღვევის ფაქტი აღმოჩენილ იქნა ოთხწლიანი ვადის გასვლამდე, რომელიც გამოიყენება სხვა შემთხვევებში.

განვითარებული ქვეყნების სავაჭრო ურთიერთობების რეგულირების სფეროში, როდესაც გამყიდველი თავის თავზე იღებს განსაზღვრული ვადის განმავლობაში გაყიდული საქონლის ხარისხისათვის დამატებით ვალდებულებებს (საგარანტიო ვადები), გავრცელებულია ისეთი შემთხვევები, როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულებაში ხდება იმ პირობების შეტანა, რომლებიც ამცირებენ ან საერთოდ გამორიცხავენ გამყიდველის პასუხისმგებლობას ნივთის ნაკლის გამო, ანუ უხარისხო ნივთის მიწოდებისათვის.

ასეთი პირობების მიმართ განვითარებული ქვეყნების სამართლებრივი სისტემები ყველაზე მკაცრ პოზიციას იკავებენ მომხმარებლებთან დადებულ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებით. საფრანგეთში მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სპეციალური ნორმების გარდა, ხელშეკრულების იმ პირობებთან მიმართებაში, რომლებიც ზღუდავენ პასუხისმგებლობას ხელშეკრულების დარღვევისათვის, გამოიყენება ასევე ვალდებულების დარღვევის მომწესრიგებელი ზოგადი ნორმები, მათ შორის კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის ნორმები.

გერმანიის სამართალში ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმ საკანონმდებლო ნორმებს, რომლებიც აწესრიგებენ ხელშეკრულებების სტანდარტული პირობების დებულებებს, რამეთუ სავაჭრო სფეროში ნასყიდობის ხელშეკრულებების დასადებად ძირითადად გამოიყენება სწორედ ტიპობრივი სახელშეკრულებო ფორმულარები. ეს დებულებები 2001 წელს ცალკე კანონიდან გადატანილ იქნა გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებაში, სახელდობრ, 305-310-ე პარაგრაფები. ამ ნორმების შინაარსი იმაში მდგომარეობს, რომ სტანდარტული პირობების შემთავაზებელს არ შეუძლია მათი გამოყენების შედეგად კარდინალურად შეცვალოს ხელშეკრულების მხარეთა იმ სამართლიანი ინტერესების ბალანსი, რომელიც დადგენილია კანონმ-

დებლობით, თავისი კონტრაგენტის ინტერესების საზიანოდ. ანუ ბათილად ითვლება ისეთი სტანდარტული პირობა, მიუხედავად ხელშეკრულებაში მისი ჩართვისა, თუ იგი ნდობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპების საწინააღმდეგოდ საზიანოა ხელშეკრულების მეორე მხარისათვის. ამასთან, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ის გარემოებები, რომელთა არსებობისას იქნა ეს პირობები ხელშეკრულებაში შეტანილი, მხარეთა ორმხრივი ინტერესი და სხვ. გარდა ამისა, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 444-ე პარაგრაფით დადგენილი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი ზოგადი ნორმით გათვალისწინებულია, რომ შეთანხმება გაყიდული ნივთის ნაკლთან დაკავშირებით მყიდველის უფლებების შეზღუდვის ანდა გამოუყენელობის შესახებ ბათილია, თუკი გამყიდველი განზრახ ღუძღა ნივთის ნაკლის შესახებ.¹

ინგლისური სამართალი ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეთა პასუხისმგებლობის გამორიცხვის ან შეზღუდვის შესახებ შეთანხმებას აფასებს როგორც საქმიანი პრაქტიკისადმი შესაბამისობის მიხედვით, ასევე სამართლიანობისა და კეთილსინდისიერების კრიტერიუმების, ასეთი მიდგომა განმტკიცებული 1977 წლის კანონში „სამართლიანი (პატიოსანი) სახელშეკრულებო პირობების შესახებ (Unfair Contract terms Act). გონივრულობის მოთხოვნას, ამ კანონის მიხედვით, სახელშეკრულებო პირობა მაშინ პასუხობს, როდესაც ის არის სამართლიანი და გონივრული ხელშეკრულებაში შესატანად, მხარეთათვის ცნობილი იმ გარემოებების გათვალისწინებით, რომელთაც ჰქონდათ ადგილი ანდა შეიძლება ჰქონოდათ ხელშეკრულების დადების მომენტში.²

სავაჭრო ბრუნვის განვითარების მაღალი ხარისხისა და ინტენსიურობის გათვალისწინებით, ამერიკის შეერთებული შტატების სამართალი დეტალურად არეგულირებს სახელშეკრულებო ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში მხარეთა პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების ან შეზღუდვის საკითხს, კერძოდ, ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-316-ე მუხლი, რომელიც აწესრიგებს სახელშეკრულებო პირობებს (გარანტიების), ამოღების ან შეცვლის საკითხებს, შეიცავს

¹ Гражданский Кодекс Германии. В 2-х томах. науч. ред. Елисеєв И. В. СПб, 2004.

² Гражданское законодательство Великобритании, СПб., 2005.

ნორმებს იმ პირობების შესახებ, რომელთა არსებობისასაც დასაშვებია საქონლის საბაზრო ვარგისიანობის (merchantability) სავარაუდო გარანტიაზე უარის თქმა (disclaimer) ანდა განსაზღვრული მიზნით ვარგისიანობის სავარაუდო გარანტიაზე უარის თქმა (fitness for a particular purpose) კომერსანტსა და მომხმარებელს შორის ხელშეკრულებაში.¹

იმისათვის, რომ ასეთი უარი მართლზომიერი იყოს, ის უნდა იყოს ჩანაწერში (in a record), უნდა იყოს თვალსაჩინო და შესამჩნევი (conspicuous) და გამხატულ იქნეს გასაგები ენით, რაც ნიშნავს იმას, რომ გამყიდველი პასუხს არ აგებს გასაყიდი საქონლის ნაკლისათვის, გარდა იმისა, რაც პირდაპირ არის ხელშეკრულებით დადგენილი, ანდა იმას, რომ გამყიდველი პასუხს არ აგებს იმისათვის, ვარგისი იქნება თუ არა საქონელი ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სარგებლობისათვის. ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსით ასევე დადგენილია, რომ მომხმარებელთან დადებულ ხელშეკრულებაში საქონლის ხარისხზე მითითება „როგორც არის“ (as is), „ყველა თავისი ნაკლით“ (with all faults), უნდა განხორციელდეს ჩანაწერში შესამჩნევი სახით.

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში დიდი ყურადღება ეთმობა გამყიდველის უფლებების დაცვის სამართლებრივ საშუალებებს იმ შემთხვევაში, როდესაც მყიდველი არ ღებულობს ნაყიდ ნივთს და არ იხდის მის საფასურს. მყიდველის მიერ ნაყიდი ნივთის არმიღებისას ისმის კითხვა: 1) არის თუ არა ეს დარღვევა ვადის გადაცილება თუ 2) ეს არის უარი ვალდებულების საერთოდ შესრულებაზე. ამ კითხვაზე პასუხი შეიძლება გაცემულ იქნეს საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით და წარმოადგენს გამყიდველის მხრიდან სამართლებრივი სანქციების გამოყენების საფუძველს.

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემაში მყიდველის მიერ ნაყიდი ნივთის მიღების ვადის გადაცილება გამყიდველს უფლებას ანიჭებს მოითხოვოს ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება (მორატორული ზიანი ლათინური სიტყვისაგან „mora“ – გადაცილება). ასეთ ზიანს მიეკუთვნება, როგორც ხელშეკრულების საგნის შენახვის

¹ Единый Торговый Кодекс США, М., 2003.

გამო წარმოშობილი ზედმეტი ხარჯები, ასევე ის ხარჯები, რომელიც გამყიდველმა გასწია იმ სატრანსპორტო საშუალებების გამოყენების შედეგად, რომლითაც ხდება საქონლის მიტანა. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 323-ე, 325-ე პარაგრაფების თანახმად, თუ შესრულების ვადის გადაცილება ხანგრძლივი ხასიათისაა, ეს უთანაბრდება როგორც ხელშეკრულების შესრულებაზე უარს და, შესაბამისად, გამყიდველს მყიდველის მიერ ხელშეკრულების არსებითად დარღვევის გამო შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულების შეწყვეტა და მიყენებული ზიანის ანაზღაურება (საკომპენსაციო ზიანი). მაშასადამე, იმისდა მიხედვით, თუ ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი მყიდველის მიერ ნაყიდი ნივთის მიღების ვალდებულების დარღვევა რა სახით ხდება, განასხვავებენ მორატორიულ ზიანსა და საკომპენსაციო ზიანს. საკომპენსაციო ზიანი შედეგად მოსდევს ვალდებულების საერთოდ შეუსრულებლობას. მორატორიული ზიანი კი მყიდველის მხრიდან შესრულების ვადის გადაცილებას ახლავს ხოლმე. მათ შორის ძირითადი განსხვავება ისაა, რომ, თუკი საკომპენსაციო ზიანისას გამორიცხულია იმავდროულად ვალდებულების შესრულება, მორატორიული ზიანი ამას არ გამორიცხავს.¹

აღნიშნულის გარდა, ხელშეკრულების დარღვევისას შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვა სახის სამართლებრივი სანქციებიც. ასე, მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 372-ე, 383-ე, 385-ე პარაგრაფების თანახმად, თუ მყიდველი დროულად არ მიიღებს ნივთს ან თავის დროზე არ გადაიხდის მის ფასს, გამყიდველს უფლება აქვს მყიდველის ხარჯზე ნივთი შესანახად გადასცეს მესამე პირს, ანდა მას შემდეგ, რაც გააფრთხილებს მყიდველს და ეს უკანასკნელი დააყოვნებს ნივთის მიღებას ან შენახვის ხარჯების ანაზღაურებას, გამყიდველს უფლება აქვს გაყიდოს ეს ნივთი საჯარო ვაჭრობის წესების დაცვით, თუკი ნივთს გააჩნია საბაზრო ან საბირჟო ფასი. გერმანიის სეაჭრო კოდექსი 373-ე პარაგრაფის თანახმად, გამყიდველის აღნიშნული უფლებები მოქმედებს ნებისმიერი სახის საქონლის მიმართ, ასევე საიმედო ნებისმიერ საწყობში საქონლის შესანახად ჩაბარების მიმართ.

¹ С. К. Май „Очерк общей части Буржуазного обязательственного права“, М., 1953.

ინგლისური სამართლის მიხედვით, თუკი მყიდველი არ მიიღებს ნაყიდ საქონელს „გონივრულ ვადაში“, გამყიდველს უფლება აქვს საქონელი ხელახლა სხვაზე გაყიდოს და მოითხოვოს თავდაპირველი მყიდველისაგან საქონლის მიღების ვადით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. ინგლისის კანონის „საქონლის გაყიდვის შესახებ“ 50-ე მუხლის თანახმად, თუკი დადგენილ იქნება, რომ მყიდველმა თავი აარიდა ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების შესრულებას, გამყიდველს უფლება აქვს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე და მოითხოვოს ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-703-ე მუხლის თანახმად, თუკი მყიდველი არამართლზომიერად აცხადებს უარს მიიღოს ნაყიდი საქონელი მთლიანად ან ნაწილობრივ, გამყიდველს უფლება აქვს საქონელი სხვას მიჰყიდოს და თავდაპირველი მყიდველისაგან მოითხოვოს ამით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება.

ყველა განვითარებული ქვეყნის კანონმდებლობით დადგენილია ასევე გამყიდველის უფლებების დაცვის სამართლებრივი საშუალებები იმ შემთხვევაში, თუკი მყიდველი არ გადაიხდის ნაყიდი ნივთის საფასურს.

რომანულ-გერმანული სისტემის ქვეყნების სამართლის შესაბამისად, თუკი მყიდველი არ იხდის ნაყიდი ნივთის საფასურს, გამყიდველს უფლება აქვს წარადგინოს სარჩელი თანხის გადახდევინების შესახებ, ანუ მყიდველის მიერ ნაკისრი ფულადი ვალდებულების შესრულებისა და მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ, რაც, სახელდობრ, გამოიხატება ვალის თანხაზე პროცენტების დარიცხვაში (გერმანიის სამოქალაქო სჯულდების 324, 325-ე პარაგრაფები, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1654-ე მუხლი).¹

ყველა განვითარებულ ქვეყანაში კანონმდებლობა და სასამართლო პრაქტიკა ითვალისწინებს გამყიდველის მიერ მყიდველისაგან გაყიდული ნივთის საფასურის მიღების უზრუნველყოფის საშუალებებს. აღნიშნულ საშუალებებს მიეკუთვნება:

ა) თუ მყიდველი დროულად არ გადაიხდის ნივთის საფასურს, გამყიდველს უფლება აქვს დაიტოვოს ნივთი ან დააკავოს გზაში

¹ Гражданское и торговое право зарубежных стран, М., 2004.

საზღაურის მიღებამდე (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1612-ე მუხლი, ინგლისის კანონის „საქონლის გაყიდვის შესახებ“ 39-ე, 41-ე მუხლები, ამერიკის ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-703-ე მუხლი, გერმანიის სასამართლო პრაქტიკა)

ბ) მყიდველისათვის მისატანად გადამზიდველისათვის ჩაბარებული საქონლის მიტანის შეჩერება, თუკი გამყიდველმა შეიტყო მყიდველის გადახდის უნაროდ (გაკოტრებულად) გამოცხადების შესახებ. „საქონლის გზაში დაკავების უფლება (stoppage in transit) ავალდებულებს გადამზიდველს დაუბრუნოს საქონელი უკან გამყიდველს ანდა გამყიდველის დავალებით შეინახოს საქონელი საწყობში მყიდველის მიერ საფასურის გადახდამდე.

გ) მყიდველის წინასწარი გაფრთხილების შემდეგ გამყიდველს უფლება აქვს გაყიდოს საქონელი საჯარო ვაჭრობის წესების დაცვით და ნავაჭრიდან დაიტოვოს თანხა, რომელიც შეესაბამება ნივთის შენახვისა და გაყიდვის ხარჯებს. ინგლისურ-ამერიკულ სამართალში ეს უფლება ძირითადად გამოიყენება მალფუჭადი ნივთების მიმართ („საქონლის გაყიდვის შესახებ“ ინგლისის კანონის 48-ე მუხლის მე-3 პუნქტი; აშშ-ს ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსის 2-706-ე; 2-709-ე მუხლები).

გარდა კანონით გათვალისწინებული უზრუნველყოფის სისტემებისა, კომერციულ პრაქტიკაში ფართოდ გამოიყენება ასევე მყიდველის მიერ ნაყიდი ნივთის ფასის გადახდის ვალდებულების შესრულების სახელშეკრულებო უზრუნველყოფის საშუალებებიც. ასეთ საშუალებებს, სახელდობრ, მიეკუთვნება ხელშეკრულებაში ისეთი პირობის ჩართვა, როგორიცაა: ა) მყიდველისათვის საქონლის ანდა საქონელგანმკარგავი დოკუმენტების გადაცემა მხოლოდ მის მიერ ფასის გადახდის შემდეგ; ბ) გამყიდველისაგან მყიდველზე ნაყიდ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასვლა ფასის სრულად ან ნაწილობრივ გადახდის შემდეგ („ნივთზე ტიტულის დაკავება“). გერმანიის სამართალში მყიდველის მიერ ფასის გადახდის უზრუნველყოფის ეს საშუალება პირდაპირაა ასევე გათვალისწინებული სამოქალაქო სჯულდებაშიც (449-ე პარაგ.).

განვითარებული საბაზრო მეურნეობის პირობებში ნასყიდობის ხელშეკრულების დარღვევის შედეგად მიყენებული ზიანის განსაზღვრის მეთოდებს გარკვეული თავისებურებები გააჩნია. პრაქტიკაში, ხელშეკ-

რულების დარღვევის შედეგად მიყენებული კონკრეტული ზიანის ანაზღაურება რთულდება, როგორც წესი, მისი დამტკიცების სირთულის გამო. სავაჭრო ბრუნვის განვითარებამ, თანდათანობით გამოიწვია ის, რომ გამოჩნდა ანაზღაურების ქვემდებარე ზიანის განსაზღვრის ისეთი საშუალებები, რომლებიც ხელს უწყობენ აღნიშნული პრობლემის სწრაფად და ოპერატიულად გადაჭრას, რითაც სიცხადე შეაქვთ მხარეთა სამართლებრივ ურთიერთობებში. ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას უცხოურ სასამართლო პრაქტიკასა და დოქტრინაში გამოიყენება ე.წ. „აბსტრაქტული“ ზიანის ცნება. იგი გამოითვლება იმ სხვაობის სახით, რომელიც არსებობს შესრულების სახელშეკრულებო ფასსა და საბაზრო ან მიმდინარე ფასს შორის. მყიდველს, რომელმაც ვერ მიიღო საქონელი, ყოველთვის შეუძლია კომპენსაციის სახით მოითხოვოს სახელშეკრულებო და საბაზრო ფასს შორის სხვაობა.¹

შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 215-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილია, რომ, თუკი კომერციული ბრუნვის პროცესში მყიდველმა არ შეასრულა იმ ნაყიდი ნივთის ფასის გადახდის ვალდებულება, რომელსაც გააჩნია საბაზრო ან საბირჟო ფასი, მაშინ გამყიდველს ახალი ხელშეკრულების დადების გარეშეც უფლება აქვს ზიანის ანაზღაურების სახით მოითხოვოს მყიდველისაგან იმ თანხის გადახდა, რომელიც წარმოადგენს სხვაობას ნასყიდობის ხელშეკრულების შესრულების მომენტისათვის ხელშეკრულებით დადგენილ ფასსა და საბაზრო ანდა საბირჟო ფასს შორის.²

ინგლისურ-ამერიკული სამართლის სისტემის ქვეყნებში „აბსტრაქტული“ ზიანის გადახდეულობის მარეგულირებელი ნორმები მოცემულია საკანონმდებლო აქტებში. ასე, მაგალითად, „საქონლის გაყიდვის შესახებ“ ინგლისის კანონის 50-ე მუხლის თანახმად, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგანს ნივთი, რომელსაც გააჩნია საბაზრო ფასი, მაშინ მყიდველის მიერ ნივთის ფასის გადაუხდელობის შედეგად წარმოშობილი ზიანის ოდენობა, თუკი გარემოებებიდან გამომდინარე სხვა რამ არ ღვინდება (*prima facie*), განისაზღვრება იმ

¹ A. C. Комаров „Ответственность в коммерческом обороте“, М., 1999.

² Принципы международных коммерческих договоров. пер. с англ. М., 1996.

სხვაობის სახით, რომელიც არსებობს სახელშეკრულებო ფასსა და საბაზრო ან მიმდინარე ფასს შორის იმ მომენტისათვის, როდესაც უნდა შესრულებულიყო მყიდველის მიერ საქონლის მიღების ვალდებულება.

ამერიკის შეერთებული შტატების ერთგვაროვანი სავაჭრო კოდექსი შეიცავს ანალოგიურ წესებს „აბსტრაქტული“ ზიანის ოდენობის განსაზღვრის საშუალებებთან მიმართებაში, სახელდობრ, მუხლი 2-708-ე – გამყიდველისათვის მიყენებული ზიანი და მუხლი 2-713-ე – მყიდველისათვის მიყენებული ზიანი. გარდა ამისა, ერთგვაროვან სავაჭრო კოდექსის 2-723-ე მუხლში მოცემულია სპეციალური ნორმები, რომლებიც განსაზღვრავენ საქონლის საბაზრო ფასს იმ შემთხვევებში, როდესაც ის გამოიყენება ზიანის ოდენობის განსაზღვრისათვის. ამ ნორმების შესაბამისად, თუკი ხელშეკრულებაზე წინასწარი უარის თქმის შესახებ სარჩელზე განხილვა იწყება საქონლის მთლიანად ან ნაწილობრივ გადაცემის ვალდებულების შესრულების ვადის დადგომამდე, საბაზრო ფასებზე დამყარებული ზიანის ოდენობა განისაზღვრება იმ სხვაობის სახით, რაც არსებობს გადასაცემ საქონელზე სახელშეკრულებო ფასსა და საბაზრო ფასს შორის იმ მომენტისათვის, როდესაც დაზარალებულმა მხარემ შეიტყო ხელშეკრულებაზე უარის თქმის შესახებ.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ზიანის ოდენობის დადგენის აღნიშნული საშუალების გამოყენება შეუძლებელია იმის გამო, რომ არ არსებობს შესაბამისი საქონლის ბაზარი და საბაზრო ფასები, ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევის შედეგად მიყენებული ზიანის ოდენობის განსაზღვრისათვის ყველა განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობასა თუ სასამართლო პრაქტიკაში გამოიყენება ვალდებულების დარღვევის შედეგად მიყენებული ზიანის ოდენობის განსაზღვრის ზოგადი ნორმები.¹

¹ А. С. Комаров. „Ответственность в коммерческом обороте“, М., 1999.

**საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულების
სამართლებრივი თავისებურება**

საერთაშორისო ვაჭრობის მომწესრიგებელი სამართლის უნიფიკაციის განხორციელების შედეგად, ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილ სამოქალაქო და სავაჭრო ნორმებზე მაღლა იერარქიით დგას საერთაშორისო სამართლებრივი აქტები, რომელთა შორისაც განსაკუთრებული ადგილი უკავია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენციას საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის შესახებ 1980 წლის 10 მარტი – 11 აპრილი ვენის კონვენცია, რომელსაც მიერთებულია საქართველო. ვენის კონვენცია ძალაში შევიდა 1988 წლის 1 იანვრიდან იმ სახელმწიფოებისათვის, რომლებმაც მოახდინეს მისი რატიფიცირება.

აღნიშნული კონვენცია წარმოადგენს საერთაშორისო-სამართლებრივი უნიფიკაციის ყველაზე წარმატებულ ცდას და მისი მონაწილეთა რიცხოვნობის თვალსაზრისით არ არსებობს სხვა რომელიმე დოკუმენტი, რომელიც აწესრიგებს საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებებიდან წარმოშობილ ურთიერთობებს. 2005 წლისათვის ვენის კონვენციის მონაწილე წევრ-სახელმწიფოთა რაოდენობა შეადგენდა 65 ქვეყანას მსოფლიოს ყველა კუთხიდან.

კონვენციის პრეამბულაში მოცემულია ის ძირითადი პრინციპები, რომლებიც გათვალისწინებულ იქნა მისი შემუშავებისას. მათ მიეკუთვნება იმის მტკიცება, რომ თანასწორობისა და ურთიერთსარგებლის მიღებაზე დაფუძნებული საერთაშორისო ვაჭრობა წარმოადგენს სახელმწიფოთა შორის მეგობრული ურთიერთობების განვითარების ხელშემწყობ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტს. ასევე იმის მტკიცება, რომ ერთგვაროვანი სამართლებრივი ნორმების მიღება, რომლებიც არეგულირებენ საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებებს და ითვალისწინებენ სხვადასხვაგვარ საზოგადოებრივ ეკონომიკურ და სამართლებრივ სისტემებს, ხელს შეუწყობენ საერთაშორისო ვაჭრობაში სამართლებრივი ბარიერების აღმოფხვრასა და საერთაშორისო ვაჭრობის განვითარებას.

ვენის კონვენცია გამოიყენება იმ შემთხვევებში, როცა: 1) გამყიდველისა და მყიდველის კომერციული საწარმო მდებარეობს სხვადასხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, რომლებიც წარმოადგენენ ხელშეკრულს სახელმწიფოებს. 2) საერთაშორისო კერძო სამართლის ნორმების შესაბამისად გამოსაყენებელია ხელშეკრული მხარის სამართალი, ამიტომაც კონვენციის გამოყენების შემთხვევები უფრო მრავალრიცხოვანია. არც მხარეთა ეროვნული კუთვნილება, არც მათი სამოქალაქო და სავაჭრო სტატუსი, არც ხელშეკრულების სამოქალაქო თუ სავაჭრო ხასიათი არ მიიღება მხედველობაში კონვენციის გამოყენების განსაზღვრისას.

კონვენცია არ გამოიყენება იმ ნასყიდობის ხელშეკრულებების მიმართ, როდესაც: ა) საქონლის შეძენა ხდება პირადი, საოჯახო ან საშინაო გამოყენების მიზნით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც გამყიდველმა ხელშეკრულების დადებამდე ნებისმიერ დროს ანდა ხელშეკრულების დადების მომენტში არ იცოდა და არც შეიძლება სცოდნოდა, რომ საქონლის შეძენა ხდება ამ მიზნით; ბ) საქონლის შეძენა ხდება აუქციონზე; გ) საქონლის შეძენა ხდება სააღსრულებო წარმოების წესით ანდა სხვაგვარად კანონით ძალით; დ) ხდება საფონდო ქალაქების, აქციების, უზრუნველყოფი დოკუმენტების, საქონელგანმკარგავი საბუთების და ფულის შეძენა; ე) ხდება საჰაერო და საწყალოსნო ტრანსპორტის შეძენა; ვ) ხდება ელექტროენერჯის შეძენა.

კონვენციის თანახმად, იმ საქონლის მიწოდების ხელშეკრულება, რომელიც უნდა იქნეს დამზადებული ან წარმოებული, ითვლება ნასყიდობის ხელშეკრულებად, თუკი შემკვეთი მხარე არ კისრულობს ვალდებულებას მიაწოდოს იმ მასალის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც აუცილებელია ასეთი საქონლის დასამზადებლად ან საწარმოებლად. კონვენცია ერთმანეთისაგან მიჯნავს ნასყიდობასა და ნარდობას. კონვენცია არ გამოიყენება იმ ხელშეკრულებების მიმართ, რომელშიც საქონლის მიმწოდებელი მხარის ვალდებულებას ძირითადად წარმოადგენს საშუაოს შესრულება ანდა სხვაგვარი მიმართულების გაწევა.

კონვენცია აწესრიგებს მხოლოდ ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებასა და გამყიდველისა და მყიდველის იმ უფლება-მოვალეობებს,

რომლებიც გამომდინარეობენ ასეთი ხელშეკრულებიდან და არ ეხება: ა) თვითონ ხელშეკრულების ანდა მისი რომელიმე დებულების, ანდა რაიმე ჩვეულების ნამდვილობას; ბ) იმ სამართლებრივ შედეგებს, რომლებიც შეიძლება გააჩნდეს ხელშეკრულებას გაყიდულ საქონელზე საკუთრების უფლებასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, კონვენცია არ გამოიყენება გამყიდველის იმ პასუხისმგებლობასთან მიმართებით, რომელიც შეიძლება დადგეს გაყიდული ნივთის მიერ რომელიმე პირის სიცოცხლის მოსპობით ან ჯანმრთელობის დაზიანებით მიყენებული ზიანის შემთხვევაში.

კონვენცია დასაშვებად მიიჩნევს ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეების მიერ მისი ნებისმიერი დებულებიდან გადახვევას ანდა საერთოდ კონვენციის გამოუყენებლობას, ანდა ხელშეკრულების მოქმედების შეცვლას. ხელშეკრულების დებულებებიდან გადახვევა არ არის შეზღუდული რაიმე ნორმებით, ამიტომაც გამყიდველსა და მყიდველს უფლება აქვთ საერთოდ არ გამოიყენონ კონვენცია კონტრაქტის მიმართ.

ვენის კონვენცია შეიცავს წესებს მისი დანაწესების განმარტების შესახებ კონვენციის საერთაშორისო ხასიათის და საერთაშორისო ვაჭრობაში კეთილსინდისიერების დაცვისა და ერთგვაროვანი გამოყენებისათვის ხელშეწყობის გათვალისწინებით. ხელშეკრულების მხარის განცხადება ანდა სხვაგვარი ქმედება განიმარტება მისი განზრახვის შესაბამისად, თუკი მეორე მხარემ იცოდა და არ შეიძლება რომ არ სცოდნოდა, თუ როგორია ეს განზრახვა. თუკი ეს შეუძლებელია, მაშინ ხელშეკრულების მხარის განცხადება ან სხვაგვარი ქმედება განიმარტება იმგვარი გაგებით, რომელიც ექნებოდა ნებისმიერ ნორმალურ პირს, როგორც მეორე მხარეს ანალოგიური გარემოებების არსებობისას. მხარის განზრახვის ანდა იმ გაგების განსაზღვრისას, რომელიც შეიძლება ჰქონდეს ნორმალურ პირს, კონვენცია გამოდის იქიდან, რომ მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ყველა შესაბამისი გარემოება, მათ შორის სახელშეკრულებო მოლაპარაკებები, ნებისმიერი პრაქტიკა, რომელიც მხარეებმა დაადგინეს თავიანთ ორმხრივ ურთიერთობებში, ჩვეულება და მხარეთა ნებისმიერი შემდგომი ქცევა.

ვენის კონვენციის დებულებების შევსება ხორციელდება ორი ძირ-

ითადი კრიტერიუმის გამოყენებით: კონვენციის რეგულირების საგანთან დაკავშირებული საკითხები, რომელიც მასში პირდაპირ არ არის გადაწყვეტილი, გადაწყვეტილი უნდა იყოს კონვენციის საერთო პრინციპების შესაბამისად, ხოლო ასეთი პრინციპების არარსებობისას – იმ სამართლებრივი ნორმების შესაბამისად, რომელიც გამოყენებულ უნდა იქნეს საერთაშორისო კერძო სამართლის ნორმების შესაბამისად.

ვენის კონვენციის რეგულირების საგანთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტის მეორე კრიტერიუმს წარმოადგენს საერთაშორისო კერძო სამართლის ნორმების, ანუ კოლიზიური ნორმების შესაბამისად გამოსაყენებელი სამართალი. ასეთი ერთგვაროვანი მიდგომა ხელშეკრულების მხარეებს, ასევე არბიტრებს აძლევს გარკვეულ ორიენტირებას გამოსაყენებელი სამართლის განსაზღვრისათვის და ხელს უწყობს შესაბამისი საერთაშორისო ხელშეკრულებების რეალიზაციისას და ამ კონტრაქტებიდან გამომდინარე დავების გადაწყვეტისას ერთნაირ მიდგომას. კონვენციის შესაბამისად, მხარეთა ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი სავაჭრო ჩვეულება და ტრადიცია, რომელზეც ისინი შეთანხმდნენ და პრაქტიკა, რომელიც მათ დაადგინეს თავიანთ ორმხრივ ურთიერთობებში. სხვა რამეზე შეთანხმების არარსებობისას, იგულისხმება, რომ მხარეები ითვალისწინებდნენ მათი ხელშეკრულების მიმართ იმ ჩვეულების გამოყენებას, რომლის შესახებაც მათ იცოდნენ ანდა მათთვის ცნობილი უნდა ყოფილიყო და რომელიც საერთაშორისო ვაჭობაში ფართოდაა გავრცელებული და ყოველთვის გამოიყენება ვაჭრობის შესაბამის სფეროში, შესაბამისი სახის ხელშეკრულების მხარეების მიერ.

ვენის კონვენცია სავალდებულოდ არ მიიჩნევს, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება აუცილებლად წერილობითი ფორმით იქნეს დადებული ანდა დამტკიცებული, ანუ კონვენცია ხელშეკრულების მიმართ ადგენს ფორმის თავისუფლად არჩევის შესაძლებლობას. ხელშეკრულების არსებობა შეიძლება დამტკიცებულ იქნეს ნებისმიერი მტკიცების საშუალებით, მათ შორის მოწმეთა ჩვენებითაც. იმავედროულად კონვენცია დასაშვებად მიიჩნევს ხელშემკერელი მხარის უფლებას, მოითხოვოს ხელშეკრულების სავალდებულო წერილობითი ფორმით დადება. პრაქტიკაში ყველაზე გავრცელებულია საქონლის საერთაშორისო ნასყ-

იღობის ხელშეკრულების, სწორედ რომ, წერილობითი ფორმით დადგა.

ვენის კონვენციის მეორე ნაწილი (მუხლი 14-24) შეიცავს ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების წესებს ოფერტისა და აქცეპტის მეშვეობით. ოფერტის შესახებ კონვენციის დებულებები შეიცავენ ოფერტის განმარტებას, ოფერტის გაუქმების ან უკან გამოხმობის წესებს, ასევე ოფერტის ძალაში შესვლისა და ოფერტისაგან გადახვევის სამართლებრივ შედეგებს. კონვენცია განასხვავებს ოფერტის ანუ ხელშეკრულების დადების შესახებ წინადადების ორ სახეს: ერთი ან რამდენიმე ზუსტად განსაზღვრული პირისადმი მიმართული წინადადება და განუსაზღვრელი რაოდენობის პირთა წრის მიმართ მიმართული წინადადება, რომელიც ხასიათდება ყველა იმ ნიშან-თვისებით, რომელთა თანახმადაც წინადადება განიხილება ოფერტად.

ერთი ან რამდენიმე ზუსტად განსაზღვრული პირისადმი მიმართულ ხელშეკრულების დადების შესახებ წინადადებაში, გამოყოფენ რამდენიმე ნიშანს: წინადადების საკმარისად განსაზღვრულობასა და ოფერტის მზადყოფნას, თანხმობის შემთხვევაში შეასრულოს მიცემული წინადადება. წინადადება (შეთავაზება) ითვლება საკმარისად განსაზღვრულად, თუკი მასში განსაზღვრულია საგანი (საქონელი) და პირდაპირ ან არაპირდაპირ დადგენილია ფასი და რაოდენობა ანდა დადგენილია მათი განსაზღვრის წესი. პირთა განუსაზღვრელი წრისადმი მიმართული შეთავაზება განიხილება როგორც მხოლოდ მოლაპარაკებაზე მიწვევა, თუკი შემთავაზებლის მიერ სხვა რამ არ არის პირდაპირ აღნიშნული. შეთავაზება (ოფერტი) ძალაში შედის, როდესაც იგი მიღებულ იქნება ოფერტის ადრესატის მიერ.

ოფერტი, თუნდაც ის უკან გამოუხმობადი იყოს, შეიძლება გაუქმებულ იქნეს ოფერენტის მიერ, თუკი ოფერტის გაუქმების შესახებ შეტყობინება ადრესატის მიერ მიღებულია ოფერტაზე ადრე ანდა მასთან ერთად ერთდროულად. ოფერტა შეიძლება გაუქმებულ იქნეს ოფერენტის მიერ ხელშეკრულების დადებამდე, თუკი ოფერტის გაუქმების შესახებ შეტყობინება ადრესატის მიერ მიღებულ იქნება აქცეპტის გაგზავნამდე. ამასთან, ოფერტი არ შეიძლება იქნეს უკან გამოხმობილი: ა) თუკი ოფერტით პირდაპირ არის გათვალისწინებული აქცეპ-

ტის მიღების ვადის დადგენით ან სხვა საშუალებით, რომ არ შეიძლება მისი უკან გამოხმობა ანუ ოფერენტის მიერ მისი გაუქმება; ბ) თუკი აქცეპტანტს შეეძლო ევარაუდა, რომ ოფერტის უკან გამოხმობა არ შეიძლება და ოფერტის ადრესატი იმოქმედებს შესაბამისად. ოფერტი, თუნდაც უკანგამოხმობადი, კარგავს ძალას, თუკი ოფერენტი მიიღებს ადრესატისაგან შეტყობინებას ოფერტის უარყოფის შესახებ.

კონვენციის შესაბამისი დებულებები აქცეპტის შესახებ შეიცავს შემდეგ წესებს, როგორცაა: აქცეპტის განსაზღვრა, აქცეპტის მიცემის ვადა, აქცეპტის გაუქმება, ასევე თუ როდის ითვლება ხელშეკრულება დადებულიად. აქცეპტად ითვლება ოფერტის ადრესატის თანხმობა ან სხვა რაიმე ქმედება, რომელიც გამოხატავს უპირობო თანხმობას ოფერტზე. დუმილი, როგორც წესი, არ წარმოადგენს აქცეპტს. ოფერტზე აქცეპტი ძალაში შედის იმ მომენტიდან, როდესაც იგი მიუვა ოფერენტს. აქცეპტი ძალას კარგავს, თუ იგი არ იქნება განცხადებული ოფერენტის მიერ დადგენილ ვადაში, ხოლო თუ ვადა დადგენილი არ იყო — მაშინ გონივრულ ვადაში, მხედველობაში უნდა იქნეს რა მიღებული გარიგების ყველა გარემოება, მათ შორის ოფერენტის მიერ გამოყენებული კავშირის დამყარების საშუალებები. ზეპირ ოფერტზე თანხმობა დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს მიცემული, თუკი გარემოებებიდან სხვა რამ არ გამოძინარეობს.

კონვენცია დასაშვებად მიიჩნევს ოფერტის გამოხატვას კონკლიდენტური მოქმედებების სახით: თუკი ოფერტის ძალით ანდა მხარეთა შეთანხმებით დადგენილი პრაქტიკის, ანდა საგაჭრო ჩვეულების შედეგად ოფერტის ადრესატს შეუძლია ოფერენტისათვის შეტყობინების გარეშე გამოხატოს თანხმობა რაიმე მოქმედების განხორციელებით, კერძოდ, ისეთი მოქმედების, რომელიც დაკავშირებულია საქონლის გაგზავნასთან ან თანხის გადახდასთან, აქცეპტი ძალაში შედის ასეთი მოქმედების განხორციელების მომენტიდან იმ პირობით, რომ იგი განხორციელდა დათქმულ ვადაში.

კონვენციის თანახმად, თუკი ოფერტზე პასუხში გამოთქმულია თანხმობა ხელშეკრულების დადებაზე, ოღონდ შეცვლილი პირობებით, ეს ჩაითვლება უარად შეთავაზებაზე და იმავდროულად ახალ ოფერტად. ამასთან, თუკი ოფერტზე თანხმობა შეიცავს დამატებით ან

განსხვავებულ პირობებს, რომელიც არსებითად არ ცვლის ოფერტის პირობებს, ჩაითვლება აქცეპტად, თუკი ოფერენტი დაუყოვნებლივ არ განაცხადებს ზეპირ უარს ხელშეკრულების დადებაზე და არ შეატყობინებს ამის შესახებ აქცეპტანტს. თუკი ოფერენტი ამას არ გააკეთებს, მაშინ ხელშეკრულება დადებულად ჩაითვლება აქცეპტანტის მიერ შეთავაზებული განსხვავებული პირობებით.

დამატებითი ან განსხვავებული პირობები საქონლის ფასთან, ხარისხთან, რაოდენობასთან, მიწოდების დროისა და ადგილის, მხარეთა პასუხისმგებლობისა და დავის გადაწყვეტის შესახებ, ითვლებიან ოფერტის პირობების არსებითად შემცვლელად.

ოფერენტის მიერ დეკემით ანდა წერილში დადგენილ შეთავაზებაზე პასუხის გაცემის ვადა აითვლება ტელეგრამის (დეკემის) გასაგზავნად ჩაბარების მომენტიდან ანდა წერილში მითითებული თარიღიდან, ხოლო თუ ასეთი მითითებული არ არის, მაშინ კონკრეტზე აღნიშნული თარიღიდან, ტელეფონით, ფაქსით ან სხვა მომენტალური კავშირის საშუალებებით გაკეთებული შეთავაზების (ოფერტის) პასუხის ვადა იწყება ოფერტის აღრესატის მიერ მისი მიღების მომენტიდან. დაგვიანებული აქცეპტი ინარჩუნებს ძალას, თუკი ოფერენტი დაუყოვნებლივ აცნობებს ამის შესახებ აქცეპტანტს ზეპირად ანდა გაუგზავნის მას შესაბამის შეტყობინებას. თუკი აქცეპტი ოფერენტმა მიიღო დაგვიანებით, მაგრამ არა აქცეპტანტის ბრალით, დაგვიანებული აქცეპტი ინარჩუნებს ძალას, თუკი ოფერენტი დაუყოვნებლივ არ აცნობებს აღრესატს ზეპირი ფორმით, რომ იგი უარს აცხადებს ხელშეკრულების დადებაზე ანდა თუ არ გაუგზავნის მას ამის შესახებ შეტყობინებას.

აქცეპტი შეიძლება გაუქმებულ იქნეს, თუკი გაუქმების შესახებ შეტყობინება ოფერენტმა მიიღო მანამდე ან იმ მომენტისათვის, როდესაც აქცეპტი ძალაში უნდა შესულიყო. ხელშეკრულება დადებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც ოფერტზე აქცეპტი ძალაში შედის კონვენციის დებულებების შესაბამისად.

კონვენციის მესამე თავი (მუხლი 25-88) არეგულირებს ნასყიდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მხარეთა უფლება-მოვალეობებს.

კონვენციით დადგენილია, რომ ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხა-

რის მიერ ხელშეკრულება ითვლება არსებითად დარღვეულად, თუკი იგი იწვევს მეორე მხარისათვის ისეთი ზიანის მიყენებას, რომ ეს უკანასკნელი ვერ დებულობს იმას, რის მიღებასაც ისწრაფვოდა ხელშეკრულების საფუძველზე, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ხელშეკრულების დამრღვევი მხარე არ ითვალისწინებდა ასეთი შედეგის დადგომას და ნებისმიერი პირი, რომელიც ანალოგიურ ვითარებაში ასევე იმოქმედებდა, ვერ გაითვალისწინებდა მის დადგომას.

ხელშეკრულებაზე უარი ძალაშია მხოლოდ მაშინ, თუკი ერთ-ერთი მხარე შეატყობინებს ამის შესახებ მეორე მხარეს კონვენციის მოთხოვნათა შესაბამისად.

მესამე თავშია მოცემული ვალდებულების ნატურით შესრულების მომწესრიგებელი ნორმები. კონვენციის დებულებების შესაბამისად, თუკი ერთ-ერთ მხარეს უფლება აქვს მოითხოვოს მეორე მხარისაგან რომელიმე ვალდებულების ნატურით შესრულება, სასამართლო არ არის ვალდებული გამოიტანოს გადაწყვეტილება ვალდებულების ნატურით შესრულების შესახებ, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც იგი ამას გააკეთებს კონვენციით მოუწესრიგებელი ანალოგიური სახის ნასყიდობის ხელშეკრულებებთან დაკავშირებული თავისი სახელმწიფოს კანონის საფუძველზე.

ხელშეკრულების შეწყვეტის ან შეცვლის წესები შეეხება ორგვარ სიტუაციას. პირველ რიგში, ხელშეკრულება შეიძლება შეიცვალოს ან შეწყდეს მხარეთა შეთანხმების გზით. მეორე რიგში, წერილობითი შეთანხმება, რომელიც შეიცავს დებულებას იმის შესახებ, რომ ხელშეკრულების შეცვლა ან შეწყვეტა მხარეთა შეთანხმების საფუძველზე უნდა მოხდეს წერილობითი ფორმით.

კონვენციის მიხედვით, გამყიდველის ძირითადი მოვალეობაა გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ქონებაზე, მასთან დაკავშირებული დოკუმენტები და მიაწოდოს საქონელი ხელშეკრულებისა და კონვენციის მოთხოვნების შესაბამისად.

თუკი გამყიდველი არ არის ვალდებული გადასცეს მყიდველს ნაყიდი ნივთი რაიმე განსაზღვრულ ადგილას, მაშინ ნივთის გადაცემა შეიძლება მოხდეს შემდგენიარად: ა) თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია საქონლის გადაზიდვა — საქონლის ჩაბარება

თავდაპირველად გადამზიდველისათვის მყიდველისათვის მისატანად; ბ) თუ ხელშეკრულების საგანია ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ანდა გვაროვნული ნივთი, რომელიც უნდა დამზადებულ ან წარმოებულ იქნეს ანდა ამოღებულ იქნეს გარკვეული მარაგიდან და მხარეებმა ხელშეკრულების დადების მომენტში იცოდნენ, რომ საქონელი იმყოფება განსაზღვრულ ადგილას ანდა იგი დამზადებულ ან წარმოებულ უნდა იქნეს განსაზღვრულ ადგილას, მაშინ საგნის გადაცემა უნდა მოხდეს მყიდველისათვის ამ ადგილას; გ) სხვა შემთხვევებში საგნის გადაცემა უნდა მოხდეს მყიდველისათვის იმ ადგილას, სადაც ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის მდებარეობდა მოვალის — გამყიდველის საწარმო (ანუ გამყიდველის საწარმოს ადგილსამყოფელის მიხედვით).

თუ გამყიდველი ხელშეკრულებით ანდა კონვენციის დებულებების შესაბამისად გადამზიდველს გადასცემს საქონელს და ეს საქონელი არც ამოსაცნობი ნიშნით, არც გადაზიდვისათვის საჭირო საბუთებით და არც სხვა რაიმე საშუალებით არ არის გამოკვეთილად აღნიშნული, მაშინ გამყიდველმა უნდა შეატყობინოს მყიდველს საქონლის გადაგზავნის თაობაზე და, ამასთანავე, გაუგზავნოს ტვირთის დაწვრილებითი ჩამონათვალი. თუ გამყიდველს ევალება საქონლის გაგზავნა, მან უნდა დადოს ხელშეკრულებები, რომლებიც აუცილებელია ტვირთის დათქმულ ადგილზე გადაზიდვისა და ასეთი გადაზიდვისათვის ჩვეული პირობებისათვის. თუ გამყიდველი არ არის ვალდებული დააზღვიოს ტვირთი ტრანსპორტირებისას, მაშინ მან მყიდველის თხოვნით უნდა გადასცეს მას მის ხელთ არსებული ყველა ინფორმაცია, რომელიც აუცილებელია დაზღვევის ასეთი ხელშეკრულების გაფორმებისათვის.

თუკი ხელშეკრულებით დადგენილია მიწოდების თარიღი (დღე) ანდა ხელშეკრულება იძლევა ასეთი თარიღის განსაზღვრის შესაძლებლობას, ასეთ შემთხვევაში საქონელი მიწოდებულ უნდა იყოს ამ თარიღისათვის (დღისათვის). თუკი ხელშეკრულებით დადგენილია მიწოდების დროის შუალედი, მაშინ საქონელი მიწოდებული უნდა იქნეს დროის ამ პერიოდის ფარგლებში ნებისმიერ დროს, რამეთუ საქმის გარემოებებიდან არ გამომდინარეობს, რომ მიწოდების ვადას გან-

საზღვრავს მყიდველი; ყველა სხვა შემთხვევაში კი – ხელშეკრულების დადებიდან გონივრულ ვადაში.

გამყიდველმა საქონელი უნდა მიაწოდოს მყიდველს იმ რაოდენობითა და იმ ხარისხით, ასევე იმგვარად შეფუთული, რომელიც შეესაბამება ხელშეკრულებით დადგენილ მოთხოვნებს. მხარეთა შორის დადგენილი შემთხვევების გარდა, საქონელი არ შეესაბამება ხელშეკრულებას, თუკი იგი: ა) არ არის ვარგისი ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნით სარგებლობისათვის; ბ) არ არის ვარგისი ნებისმიერი კონკრეტული მიზნისათვის, რომლის შესახებაც გამყიდველს პირდაპირ ან არაპირდაპირ ეცნობა ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, მყიდველი არ ეყრდნობოდა გამყიდველის კომპეტენტურობას; გ) არ შეესაბამება გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის ნიმუშის ან მოდელის სახით წარდგენილი საქონლის ხარისხს; დ) არ არის შეფუთული ან მარკირებული ასეთი სახის საქონლისათვის ჩვეულებრივი საშუალებით, ხოლო ასეთის არარსებობისას – მოცემული საქონლის ჯეროვანი დაცვისა და შენახვისათვის საჭირო საშუალებით.

ხელშეკრულებითა და კონვენციით გამყიდველი პასუხს აგებს საქონლის ნებისმიერი ნაკლისათვის, რომელიც არსებობს მყიდველზე რისკის გადასვლის მომენტისათვის, თუნდაც ნაკლი იყოს არა ხილული, არამედ ფარული და იგი მოგვიანებით გამოვლინდეს. გამყიდველი პასუხს აგებს ასევე ნებისმიერი თავისი ვალდებულების დარღვევისათვის მყიდველზე რისკის გადასვლის მომენტისათვის, მათ შორის იმ გარანტიის დარღვევისათვის, რომ განსაზღვრული დროის განმავლობაში საქონელი ვარგისი იქნება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის ანდა შეინარჩუნებს თავის თვისებებსა და ხარისხს.

საქონლის ვადამდე მიწოდების შემთხვევაში, გამყიდველი იტოვებს უფლებას ხელშეკრულებით დადგენილი მიწოდების ვადის დადგომამდე მიაწოდოს საქონლის დანაკლისი, რაოდენობა ან ნაწილი ანდა ნაკლის მქონე ნივთის ნაცვლად მიაწოდეს სხვა ხარისხიანი ნივთი, ანდა აღმოფხვრას მიწოდებული საქონლის ნებისმიერი ნაკლი იმ პირობით,

რომ ამ უფლებების გამოყენება არ გამოიწვევს მყიდველისათვის არათანაზომიერი ხარჯების გაღებას.

მყიდველს უფლება არა აქვს მიუთითოს საქონლის ნაკლზე, თუკი იგი ნაკლის აღმოჩენიდან გონივრულ ვადაში ანდა იმ ვადაში, რომელშიც მისთვის ცნობილი უნდა ყოფილიყო ნაკლის არსებობა, არ წარუდგენს გამყიდველს პრეტენზიას. ნებისმიერ შემთხვევაში მყიდველი კარგავს ნივთის ნაკლის გამო მოთხოვნის უფლებას, თუკი საქონლის ფაქტობრივად გადაცემის დღიდან ორი წლის განმავლობაში არ აცნობებს გამყიდველს ნაკლის შესახებ, რამეთუ ეს ვადა არ ეწინააღმდეგება გარანტიის სახელშეკრულებო ვადას. თუმცა კი გამყიდველს არ შეუძლია გამოიყენოს ეს უფლება, თუკი მან იცოდა ან უნდა სცოდნოდა საქონლის ნაკლის შესახებ და დუმდა ამის თაობაზე ანუ არ აცნობა მყიდველს.

გამყიდველმა უნდა გადასცეს მყიდველს ასევე უფლებრივად უნაკლო ნივთი, იმ შემთხვევების გარდა, როდესაც მყიდველი თანახმაა მიიღოს ასეთი უფლებრივად დატვირთული ნივთი. გამყიდველმა უნდა მიაწოდოს მყიდველს ისეთი ნივთი, რომელიც არ არის დატვირთული ინტელექტუალური საკუთრების ან სამრეწველო საკუთრებასთან დაკავშირებული მესამე პირების უფლებებით, რომელთა შესახებაც ხელშეკრულების დადების მომენტში გამყიდველმა იცოდა ან უნდა სცოდნოდა, რომ ეს უფლებები დაფუძნებულია სამრეწველო ან სხვა ინტელექტუალურ საკუთრებაზე:

ა) იმ სახელმწიფოს კანონმდებლობით, სადაც საქონელი უნდა იქნეს გამოყენებული, თუკი ხელშეკრულების დადების მომენტში მხარეები ითვალისწინებენ, რომ საქონელი რაიმე სახით გამოყენებულ უნდა იქნეს ამ სახელმწიფოში; ბ) ნებისმიერ სხვა შემთხვევაში – იმ სახელმწიფოს კანონმდებლობით, სადაც მდებარეობს მყიდველის კომერციული საწარმო.

გამყიდველის მიერ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში მყიდველს გააჩნია შემდეგი უფლებები: პირველ რიგში, მყიდველს შეუძლია მოსთხოვოს გამყიდველს ნაკისრი ვალდებულების შესრულება; მეორე მხრივ, თუ გამყიდველმა მყიდველს მიაწოდა უხარისხო ნივთი, მყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს

ნივთის გამოცვლა, თუკი ხარისხის შეუსაბამობა წარმოადგენს ხელშეკრულების არსებითად დარღვევას. იმ შემთხვევაში, თუკი უხარისხო საქონლის მიწოდება არ წარმოადგენს ხელშეკრულების არსებით დარღვევას, მყიდველს შეუძლია მოითხოვოს გამყიდველისგან ნაკლის გამოსწორება. გამყიდველს შეუძლია უარი თქვას ნაკლის გამოსწორებაზე, თუ ეს მოითხოვს შეუსაბამოდ დიდ ხარჯებს. მყიდველმა გამყიდველს ვალდებულების შესასრულებლად შეიძლება დაუნიშნოს დამატებითი ვადა. ამგვარად დადგენილი ვადის მოქმედების განმავლობაში, ანუ დამატებითი ვადის გასვლამდე, მყიდველს არა აქვს უფლება გამოიყენოს ხელშეკრულების დარღვევისაგან სამართლებრივი დაცვის საშუალებები, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც გამყიდველი მყიდველს შეატყობინებს, რომ ვალდებულებას ვერ შეასრულებს ვერც დამატებით დადგენილ ვადაში. მყიდველი თუმცა არ კარგავს უფლებას მოითხოვოს ვადის გადაცილებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

გამყიდველი ვალდებულია თავისი ვალდებულებები შეასრულოს ჯეროვნად. თუ გამყიდველი სთხოვს მყიდველს, რათა ამ უკანასკნელმა შეატყობინოს შესრულების მიღების შესახებ და მყიდველი ამ თხოვნაზე პასუხს არ გასცემს გონივრულ ვადაში, გამყიდველს უფლება აქვს შესრულება განახორციელოს მის შეკითხვაში აღნიშნული ვადის განმავლობაში.

მყიდველს შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულების შეწყვეტა, თუკი გამყიდველის მიერ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების დარღვევა არსებითი ხასიათისაა, ანდა, თუკი გამყიდველი არ მიაწვდის საქონელს მყიდველის მიერ დადგენილ დამატებითი ვადის განმავლობაში, ანდა, თუკი გამყიდველი უარს განაცხადებს საქონლის მიწოდებაზე.

იმ შემთხვევაში, თუკი გაყიდული ნივთი ნაკლის მქონეა, მყიდველს შეუძლია მოითხოვოს ფასის შემცირება იმ ოდენობით, რაც საჭიროა ნაკლის გამოსასწორებლად, ამასთან, არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ფასი უკვე გადახდილია თუ არა.

კონვენციის მიხედვით მყიდველის ძირითადი მოვალეობაა ხელშეკრულებისა და კონვენციის მოთხოვნათა შესაბამისად ნაყიდი ნივთის მიღება და მისი საფასურის (ფასის) გადახდა. იმ შემთხვევაში, თუკი

ხელშეკრულება დადებულია სამართლებრივად ნამდვილი ფორმით, მაგრამ მასში პირდაპირ ან არაპირდაპირ არ არის დადგენილი ფასი ანდა არ არის გათვალისწინებული ფასის განსაზღვრის საშუალება, ითვლება, რომ სხვაგვარი შეთანხმების არარსებობისას, მხარეებს მხედველობაში ჰქონდათ ის ფასი, რომელიც ანალოგიური სახის საქონელს ხელშეკრულების დადების მომენტიდან გააჩნია ვაჭრობის შესაბამის სფეროში (საბაზრო ან საბირჟო ფასი).

თუკი ფასი დადგენილია საქონლის წონის მიხედვით, მაშინ საცქვოობისას იგი განისაზღვრება ნეტო წონის მიხედვით. ფასის გადახდის ადგილი განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით დადგენილი გადახდის ადგილის მიხედვით.

თუ მხარეები არ შეთანხმებულან ფასის გადახდის ადგილის შესახებ, მყიდველმა გამყიდველს ფასი უნდა გადაუხადოს: ა) გამყიდველის საწარმოს ადგილსამყოფელის მიხედვით; ბ) თუკი გადახდა უნდა მოხდეს საქონლის ან საქონელგანმკარგავი ღოკუმენტების გადაცემისას — მათი გადაცემის ადგილას.

თუკი ხელშეკრულებით არ არის დადგენილი მყიდველის მიერ ნაყიდი ნივთის ფასის გადახდის დრო, მაშინ მყიდველმა თანხა უნდა გადაიხადოს, როდესაც გამყიდველი კონვენციისა და ხელშეკრულების შესაბამისად მყიდველს გადასცემს საქონელს ან საქონელგანმკარგავ ღოკუმენტებს. გამყიდველმა საქონლის ან საქონელგანმკარგავი ღოკუმენტების გადაცემა შეიძლება დააკავშიროს ფასის შემხვედრ გადახდასთან, ანუ ვალდებულებების ერთდროულად შესრულებასთან. თუკი ხელშეკრულება ითვალისწინებს საქონლის გაგზავნას მყიდველისათვის, გამყიდველს უფლება აქვს გაგზავნის პირობებში შეიტანოს დებულება იმის შესახებ, რომ მყიდველს საქონელი ან საქონელგანმკარგავი ღოკუმენტები გადაეცემა მხოლოდ მიტანის მომენტიდან. ფასის გადახდის შემდეგ მყიდველს უფლება აქვს არ გადაიხადოს ფასი მანამ, სანამ მას არ მიეცემა შესაძლებლობა შეამოწმოს და დაათვალიეროს საქონელი.

მყიდველის მიერ ნაყიდი საქონლის მიღების ვალდებულება გამოიხატება: ა) მის მიერ ყველა იმ მოქმედების განხორციელებაში, რომელიც საჭიროა იმისათვის, რათა გამყიდველმა განახორციელოს

მიწოდება (მაგალითად, აკრედიტივის გახსნა, ავანსის გადახდა, გემის დაფრახტვა და ა.შ.); ბ) საქონლის მიღებაში.

იმ შემთხვევაში, თუკი მყიდველი დაარღვევს თავის ვალდებულებებს, გამყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს მყიდველისაგან ფასის გადახდა, მიწოდებული საქონლის მიღება ანდა სხვა ვალდებულებების შესრულება. გამყიდველს შეუძლია მყიდველს დაუდგინოს გონივრული ხანგრძლივობის დამატებითი ვადა თავისი ვალდებულებების შესასრულებლად. დამატებითი ვადის განმავლობაში გამყიდველს არ შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულების შეწყვეტა. გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მყიდველისაგან მიიღებს შეტყობინებას, რომ ეს უკანასკნელი საერთოდ არ შეასრულებს ვალდებულებას დადგენილ ვადაში.

გამყიდველს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე ორ სიტუაციაში. პირველი დაკავშირებულია ორ შესაძლო შემთხვევასთან, როდესაც, მართალია, გამყიდველმა საქონელი უკვე მიაწოდა, მაგრამ მყიდველმა ფასი არ გადაიხადა: ა) თუკი მყიდველის მიერ ხელშეკრულებით ანდა კონვენციით გათვალისწინებული რომელიმე ვალდებულების დარღვევა არსებითი ხასიათისაა; ბ) მყიდველი გამყიდველის მიერ დადგენილ დამატებით ვადაში არ მიიღებს საქონელს ან არ გადაიხდის ნაყიდი საქონლის საფასურს, ანდა განუცხადებს გამყიდველს, რომ არ შეასრულებს ამ ვალდებულებებს არც დამატებით დადგენილ ვადაში.

მეორე სიტუაცია – როდესაც მყიდველმა გადაუხადა გამყიდველს მიწოდებული საქონლის ფასი. გამყიდველს ეკარგება ხელშეკრულების მოშლის მოთხოვნის უფლება, თუკი იგი ამას არ განახორციელებს: ა) მყიდველის მიერ ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებასთან მიმართებაში მანამ, სანამ გამყიდველისათვის ცნობილი გახდა განხორციელებული შესრულების შესახებ; ბ) ხელშეკრულების ნებისმიერი სხვა სახის დარღვევის (გარდა ვადის გადაცილებისა) მიმართ – გონივრულ ვადაში; გ) მას შემდეგ, როდესაც გამყიდველმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო ასეთი დარღვევის შესახებ; დ) ანდა გამყიდველის მიერ დადგენილი დამატებითი ვადის გასვლის შემდეგ ანდა მას შემდეგ, როდესაც მყიდველი განაცხადებს, რომ არ შეასრულებს თავის ვალდებულებებს არც დამატებით ვადაში.

თუკი ხელშეკრულების საფუძველზე მყიდველმა უნდა განსაზღვროს ნაყიდი საქონლის ზომა, წონა, მოცულობა და სხვა დამახასიათებელი თვისებები და თუ იგი ამას არ განახორციელებს შეთანხმებულ ვადაში ანდა გამყიდველის მოთხოვნის მიღებიდან გონივრულ ვადაში, გამყიდველს უფლება აქვს თვითონ განსაზღვროს ეს სპეციფიკური თვისებები მყიდველის იმ მოთხოვნების შესაბამისად, რომელთა შესახებაც ცნობილია გამყიდველისათვის.

თუკი გამყიდველი თვითონ ადგენს გასაყიდი საქონლის სპეციფიკაციას, მან ამის შესახებ დეტალურად უნდა მიაწოდოს ინფორმაცია მყიდველს და დაადგინოს გონივრული ვადა, რომლის განმავლობაშიც მყიდველს შეუძლია თვითონ შეადგინოს სხვაგვარი სპეციფიკაცია, თუკი გამყიდველისაგან შეტყობინების მიღების შემდეგ დადგენილ ვადაში მყიდველი ამას არ განახორციელებს, მაშინ გამყიდველის მიერ შედგენილ გასაყიდი საქონლის სპეციფიკაციას ექნება სავალდებულო ძალა.

რაც შეეხება მყიდველზე ნაყიდ ნივთზე შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკის გადასვლას, კონვენცია ითვალისწინებს, რომ პირველ რიგში, საქონლის დაზიანება ან დაღუპვა მას შემდეგ, რაც რისკი გადავიდა მყიდველზე, არ ათავისუფლებს მყიდველს ფასის გადახდის მოვალეობისაგან, თუკი ნივთის დაღუპვა ან დაზიანება გამოწვეული არ არის გამყიდველის ქმედებით, მეორე მხრივ, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია საქონლის გადაზიდვა და გამყიდველი ვალდებული არ არის გადასცეს იგი რომელიმე განსაზღვრულ ადგილას, მყიდველზე რისკი გადადის, როდესაც საქონელი ჩაბადა პირველ გადამზიდველს მყიდველისათვის გადასაცემად ნასყიდობის ხელშეკრულების შესაბამისად. თუკი გამყიდველი ვალდებულია ჩააბაროს გადამზიდველს საქონელი გადასაზიდად რომელიმე განსაზღვრულ ადგილას, მყიდველზე რისკი არ გადადის მანამ, სანამ საქონელი არ გადაეცემა გადამზიდველს ამ ადგილას. ის გარემოება, რომ გამყიდველს უფლება აქვს დააკავოს გზაში საქონელგანმკარგავი ღოკუმენტები, გავლენას არ ახდენს რისკის გადასვლაზე.

კონვენციაში განსაკუთრებით ხაზგასმულია, რომ მყიდველზე რისკი არ გადადის მანამ, სანამ საქონელი თვალნათლივ არ არის იდენტიფიცირებული მოცემული ხელშეკრულების მიზნისათვის ამოსაცნობი

ნიშნით, გადაზიდვისათვის საჭირო საბუთების, მყიდველისათვის შეტყობინების გაგზავნის ანდა სხვა რაიმე საშუალებით.

კონვენციის თანახმად, თუ გამყიდველი გაყიდულ ნივთს მყიდველის მოთხოვნით გზავნის სხვა ადგილას, ვიდრე ეს ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული, მაშინ ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი გადადის მყიდველზე იმ მომენტიდან, როდესაც გამყიდველმა ნივთი ჩააბარა გადაამზიდველს ან ამის შესრულებისათვის პასუხისმგებელ პირს, და ამ უკანასკნელმა გადასცა გადაზიდვის ხელშეკრულების დადების დამადასტურებელი დოკუმენტები. ამასთან, თუკი ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების მომენტში გამყიდველმა იცოდა ან უნდა სცოდნოდა, რომ ნივთი დაზიანებული ან გაფუჭებულია და არ აცნობა ამის შესახებ მყიდველს, მაშინ ასეთი დაზიანების ან გაფუჭების რისკი აწევს გამყიდველს.

მყიდველზე რისკი გადადის საქონლის მიღების მომენტიდან ანდა, თუკი იგი არ მიიღებს საქონელს დათქმულ ვადაში იმ მომენტიდან, როდესაც მას უნდა მიეღო საქონელი. ამასთან, თუკი მყიდველი ვალდებულია ნივთი მიიღოს არა გამყიდველის საწარმოს ადგილსამყოფელის მიხედვით, არამედ სხვა რომელიმე ადგილას, მყიდველზე რისკი გადადის, როდესაც დადგა მიწოდების დრო და გამყიდველმა შეატყობინა მას იმის შესახებ, რომ საქონელი გადაცემულია მის განკარგულებაში ამ ადგილას. თუკი ხელშეკრულება შეეხება ჯერ კიდევ არაიდენტიფიცირებულ საქონელს, ითვლება, რომ საქონელი არ არის გადაცემული მყიდველის განკარგულებაში, მანამ სანამ არ მოხდება ხელშეკრულების მიზნისათვის მისი ნათლად იდენტიფიცირება.

კონვენცია ითვალისწინებს ხელშეკრულების მოსალოდნელი დარღვევის შედეგების რეგულირებას. ასეთ დარღვევად ჩაითვლება მხარის კრედიტუუნარობა, ანუ ვალდებულების შესრულების უუნარობა, ანდა ვალდებულების შესრულების განხორციელებასთან დაკავშირებული მისი ქმედებები. აღნიშნული საფუძვლების არსებობისას მხარეს უფლება აქვს შეაჩეროს თავისი ვალდებულებების შესრულება, თუკი ხელშეკრულების დადების შემდეგ ნათელი ხდება, რომ მეორე მხარე ვერ შეასრულებს თავისი ვალდებულებების მნიშვნელოვან ნაწილს.

თუკი გამყიდველმა საქონელი უკვე გააგზავნა ზემოთ აღნიშნული

გარემოებების გამოვლენამდე, მას უფლება აქვს საქონელი დააკავოს გზაში და ხელი შეუშალოს მყიდველისათვის მის გადაცემას, თუნდაც მყიდველს გააჩნდეს საქონლის მიღების უფლების დამადასტურებელი დოკუმენტი. მოცემული წესი გამოიყენება მხოლოდ გამყიდველსა და მყიდველს შორის საქონლის შესახებ უფლებებთან დაკავშირებით მხარემ, რომელმაც შეაჩერა ვალდებულების შესრულება, მიუხედავად იმისა, ეს ხდება საქონლის გაგზავნამდე თუ საქონლის გაგზავნის შემდეგ, ვალდებულია დაუყოვნებლივ აცნობოს ამის შესახებ მეორე მხარეს და უნდა განაგრძოს ვალდებულების შესრულება, თუკი მეორე მხარე წარუდგენს თავისი ვალდებულებების შესრულების საკმარის გარანტიებს.

თუკი ხელშეკრულებით დადგენილი შესრულების ვადის დადგომამდე ცხადი ხდება, რომ ერთ-ერთი მხარის მიერ ხელშეკრულების დარღვევით მიყენებული ზიანი შეადგენს იმ ზიანის ტოლ თანხას (მიუღებელი შემოსავლის ჩათვლით), რომელიც განიცადა მეორე მხარემ ხელშეკრულების დარღვევის შედეგად, ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც ხელშეკრულების დამრღვევი მხარისათვის წინასწარ იყო სავარაუდო ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის და წარმოადგენს ზიანის გამომწვევი მოქმედების უშუალო შედეგს.

კონვენცია ითვალისწინებს შემთხვევებს, როდესაც დაზარალებული მხარე იძულებულია დადოს სანაცვლო გარიგება იმის გამო, რომ შეამციროს ზიანი, რომელიც ხელშეკრულების შეუსრულებლობას შეიძლება მოჰყვეს ხოლმე. ამ შემთხვევაში ზიანი იქნება ხელშეკრულების ფასსა და სანაცვლო გარიგების ფასს შორის სხვაობა. ამას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც სანაცვლო გარიგება ნამდვილად იდება და არა მაშინ, როდესაც დაზარალებული თვითონ ასრულებს იმ ვალდებულებას, რომელიც მოვალეს უნდა შეესრულებინა. ამასთან, თუკი დაზარალებულმა მხარემ ხელშეკრულება მოშალა საქონლის მიღების შემდეგ, ხელშეკრულების მოშლის მომენტისათვის საქონლის მიმდინარე საბაზრო ფასის ნაცვლად გამოიყენება საქონლის მიღებისას მიმდინარე ფასი. ამასთან, მიმდინარე საბაზრო ფასად ჩაითვლება ის ფასი, რომელიც მოქმედებს იმ ადგილას, სადაც უნდა მოხდეს

საქონლის მიწოდება ანდა თუ ასეთ ადგილას არ არსებობს მიმდინარე საბაზრო ფასი, მაშინ ფასი სხვა ასეთ ადგილას, რომელიც წარმოადგენს გონივრულ შეცვლას საქონლის ტრანსპორტირების ხარჯებს შორის სხვაობის გათვალისწინებით.

კონვენცია ითვალისწინებს დებულებას, რომლის მიხედვითაც დაზარალებულმა მხარემ უნდა მიიღოს ზიანის ოდენობის შესამცირებლად (მათ შორის მოუღებელი შემოსავალი) ღონისძიებები, რომლებიც გონივრულად მიიჩნევა მოცემულ გარემოებებში. თუკი დაზარალებული მხარე არ განახორციელებს ასეთ ღონისძიებებს, მაშინ ხელშეკრულების დამრღვევ მხარეს შეუძლია მოითხოვოს ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობის შემცირება იმ თანხით, რა თანხითაც ზიანი შემცირდებოდა დაზარალებულს რომ განეხორციელებინა საჭირო ღონისძიებები (შერეული ბრალი).

თუკი ერთმა მხარემ გადააცილა თანხის გადახდის ვადას, მეორე მხარეს უფლება აქვს მოითხოვოს ვადის გადაცილებისათვის კანონით დადგენილი პროცენტების გადახდა, რაც მას არ უკარგავს ამ კონვენციის შესაბამისად გათვალისწინებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას.

კონვენცია ასევე ითვალისწინებს, რომ ხელშეკრულების მხარე თავისუფლდება ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან, თუკი დაამტკიცებს, რომ ეს გამოწვეული იქნა დაუძლეველი ძალის ანდა ისეთი გარემოებების შედეგად, რომლის გათვალისწინებაც მას არ შეეძლო და რომელთა არსებობაც არ არის მის ნებაზე დამოკიდებული. იმ შემთხვევაში, თუკი ვალდებულების შეუსრულებლობა გამოწვეული იქნა იმ მესამე პირის მიერ თავისი ვალდებულებების შეუსრულებლობით, რომელსაც მხარე იყენებს ხელშეკრულების მთლიანი ან ნაწილობრივი შესრულებისათვის, ეს მხარე პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება მხოლოდ მაშინ, თუკი: ა) იგი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან ზემოთ აღნიშნული წესის საფუძველზე; ბ) მის მიერ ვალდებულების შესრულებაში ჩართული პირი ასევე გათავისუფლდებოდა პასუხისმგებლობისაგან, თუკი მოყვანილი ის დებულებები შეიძლებოდა რომ გამოყენებულიყო ამ მესამე პირის მიმართ.

ხელშეკრულების მხარემ, რომელიც არ ასრულებს თავის ვალდებულებებს, უნდა შეატყობინოს მეორე მხარეს იმ წინააღობის შესახებ, რომელიც გავლენას ახდენს მის უნარზე შეასრულოს ვალდებულება. თუკი ეს შეტყობინება არ იქნება მიღებული მეორე მხარის მიერ გონივრულ ვადაში მას შემდეგ, როდესაც ამ წინააღობის (დამაბრკოლებელი გარემოების) არსებობის შესახებ ცნობილი გახდა ანდა ცნობილი უნდა ყოფილიყო ხელშეკრულების იმ მხარისათვის, რომელმაც არ შეასრულა მასზე დაკისრებული ვალდებულება, ეს უკანასკნელი მხარე პასუხს აგებს იმ ზიანისათვის, რომელიც გამოწვეულ იქნა შეუტყობინებლობის შედეგად.

ხელშეკრულების მოშლა ათავისუფლებს ორივე მხარეს ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებისაგან, მაგრამ უნარჩუნებს მათ შესაძლო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას. ხელშეკრულების მოშლა არანაირ გავლენას არ ახდენს რომელიმე იმ ხელშეკრულების პირობაზე, რომელიც შეეხება ხელშეკრულების მოშლის შემთხვევაში დავის გადაწყვეტის წესს ანდა მხარეთა უფლება-მოვალეობებს. ხელშეკრულების მთლიანად ან ნაწილობრივ შემსრულებელ მხარეს, შეუძლია მოითხოვოს მეორე მხარისაგან ხელშეკრულებით გადაცემული შესრულებისა და სარგებლის უკან დაბრუნება. თუკი ორივე მხარემ უნდა დაუბრუნოს ერთმანეთს ხელშეკრულებით მიღებული შესრულება და სარგებელი (ორმხრივი რესტიტუცია), ეს უნდა განახორციელონ ერთდროულად.

მყიდველი კარგავს ხელშეკრულების მოშლისა ანდა გამყიდველისაგან საგნის შეცვლის მოთხოვნის უფლებას, თუკი მყიდველის მიერ შეუძლებელია საგნის უკან დაბრუნება იმ მდგომარეობაში, რომელშიც საქონელი იმყოფებოდა ხელშეკრულების დადების მომენტში. მყიდველი ასეთ შემთხვევაში ინარჩუნებს კონვენციით გათვალისწინებული თავისი უფლებების დაცვის ყველა სხვა სამართლებრივი საშუალებების გამოყენების შესაძლებლობას.

თუკი გამყიდველი ვალდებულია უკან დააბრუნოს ნივთის საფასური, მან ასევე უნდა გადაიხადოს პროცენტები მყიდველის მიერ ფასის გადახდის თარიღიდან. მყიდველმა უკან უნდა დაუბრუნოს გამყიდველს მთელი ის შემოსავალი, რომელიც მიიღო ნაყიდი ნივთისაგან

ან მისი ნაწილისაგან: ა) თუკი იგი ვალდებულია დააბრუნოს საქონელი მთლიანად ან ნაწილობრივ ანდა ბ) თუ მისთვის შეუძლებელია საქონლის მთლიანად ან ნაწილობრივ უკან დაბრუნება საერთოდ ანდა იმ მდგომარეობაში, რომელშიც საქონელი იმყოფებოდა ხელშეკრულების დადების მომენტში, მაგრამ მან, მიუხედავად ამისა, მოითხოვა ხელშეკრულების მოშლა ანდა გამყიდველის მიერ საქონლის შეცვლა.

თუ მყიდველი დროულად არ მიიღებს ნივთს და თავის დროზე არ გადაიხდის მის ფასს, გამყიდველი ვალდებულია შეინახოს ნივთი. გამყიდველს უფლება აქვს დაიტოვოს ნივთი ან დააკავოს გზაში მანამ, სანამ მყიდველი არ აუნაზღაურებს შესაბამის ხარჯებს.

თუ მყიდველმა მიიღო ნივთი, მაგრამ კონვენციის ანდა ხელშეკრულების შესაბამისად სურს მართლზომიერად მისი უკან დაბრუნება, მან უნდა იზრუნოს ნივთის შენახვისათვის, მყიდველს უფლება აქვს დაიტოვოს ნივთი მანამდე, ვიდრე გამყიდველი არ აუნაზღაურებს შესაბამის ხარჯებს.

მხარეს, რომელიც ვალდებულია შეინახოს ნივთი, შეუძლია მეორე მხარის ხარჯზე ნივთი შეინახოს მესამე პირის საწყობში, თუ აქედან არ წარმოიშობა არათანაზომიერი ხარჯები. მხარეს, რომელიც კონვენციით დადგენილი წესების მიხედვით ინახავს ნივთს, შეუძლია გაყიდოს ეს ნივთი სათანადო წესების დაცვით; თუ მეორე მხარე აყოვნებს ნივთის მიღებას ან შენახვის ხარჯების ანაზღაურებას, ამის შესახებ მან უნდა აცნობოს მეორე მხარეს. თუ ნივთი მალფუჭადია ან მას გაუფასურება მოელის ანდა მისი შენახვა დიდ ხარჯებთანაა დაკავშირებული, მხარე ვალდებულია გაყიდოს იგი კონვენციის მოთხოვნათა დაცვით მხარე, რომელიც ნივთს ყიდის, უფლებამოსილია ნავაჭრიდან დაიტოვოს თანხა, რომელიც შეესაბამება ნივთის შენახვისა და გაყიდვის ხარჯებს, დარჩენილი თანხა კი უნდა გადასცეს მეორე მხარეს.

თავი VIII

საერთაშორისო სავაჭრო პალატის ინკოტერმის წესები, რომლებიც გამოიყენება საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებების დადებისას

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების მხარეთა უფლებებისა და მოვალეობების განსაზღვრისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სავაჭრო ჩვეულებებსა და ტრადიციებს. ასეთი ჩვეულებებისა და ტრადიციების განზოგადება და უნიფიკაცია ხელს უწყობს სხვადასხვა ქვეყნის საწარმოებს შორის კომერციული კავშირების დამყარებას. ამიტომაც მეწარმეთა (ბიზნესმენთა) ორგანიზაციები, რომლებიც შექმნილია ცალკეულ ქვეყნებში, გააჩნიათ საერთაშორისო ხასიათი, დაინტერესებულნი არიან ასეთი სახის საქმიანობის განხორციელებაში.

საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში სხვადასხვა ქვეყნის საწარმოებს შორის საქმიანი ურთიერთობების დასამყარებლად ხელსაყრელი პირობების შექმნაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საერთაშორისო სავაჭრო პალატის საქმიანობას. პალატა, რომელიც შეიქმნა 1919 წელს, თავისი საქმიანობის განხორციელების ძირითად მიზნად ისახავს ბიზნესის განვითარებისათვის ხელშეწყობას და თანამიმდევრულად ახორციელებს ამ მიმართულებით საქმიანობას. დასახული მიზნის მიღწევის უზრუნველყოფის ძირითად საშუალებას წარმოადგენს საერთაშორისო კომერციული სახელშეკრულებო პრაქტიკაში მეწარმეების მიერ გამოსაყენებელი რეკომენდაციების შემუშავება.

საერთაშორისო სავაჭრო პალატის მიერ 1936 წელს მიღებულ პირველ დოკუმენტს წარმოადგენს საერთაშორისო სავაჭრო ტერმინების განმარტების წესები (ინკოტერმსი). „ინკოტერმსი“ წარმოადგენს საერთაშორისო სავაჭრო ტერმინების (ცნებების) შემოკლებას (International Commercial Terms), რომლებსაც დიდი პრაქტიკული გამოყენება აქვთ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში.

ინკოტერმსის შემუშავების ძირითადი მიზეზი გახდა ცალკეულ ქვეყნებში არსებულ სავაჭრო ცნებებს შორის, ასევე ამ საკითხთან

დაკავშირებული ცალკეული ქვეყნების კანონმდებლობებს შორის მკვეთრი განსხვავება. ინკოტერმსში საქონლის მიწოდების საბაზისო პირობების სტანდარტიზაციის, ასევე გამყიდველისა და მყიდველის უფლებების თვალსაჩინოდ დადგენის ძირითად მიზანს წარმოადგენს საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების დადებისას მეწარმეების მიერ აღიარებული და ხშირად გამოსაყენებელი ცნებების ერთგვაროვანი გამოყენებისა და გაგების უზრუნველყოფა.

საერთაშორისო სავაჭრო პალატის (მდებარეობს ქ. პარიზში) 1936 წელს მიღებულ საერთაშორისო სავაჭრო ცნებების განმარტების წესებში – ინკოტერმსი (ICC Rules for the Interpretation of Trade Terms – Incoterms), მთელი რიგი ცვლილებები იქნა შეტანილი 1953, 1967, 1976, 1980, 1990, 2000 წლებში. დღესდღეობით მოქმედებს 2000 წლის რედაქციით დადგენილი ინკოტერმსის წესები.

ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობების განსაზღვრისას სავაჭრო ჩვეულებებისა და ტრადიციების გამოყენების შესაძლებლობა გათვალისწინებულია ყველა განვითარებული ქვეყნის კანონმდებლობითა და სასამართლო პრაქტიკით. საერთაშორისო სავაჭრო პალატასთან არსებული საერთაშორისო საარბიტრაჟო სასამართლოს, რომელიც წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე ავტორიტეტის მქონე საერთაშორისო საარბიტრაჟო ინსტიტუტს და რომელიც ყოველწლიურად იხილავს ასეულობით საერთაშორისო კომერციულ დავებს, რეგლამენტით დადგენილია, რომ ყველა შემთხვევაში არბიტრები მხედველობაში ღებულობენ დავის გადაწყვეტისას კონტრაქტის პირობებსა და შესაბამის სავაჭრო ჩვეულებებს.

ინკოტერმსი წარმოადგენს მიწოდების ტერმინების განმარტების წესების ერთობლიობას, რომლითაც ეწოდება საქონლის მიწოდების საბაზისო (სტანდარტული) პირობები. პირობითად შეიძლება გამოყოფილ იქნეს საკითხების ორი ჯგუფი, რომელთა შესახებაც ინკოტერმსში მოცემულია ერთგვაროვანი განმარტება: კომერციული და სამართლებრივი. ინკოტერმსით მოწესრიგებულია დიდი კომერციული მნიშვნელობის მქონე შემდეგი შეიდი საკითხი: ა) ფასის განსაზღვრა, რომელიც უშუალოდ დამოკიდებულია ხელშეკრულების მხარეთა მიერ შეთანხმებულ მიწოდების საბაზისო პირობის თაობაზე; ბ) საქონლის

გადაზიდვასთან დაკავშირებული მოვალეობების მხარეთა შორის განაწილება; გ) მხარეთა მიერ გადასაზიდად საჭირო დოკუმენტების (გადაზიდვის ფასის გადახდის დამადასტურებელი, საბაჟო, სანიტარიული ან სხვა მომსახურების განხორციელებისათვის აუცილებელი) წარდგენის ვალდებულების განაწილება; დ) მხარეთა შორის საქონლის დაზღვევის ვალდებულების განაწილება; ე) მხარეთა შორის საქონლის სათანადოდ შეფუთვის უზრუნველყოფი ვალდებულებების განაწილება; ვ) მხარეთა შორის საქონლის დათვალიერებისა და შემოწმების (ინსპექტირების) ვალდებულებების განაწილება; ზ) მხარეთა შორის ტვირთის გატანის ან შემოტანისათვის საჭირო საბაჟო ფორმალობების განხორციელების ვალდებულების განაწილება.

მაშასადამე, საქონლის მიწოდების საბაზისო (სტანდარტული) პირობის არჩევა განსაზღვრავს ფასს, გამყიდველსა და მყიდველს შორის საქონლის მიტანისათვის საჭირო ხარჯების განაწილების წესს, ხოლო, საბოლოო ჯამში კი, საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულების კომერციულ ეფექტურობას, რამეთუ გამყიდველისა და მყიდველისათვის თავიდანვე ცნობილია თითოეულის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების მოცულობა.

ინკოტერმსით მოწესრიგებული სამართლებრივი საკითხები ეხება მხარეთა შემდეგ ვალდებულებებს: 1) იმ მომენტის განსაზღვრა, როდესაც მყიდველმა ჯეროვნად შეასრულა გამყიდველისათვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების შესაბამისად (რაოდენობა, ზომა, წონა, ხარისხი) ნაყიდი საქონლის გადაცემის ვალდებულება; 2) ნაყიდ საქონელზე გამყიდველისაგან მყიდველზე ნივთის შემთხვევითი დაზიანების ან განადგურების რისკის გადასვლის მომენტის განსაზღვრა; გ) მხარეთა შორის საექსპორტო და საიმპორტო ლიცენზიების მიღების ვალდებულების განაწილება.

2000 წელს ინკოტერმსში შეტანილ იქნა ოთხ ჯგუფად დაყოფილი 13 სავაჭრო ტერმინის (ცნების) განმარტების წესები. პირველ E ჯგუფში მოცემულია ერთი ტერმინი Ex Works (ფრანკო ქარხანა). მეორე F ჯგუფში მოცემულია სამი ტერმინი FCA, FOB, FAS. მესამე C ჯგუფში მოცემულია ოთხი ტერმინი, რომელთაგანაც ორი გამოიყენება საქონლის საზღვაო ანდა შიდა წყლის ტრანსპორტით გადაზიდ-

ვისას: CFR და CIF. რაც შეეხება ორ სხვა ტერმინს, CPT და CIP, ისინი გამოიყენება საქონლის ნებისმიერი სახის ტრანსპორტით გადაზიდვის დროს.

მოთხე D ჯგუფი შეიცავს ხუთ ტერმინს. მათგან სამი DAF; DDU; DDP შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საქონლის ნებისმიერი სახით ტრანსპორტით გადაზიდვისას. დანარჩენი ორი კი DES და DEQ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საქონლის მხოლოდ საზღვაო ანდა შიდა წყლის ტრანსპორტით გადაზიდვისას.

ინკოტერმსის ცალკეული ტერმინების (ცნებების) გამოყენება ნიშნავს არა მარტო მხარეთა შეთანხმებას საქონლის გარკვეული სახის ტრანსპორტით გადაზიდვის შესახებ, არამედ ასევე განაპირობებს გამყიდველის მიერ მყიდველისაგან სხვადასხვა სამართლებრივი ძალის მქონე საგადაზიდავო დოკუმენტების მიღებასაც; კერძოდ, საზღვაო გადაზიდვისას – ისეთი საქონელგანმკარგავი დოკუმენტი, როგორიცაა კონოსამენტი, რომლის გადაცემაც უთანაბრდება მყიდველზე ნაყიდ საქონელზე საკუთრების უფლების (ტიტულის) გადასვლას და შესაძლებლობას აძლევს მას საქონლის რეალურად მიღებამდე კონოსამენტის საფუძველზე განკარგოს იგი. სხვა სახის ტრანსპორტით გადაზიდვისას – ეს, როგორც წესი, არის ზედნადები, რომელიც არის საქონლის თანმხლები დოკუმენტი და რომლის მიხედვითაც საქონელი შეიძლება გადაეცეს მხოლოდ მასში აღნიშნულ მიმღებს და არა სხვა პირს.

განვიხილოთ თითოეული ტერმინის სამართლებრივი მნიშვნელობა:

Ex Works (ქარხანა ფრანკო – „შეთანხმებული ადგილი“). საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულების პირობა, რომლის თანახმადაც გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის საქონლის მიწოდების ვალდებულება შესრულებულად ითვლება, როდესაც გამყიდველი თავის საწარმოში (ფაბრიკაში, ქარხანაში, საწყობში და ა.შ.) მყიდველს გადასცემს საქონელს ტვირთის გადაზიდვისათვის საჭირო საბაჟო მომსახურებასა და სატრანსპორტო საშუალებაზე საქონლის დატვირთვის გარეშემოცემული ტერმინი გამყიდველს აკისრებს მინიმალურ პასუხისმგებლობას, რამეთუ გამყიდველის საწარმოში საქონლის მიღებასთან დაკავშირებული ყველა ხარჯი და რისკი ეკისრება მყიდველს. თუკი მხა-

რეებს სურთ დააკისრონ გამყიდველს პასუხისმგებლობა არასწორი დატვირთვისათვის გაგზავნის ადგილის, ანდა ასეთ დატვირთვისათან დაკავშირებული ყველა ხარჯი და რისკი, მაშინ ამის შესახებ სპეციალურად უნდა იქნეს აღნიშნული ხელშეკრულებაში. გამყიდველი ასევე უნდა დაეხმაროს მყიდველს საექსპორტო ფორმალობების განხორციელებაში, თუკი ტვირთის ექსპორტი იყო ნავარაუდები.

იმასთან დაკავშირებით, რომ გადასაზიდი საშუალების მოსვლამდე შესაძლებელი გახდა ტვირთის ცალკეული პარტიების მიღება კონტეინერებში ან სხვა საშუალებით, ინკოტერმსში 1980 წელს ჩამოყალიბებული იქნა ტერმინი FCA – Free Carrier (ფრანკო გადამზიდველი). აღნიშნული ტერმინის შეთანხმება გულისხმობს, რომ გამყიდველი მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრულ ადგილას გადასცემს მყიდველის მიერ მითითებულ გადამზიდველს გადასაზიდად განბაჟებულ ტვირთს, საქონლის ჩაბარების ასეთი პუნქტი შეიძლება იყოს ან კონტეინერული ტერმინალი ანდა გადასაზიდი საშუალება, რომელიც გამიზნულია საქონლის მისაღებად მას შემდეგ, როდესაც საქონელი მოთავსებულ იქნა კონტეინერებში ერთიანი სატრანსპორტო პარტიების სახით მყიდველის ადგილსამყოფელის მიხედვით მისატანად. ამასთან, დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ საკითხის გადაწყვეტას, თუ ვინ აგებს პასუხს მყიდველის მიერ მიწოდებულ სატრანსპორტო საშუალებაზე საქონლის დატვირთვისათვის, ასევე საქონლის გადმოტვირთვისას იმ ადგილას, სადაც უნდა მოხდეს მისი გადაცემა გადამზიდველისათვის. საქონლის გადაცემის ადგილის არჩევას დიდი მნიშვნელობა გააჩნია ამ ადგილას საქონლის დატვირთვისა და გადმოტვირთვის ვალდებულებებთან მიმართებაში: თუ საქონლის მიწოდება ხდება გამყიდველის შენობა-ნაგებობებში (საწყობში), ის პასუხს აგებს საქონლის დატვირთვისას. სხვა რომელიმე ადგილას საქონლის მიწოდებისას, გამყიდველს არ ეკისრება საქონლის გადმოტვირთვისათვის პასუხისმგებლობა. აღნიშნული ტერმინი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საქონლის ნებისმიერი სახის ტრანსპორტით გადაზიდვისას, მათ შორის შერეული გადაზიდვების დროსაც. „გადამზიდველს“ წარმოადგენს პირი, რომელიც გადაზიდვის ხელშეკრულების საფუძველზე ვალდებულია კისრულობს განახორციელოს ანდა უზრუნველყოს საქონლის გადა-

ზიდვა საავტომობილო, სარკინიგზო, საჰაერო, საზღვაო ანდა შიდა წყლის ტრანსპორტით. თუკი მყიდველი უფლებას ანიჭებს გამყიდველს მიაწოდოს საქონელი იმ პირს, ვინც არ არის გადამზიდველი, მაშინ გამყიდველის მიერ საქონლის მიწოდების ვალდებულება შესრულებულად ითვლება ასეთი პირისათვის მისი გადაცემის მომენტიდან.

ტერმინი FAS – Free Alongside Ship – ფრანკო გემის გასწვრივ („ფრანკო“ – იტალიურად, free – ინგლისურად ნიშნავს პროდუქციის მომხმარებამდე მიტანისას სატრანსპორტო ხარჯების ანაზღაურების წესს. მის შესაბამისად ტვირთის მოძრაობის გარკვეულ რგოლამდე მყიდველი თავისუფლდება საქონლის დატვირთვისა და ტრანსპორტირების (ზოგ შემთხვევაში დაზღვევის) ხარჯებისაგან, ვინაიდან ეს ხარჯები შესულია საქონლის ფასში), საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის მიწოდების პირობა, რომელიც განსაზღვრავს ნაყიდობის ფასს ექსპორტიორსა და იმპორტიორს შორის. ამ პირობის თანახმად, ექსპორტიორი ვალდებულია საკუთარი ხარჯებით შეფუთოს საქონელი ტრანსპორტირების პირობების გათვალისწინებით, გადაიტანოს საზღვაო პორტში და მოათავსოს გემის გასწვრივ მისადგომზე (ეს ხარჯები შედის საქონლის გაყიდვის ფასში). საქონლის დაზიანების ან დაკარგვის რისკი, ასევე საკუთრების უფლება (ტიტული) ამ მომენტიდან გადადის იმპორტიორზე (მყიდველზე), რომელსაც ეკისება გადაზიდვის დანარჩენი ხარჯები (გემის დაფრახტვა, ტვირთის დაზღვევა, გემზე დატვირთვა და სხვა). FAS-ის პირობების შესაბამისად, საქონლის გადასაზიდად საჭირო ყველა საბაჟო ფორმალობები უნდა განახორციელოს გამყიდველმა.

FOB – Free on Board – „ფრანკო გემის ბორტზე“, „დატვირთვის შეთანხმებული პორტი“ – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის მიწოდების ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული პირობა, რომლის მიხედვითაც გამყიდველი (ექსპორტიორი) იხდის ყველა სატრანსპორტო, სადაზღვევო და საბაჟო დანახარჯებს გემის ბორტზე ტვირთის დადებაამდე, დატვირთვის ხარჯებს ანაზღაურებს მყიდველი (იმპორტიორი) ანდა შეთანხმების საფუძველზე ეს ხარჯები შეიძლება განაწილდეს გამყიდველსა და მყიდველს შორის. საქონლის დაზიანების ან დაკარგვის რისკი, ასევე საკუთრების უფლება (ტიტუ-

ლი) ექსპორტიორიდან იმპორტიორზე გადადის იმ მომენტიდან, როგორც კი ტვირთი გადაკვეთს გემის ბორცს.

ტერმინი FOB შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი საქონლის გადაზიდვა ხდება საზღვაო ან შიდა წყლის სატრანსპორტო საშუალებით.

CF – Cost and Freight – „ღირებულება“, „დაფრახტვა“ საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის მიწოდების პირობა, რომლის დროსაც საქონლის ფასი შეიცავს გაგზავნის ხარჯებს, მაგრამ არ შეიცავს სატრანსპორტო დაზღვევის ხარჯებს. ამასთან, ტვირთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი, ასევე საქონლის გადაცემის შემდეგ წარმოშობილი დამატებითი ხარჯები გამყიდველისაგან გადადის მყიდველზე. გამყიდველი ასევე ვალდებულია საკუთარი ხარჯებით განახორციელოს საქონლის გადაზიდვისათვის საჭირო საბაჟო ფორმალობები. ტერმინი CFR შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი საქონლის გადაზიდვა ხდება საზღვაო ან შიდა წყლის ტრანსპორტით.

CIF – Cost, Insurance, Freight – ღირებულება, დაზღვევა, დაფრახტვა – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის მიწოდების პირობა, რომლის მიხედვითაც საქონლის ფასები ასახავს არა მარტო მის ღირებულებას, არამედ დაზღვევისა და დანიშნულების ადგილამდე ტრანსპორტირების ხარჯებსაც. ამ პირობით მიწოდებისას გამყიდველი ვალდებულია: საკუთარი ხარჯებით გადაიტანოს საქონელი დასატვირთ პორტში, დაფრახტოს საჭირო ზომადი ან ადგილი გემზე, მოათავსოს მასზე გადასაგზავნი ტვირთი. ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების შესაბამისად გადაიხადოს ტვირთის გადატანისათვის აუცილებლად საბაჟო და სხვა გადასახადები, დააზღვიოს საქონელი, გადასცეს მყიდველს ან მის წარმომადგენელს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული კონოსამენტი, დაზღვევის პოლისი ან სადაზღვევო სერტიფიკატი (მოწმობა), ანგარიში და საქონლის წარმოშობის მოწმობა.

CPT – Carriage Paid to – გადაზიდვის ხარჯები გადახდილია დანიშნულების (მიტანის) შუთანხმებულ ადგილამდე – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობა, რომლის მიხედვითაც

გამყიდველი გადასცემს საქონელს მის მიერ შერჩეულ გადაზიდველს, ასევე იხდის დანიშნულების (მიტანის) შეთანხმებულ ადგილამდე საქონლის გადაზიდვისათვის საჭირო ხარჯებს, მყიდველზე ყველა დამატებითი ხარჯები და რისკი გადადის საქონლის გადაცემის მომენტიდან. „გადაზიდველად“ ჩაითვლება პირი, რომელიც გადაზიდვის ხელშეკრულების საფუძველზე კისრულობს ვალდებულებას განახორციელოს ან უზრუნველყოს საქონლის გადაზიდვა ნებისმიერი სახის სატრანსპორტო საშუალებით ანდა შერეული გადაზიდვის მეშვეობით.

CIP – Carriage and Insurance Paid to – „გადაზიდვისა და დაზღვევის ხარჯები გადახდილია მიტანის (დანიშნულების) შეთანხმებულ ადგილამდე – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობა, რომლის მიხედვითაც გამყიდველი გადასცემს საქონელს მის მიერ შერჩეულ გადაზიდველს, ასევე იხდის დანიშნულების (მიტანის) შეთანხმებულ ადგილამდე გადაზიდვისათვის საჭირო ხარჯებს, მათ შორის დაზღვევის ხარჯებსაც. საქონლის გადაცემის შემდეგ ყველა რისკი და დამატებითი ხარჯები ეკისრება მყიდველს.

CIP-ის თანახმად, გამყიდველმა უნდა დააზღვიოს მყიდველზე ნაყიდ საქონელზე შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი გადაზიდვის მთელი დროის განმავლობაში. შესაბამისად, გამყიდველმა ამ მიზნით უნდა დადოს დაზღვევის ხელშეკრულება და გადაიხადოს სადაზღვევო პრემია. მყიდველმა მხედველობაში უნდა იქონიოს, რომ CIP-ის პირობების მიხედვით გამყიდველი ვალდებულია განახორციელოს მხოლოდ მინიმალური დაკმაყოფილების დაზღვევა. თუკი მყიდველს სურს შემდგომში გააჩნდეს მთელი მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება, ის ამის შესახებ უნდა შეუთანხმდეს გამყიდველს ანდა თვითონ დადოს დაზღვევის ხელშეკრულება იმ თანხაზე, რომელიც აღემატება მინიმალური დაკმაყოფილების ოდენობას. „გადაზიდველი“ შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, რომელიც გადაზიდვის ხელშეკრულების საფუძველზე ახორციელებს ან ორგანიზებას უკეთებს საქონლის გადაზიდვას ნებისმიერი სახის სატრანსპორტო საშუალებით ანდა შერეული გადაზიდვის ფორმით. იმ შემთხვევაში, თუკი საქონლის გადაზიდვა ხორციელდება ერთმანეთის მიმდევარი გადაზიდველების მიერ, შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების

რისკი მყიდველზე გადადის საქონლის პირველი გადაზიდველისათვის გადაცემის მომენტიდან. საბაჟო მომსახურების ხარჯების გადახდა ეკისრება გამყიდველს.

DAF – Delivered at Frontier – „საქონლის მიწოდება საზღვარზე პუნქტის მითითებით“ – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის მიწოდების პირობა, რომლის მიხედვითაც, გამყიდველი ახორციელებს საქონლის მიწოდებას გამყიდველის განკარგულებაში იმ სატრანსპორტო საშუალების გადაცემით, რომელზეც იმყოფება საქონლის გადატანისათვის საჭირო საბაჟო პროცედურების გავლილი ტვირთი, მაგრამ, რომელსაც არ გაუვლია საქონლის შესატანად საჭირო საბაჟო შემოწმება, საზღვარზე შეთანხმებულ პუნქტში ან ადგილას, მაგრამ მეზობელი ქვეყნის საბაჟო საზღვრამდე.

ტერმინ „საზღვარში“ იგულისხმება ნებისმიერი საზღვარი, მათ შორის საქონლის გატანის ქვეყნის საზღვარი. ამიტომაც DAF-ის დროს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება შესაბამისი საზღვრის განსაზღვრას კონკრეტული ადგილის ან პუნქტის მითითების გზით. თუკი მხარეებს სურთ, რომ ჩამოსული სატრანსპორტო საშუალებიდან საქონლის ჩამოტვირთვისათვის პასუხისმგებლობა, ასევე მთელი ჩამოტვირთვის ხარჯები დაეკისროს გამყიდველს, მაშინ ისინი ამის შესახებ უნდა შეთანხმდნენ ნასყიდობის ხელშეკრულებით.

ეს ტერმინი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც საქონლის გადაცემა ხდება სახმელეთო საზღვარზე. იმ შემთხვევაში კი, თუკი საქონლის გადაცემა ხდება დანიშნულების ნავსადგურში (პორტში) ზომალდის ბორტიდან ან მისადგომიდან, მიზანშეწონილია გამოყენებულ იქნეს ტერმინი DES.

DES – Delivered ex Ship – „გემიდან (ზომალდიდან) მიწოდება დანიშნულების პორტის (ნავსადგურის) მითითებით“ – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობა, რომლის მიხედვითაც გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის საქონელი მიწოდებულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც დანიშნულების ნავსადგურში შესული ზომალდის ბორტზე საქონელი გადავა მყიდველის განკარგულებაში. მაგრამ ტვირთი არ არის ჯერ განბაჟებული იმისათვის, რომ მოხდეს შეტანა. დანიშნულების ნავსადგურში ტვირთის მიტანის ყველა ხარჯი

(გარდა ტვირთის გადმოტვირთვისა) ეკისრება გამყიდველს. DES გამოყენება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი საქონლის გადაზიდვა ხდება საზღვაო ან შიდა წყლის ტრანსპორტით დანიშნულების ნავსადგურში ტვირთის მიტანისას.

DEQ – Delivered ex Quat – „გემის გასწვრივ მისადგომიდან მიწოდება დანიშნულების ნავსადგურის მითითებით“ – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის მიწოდების პირობა, რომლის თანახმადაც გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის საქონელი მიწოდებულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც გამყიდველი დანიშნულების ნავსადგურში გემის გასწვრივ სადგომზე მყიდველს გადასცემს ჯერ კიდევ განუბაჟებელ საქონელს. დანიშნულების ნავსადგურში საქონლის მიტანის ყველა ხარჯი, მათ შორის გემის მისადგომის გასწვრივ საქონლის გადმოტვირთვის ხარჯები ეკისრება გამყიდველს. DEQ თანახმად, საქონლის განბაჟებისა და სხვა მსგავსი მომსახურების ხარჯები, რომელიც საჭიროა საქონლის შეტანისათვის, ეკისრება მყიდველს.

თუკი მხარეებს სურთ, რომ განბაჟების ან სხვა მსგავსი მომსახურების ხარჯები დაეკისროს მთლიანად ან ნაწილობრივ გამყიდველს, ისინი ამის შესახებ ცალკე უნდა შეთანხმდნენ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში. ეს ტერმინი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი საქონლის გადაზიდვა ხდება საზღვაო ან შიდა წყლის ტრანსპორტით დანიშნულების ნავსადგურში გემის მისადგომის გასწვრივ ტვირთის გადმოტვირთვამდე, თუკი მხარეებს სურთ, რომ გამყიდველს დაეკისროს იმ ხარჯების გადახდაც, რომელიც წარმოიშობა საქონლის გადატანისას ნავსადგურის ფარგლებს გარეთ სხვა ადგილას (საწყობი, ტერმინალი, სადგური და ა.შ.), მაშინ გამოყენებულ უნდა იქნეს ტერმინი DDU ანდა DDP. DDU – Delivered Duty Unpaid – „მიწოდება მოსაკრებლის (გადასახადის) გადახდის გარეშე დანიშნულების ადგილის მითითებით“ – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის მიწოდების პირობა, რომლის მიხედვითაც გამყიდველი ვალდებულია მიაწოდოს მყიდველს დანიშნულების ადგილას მიტანილი განუბაჟებელი და სატრანსპორტო საშუალებიდან გადმოუტვირთავი. გამყიდველმა უნდა გასწიოს როგორც

საქონლის გადაცემისათვის საჭირო ხარჯები, ისე საქონლის შემოტანისათვის დადგენილი ყველა საბაჟო ანდა მსგავსი სახის – „any duty“ მოსაკრებელი და გადასახადი. მყიდველზე რისკი და ყველა სხვა დამატებითი ხარჯები გადადის გამყიდველის მიერ მისთვის დანიშნულების ადგილას საქონლის ჩაბარების მომენტიდან.

DDP _ Delivered Duty Paid – „მიწოდება დანიშნულების ადგილას მოსაკრებლების (გადასახადის) გადახდით“ – საგარეო ვაჭრობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის მიწოდების პირობა, რომლის თანახმადაც, გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის საქონელი გადაცემულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც გამყიდველი მყიდველს დანიშნულების ადგილას გადასცემს განბაჟებულ, მაგრამ სატრანსპორტო საშუალებიდან გადმოუტვირთავ საქონელს. გამყიდველს ეკისრება ასეთ გადაცემასთან დაკავშირებული ყველა ხარჯი და რისკი, მათ შორის დანიშნულების ქვეყანაში საქონლის შეტანისას დადგენილი საბაჟო და სხვა მსგავსი გადასახადებისა და მოსაკრებლების გადახდა. გამყიდველს ტერმინ EXW დროს ეკისრება მინიმალური ვალდებულებები, ხოლო DDP დროს კი – მაქსიმალური ვალდებულებები.

მოცემული ტერმინი არ შეიძლება იქნეს გამოყენებული, თუკი გამყიდველს პირდაპირ ან არაპირდაპირ არ შეუძლია უზრუნველყოს საიმპორტო ლიცენზიის მიღება. იმ შემთხვევაში, თუკი მხარეებს სურთ, რომ გამყიდველს არ დაეკისროს რომელიმე ხარჯის გადახდა საქონლის შემოტანისას (მაგალითად, დამატებითი ღირებულების გადასახადი), ეს ნათლად უნდა იკვეთებოდეს ნასყიდობის ხელშეკრულებაში შესაბამისი დამატებიდან.

ინკოტერმისის გაშიჯვნა 1980 წლის „საქონლის
საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებათა
შესახებ“ ვენის კონვენციისაგან

ინკოტერმისის, როგორც საერთაშორისო ნასყიდობის ურთიერთობების არანორმატიული რეგულირების მეთოდის, ფართოდ გავრცელების კიდევ ერთ განმსაზღვრელ ფაქტორს წარმოადგენს მისი ურთიერთქმედება მსოფლიოში აღიარებულ სხვადასხვა კონვენციასა და პრინციპებთან, რამდენადაც მასში მოცემული პირობები დამატებითი რეგულირება და ამ პირობების შესრულების გარანტიები მოცემულია აღნიშნულ ნორმატიულ აქტებში. ამდენად, საერთაშორისო კერძო სამართალში რეგულირების ნორმატიული და არანორმატიული მეოდეები გამოიყენება ურთიერთმიმართებაში.

ზემოაღნიშნულის მაგალითად განვიხილავთ ინკოტერმისის ურთიერთქმედებას საერთაშორისო ურთიერთობებში აღიარებულ ისეთ მნიშვნელოვან კონვენციასთან, როგორცაა ვენის 1980 წლის კონვენცია „საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებათა შესახებ“.

აღნიშნული კონვენციის ცალკეულ მუხლებში რეგულირებული გამყიდველისა და მყიდველის ვალდებულებები კიდევ უფრო ზუსტად და მკაფიოდ წესრიგდება ინკოტერმინების ცალკეული პირობებით. ასე, მაგალითად, 1980 წლის კონვენციის 31-ე მუხლით განსაზღვრულია გამყიდველის საქონლის მიწოდების ვალდებულების შესრულებულად მიჩნევის სამი შემთხვევა,¹ ინკოტერმისის გამოყენებით კი მხარეებს

¹ ა) თუ ნასყიდობის ხელშეკრულება ითვალისწინებს საქონლის გადაზიდვას – გადასცეს საქონელი პირველსავე გადამზიდველს მყიდველისათვის ჩასაბარებლად;

ბ) იმ შემთხვევაში, რომლებიც არ ექვემდებარება წინა პუნქტის მოქმედებას, როცა ხელშეკრულება ეხება გარკვეული ინდივიდუალური თვისებების მქონე საქონელს ან ისეთ არაინდივიდუალიზებულ საქონელს, რომელიც აღებული უნდა იყოს გარკვეული მარაგიდან ან დამზადებული ან წარმოებულ უნდა იქნეს და მხარეებმა ხელშეკრულების დადების მომენტში იცოდნენ, რომ საქონელი ინახება ან წარმოებულ, ან დამზადებულ უნდა იქნეს გარკვეულ ადგილზე – მყიდველს მის განკარგულებაში უნდა გადასცეს საქონელი ამ ადგილზე;

გ) სხვა შემთხვევაში იგი ვალდებულია მყიდველს მის განკარგულებაში გადასცეს საქონელი იმ ადგილზე, სადაც ხელშეკრულების დადების მომენტში იმყოფებოდა გამყიდველის კომერციული საწარმო.“

შეუძლიათ მათი ურთიერთობის თავისებურებათა გათვალისწინებით, ამოირჩიონ მიწოდების შესაბამისი პირობა, რითაც დააზუსტებენ ხელშეკრულების შესრულებასთან დაკავშირებულ მთელ რიგ იურიდიულ და კომერციულ საკითხებს.

ამავე კონვენციის 30-ე მუხლით გათვალისწინებული გამყიდველის ვალდებულებები, ინკოტერმსში რეგულირდება ცალ-ცალკე პუნქტებში:

ა) მყიდველისათვის საქონლის გადაცემაზე გამყიდველის ვალდებულება, ინკოტერმინების შემდეგი პირობებითაა დაზუსტებული – 1. კონვენციის 31-ე მუხლით განსაზღვრულ გამყიდველის საქონლის მიწოდების ვალდებულების შესრულების მომენტად ინკოტერმსში EX Works-ის ა.1. მუხლით მიჩნეულია გამყიდველის მიერ მყიდველისათვის საქონლის გადაცემა თავისსავე საწარმოში, „F“ და „C“ ჯგუფის ტერმინების ა.1 მუხლით – საქონლის გადამზიდველისათვის გადაცემა, ხოლო „D“ ჯგუფის ტერმინების ა.1. მუხლით კი – მყიდველის განკარგულებაში საქონლის შეთანხმებულ დანიშნულების პუნქტში გადაცემა; 2. კონვენციის 32-ე მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტებს „C“ ჯგუფის ტერმინების; ა.4. მუხლი აზუსტებს გამყიდველზე საქონლის მყიდველისათვის გადაცემის იურიდიულად უზრუნველყოფის ვალდებულების დაკისრებით, „D“ ჯგუფის ტერმინების; ა.4. მუხლი კი – გამყიდველზე საქონლის შეთანხმებულ ადგილას და შეთანხმებული პირობებით ფაქტობრივად მიწოდების ვალდებულების დაკისრებით; 3. 32-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი აისახება ინკოტერმსის განსაზღვრული ტერმინების ა.7. მუხლით, გამყიდველის მყიდველისათვის შესაბამისი შეტყობინების გადაცემის ვალდებულებაზე მითითებით; 4. 33-ე მუხლის წესი მიწოდების ვადასთან დაკავშირებით კონკრეტიზდება ინკოტერმინების ა.4. და ბ.4 მუხლებში, მაგალითად FOB და FAS, ასევე CIF ან CIP ტერმინების თანახმად მიწოდების თარიღად მიიჩნევა კონოსამენტში აღნიშნული თარიღი, DDU და DDP ტერმინებით კი – შეთანხმებული თარიღი ან პერიოდი, რომლის განმავლობაშიც უნდა მოხდეს საქონლის წარდგენა მყიდველის განკარგულებაში დანიშნულების პუნქტში.

ბ) ვენის კონვენციის 30-ე მუხლით გათვალისწინებული გამყიდ-

ველის კიდევ ერთი ვალდებულება, რომელიც შეეხება მყიდველისათვის საქონელთან დაკავშირებული დოკუმენტების გადაცემას, ინკოტერმსში მოცემულია ა.2, ა.8 და ა.10 მუხლებში.

დ) რაც შეეხება კონვენციის იმავე მუხლით გათვალისწინებულ გამყიდველის მყიდველისათვის საქონელზე საკუთრების უფლების გადაცემის ვალდებულებას, იგი არც კონვენციით წესრიგდება დეტალურად და არც ინკოტერმსი ეხება მას.

ენის 1980 წლის კონვენციაში მოცემული მყიდველის ვალდებულებები, გამყიდველის ვალდებულებებისაგან განსხვავებით, ინკოტერმსში არაერთგვაროვნადაა ასახული. მაგალითად, კონვენციის 53-59-ე მუხლებით რეგულირებული ვალდებულება საქონლის ფასის გადახდასთან დაკავშირებით, ინკოტერმსის ბ.1 მუხლში ასახულია ზოგადად. საერთოდ კი, ანგარიშსწორების ცალკეულ ფორმებსა და მათი განხორციელების გარანტიებს ეძღვნება საერთაშორისო სავაჭრო პალატის მიერ შემუშავებული 10 პუბლიკაცია¹ – 4, რომლებიც უზრუნველყოფენ მათ ერთმნიშვნელოვან სამართლებრივ რეგულირებას საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვისას.

ინკოტერმსის ცალკეულ ტერმინებში შედარებით დაწვრილებითაა განსაზღვრული კონვენციის 60-ე მუხლის 1-ლი პუნქტით გათვალისწინებული აუცილებელი ფაქტობრივი თუ იურიდიული მოქმედებების შესრულების ვალდებულების ცალკეული ასპექტები, რაც გამყიდველს აძლევს მიწოდების განხორციელების საშუალებას: 1. ინკოტერმინების

¹ დოკუმენტური აკრედიტივისათვის უნიფიცირებული წესები და ჩვეულებები – UCP 500, სსპ-ს პუბლიკაცია №500; დოკუმენტური აკრედიტები: UCP 500-სა და UCP-400-ის შედარება, სსპ-ს პუბლიკაცია №511; დოკუმენტური აკრედიტივის ახალი სტანდარტული ფორმები UCP 500-სათვის, სსპ-ს პუბლიკაცია №516; დოკუმენტური აკრედიტით განხორციელებული ოპერაციები შესაბამისად სსპ-ს რეკომენდაცია UCP 500-ისათვის, სსპ-ს პუბლიკაცია №415 E; დოკუმენტური აკრედიტივის შესაბამისად ბანკთაშორის რამპურსირების უნიფიცირებული წესები, სსპ-ს პუბლიკაცია №551 E; ინკასოს შესაბამისი უნიფიცირებული წესები, სსპ-ს პუბლიკაცია №522; ინკასოს შესაბამისი უნიფიცირებული წესების კომენტარები, სსპ-ს პუბლიკაცია №550 E; მოთხოვნის შესაბამისი გარანტიისათვის უნიფიცირებული წესები, სსპ-ს პუბლიკაცია №458; რეკომენდაცია მოთხოვნის შესაბამისი გარანტიისათვის უნიფიცირებული წესების გამოსაყენებლად, სსპ-ს პუბლიკაცია №510; საერთაშორისო პრაქტიკის „სთენდბაი ISP98“ უნიფიცირებული წესები, სსპ-ს პუბლიკაცია №590.

ბ.2. მუხლით მყიდველს ეკისრება ორი ვალდებულება – საიმპორტო ლიცენზიის ან მსგავსი ოფიციალური ნებართვის მიღება და ყველა იმ საბაჟო ფორმალობის შესრულება, რაც აუცილებელია საქონლის შესატანად და მისი მესამე ქვეყნის გავლით ტრანზიტისათვის; 2. ბ.3 მუხლი მყიდველს აკისრებს გადაზიდვის ხელშეკრულების გაფორმების ვალდებულებას („E“ და „F“ ჯგუფის ტერმინებით); 3. ბ.6 მუხლი კი მყიდველს განუსაზღვრავს მთელი რიგი ხარჯების ანაზღაურების ვალდებულებას: – ხარჯები, რომლებიც შეიძლება წარმოიშობა საქონლის მისთვის გადაცემის მომენტიდან; ხარჯები, რომლებიც შეიძლება წარმოიშვა უკვე მყიდველის კონტროლის სფეროში წამოჭრილი მიზეზებით, ა.წ. დამატებითი ხარჯები; 4. უნდა აღინიშნოს, რომ ბ.6. მუხლის თანახმად თითქმის ყველა ტერმინში (გარდა DDU-სი) მყიდველის ვალდებულებებში შედის აუცილებელი გადასახადების, ბაჟისა და სხვა ოფიციალური მოსაკრებლების გადახდა, ასევე საქონლის შესატანად და მისი მესამე ქვეყნის გავლით სატრანზიტო გადაზიდვისათვის საჭირო საბაჟო ფორმალობების ხარჯების ანაზღაურებაც; 5. ბ.7. მუხლით მყიდველს ეკისრება გამყიდველისათვის სათანადო შეტყობინების მიწოდების ვალდებულება (მაგალითად, FOB და DAS ტერმინებით); 6. ბ.8. მუხლით – შესაბამისი ტერმინის ა.8. მუხლით განსაზღვრული სატრანსპორტო თუ მიწოდების შესრულების დამადასტურებელი სხვა დოკუმენტის მიღების ვალდებულება; 7. ბ.9. მუხლით – საქონლის დატვირთვისწინა დათვალიერების ხარჯები, მათგან გამონაკლისია ექსპორტის ქვეყნის ხელისუფლების წარმომადგენლების მიერ მოთხოვნილი დათვალიერების ჩატარების ხარჯები; 8. ბ.10. მუხლით – შესაბამისი ტერმინების ა.10 მუხლში მითითებულ დოკუმენტების მიღებასთან დაკავშირებული ხარჯებისა და მოსაკრებლების გადახდა.

ინკოტერმსის ა.5. და ბ.5. მუხლებში კი ასახულია ამავე კონვენციის 36-ე მუხლით გათვალისწინებული ისეთი დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხი, როგორცაა საქონლის ნებისმიერ შეუსაბამობაზე გამყიდველის პასუხისმგებლობა რისკის მყიდველზე გადასვლის მომენტამდე, სადაც რისკის გადასვლის მომენტი ემთხვევა გამყიდველის მიერ საქონლის მყიდველისათვის გადაცემის ვალდებულების შესრულების მომენტს.

ყურადღებაა გამახვილებული ასევე ინკოტერმსისა და ვენის კონვენციის ურთიერთქმედების კიდევ 2 ასპექტზე: პირველ რიგში, აღსანიშნავია, რომ სწორედ კონვენცია განსაზღვრავს ინკოტერმით გათვალისწინებული გამყიდველისა და მყიდველის ვალდებულებების შეუსრულებლობის შედეგებს, მეორეც, იგი არეგულირებს ასეთი შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძვლებსაც. ვენის კონვენციის 79-80-ე მუხლების გამოყენებისას სწორი ორიენტაციისათვის კი სსპ-ს მიერ გამოცემულ იქნა პუბლიკაცია „ფორს-მაჟორული გარემოებები“.¹²

¹ სსპ-ს პუბლიკაცია №421 ე.

² Вилкова Н.Г. „Договорное право в международном обороте“, изд. „статус“, 2002, ст. 239-242.

თავი IX

ქაზუსებო

ქაზუსი №1

მიხეილ წირქვაძემ 1999 წლის 10 ივნისს მაღაზიაში შეიძინა პიჯაკი და ფეხსაცმელი, რომლებიც წინასწარ გაიზომა და მოირგო. სახლში მისვლისას მან ჩაიცვა პიჯაკი თეატრში წასასვლელად, მაგრამ მისი მოდელი აღარ მოეწონა. შშობლებთან მოთათბირების შემდეგ მიხეილმა გადაწყვიტა გამოეცვალა პიჯაკი, რომელიც შემდგომ აღარ ჩაუცვამს, 16 ივნისს სამსახურიდან გვიან ღამით სახლში დაბრუნებისას, მიხეილმა ფეხი წამოჰკრა ჩაბნელებულ სადარბაზოში კიბის საფეხურს, ხოლო სახლში ასვლისას კი აღმოაჩინა, რომ ერთ ახალ ფეხსაცმელს ლანჩი ასძვრა, მიხეილმა სამსახურებრივი მოუცლელობის გამო მხოლოდ 28 ივნისს შეძლო მაღაზიაში მისვლა და მოითხოვა პიჯაკის გამოცვლა სხვა მოდელის პიჯაკში, ხოლო ფეხსაცმელის უკან დაბრუნება და გადახდილი თანხის ფარგლებში კი ახალი პერანგის გადაცემა. მაღაზიის ადმინისტრაციამ პიჯაკის გამოცვლაზე უარი განაცხადა იმ საფუძველით, რომ მყიდველმა ვერ აღმოაჩინა მასში რაიმე ნაკლი, ამიტომაც არ არსებობდა გამოცვლის მოთხოვნის საფუძველი. რაც შეეხება ფეხსაცმელს, მიხეილს, ანუ მყიდველს, არ ჰქონდა პერანგში მისი გამოცვლის მოთხოვნის უფლება, რამეთუ გამყიდველს არ ჰქონდა დადგენილი საგარანტიო ვადა, ხოლო ასეთი ვადა რომც ყოფილიყო, შეიძლებოდა ფეხსაცმლის გამოცვლა მხოლოდ სხვა ფეხსაცმელში.

როგორ გადაეწყვიტოთ დავა?

ქაზუსი №2

გიორგი გორგოძემ მაღაზიაში შეიძინა ფერადი ტელევიზორი. სახლში მიტანისას გიორგიმ ჩართო ტელევიზორი სპორტული შეჯიბრის საყურებლად. ჩართვიდან ორმოცი წუთის გასვლის შემდეგ ტელევი-

ზორი აფეთქდა, რის შედეგადაც გიორგიმ მიიღო სხეულის დამწვრობა და ერთი თვის განმავლობაში იმყოფებოდა საავადმყოფოში სტაციონარულ მკურნალობაზე. გარდა ამისა, აფეთქების შედეგად გაჩენილმა ზანძარმა გამოიწვია ავეჯის დაზიანება.

საავადმყოფოდან გამოწერის შემდეგ გიორგიმ შეიტყო, რომ ჩატარებულმა ექსპერტიზამ ნაყიდ ტელევიზორში აღმოაჩინა საწარმოო წუნი, რომელმაც გამოიწვია ტელევიზორის აფეთქება, გიორგი გორგოძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა ტელევიზორის დამამზადებელი ქარხნისაგან მიყენებული მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურება, რომელმაც შეადგინა სოლიდური თანხა (მოვლის, კვების, დასვენების ხარჯები). ქარხანამ უარი განაცხადა ზიანის ანაზღაურებაზე იმ მოტივით, რომ იგი არ იმყოფებოდა გიორგისთან არანაირ სახელშეკრულებო ურთიერთობებში, ამიტომაც, რადგან ხელშეკრულება დადებული იყო მაღაზიასთან, შესაბამისად, ზიანი მაღაზიას უნდა აენაზღაურებინა.

საქმის განხილვისას სასამართლო დაეთანხმა ქარხნის ადმინისტრაციის არგუმენტებს და უარი განუცხადა გიორგის სარჩელის დაკმაყოფილებაზე. ამასთან, სასამართლომ მიუთითა, რომ გიორგის უფლება აქვს აღძრას სარჩელი მაღაზიის მიმართ.

როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

კაზუსი № 3

დავით ნოზაძემ მაღაზია „მელოდიაში“ განვადებით შეიძინა მუსიკალური ცენტრი 1000 ლარად, ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომელიც მზარეთა შორის დაიდო 1998 წლის 5 ოქტომბერს, ითვალისწინებდა, რომ მყიდველს, ანუ დავითს, ხელშეკრულების დადებისთანავე უნდა გადაეხადა მუსიკალური ცენტრის ღირებულების 40% (ანუ 400 ლარი), ხოლო დარჩენილი თანხა კი უნდა გადაეხადა ექვსი თვის განმავლობაში ყოველთვიურად ნაწილ-ნაწილ 100 ლარის ოდენობით, ხოლო საბოლოო გადახდის ვადად კი განისაზღვრა 1999 წლის 5 აპრილი.

ხელშეკრულების დადებიდან შემდგომი ორი თვის განმავლობაში

მყიდველი კეთილსინდისიერად იხდიდა დადგენილ თანხას – 100 ლარს. 1999 წლის იანვრის თვის დასაწყისში დავით ნოზაძე უბედური შემთხვევის შედეგად მოულოდნელად გარდაიცვალა. აღმოჩნდა, რომ გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე დავითს შეუდგენია ანდერძი, რომლითაც მთელი თავისი ქონება უანდერძა ერთადერთ პირველი რიგის მემკვიდრეს – შვილს – კახას და თანაც ანდერძით კახასთვის დაუკისრებია ნაყიდი მუსიკალური ცენტრის გადაცემა გელა კიკნაძისათვის.

თებერვლის თვეში კახამ მიიღო სამკვიდრო და შეასრულა მასზე დაკისრებული საანდერძო ვალდებულება, რითაც მუსიკალური ცენტრი გადასცა გელა კიკნაძეს თებერვლის თვის ბოლო დღეს.

1999 წლის 5 მარტს მალაზია „მელოდიაში“ მიმართა დავით ნოზაძის მემკვიდრეს – კახას მოთხოვნით, რომ მას გადაეხადა ორი თვის გადაცილებული დროისათვის თანხა – 200 ლარის ოდენობით, ასევე საურავი გადაცილებული თანხის ოდენობის 0,5% ყოველ გადაცილებულ დღეზე 1998 წლის 6 დეკემბრიდან 1999 წლის 5 მარტის ჩათვლით. მალაზიის ადმინისტრაციამ კახა ნოზაძისაგან შეიტყო რა, რომ მუსიკალური ცენტრი საანდერძო დანაკისრის ძალით გადაეცა გელა კიკნაძეს, 9 მარტს შეიტანა სარჩელი სასამართლოში მემკვიდრისა და ლეგატარის წინააღმდეგ და მოითხოვა:

ა) ბათილად იქნეს ცნობილი საანდერძო დანაკისრი, რადგან მისი დადება მოხდა მალაზიის ნებართვის გარეშე;

ბ) ამოღებულ იქნეს გელა კიკნაძისაგან მუსიკალური ცენტრი მალაზიის სასარგებლოდ, როგორც უსაფუძვლოდ შეძენილი;

გ) დაეკისროს მემკვიდრეს – დავით ნოზაძეს ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისათვის საურავის გადახდა 1998 წლის 6 დეკემბრიდან 1999 წლის თებერვლის ჩათვლით, ხოლო გელა კიკნაძეს კი – პირველი მარტიდან ცხრა მარტის ჩათვლით.

როგორ გადაეწყვიტოს დავა?

კახუსი №4

2000 წლის 10 თებერვალს ლევან სამხარაძემ მალაზია „ტექნიკასთან“ დალო სამკამერიანი მაცივრის ნასყიდობის ხელშეკრულება.

ხელშეკრულების პირობების მიხედვით, ლევანს თანხა უნდა გადაეხადა ხელშეკრულების დადებისთანავე, ხოლო მაღაზია „ტექნიკა“ კი ვალდებულებას კისრულობდა თვითონ მიეტანა ლევანისათვის ნაყიდი მაცივარი სახლში ხელშეკრულების დადებიდან ათი დღის განმავლობაში.

ლევანმა თავისი ვალდებულება ჯეროვნად შეასრულა, მაგრამ მაღაზიამ კი ვერ შეძლო მისთვის მაცივრის მიტანა სახლში დათქმულ ვადაში. მაღაზიის ადმინისტრაციამ ეს იმით ახსნა, რომ გარკვეული პრობლემები შეექმნა საბაჟო სამსახურთან ამ მოდიფიკაციის შემოტანილი მაცივრების განბაჟებისას და სთხოვა ლევანს მიტანის ვადის გაგრძელება კიდევ ათი დღის ვადით. ლევანი დასთანხმდა ამ წინადადებაზე, მაგრამ მაღაზიამ ვერც ამ ვადაში შეძლო ლევანისათვის სახლში მაცივრის მიტანა და მიუტანა იგი მხოლოდ 27 დღის შემდეგ ლევანის მიერ მისი ღირებულების გადახდიდან, ანუ ხელშეკრულების დადების დღიდან.

ამის გამო, ლევან სამხარაძემ პრეტენზიით მიმართა მაღაზია „ტექნიკის“ ადმინისტრაციას და მოითხოვა მათგან მაცივრის მიტანის ვადის გადაცილებისათვის საურავის გადახდა ყოველი გადაცილებული დღისათვის მაცივრის ღირებულების 3%-ის ოდენობით, ანუ 17 დღისათვის, რამაც შეადგინა ნაყიდი მაცივრის ღირებულების 51%. მაღაზიის ადმინისტრაცია პრინციპში დასთანხმდა ლევანის ამ მოთხოვნას, მაგრამ მოითხოვა საურავის ოდენობის შემცირება, რამეთუ, მათი აზრით, გადაცილებულმა ვადამ შეადგინა მხოლოდ შვიდი დღე და არა ჩვიდმეტი დღე, რადგან ლევანი, ანუ მყდველი, თვითონ დასთანხმდა თავდაპირველი ვადის კიდევ ათი დღით გაგრძელებას. ლევანი დაეთანხმა მაღაზიის ადმინისტრაციის ამ მოსაზრებას, მიიღო მაღაზიისგან შვიდი დღის საურავი, ანუ ნაყიდი მაცივრის ღირებულების 21% და უარი განაცხადა ყველა სხვა მოთხოვნაზე.

თუმცა კი ერთი კვირის გასვლის შემდეგ საზღვაო კრუიზიდან სახლში დაბრუნდა ლევანის მეუღლე ქეთევანი, რომელმაც აღმოაჩინა, რომ მისი თანხმობის გარეშე ლევანის მიერ ნაყიდი მაცივრის ფერი არ შეესაბამება სამზარეულოს ავეჯის გარნიტურს. ლევან სამხარაძე იძულებული გახდა მიემართა მაღაზია „ტექნიკისათვის“ ნაყიდი მა-

ციერის უფრო მუქი ფერით შეცვლის მოთხოვნით, რომელიც მალაზიას ჰქონდა საწყობში, რაზედაც მალაზიის ადმინისტრაციამ უარი განაცხადა იმ მოტივით, რომ ლევანის მიერ ნაყიდი მაცივარი უკვე ერთი კვირის ნამუშევარი იყო და აღარ გაიყიდებოდა ახალი მაციერის ფასად.

ლევან სამხარაძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა ნაყიდი მაციერის შეცვლა უფრო მუქი ფერის მაცივრით და მიყენებული მორალური ზიანის ანაზღაურება. შემდგომში ლევანმა შეცვალა თავისი მოთხოვნა და მაციერის გამოცვლის ნაცვლად მოითხოვა ნასყიდობის ხელშეკრულების გაუქმება და მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №5

დავით ფირცხალავამ იკისრა ვალდებულება, გადაეცა სოსო კერესელიძისათვის 100 წყვილი იმპორტული წარმოების მამაკაცის ფეხსაცმელი, ხოლო სოსო კერესელიძემ კი იკისრა ვალდებულება, მიეღო ფეხსაცმელი და გადაეხადა მისი ღირებულება ხელშეკრულებით განსაზღვრული ფასის მიხედვით.

რა სახის ხელშეკრულება დაიდო ფირცხალავასა და კერესელიძეს შორის? რომელია ამ ხელშეკრულების არსებითი პირობები, რომლის გარეშეც მოცემული ხელშეკრულება არ ჩაითვლება დადებულიად?

კაზუსი №6

თენგიზ ხომერიკმა მეუღლის – თამუნას მიერ მიცემული რწმუნებულებით მისი კუთვნილი ავტომანქანა „მერსედესი“ მიჰყიდა დავით ჭონჭაძეს 1999 წლის 20 მაისს 10 000 ლარად. დავით ჭონჭაძისათვის ავტომანქანის საკუთრებაში გადაცემიდან ერთი თვის შემდეგ გამოირკვა, რომ გაყიდული ავტომანქანა მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებად დაგირავებული ყოფილა ბანკში, კერძოდ, თენგიზ ხომერ-

იკის მეუღლეს – თამუნას ბანკისაგან სესხად აუღია 3000 ამერიკული დოლარი და სესხის უკან თავის დროზე დაბრუნების უზრუნველსაყოფად მან დააგირავა ბანკში ავტომანქანა „მერსედესი“. დავით ჭონქაძემ ამის შესახებ ავტომობილის ყიდვის მომენტში არაფერი იცოდა, მისთვის ამის შესახებ ცნობილი გახდა ბანკისაგან, რომელმაც მოითხოვა მანქანის რეალიზაცია აუქციონზე იმ საფუძველით, რომ თამუნა ხომერიკმა გადააცილა სესხის დაბრუნების ვადას. დავით ჭონქაძემ ბანკის ამ მოთხოვნაზე უარი განაცხადა. ბანკმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს.

როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №7

დავით ძნელაძემ 2000 წლის 10 ივლისს თემურ ცხადაძესთან დადო 50 ცალი ძვირფასი ბეწვის ქურქის ნასყიდობის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით, დავითმა თანხა გადაიხადა ხელშეკრულების დადებისთანავე, ხოლო თემურს კი ქურქები მისთვის უნდა გადაეცა 2000 წლის 5 დეკემბრისათვის, რამეთუ დავითს ქურქები თავის მხრივ უნდა გაეყიდა სხვა ქალაქში უფრო მომეტებულ ფასად მოგების მიღების მიზნით. ხელშეკრულებით შეთანხმებულ ვადაში თემურმა დავითს მიაწოდა მხოლოდ 30 ქურქი, ხოლო დანარჩენი 20 ქურქის მიტანას შეჰპირდა ერთი კვირის შემდეგ, რაზედაც დავითმა თანხმობა განაცხადა. მაგრამ ერთი კვირის შემდეგ თემურმა დარჩენილი 20 ქურქი კვლავ არ მიუტანა დავითს და საერთოდ თავი აარიდა დავითთან შეხვედრას.

რა მოქმედებების განხორციელების უფლება აქვს დავით ძნელაძეს ამ შემთხვევაში?

კაზუსი №8

ინდივიდუალურმა მეწარმემ თევზაძემ ნასყიდობის ხელშეკრულებით იკისრა ვალდებულება გადაეცა ლევან კობალაძისათვის 200 წყვილი ბავშვის საზაფხული ფეხსაცმელი 2000 წლის 15 აპრილისათვის.

კობლაძემ წინასწარ გადაიხადა ფესსაცმლის ღირებულება ხელშეკრულებით განსაზღვრული ფასის მიხედვით, შეთანხმებულ ვადაში თევზაძემ კობლაძეს მიაწოდა 250 წყვილი ბავშვის ფესსაცმელი.

რა მოქმედებების განხორციელების უფლება აქვს ლევან კობლაძეს ამ შემთხვევაში?

კაზუსი №9

თენგიზ ბოლქვაძემ დაღო ნასყიდობის ხელშეკრულება სამკერვალო ატელიესთან 100 ცალი საწვიმარი ლაბადის შესახებ. ხელშეკრულებით მხარეებმა განსაზღვრეს ლაბადების ზომა, ფერი, მაგრამ არ შეთანხმდნენ მის ხარისხზე. თენგიზ ბოლქვაძემ წინასწარ გადაიხადა ლაბადის ღირებულება, ხოლო სამკერვალო ატელიემ კი ლაბადები მყიდველს გადასცა ხელშეკრულებით განსაზღვრულ ვადაში. ლაბადების გადაცემისას მყიდველმა აღმოაჩინა, რომ ისინი შეკერილი იყო დაბალი ხარისხის ძაფით, მისი სიგრძე არ შეესაბამებოდა მოდას, ამასთან, ნაკერები უსწორმასწორო იყო. თენგიზმა დაუყოვნებლივ განუცხადა ამის შესახებ პრეტენზია სამკერვალო ატელიეს ადმინისტრაციას, რაზედაც მათ უპასუხეს, რომ ლაბადის ხარისხი ხელშეკრულებით არ იყო განსაზღვრული და რომ მისი ხარისხი შეესაბამება ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის წაყენებულ მოთხოვნებს.

რა მოთხოვნების წაყენების უფლება გააჩნია თენგიზ ბოლქვაძეს სამკერვალო ატელიეს მიმართ, თუკი დადგინდება, რომ ლაბადის ხარისხი არ შეესაბამება ხელშეკრულებით ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის წაყენებულ მოთხოვნებს?

კაზუსი №10

ქალაქ თბილისში მცხოვრებმა გია აბესაძემ დაღო ნასყიდობის ხელშეკრულება ქალაქ ფოთში მცხოვრებ დავით ნოზაძესთან, ნასყიდობის ხელშეკრულების მიხედვით გიას დავითისთვის უნდა გადაეცა ოცი ცალი წყალსატუმბი მოწყობილობა, რომელიც უნდა ყოფილიყო შეფუთულ მდგომარეობაში და შესაბამის ტარაში. დავით ნოზაძემ

წყალსატუმბი მოწყობილობების ღირებულება წინასწარ გადაიხადა მთლიანად.

გია აბესაძემ შეთანხმებულ ვადაში წყალსატუმბი მოწყობილობები გადასაზიდად ჩააბარა რკინიგზას დაეითისათვის გადასაცემად. როდესაც დაეითმა წყალსატუმბი მოწყობილობები მიიღო, აღმოჩნდა, რომ ორი მათგანი არ იყო შეფუთულ მდგომარეობაში, ხოლო 5 ცალს კი აკლდა ზოგიერთი დეტალი.

რა მომენტიდან ჩაითვლება ნაყიდი ნივთები გადაცემულად? რისი მოთხოვნის უფლება აქვს ნოზაძეს?

კაზუსი №11

ლევან სიხარულიძემ ირაკლი სიჭინავასაგან შეიძინა ტელევიზორი 1000 ლარად. ხელშეკრულების შინაარსის მიხედვით, ირაკლი ტელევიზორს გადასცემდა ლევანს ხელშეკრულების დადებისთანავე, ხოლო ლევანს კი ტელევიზორის ღირებულება უნდა გადაეხადა ირაკლის მოთხოვნისთანავე. ხელშეკრულების დადებიდან ერთი თვის გასვლის შემდეგ ირაკლიმ ლევანს მოსთხოვა ტელევიზორის ღირებულების გადახდა, რაზედაც ლევანმა არაფერი უპასუხა. მოთხოვნის წყენებიდან ერთი კვირის გასვლის შემდეგ ირაკლიმ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა ლევანისაგან 1000 ლარის გადახდა, ასევე ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისათვის კანონით დადგენილი პროცენტებისა და მორალური ზიანის ანაზღაურება.

თუკი ხელშეკრულებით არ არის განსაზღვრული თანხის გადახდის დრო, მაშინ კრედიტორის მოთხოვნიდან რა ვადაში უნდა შეასრულოს მოვალემ თანხის გადახდის ვალდებულება? დააკმაყოფილებს თუ არა სასამართლო ირაკლი სიჭინავას მოთხოვნებს?

კაზუსი №12

მაკა ცეცხლაძემ სარეკლამო გაზეთიდან შეიტყო, რომ მაღაზია „ედელვაისში“ არის სამრეწველო საქონელზე ფასდაკლება 10-დან

50%-მდე. სარეკლამო განცხადების წაკითხვის შემდეგ მაკა ესტუმრა მალაზიას და 25%-ის ფასდაკლებით შეიძინა თორმეტსანთლიანი ჩეხური წარმოების ბროლის ჭკლი. მაკა ცეცხლაძემ ჭკლი მიიტანა სახლში, გამოიძახა ელექტრომექანიკოსი და ჩამოაკიდებინა იგი სასტუმრო ოთახში. ჭკლის ჩართვის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ ორი ნათურა არ ანათებდა. ელექტრომექანიკოსმა შეამოწმა, თუ რა მიზეზით არ ანათებდა ორი ნათურა და დაადგინა, რომ დამწვარი იყო ელექტროსადენი, რის გამოც ნათურებში არ შედიოდა ელექტროდენი. მეორე დღეს მაკა ცეცხლაძემ ჭკლი უკან დააბრუნა და მოითხოვა მისი გამოცვლა სხვა ხარისხიან ჭკლში, რამეთუ ნაყიდი ჭკლის გამოყენება დანიშნულების მიხედვით შეუძლებელი იყო, ასევე მოითხოვა ელექტრომექანიკოსისათვის შესრულებული სამუშაოსთვის გადახდილი გასამრჯელოს ანაზღაურება. მალაზიის ადმინისტრაციამ უარი განაცხადა მაკას მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე იმ საფუძველით, რომ ჭკლი მათ მალაზიას არ ეკუთვნოდა. მაკა ცეცხლაძემ ვერ შეძლო იმის დამტკიცება, რომ ჭკლი სწორედ იმ მალაზიანი შეიძინა.

ჩაითვლება თუ არა ოფერტად გაზეთში გამოქვეყნებული სარეკლამო განცხადება? როგორ უნდა დამტკიცოს მაკა ცეცხლაძემ, რომ მან ნაკლის მქონე ჭკლი სწორედ იმ მალაზიაში შეიძინა? როგორ გადაეწყვიტოს დავა?

პაზუსი №13

ნელი კიკნაძემ მალაზია „ტექნიკაში“ თავისი დისშვილისათვის შეიძინა საბეჭდი მანქანა და მიუტანა მას საჩუქრად დაბადების დღეზე, როდესაც ნელის დისშვილმა დაიწყო ბეჭდვა, აღმოჩნდა, რომ საბეჭდ მანქანას ჰქონდა ნაკლი, კერძოდ, ზოგიერთი ასო არ გადაჰქონდა ქალაღზე, ასევე დაზიანებული აღმოჩნდა კლავიატურაც. ნელი კიკნაძემ მიმართა მალაზიას და მოითხოვა მისგან ნაყიდი ნივთის გასაყიდი ფასის შემცირება გამოვლენილი ნაკლის შესაბამისად ანდა ნაკლის გამოსწორება. მალაზიის ადმინისტრაციამ უარი განაცხადა ნელი კიკნაძის ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე იმ საფუძველით, რომ საბეჭდი მანქანის მიმართ არ იყო დადგენილი არანაირი საგარანტიო ვადა.

ნელი კიკნაძემ სარჩელთ მიმართა სასამართლოს.
როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №14

2000 წლის 15 მარტს დალი ქავთარაძემ მალაზია „სამრეწველო საქონელში“ 1000 ლარად შეიძინა მტვერსასრუტი, ხუთი დღის შემდეგ მტვერსასრუტს გადაეწვა ძრავი და მან შეწყვიტა მუშაობა. 2000 წლის 20 მარტს დალი ქავთარაძემ მალაზიაში უკან მიიტანა ნაკლის მქონე მტვერსასრუტი და მოითხოვა მისი გამოცვლა ახალ ხარისხიან მტვერსასრუტში. აღმოჩნდა, რომ იმ დღიდან, როცა დალიმ უკან მიიტანა მალაზიაში უხარისხო მტვერსასრუტი, ასეთი მოდელის მტვერსასრუტის გასაყიდი ფასი შემცირდა 15%-ით და გახდა 850 ლარი. ამ საფუძველზე დალიმ მოითხოვა ასევე 150 ლარის უკან დაბრუნება. მალაზიის ადმინისტრაცია დასთანხმდა გამოეცვალა ნაკლის მქონე მტვერსასრუტი ახლით. მაგრამ უარი განაცხადა 150 ლარის გადახდაზე იმ მოტივით, რომ დალისთან ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებისას მტვერსასრუტი ღირდა 1000 ლარი.

როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №15

ქეთევან ლომიძემ 2001 წლის 5 მარტს მალაზია „ელექტრონიკაში“ შეიძინა უცხოური წარმოების ფერადი ტელევიზორი. ტელევიზორის სახლში მიტანის შემდეგ მან წაიკითხა ტელევიზორის სარგებლობის ინსტრუქცია, საიდანაც შეიტყო, რომ ტელევიზორი ისე უნდა დადგმულიყო, რომ ეკრანიდან მაყურებელამდე ყოფილიყო სულ ცოტა სამი მეტრი მანძილი მაინც. ქეთევან ლომიძის საცხოვრებელი ერთობიანი ბინის ფართი კი არ იძლეოდა ამის შესაძლებლობას. 10 მარტს ქეთევანმა უკან მიიტანა ტელევიზორი მალაზია „ელექტრონიკაში“ და მოითხოვა მისი შეცვლა უფრო პატარა ეკრანის მქონე ტელევიზორით, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ 10 მარტიდან ყველა ტელევიზორზე ფასები გაიზარდა 20%-ით.

ვალდებულია თუ არა ქეთევან ლომიძე ტელევიზორის შეცვლისას გადაიხადოს დამატებით 20%? როგორ გადაეწყვიტოს დავა იმ შემთხვევაში, თუკი მაღაზიაში არ აღმოჩნდება ისეთი ტელევიზორი, როგორსაც მოითხოვს ქეთევან ლომიძე?

კაზუსი №16

გიორგი შუბლაძემ მაღაზიაში შეიძინა ორკამერიანი მაცივარი იმ პირობით, რომ მაღაზია მიუტანდა მაცივარს სახლში ხელშეკრულებით დათქმულ ვადაში. მაღაზიამ დაარღვია შეთანხმება და მაცივარი მიუტანა გიორგის ხუთი დღის დაგვიანებით შეთანხმებული ვადის გასვლიდან. გიორგიმ გამოიძახა მაცივრის დასადგმელად და ჩასართავად ელექტრომექანიკოსი, რომელსაც შეუთანხმდა შესრულებული სამუშაოსთვის გასამრჯელოს გადახდას. ელექტრომექანიკოსმა მაცივრის ჩართვისას აღმოაჩინა, რომ ელექტროლსადენები მაცივარში არ იყო სწორად შეერთებული, რაც იწვევდა მოკლე ჩართვას. ელექტრომექანიკოსის თანდასწრებით მაცივარს დაეწვა ძრავი და გამოვიდა მწყობრიდან. გიორგიმ დაუყოვნებლივ შეატყობინა ამის შესახებ მაღაზიის აღმინისტრაციას.

მაღაზიის დირექტორმა უარი განაცხადა თავიანთი ტრანსპორტით წაეღოთ. მაცივარი, გიორგიმ თვითონ დაიქირავა ავტომანქანა და საკუთარი ხარჯით უკან მიიტანა მაღაზიაში მაცივარი. მაღაზიაში მას განუცხადეს, რომ მაცივარს ვერ გამოცვლიან იმ მიზეზით, რომ გაყიდვაში აღარ აქვთ ასეთი მოდელის მაცივრები, მაგრამ, რადგან მაცივრის მიმართ დადგენილი იყო საგარანტიო ვადა, ამიტომაც მას შეაკეთებენ მაღაზიის ხარჯით და შესაკეთებლად დასჭირდებათ ორი კვირა. გიორგი შუბლაძემ მაღაზიას მოსთხოვა, რომ შეკეთების დროის განმავლობაში მისთვის გადაეცათ სხვა მაცივარი ღრობით უსასყიდლო სარგებლობისთვის, რაზედაც მაღაზიის დირექტორმა უარი განაცხადა. შეკეთებული მაცივარი გიორგი შუბლაძეს მაღაზიამ მიუტანა ოცდაათი დღის გასვლის შემდეგ, ანუ შეთანხმებული ვადის გასვლიდან თექვსმეტი დღის დაგვიანებით.

გიორგი შუბლაძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხო-

ოვა მალაზიის ადმინისტრაციისაგან იმ ზიანის ანაზღაურება, რომელიც მან განიცადა მაცივრის მიტანასა და დაბრუნებასთან დაკავშირებით, სახელდობრ: ა) ხუთი სამუშაო დღის ანაზღაურება, რაც დაკავშირებულია მაცივრის სახლში მიტანის თავდაპირველი ვადის გადაცილებასთან; ბ) პირგასამტეხლოს გადახდა მიტანის ვადის ხუთი დღის გადაცილებისათვის ყოველ გადაცილებულ დღეზე მაცივრის ღირებულების 3%-ის ოდენობით; გ) ელექტრომექანიკოსის სამუშაოს ღირებულების ანაზღაურება; დ) გაფუჭებული მაცივრის მალაზიაში უკან მიტანის ხარჯების ანაზღაურება; ე) შეკეთების ვადის თექვსმეტი დღით გადაცილებისათვის ჯარიმის გადახდა მაცივრის ღირებულების 25%-ით ოდენობით.

გიორგი შუბლაძის მალაზიის მიმართ მოთხოვნებიდან რომელს დააკმაყოფილებს სასამართლო?

კაზუსი №17

დავით კვიციანიძემ ოთარ გობეჩიას 5000 ლარად მიჰყიდა ლანჩუტის რაიონში მდებარე ხის ერთსართულიანი საცხოვრებელი სახლი 600 კვ.მ. მიწის ნაკვეთთან ერთად. ნასყიდობის ხელშეკრულება დადებულ იქნა წერილობითი ფორმით, დადასტურდა სანოტარო წესით და გატარდა რეგისტრაციაში საჯარო რეესტრში 2000 წლის 25 მაისს. ოთარმა სახლის მოწყობისას აღმოაჩინა, რომ სახურავი გამოცვლას საჭიროებდა. 2000 წლის 5 ივნისს ოთარს ესტუმრა 80 წლის მოხუცი ეთერ ხორბალაძე, რომელმაც ოთარს განუცხადა, რომ 1998 წლის 10 აპრილს მას დავით კვიციანიძესთან დადებული ჰქონდა სამისდღემშიო რჩენის ხელშეკრულება და ამ სახლში ერთი ოთახი მას ეკუთვნოდა. დავითმა თანხმობა განუცხადა ეთერს, მაგრამ მიმართა სარჩელით სასამართლოს და მოითხოვა დავით კვიციანიძისაგან გასაყიდი ფასის შემცირება იმ საფუძველით, რომ სახლს სჭირდება სახურავიშ გამოცვლა, ასევე მის სახლში ცხოვრობს სრულიად უცხო ადამიანი, რომელსაც დავითთან დადებული ჰქონდა სამისდღემშიო რჩენის ხელშეკრულება, რის შესახებაც დავითმა ოთარს არაფერი შეატყობინა ბინის გაყიდვის მომენტში.

მართლზომიერია თუ არა ოთარ გობეჩიას მოთხოვნა დავით კვიცი-

ნადის მიმართ გასაყიდი ფასის შემცირების შესახებ? ვალდებული იყო თუ არა ღვეთ კვირინაძე, რომ შეეტყობინებინა ოთარ გობეჩიასათვის გაყიდულ სახლზე ეთერ ხორბალაძის უფლებების შესახებ? რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

კაზუსი №18

ლევან სიხარულიძემ ნასყიდობის ხელშეკრულებით ლაშა ჯანჯღავას გადასცა 2000 კვ. მიწის ნაკვეთი, ხელშეკრულება შედგენილ იქნა წერილობით, დადასტურდა სანოტარო წესით და რეგისტრაციაში გატარდა საჯარო რეესტრში 1999 წლის 20 სექტემბერს. 1999 წლის 27 ნოემბერს ლევან სიხარულიძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს, სადაც მიუთითებდა, რომ იგი პერიოდულად განიცდის გონებრივ დაქვეითებულობას, რითაც ისარგებლა ლაშა ჯანჯღავამ და აიძულა იგი მიეყიდა მისთვის მიწის ნაკვეთი, ამიტომაც ლევანმა სთხოვა სასამართლოს, რათა მას ბათილად ეცნო მიწის ნაკვეთის ნასყიდობის ხელშეკრულება და მიწის ნაკვეთი დაებრუნებინა ლევანისათვის, როგორც მისი კანონიერი მესაკუთრისათვის.

ჩაითვლება თუ არა ლევან სიხარულიძესა და ლაშა ჯანჯღავას შორის მიწის ნაკვეთის ნასყიდობის ხელშეკრულება დადებულიად?

კაზუსი №19

ალექსანდრე ფუტყარაძემ ნასყიდობის ხელშეკრულებით იკისრა ვალდებულება საკუთრებაში გადაეცა გაიოზ კანდელაკისათვის საცხოვრებელი სახლი. ნასყიდობის ხელშეკრულებასთან ერთად მხარეებმა ცალკე დადეს იჯარის ხელშეკრულებაც, რომლითაც ალექსანდრე გაიოზს იჯარით გადასცემდა მიწის ნაკვეთს სამი წლის ვადით. გაიოზს ალექსანდრესათვის ყოველთვიურად უნდა ეხადა საიჯარო ქირა 200 ლარის ოდენობით. სახლის ნასყიდობის ხელშეკრულება მხარეებმა გააფორმეს წერილობით, მაგრამ არ დაუმოწმებიათ სანოტარო წესით. პირველ თვეს გაიოზმა პირნათლად გადაიხადა მიწის ნაკვეთის საიჯარო ქირა, მაგრამ შემდეგ თვეებში შეწყვიტა ქირის გადახდა. გაიოზი

დაჟინებით სთხოვდა ალექსანდრეს, რათა სანოტარო წესით გაეფორმებინათ საცხოვრებელი სახლის ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომ შემდგომში მას რეგისტრაციაში გაეტარებინა საჯარო რეესტრში ნაყიდ სახლზე საკუთრების უფლების წარმოსაშობად. ალექსანდრე ამაზე უარს არ ეუბნებოდა, მაგრამ იმ პირობით, თუკი გაიოზი წინასწარ გადაიხდიდა მიწის ნაკვეთისათვის მთელ საიჯარო ქირას.

მოცემულ შემთხვევაში ითვლება თუ არა საცხოვრებელი სახლის ნასყიდობის ხელშეკრულება დადებულად? რა შეუძლია მოიძოქმედოს გაიოზ კანდელაკმა, რათა აიძულოს ალექსანდრე ფუტკარაძე, რომ ხელშეკრულება დაამოწმონ სანოტარო წესით?

კაზუსი №20

რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფმა მიხეილ და ნელი ლოლობერიძეებმა შეიძინეს 5000 კვ.მ. მიწის ნაკვეთი 1999 წლის 20 მაისს, რომელიც საჯარო რეესტრში გაფორმდა მიხეილ ლოლობერიძის სახელზე, ორი წლის შემდეგ მათ ამ მიწის ნაკვეთზე ააშენეს სამსართულიანი საცხოვრებელი სახლი, რომელიც საჯარო რეესტრში გაფორმდა ნელი ლოლობერიძის სახელზე, ორი წლის შემდეგ მიხეილი მოთავსებულ იქნა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში სამკურნალოდ. საავადმყოფოში მკურნალობისას მიხეილის მეუღლემ ქმრის თანხმობის გარეშე გაყიდა საცხოვრებელი სახლი, რომელიც რეგისტრირებული იყო თავის სახელზე და იყიდა სამოთახიანი ბინა მრავალბინიან საცხოვრებელ კორპუსში, რომელიც გააფორმა თავის სახელზე. საავადმყოფოდან გამოწერის შემდეგ გამოჯანმრთელებულმა მიხეილ ლოლობერიძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა მისი მეუღლის მიერ ქმრის თანხმობის გარეშე დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულების ბათილად ცნობა.

იყო თუ არა საჭირო მიხეილ ლოლობერიძის თანხმობა ნელის მიერ საცხოვრებელი სახლის გასაყიდად? რა საფუძველით შეიძლება რომ სასამართლომ დააკმაყოფილოს მიხეილ ლოლობერიძის სარჩელი?

კაზუსი №21

დოდო თოფურიამ ქ. თბილისში გაყიდა ოროთახიანი ბინა და საცხოვრებლად გადავიდა თავის მშობლებთან ზუგდიდში. დოდოს მიერ გაყიდულ ბინაში მასთან ერთად 20 წლის განმავლობაში ცხოვრობდა მისი მეუღლეც – ოთარიც, რომელიც რეგისტრირებული იყო თავისი მშობლების საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით მცხეთაში. თოფურიები ერთად ცხოვრების პერიოდში ხშირად კამათობდნენ და კვირების განმავლობაში ერთმანეთს არ ელაპარაკებოდნენ. სახლის გაყიდვის დროს ოთარი იმყოფებოდა სამსახურებრივ მივლინებაში ქალაქ მოსკოვში.

ჰქონდა თუ არა დოდო თოფურიას უფლება ქმრის თანხმობის გარეშე გაეყიდა საცხოვრებელი ბინა, სადაც ისინი ერთად ცხოვრობდნენ 20 წელი. რა უფლებები გააჩნია გაყიდულ ბინაზე ოთარ თოფურიას? აქვს თუ არა ოთარს უფლება, რომ სასამართლო წესით მოითხოვოს მისი თანხმობის გარეშე დადებული საცხოვრებელი ბინის ნასყიდობის ხელშეკრულების ბათილად ცნობა?

კაზუსი №22

რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფმა სოსო და ნუნუ მახარაძეებმა მათ თანასაკუთრებაში არსებული ორსართულიანი ხის საცხოვრებელი სახლი, მდებარე ონის რაიონში, 5000 ლარად მიჰყიდეს რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ დავით და თონა კობახიძეებს. ხელშეკრულება შედგენილ იქნა წერილობით 2000 წლის 10 ოქტომბერს. მხარეებმა გადაწყვიტეს, რომ ხელშეკრულება სანროტარო წესით დაედასტურებინათ 15 ოქტომბერს და ამის შემდეგ გაეტარებინათ რეგისტრაციაში საჯარო რეესტრში. კობახიძეებმა მახარაძეებს თანხა გადასცეს ხელშეკრულების დადებისთანავე, ანუ 10 ოქტომბერს. შენაძენის აღსანიშნავად გამალეს სუფრა და მოაწყვეს წვეულება, მაგრამ წვეულების დროს ხორცის შეწვისას ელექტროლუმელზე მოხდა მოკლე ჩართვა, გაჩნდა ხანძარი, რომელიც დაამსწრე პირებმა ვერ ჩააქრეს და სანამ გამომახებული სახანძრო მანქანები მოვიდნენ, სახლი მთლიანად დაიწვა. აღმოჩნდა, რომ სახლი დაზღვეული იყო მახარაძეების სახელზე.

დავით და ცილა კობახიძეებმა სარჩელით მიმართეს სასამართლოს და მოითხოვეს მახარაძეებისაგან გადახდილი თანხის – 5000 ლარის დაბრუნება იმ საფუძველით, რომ, რადგან ნასყიდობის ხელშეკრულება სანოტარო წესით არ იყო დადასტურებული, შესაბამისად არ ითვლებოდა დადებულიად. სასამართლოში მახარაძეები ამტკიცებდნენ, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება უნდა ჩათვლილიყო დადებულიად, რამეთუ იგი შედგენილ იქნა წერილობით, ხელმოწერილ იქნა ორივე მხარის მიერ და, შესაბამისად, კობახიძეებმა წერილობით გამოთქვეს თანხმობა, რომ ხუთ დღეში ხელმოწერიდან დაედასტურებინათ სანოტარო წესით, ამიტომაც კობახიძეები ითვლებიან მესაკუთრეებად და, შესაბამისად, შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკიც მათ აწევთ.

ითვლება თუ არა მახარაძეებსა და კობახიძეებს შორის საცხოვრებელი სახლის ნასყიდობის ხელშეკრულება დადებულიად? ვის აწევს სახლის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი? ვის სასარგებლოდ უნდა იქნეს გადახდილი სადაზღვევო ანაზღაურება?

კ ა ზ უ ს ი №23

1998 წლის 10 ნოემბერს დაიდო ნასყიდობის ხელშეკრულება სააქციო საზოგადოება „თამბაქოს“ და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება „კოლხეთს“ შორის. ხელშეკრულების პირობების მიხედვით სს შპს საკუთრებაში გადასცემდა თამბაქოს ნაწარმის მწარმოებელ საამქროს, რისთვისაც შპს სს უხდიდა საამქროს ღირებულებას 100 000 ლარის ოდენობით. ხელშეკრულება გაფორმებულ იქნა კანონის მოთხოვნათა სრული დაცვით.

1999 წლის 5 დეკემბერს სს „თამბაქოს“ წარმომადგენლებმა სარჩელით მიმართეს სასამართლოს და შპს „კოლხეთისაგან“ მოითხოვეს დამატებით კიდევ 100000 ლარის გადახდა. თავის ამ მოთხოვნას სს „თამბაქო“ იმით ასაბუთებდა, რომ შპს „კოლხეთისათვის“ საამქროს გადაცემის შემდეგ იქ დამონტაჟებული დაზგების ღირებულება ორმაგად გაიზარდა და ამიტომაც შპს-მ უნდა აანაზღაუროს ფასებს შორის სხვაობა. შპს „კოლხეთის“ წარმომადგენელი არ დაეთანხმა სს „თამბაქოს“ ამ მოთხოვნას იმ საფუძველით, რომ გასაყიდი

ნიეთის ფასის შეცვლა ხელშეკრულების დადების შემდეგ დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ეს გათვალისწინებულია თვით ნასყიდობის ხელშეკრულებით ანდა კანონით დადგენილი წესით. ზოლო ჩვენს შემთხვევაში კი ასეთ რამეს არც ხელშეკრულებით და არც კანონით ადგილი არა აქვს და ამიტომაც უსაფუძვლოა სს „კოლხეთის“ მოთხოვნა დამატებით 100 000 ლარის გადახდის შესახებ.

როგორ გადაწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №24

გელა ბეჟანიშვილმა მალაზია „ტექნიკაში“ განვადებით შეიძინა ფოტოაპარატი ზენიტი 400 ლარად. ხელშეკრულების შინაარსის მიხედვით, ბეჟანიშვილმა ფოტოაპარატის გადაცემისას გადაიხადა 100 ლარი, ზოლო დარჩენილი 300 ლარი კი უნდა გადაეხადა ექვსი თვის განმავლობაში ყოველთვიურად 50 ლარის ოდენობით. ხელშეკრულების დადებიდან ერთი თვის შემდეგ გელა ბეჟანიშვილი საკუთარი განცხადების საფუძველზე გათავისუფლდა სამუშაო ადგილიდან და შემდგომი ორი თვის განმავლობაში არ გადაიხადა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ყოველთვიური 50 ლარი მალაზიის სასარგებლოდ. ამასთან დაკავშირებით მალაზიის ადმინისტრაციამ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა ბეჟანიშვილისაგან დარჩენილი დავალიანების მთელი თანხის, ანუ 300 ლარის, ერთდროულად გადახდა, მიუხედავად იმისა, რომ საბოლოო გადახდამდე ჯერ კიდევ სამი თვის ვადა იყო დარჩენილი. სასამართლოში ბეჟანიშვილმა განაცხადა, რომ მისგან მთელი თანხის გადახდა ეწინააღმდეგება ხელშეკრულების შინაარსს, რომელიც ითვალისწინებს მის მიერ ნაყიდი ნიეთის ღირებულების ნაწილ-ნაწილ გადახდას.

როგორ გადაწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №25

ივანე დიდებულისძე და ანზორ ზომასურიძე ზეპირად შეთანხმდნენ იმის თაობაზე, რომ ივანე ანზორს საკუთრებაში გადასცემდა ტელევი-

ზორს ფასის გადახდამდე, ხოლო ანზორი კი ტელევიზორის ფასს გადაიხდიდა ნაწილ-ნაწილ ხელშეკრულებით განსაზღვრული ღრის შუალედებში.

ჩაითვლება თუ არა ასეთ შემთხვევაში განვადებით ნასყიდობის ხელშეკრულება დადებულიად?

კაზუსი №26

პეტრე ფაილოძემ მაღაზია „ტექნიკაში“ შეიძინა მის მიერ მოწონებული მოდელის უკანასკნელი ვერსიის ავტომატური სარეცხი მანქანა, სამუშაო დღის დასასრულს საღამოს ექვს საათზე. გამყიდველებმა სასწრაფოდ შეფუთეს სარეცხი მანქანა და გადასცეს მყიდველს, რომელმაც მეგობრების დახმარებით სარეცხი მანქანა სახლში მიიტანა. სახლში სარეცხი მანქანის მიტანისას პეტრემ აღმოაჩინა, რომ მანქანის ტექნიკურ პასპორტს დარტყმული არ ჰქონდა მაღაზიის შტამპი და არ იყო აღნიშნული გაყიდვის თარიღი. გარდა ამისა, პასპორტს აკლდა რამდენიმე გვერდი და მათ შორის საგარანტიო ტალონიც. ტექნიკური მონაცემების წაკითხვისას, პეტრე ფაილოძე დარწმუნდა, რომ იგი ხელოსნის გარეშე ვერ შეუერთებდა სარეცხ მანქანას წყალგაყვანილობის მილებს, ხოლო ვისთვის მიემართა დახმარებისათვის კი არ იცოდა, რადგან ტექნიკურ პასპორტს გვერდები აკლდა.

მეორე დღეს პეტრემ მიმართა მაღაზიის ადმინისტრაციას მოთხოვნით, რომ გამოეცვალათ სარეცხი მანქანის ტექპასპორტი და მიეთითებინათ მასში გაყიდვის დღე. მაღაზიის ადმინისტრაციამ უარი განაცხადა დაეკმაყოფილებინა პეტრეს მოთხოვნა იმ საფუძველით, რომ ქალაქში შემოტანილ იქნა ასეთი მოდელის სარეცხი მანქანების დიდი რაოდენობა და სად შეიძინა პეტრემ ეს სარეცხი მანქანა, ძნელი დასადგენია, და თუნდაც იგი შეეძინა ამ მაღაზიაში, მათ ზედმეტი ტექპასპორტი მაინც არ ჰქონდათ. ვერ მიაღწია რა თავისი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, პეტრემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა მაღაზია „ტექნიკასთან“ დადებული სარეცხი მანქანის ნასყიდობის ხელშეკრულების მოშლა და მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

ოთარ ბრეგვაძემ მალაზია „ქსოვილში“ შეიძინა ნატურალური შალისაგან დამზადებული ძვირად ღირებული ხალიჩა. ხალიჩის შეძენიდან ორი კვირის შემდეგ, როდესაც ოთარის მეუღლემ – ციალამ მტვერსასრუტით გაწმინდა იგი, აღმოჩნდა, რომ ხალიჩას ზოგ ადგილას ქსოვილი ასძვრა, ხოლო ზოგან კი გახუნდა და თავდაპირველი შეფერილობა დაკარგა. ოთარ ბრეგვაძემ მეორე დღესვე პრეტენზიით მიმართა მალაზიის ადმინისტრაციას უხარისხო ხალიჩის მიყიდვასთან დაკავშირებით. ჩატარებულმა ექსპერტიზამ დაადგინა, რომ ხალიჩის ზედაპირის ქსოვილის აძრობა გამოიწვია იმან, რომ ქსოვილი დამაგრებული იყო უხარისხო ძაფით, ოთარმა მოითხოვა მალაზიის ადმინისტრაციისაგან უხარისხო ხალიჩის გამოცვლა ანალოგიური მოდელის ხარისხიანი ხალიჩით. მალაზიის ადმინისტრაციამ უარი განაცხადა დაეკმაყოფილებინა ოთარის მოთხოვნა იმ მოტივით, რომ მისთვის მიყიდული ხალიჩა მალაზიამ საკომისიო ხელშეკრულების საფუძველზე შეიძინა ირაკლი გედენიძისაგან გაყიდვამდე ორი კვირით ადრე, ამიტომაც ოთარის მოთხოვნა უნდა დააკმაყოფილოს ირაკლი გედენიძემ.

ოთარ ბრეგვაძემ სარჩელით მიმართა სასამართლოს.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

1999 წლის 10 მაისს დავით სამხარაულმა და ლევან ნოზაძემ დადეს გაცვლის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების შინაარსის მიხედვით ლევანი თავის ერთოთახიან საცხოვრებელ ბინას უცვლიდა დავითს ავტომანქანა „ნივაში“, გარდა ამისა, დავითს ლევანისათვის დამატებით კიდევ უნდა გადაეხადა 2000 ლარი, რამეთუ მხარეთა შეთანხმებით სწორედ ამ თანხით აღემატებოდა საცხოვრებელი ბინის ღირებულება მანქანის ღირებულებას. დავითმა და ლევანმა ხელშეკრულება შეადგინეს წერილობითი ფორმით და გადაწყვიტეს დაედასტურებინათ სანოტარო წესით. ვიდრე ხელშეკრულებას სანოტარო წესით დაადასტურებდნენ, დავითმა დაათვალიერა ლევანის საცხოვრე-

ბელი ბინა და დარწმუნდა, რომ იგი საფუძვლიანი კოსმეტიკური გარემონტების გარეშე საცხოვრებლად არ გამოდგებოდა. დავითმა გადაიანგარიშა გარემონტების ხარჯები, რომელმაც ჯამში შეადგინა 2000 ლარი, ამ გარემოებაზე დაყრდნობით დავითმა ლევანს უარი განუცხადა დამატებით 2000 ლარის გადახდაზე. ლევანი არ დაეთანხმა დავითს და მოითხოვა მანქანის გარდა დამატებით 2000 ლარის გადაცემა იმ საფუძვლით, რომ გაცვლის ხელშეკრულებაში არაფერი იყო ნათქვამი გასაცვლელი საცხოვრებელი ბინის ხარისხის შესახებ. როგორ გადავწყვიტოთ დავა?

კაზუსი №29

გიორგი გოგოლაძემ და ლევან ნემსაძემ დადეს გაცვლის ხელშეკრულება, რის მიხედვითაც გიორგი ლევანს გადასცემდა 10 000 ლარს მანქანის შესაძენად, ხოლო ლევანი კი გიორგის სანაცვლოდ გადასცემდა სააქციო საზოგადოებაში თავის კუთვნილ აქციებს 10 000 ლარის ოდენობით.

მართზომიერია თუ არა ასეთი სახის გაცვლის ხელშეკრულება?

კაზუსი №30

თენგიზ ბექაურმა და ბექა დვალიძემ, რომლებიც ერთმანეთის მეზობლად აშენებდნენ საცხოვრებელ სახლებს, მოილაპარაკეს, რომ დახმარება გაეწიათ ერთმანეთისათვის სამშენებლო მასალების შეძენასა და მოტანაში. ამასთან, თენგიზმა იკისრა ვალდებულება შეეძინა და მიეტანა აგური, ხოლო ბექას კი უნდა შეეძინა და მიტანა ხის მასალა, მხარეებმა შეადგინეს გაცვლის ხელშეკრულება, რომლითაც ერთმანეთისათვის გასაცვლელი ქონების ღირებულება შეაფასეს თანაბრად. თუმცა კი აგურის მიტანა გაცილებით ძვირი დაჯდა, ვიდრე ხის მასალის, ამასთან დაკავშირებით თენგიზმა მოსთხოვა ბექას დამატებითი ხარჯების ნახვერის ანაზღაურება, რაზედაც ბექამ უარი განაცხადა.

რომელია მათ შორის მართალი და რატომ?

ნიკა ჯანჯღავამ და თამაზ ქარქაშაძემ დადეს გაცვლის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით ნიკა ვალდებულია კისრულობდა გადაეცა თამაზისათვის გასაყიდად 50 ყუთი არაყი, ხოლო თამაზი კი კისრულობდა გადაეცა ნიკასთვის იმავე თანხის ოდენობის სამრეწველო საქონელი. მხარეებმა საქონლის გაცვლა მოახდინეს შეთანხმებულ ვადაში. თუმცა კი მაკონტროლებელი ორგანოების მიერ თამაზ ქარქაშაძისაგან ამოღებულ და განადგურებულ იქნა 50 ყუთივე არაყი იმ საფუძველით, რომ იგი ფალსიფიცირებული იყო და მისი რეალიზაცია მომხმარებლის მოწამულას გამოიწვევდა. ამის შემდეგ თამაზმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა ნიკასაგან მიყენებული მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურება.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

ორმა ინდივიდუალურმა მეწარმემ — კაშიამ და გიორგაძემ მოილაპარაკეს, რომ საქონლის შესაძენად და ჩამოსატანად წასულიყვნენ საზღვარგარეთ სხვადასხვა ქვეყანაში, ხოლო შემდეგ კი იმ მიზნით, რომ შეემცირებინათ ჩამოტანილი საქონლის რეალიზაციის ვადა, მოახდენდნენ ჩამოტანილი სხვადასხვა სახის საქონლის გაცვლას წინასწარ შეთანხმებულ ფასად. გაცვლის ხელშეკრულებაში, რომელიც წერილობითი ფორმით იქნა შედგენილი, მითითებულ იქნა საქონლის ჩამოტანის ვადა. კაშიასა და გიორგაძის მეუღლეები ვაჭრობდნენ სხვადასხვა ქალაქის ბაზრობებზე. კაშიამ შეთანხმებულ ვადაში ჩამოიტანა საქონელი, მაგრამ გიორგაძის მეუღლეს არ გადასცა საქონლის ნაწილი იმის გამო, რომ გიორგაძემ საზღვარგარეთ მთვრალ მდგომარეობაში მყოფმა რესტორანში ატეხა ჩხუბი და იგი საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევისათვის დაკავებულ იქნა ადგილობრივი პოლიციის მიერ, როდესაც გიორგაძე სახლში დაბრუნდა, კაშიამ მის წინააღმდეგ სასამართლოში შეიტანა სარჩელი და მოითხოვა მიყენებული ზიანის ანაზღაურება, რომელიც მას მიაღება ერთგვაროვანი სახის საქონლის რეალიზაციის ვადის გაჭიმვით, რამეთუ საქონლის ნაწილი უნდა გაეყ-

იდა გიორგაძეს სხვა ქალაქში, ასევე მოითხოვა იმ მოგების ანაზღაურება, რომელიც მას უნდა მიეღო გიორგაძის მიერ ხელშეკრულებით დათქმულ ვადაში რომ ყოფილიყო საქონელი ჩამოტანილი.

რა გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო?

კაზუსი №33

დავით შაშიაშვილმა და შოთა ხარაბაძემ დადეს გაცვლის ხელშეკრულება. ხელშეკრულების მიხედვით დავითი შოთას გადასცემდა ავტომანქანა „ვოლვოს“, ხოლო შოთა კი დავითს გადასცემდა ავტომანქანა „ვოლგას“ და დამატებით კისრულობდა გადაეხადა 5000 ლარი, ანუ ის თანხა, რითაც „ვოლვოს“ ღირებულება აღემატებოდა „ვოლგის“ ღირებულებას.

რა მომენტიდან ხდებიან ხელშეკრულების მხარეები გასაცვლელი ავტომანქანების მესაკუთრეები?

LEGAL NATURE OF CONTRACTS OF PURCHASE AND SALE

Summary

The present work deals with one of the most important institutes of civil law, the contract of purchase and sale. Contract of purchase and sale belongs to the group of contracts, which clearly expresses transfer of the ownership rights from one person to the other. Namely this conditions the fact that the contract of purchase and sale is widely used in practice.

Transition of Georgia to free market economy greatly contributed to the formation of private legal relations. This is proved by the adoption of a new civil code, in which the specific place is devoted to the will autonomy. Contract of purchase and sale, as the expression of bilateral, mutual will, is signed only when all parties are expecting to gain profit, he who gives money for the good and does it because he attributes to the goods more value than to money, and on the contrary, the seller who sells the goods, because he values the money more than the goods to be sold. After execution of the transaction both parties are in better situation than prior to signing of the contract, both acquired something and none of neither of the parties became poorer.

Contract of purchase and sale occupies the leading role in international relations too. Many international treaties, conventions serve to its regulation. International contract of purchase and sale is the contract the parties of which, as a rule are the entities of different states, of when their companies are located in different countries. Proceeding from international contracts of purchase and sale, the object of obligation is export-import operations, and as a means of payment the used currency for one of the parties is the foreign currency.

The work considers the important issues such as: a) essence and contents of the contract of purchase and sale; b) rights and responsibilities of the parties to the contract; c) responsibilities for violation of provisions

stipulated by the contract of purchase and sale; d) purchase and sale by deferred payment and the property under the deal; e) repurchase and priority right of purchase; f) contract of purchase and sale according to the civil codes of the advanced countries (Germany, France, Switzerland, England, United States of America, Austria); g) Vienna convention “International Contract of Purchase and Sale” of UNO of April, 11, 1980; h) Rules of Paris International Chamber of Commerce “INCOTERMS”.

The work is of great scientific value since it was developed by the use of comparative-legal study method and is annexed with general review of court practice as well as concrete practical cases connected with contracts of purchase and sale.

The work will be of great use for those who are interested in both theoretical and practical activity in this sphere.

ლიტერატურა

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, თბ., 1997.
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001.
3. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტომი 1, თბ., 2002.
4. ზ. ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 2001.
5. ზ. ძლიერიშვილი, ვალდებულებითი სამართალი (პრაქტიკული ამოცანები“, თბ., 2002).
6. ზ. ძლიერიშვილი, ფულადი ვალდებულებების შესრულების თავისებურებანი, თბ., 2005.
7. ლ. ნაღიბაძე, საკუთრების შექმნის სამართლებრივი საფუძვლები, თბ., 2001.
8. ბ. ზოიძე, ქართული სანივთო სამართალი, მეორე გამოცემა, თბ., 2003
9. ლ. ჭნტურია, უძრავი ნივთების საკუთრება გერმანული სამართლის მაგალითზე, თბ., 1994.
10. მანანა მესხიშვილი, ნივთობრივი ნაკლის ცნება გერმანულსა და ქართულ სამართალში, ჟურნალი ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოშვება, 2004.
11. სოფიო ჩაჩავა, მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებით სამართლებრივი ანალიზი ჟურნალი ქართული სამართლის მიმოხილვა სპეციალური გამოშვება, თბ., 2004.
- 11* თამარ ზარანდია, „სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები“, თბ., 2005.
12. Дергнбург Г. „Пандекты. Обязательственное право“, М., 1900.
13. Скловский К.И. „Собственность в гражданском праве“, М., 1999.
14. Ансон В. „Договорное право“, М., 1984.
15. Брагинский М.И., Витрянский В.В. „Договорное право. книга вторая. Договоры о передаче имущества“, М, 2000.
16. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права“, М., 1998.

17. Гражданское и торговое право зарубежных государств, М., 2004.
18. Зеленский В.В. „Основные институты гражданского права зарубежных стран“, М., 2000.
19. Савиных Ф.К. „Обязательственное право“ (пер. с немецкого), СПб., 2004.
20. Жалинский А., Рерихт А., „Введение в немецкое право“, М., 2001.
21. Ян Шапп „Гражданское право Германии“, М., 1996.
22. Давтян А.Г. „Гражданское процессуальное право Германии“, М., 2000.
23. А.С. Комаров „Ответственность в коммерческом обороте“, М., 1999.
24. Принципы международных коммерческих договоров (пер. с английского Комарова А.С.) М., 1996.
25. Сидорова В.Н. „Договор купли-продажи“ изд. дом „Питер“, СПб, 2004.
26. Толстой Ю.К. „Проблемы современного гражданского права“, М., 2000.
27. Цвайгерт Л., Кетц Х. „Сравнительное гражданское право“, М., 2002.
28. Шмиттгофф К.М. „Экспорт: право и практика международной торговли“, М., 1993.
29. Розенберг М.Г. „Контракт международной купли-продажи. Современная практика заключения. Разрешение споров“, Я., 2004.
30. Розеберг А.Г. Международная купля-продажа товаров“, М., статут, 2003.
31. Розенберг А.Г. „Гражданский кодекс и договор международной купли-продажи“, М., 1996.
32. Венская конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарии, М., 1994.
33. Виликова Н. Г. „Договорное право в международном обороте“, М., 2002.
34. Проблемы гражданского и предпринимательского права Германии, пер. с немецкого, М., изд. „Бек“, 2001.

35. Международные правила толкования торговых терминов „Инкотермс“, М. 2002.
36. Единообразный торговый Кодекс (ЕТК) США, М., 2004.
37. Годэмэ Е. „Общая теория обязательств“, пер. с франц. М., 1948.
38. Гражданский Кодекс Германии. в 2-х томах, науч. ред. Елисеев И. В. СПб., 2004.
39. Французский Гражданский Кодекс. науч. ред. Лавров Д.Г., СПб. 2004.
40. Гражданское законодательство Великобритании, науч. ред. Елисеев И.В., СПб., 2005.
41. Римское частное право: Учебник под ред. И. Б. Новицкого и И. С. Петерского, М., 1996.
42. Мейер Д.И. „Русское гражданское право в 2-х том. изд. 1902, ч. II, М., 1997.
43. Иоффе О.С. „Обязательственное право“, М., 1975.
44. Delebecque Philippe, Pansier Frederic – Jerome. Droit de Obligations Responsabilité civile – contact, 2-em edition corrigee, Litec, Paris, 1998.
45. Fikentsher. Wolfgang, Schuldrecht, 8. Auflage Berlin, New-York, 1992.
46. Larenz, Lerbuch des Schuldrechts, Bd I. Allgemeiner Teil, 14, Auflage.
47. Mario Pellegrino, Postkommunismus und Zivilrecht: Das Obligationenrecht Georgiens – Frankfurt an Mainm Berlin, Bern. New-York, Paris, Wien, 1996.
48. Kotz Hein, Europaisches Vertgragsrecht Bd. I.
49. Alpmann/Schmidt, Express Reform des Schuldrechts, 2002.
50. Zimmer. Zivilrechtswissenschaft und Schuldrechtreform, 2001.
51. Towards European Civil Code /Ed. by M.W. Hesselnik, E.N. Hondrius, J.B. M. Branken, Dodrecht, Boston. London. 1994.
52. J.W. Rutgers „International Reservation of Title Clauses“. Haque, 1999.
53. H. I. Beiley, „Secured Transactions in a Nutshell“. West Pub. Co. 1998.
54. Principles of European Contract Law. Parts I and II /Ed. by O. Lando, H. Beale The Haque, London, Boston, 2000.

შინაარსი

ნასყიდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება.....	3
თავი I. ნასყიდობის ხელშეკრულების ცნება და მნიშვნელობა.....	3
თავი II. ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები და მათი უფლება-მოვალეობანი.....	24
თავი III. პასუხისმგებლობა ნასყიდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების დარღვევისათვის.....	46
თავი IV. ნასყიდობა გადახდის განვადებით.....	61
თავი V. გამოსყიდვა. უპირატესი შესყიდვის უფლება.....	66
თავი VI. ნასყიდობის ხელშეკრულება განვითარებული ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით.....	72
§1. ნასყიდობის ხელშეკრულების ცნება.....	72
§2. ნასყიდობის ხელშეკრულების დადება და მისი ძირითადი პირობები.....	78
§3. გამყიდველისა და მყიდველის უფლება-მოვალეობები.....	90
§4. პასუხისმგებლობა ნასყიდობის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევისათვის.....	104
თავი VII. სამართაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი თავისებურებანი.....	127
თავი VIII. სამართაშორისო სავაჭრო კალატის ინკოტერმის წესები.....	147
თავი IX. კაზუსები (პრაქტიკული ამოცანები).....	163
რეზიუმე (ინგლისურ ენაზე).....	185
ლიტერატურა.....	187

რექტორი მ. ჩიკვილაძე
ტექ. რექტორი ლ. ნინიაშვილი
კორექტორი მ. კილაძე

საბეჭდი ქაღალდი 60X84 1/16
ნაბეჭდი თაბახი 12
ტირაჟი 200

ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, აკაკი წერეთლის გამზირი, 112.